PROCESSUS IUDICIARIUS AD PRAXIM FORI SPIRITUALIS REGNI POLONIAE...

Jacobus Janidlovius, Giovanni Battista Coccini

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
9 G
15

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

32 39
6 6 13-23, 6, 24

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

PROCESSVS IVDICIARIVS

AD PRAXIM FORI SPIRITVALIS Regni Poloniæ conſcriptus.

Authore

IACOBO IANIDLOVIO BOZANTINO,
Phil. & I.V.D. in Alma Academia Cracouienſi:
publico Profeſſore, Ill^mi Principis BERNARDI
MACIEIOWSKI Cardinalis Conſiſtoriali Aſſeſſore.

Cum gratia & priuilegio S. R. M.
CRACOVIÆ.
In Officina Lazari, Anno Domini 1606.
Superiorum permiſſu.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VIRTVTIS
TROPHÆA NOVÆ
NON DEGENER
ADDIT.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI

BERNARDO

MISERATIONE DIVINA TITVLI S. IOANNIS ANTE PORTAM LATINAM S. R. E. PRESBYTERO CARDINALI MACIEIOWSKI NVNCVPATO, EPISCOPO CRACOVIENSI DVCI SEVERIENSI, NOMINATO ARCHIEPISCOPO GNESNEN: LEGATO NATO, REGNI POLONIAE PRIMATI ET PRIMO PRINCIPI ETC. PATRONO CLEMENTISSIMO.

Jacobus Janidlouius I. V. D. S. D.

AVGVSTIS NOMINIBVS & ampliſſimæ dignitatis Principibus, conceſſum eſt, ILLVSTRISS. CARDINALIS, vt in eorum numine tutelari fœcunda legitimæ diſciplinæ proles, cœtibus hominum gubernandis accommoda, geſtiat apparere. Quòd à ſolerti quoque rerum natura ita comparatum eſſe videmus; vt recens natis in ipſo veſtibulo vitæ illuſtres nominum quærantur notæ, quarum ſplendore notiores reddantur. Nec immeritò. Sicut namque credimus claros natales plerumq; tribuere maiores ad virtutem impetus: & in Heroicis familiis vim præſten-

præſtantiorem eſſe, quàm in reliqua multitudine: Heroicoque generi, quod Deus præfecit, cæteris hominibus additos motus acriores; & generoſiorem indolem: ita præclara Heroum nomina, quæ vel ex genere, vel aliquo euentu ſuſceptæ proli aptantur, in ipſis primordiis vitæ, titulo ſuccedētem honorant progeniem, fulgoribuſq; illius dignitatis eandem corruſcare faciunt. Id quod & ipſe, in illuſtrando legalis meæ ſcientiæ partu, naturæ ſuaſu faciendum duxi. Innutritus enim Iuris Vtriuſque ſtudiis, & à prima firmioris conſilii ætate in Iudicum ſubſelliis collocatus, vtpote in in ſacrum Conſiſtorium ampliſſimi fori tui Cracouienſis Aſſeſſor accitus, Proceſſum Iuris ad forenſis paleſtræ exercitium, iuriſque dicundi normam, ex Iuris Pontificii ac Cæſarei inſtitutis, moribuſque & conſtitutionibus Prouinciæ Gneſnen. (cuius regimen occulto quodam iudicio Dei à multis antè annis virtuti tuæ ſeruabatur; nunc verò autoritate Summi Pontificis, & grauiſſimo Regis noſtri iudicio ad te deuolutum eſt) ad vſum fori Spiritualis Regni Poloniæ congeſſi. Quæ prima tyrocinia forenſis meæ militiæ, primumq; Iuriſprudentiæ fœtum, in Foro tui culminis conceptum, dum ſplendore Nominis tui conſpicuum apparere cupio; nemo eſt, qui æquitatis, honeſtatis, & dignitatis id eſſe non arbitretur. Nam vt interim gentis Vitelliorum, & Maciciouiorum amplitudinem, literarum monumentis ſempiternæ memoriæ indicibus proditam, taceam: exactamque prudentiam, maturum iudicium maximo rerum vſu comitatum, religionem, pietatem, & vitæ integritatem omittam: quæ omnia in te ſuſpiciens, de Sarmatia noſtra olim benè meritus Clemens VIII. Summus Pontifex, glorioſæ Purpuræ ſummum decus tibi contulit, eoque oſtro & coccino te velatum non multò pòſt Paulus V. Summus Pontifex Rubeo Galero, ſacroque Legationis de latere munere, adconfirmandas nuptias Sigiſmundi Regis cum Sereniſſima Conſtantia Auſtriaca exornauit. Hæc inquam omnia, vt prætercam, vnicum id, quod iure applicationis ſeu clientelæ facere mihi conuenit

uenit, ſufficit. Cuius enim quæſo ſplendore hoc ſæculo potiùs mea ſtudiorum officina illuſtrari debet, quàm tuo Illuſtriſs. Princeps, qui in noſtro orbe bonas artes ſingulari amore proſequeris, ſtudioſorumque ac doctorum omnium es Mœcenas, aſylum & præſidium ſingulare? quique paupertatem bonis ingeniis obeſſe ſciens ne prouehantur; conatus ſtudiorum meorum perpetuo Sacerdotii Golaceuienſis fructu iuuiſti, maiorisque benignitatis tuæ clementiam, quæ tua natura eſt, in me exercere ſtudens, Cereali donatione Troxenſium decumarum fortunas meas auxiſti: Quæ quidem pietas tua, etſi vnà cum multis aliis Clientibus, quos & in Lycæo Cracouien. & in aliis externis locis liberali impenſa foues, mihi communis ſit; ea tamen ipſa ideò proprio quodam iure ad me videtur pertinere, quod in tua tutela, præſidio, virtute, & autoritate, non tantùm me alacriter in docendi munere publico, iudicio Vniuerſitatis noſtræ mihi delato, pergere, verùm etiam vſum ſtudiorum meorum in auguſto Tribunali Tuo habere feciſti. Sed cùm de Clientelaris officii ſponſione agnitioneque, non niſi parcè audire velis, ipſa etiam honeſti ratio monſtrat, operam hanc meam qualemcunque, animo & ſtudio coaceruatam, non poſſe ſine magna ingrati animi nota, alterius nomini conſecrari, quàm Tuo. Cùm enim hæc omnia, quæ tibi offeruntur, in Conſiſtoriali Auditorio poteſtatis tuæ maiori ex parte nata ſint, & ex homine dignitati tuæ addictiſſimo quaſi Vernæ prodierint: non debui pro ſortis meæ tenuitate committere, (præſertim verò terrarum & Academiæ huius ciuis factus, cuius tu pro more maiorum munus Cancellarii geris) vt veluti in luſtro, cum ſecundùm priſcam Cenſorum formulam, ex animi ſententia ageretur, abſque cenſu, id eſt laborum teſtimonio, repertus inter proletarios vel capite cenſos, vt Gellius nominauit, referrer. Quibus omnibus accedit & hoc, quod dum ſemper ſtationem meam omni contentione, ſtudio, cura, fide, tueri conabar; etiam ad præſens ex eadem decedere minus firmi cõſtantiſque animi exiſtimabam.

 vt enim

Vt enim militibus, poſtquam militiæ ſacramento ſe obligarunt, verecundũ eſt de abiiciendis haſtis cogitare capitale verò de præſidio decedere ita mihi in ſacro foro Celſitudinis tuæ militanti inhoneſtum eſſet, animi tui largitate & principali munificentia præſtita abuti, impium verò iura gratitudinis temerare. Quid verò? dum ocii & ſtudiorum rationem tibi Principi meo reddo, an non dignam rem agere vnicuiq; videar? Hoc Trebatius Auguſto, Caſſius Veſpeſiano, Neratius Traiano, Iulianus Adriano, Sceuola Antonino, Papinianus Septimio, Vlpianus Alexandro, Trebonianus Iuſtiniano, & plerique alii magno & excelſo ingenio iurisconſulti Imperatoribus præſtiterunt. quibus dum magis quã ſatellitibus ſepti ac ſtipati Imperatores illi fuerant, fæliciter quoq; eorum conſilio Rempub. adminiſtrabant. Sed & Gymnoſophiſtas Indiæ ſapientes, quos ſtudiorum ardentior cura inceſſerat, tantoperè in huius virtutis ſtudium incubuiſſe proditum eſt; vt non ſatis dignum putarent, ſi ipſi ocii ſui maioribus rationem redderent, ſed & ab aliis acciperent: qui, priuſquàm edulia menſis apponebantur, adoleſcentes ex diuerſis officiis conuenientes, interrogare ſoliti erant, quid boni à lucis ortu vſque tunc didiciſſent? quique nihil habebant quod reſponderent, impranſos foras extrudebant; certò id quod verum eſt ſibi perſuadentes, ſicut virtutis laborem, ita ſceleris ocium eſſe miniſtrum. Quorum exemplum ſecutus in Proceſſu hoc ſcribendo elaboraui, teſtem temporis eius quo inter cognitiones fori tui verſabar, apud te relinquens. Nec me ab incepto ſtudio turbulentæ iſtæ humanarum rerum confuſiones auertere poterant, quibus iuriſdictionem Eccleſiaſticam in his partibus noſtris temporum & hominum calamitate inclinatã prophaneſcere tumultuariè quidã vana ſpe contendunt; imaginantes vltimum Fori Spiritualis excidiũ imminere, quò facilius religio vera turbaretur, Et vaga proſiliat frenis natura remotis. Cùm enim hæc illorũ auguria totius Politiæ externæ interitum portendant, quam rem auerſatur animus, atq; adeò meminiſſe

miniſſe horret, luctuq; refugit: Ideo ſperamus Dominũ priſtino decori, maieſtati, & autoritati iudicia Spiritualis fori reſtituturum, præſertim cùm te ſecundum Regẽ, totius Senatus, Optimatṹque Principẽ, morũ ſanctitate, & infracta excelſi pectoris virtute, nullis ceſſura pro fide Catholica & Repub. periculis, præditum habeamus. Quo nomine erigimur in eam fiduciam; vt quales olim Iuriſprudentia Romana maieſtatis ſuæ vindices & aſſertores, Portios, Catones, Tuberones, Sceuolas, Neruas, & Celſos habuit: itidem primario ſuo vindice MACIEIOVIO ad clauum Eccleſiæ Metropolitanæ Gneſ. deſtinato, cæteriſq; vigilantiſſimis totius prouinciæ Antiſtitibus, maieſtas fori Spiritualis Regni huius, priſtinam gloriam & dignitatẽ conſequetur. Accipe igitur Illuſtriſs. Cardinalis ſubiectionis meæ tenuem ſignificationem, & qui famam nominis tui æternis factis extendis, VIRTVTISQVE TROPHÆA NOVÆ NON DEGENER ADDIS: fac, vt contactu lampadis excelſæ gloriæ tuæ, quæ maiorum tuorum geſtis refloruit, & tuis reuiuiſcit, fructus, agelli noſtri in publicam quaſi vſucapionem prolati illuſtrentur, & te Duce ac Autore conſeruentur. Datum Cracouiæ è Collegio DD. Iuriſconſultorum ipſis Kalendis Augusti, Anno D. 1606.

IACO-

IACOBVS IANIDLOVIVS.

Per Anagramma:

DIVA, CVI IVS ALO: BONIS.

Elogium

SIVE PROSPHONEMA IVSTICIÆ

De eius Opere.

Dic, Themi DIVA, *mihi*, CVI IVS ALO: *Vera fatebor:*
Hoc alis ô noſtris, macte te Iacobe, BONIS.
Grande operæ pretium! te factum hoc, crede, labore,
Præſidium innocuis, ſuppliciumq́ reis.
Altiùs hinc ſurges; noſtro prouectus ab ore,
Quàm quibus Herculeâ eſt claua præhenſa manu.

Andr. Lœæchius Scotus.

PRO-

De ratione instituti Operis,

Ad Admodum R. Dominum,

NICOLAVM DOBROCIESKI,

I. V. D. ET PROFESSOREM, CRACOVIEN: ET Sandomirien: Canonicum, Tribunalis Regni Deputatum Iudicem, Fautorem obſeruandiſsm.

IACOBVS IANIDLOVIVS I. V. D. ET PROFESSOR

POSTEAQVAM collatis mihi Romæ, in Iure Vtroque Doctoratus honoribus, florentiſsimæ Vniuerſitati Cracouien. communi omnium voluntate, cooptatus: & in auguſtiſsimum numerum Profeſſorum Iuris, publico ingenii certamine edito, receptus eſſem, Admodum R. D. ſanè quàm, pro eo ac debui, (dicendum enim quod res eſt) cogitare cœpi, quomodo voluntati tuæ, qua me ad ſcribendum Proceſſum Iuris, pro vſu eorum, qui forum Prouinciæ Gneſnen. ſectantur, excitabas, obtemperarem. Cùm enim magnis ſemper in Iure dicendo perfunctus muneribus, noſtræ ætatis cauſarum Aduocatos à regula certa Ordinis Iudiciarii deuiare animaduerteres, & quod abuſu dicendarum vel potius ducendarum cauſarum fit, mortalium hominum immortales lites facere, eaque re peruerſitatem, malitiam, ac licentiam litigioſorum creſcere videres, Canone huius artis opus eſſe aiebas, quo gliſcenti malitiæ contrairetur, exundanti licentiæ, quaſi obex opponeretur, & effundenti ſeſe improbitati imponeretur frænum. Atque tu iam MAGNI *olim illius* CARDINALIS RADIVILI *natura prudentiſsimus* CANCELLARIVS, *& experientia conſummatiſsimus I.C. exiſtens,*

Digitized by Google

laxiores litigantium quas ſpernebant habenas, ad iuſtitiam ipſam componere cœperas: & qua ratione ex tot laqueis, quibus litigatores pedes totamque cauſam inuoluebant, ſe explicare poſſent, fœlici tuo ingenio, quo multa cæteris non ferenda, tibi tamen factu cæleſti dono facilima, aggreſſus ſuperaſti; demonſtraras. Atque vtinam aliquid hoc in genere à te viro tanto, qui in hoc Iuſtitiæ domicilio, Iuriſperitorumque cœtu, non ſingulos modò, ſed vniuerſos ſimul, memoria, ordine, prudentia, iudicio, doctrina, vſu, ſuperas, monumentis literarum ſempiternæ memoriæ indicibus proditum eſſet: fieret enim omnib. in foro verſantibus, via artis huius exploratior, & non ſolùm ætatis huius, ſed poſterioris quoque tyronibus valde vtilis & neceſſaria. Sed grauiorum negotiorum cura & piis Eccleſiæ laboribus impeditus, quibus ſanctè ac religioſe vacabas, in reformanda ampliſsima DIOECESI CRACOVIEN. MAGNO tuo inprimis CARDINALI ab omni negligentia, ſqualore, opera tua eam vindicante, Iuraque Viſitationis, à multis annis intermiſſa te duce recuperãte, eademque nunc Illmo. Principe BERNARDO MACIEIOWSKI, CARDINALI AMPLISSIMO, PATRONO MEO CLEMENTISS. pari ſollicitudine & cura paſtorali, te adiutore, ad debitum ordinem & iuſtam executionis normam redigente, iunioribus nobis, qui conſilio tuo huiuſce artis Profeſſionem amplexi ſumus, id muneris impoſitum eſſe voluiſti: vt quam commodiorem & leuem iudiciorum viam, veſtigiis Iudicum noſtrorum calcatam eſſe cernemus, eam amatoribus huius ſtudii, & patronis cauſarum, exemplo Samotulini olim noſtri traderemus. In qua equidem re, quidnam ego præſtare poſſem, publica Repetitione c. quoniam contra. ext. de probat. primò experiri volui: vbi dum totam Iudiciorum materiam luculenter explicatam viderem, eaque re Auditoribus noſtris magnum commodum ad cognitionem Proceſſus Iudiciarii accedere poſſe ſentirem: præſens inſtitutam eò

liben-

libentius aggreſſus ſum, quò magis in communem omnium vtilitatem me hoc facere videbã. & ad hoc ipſum primò à Samotulio illo noſtro, deinde ex vſu Conſiſtorii Illuſtriſſ. Cardinalis Principis mei; cuius inter alios cognitores Cauſarum Aſſeſſor extiti, præſtructam viam habebam. Vnum tamen erat, quod ab incepto opere auocârat. Qui enim res ab aliis tractatas aggrediuntur, illi duplici nomine ſua commendare ſolent: vt vel certius aliquid à ſe allatum iri polliceantur, vel quæ rudius ab aliis explicata ſunt, ea verborum & ſententiarum luminibus illuſtrent. Quorum vtroque cùm me carere animaduerterem, præſertim cùm nihil certius Canonum præſcriptis & longa Iudiciorum obſeruatione, me afferre poſſe ſperarem, nec orationis copioſæ & elegantis ornatu abundarem, quo etiam ad eam rem minimè opus eſſe iudicabam, ne actum agerem, & in alieno choro (quod adagio fertur) pedem ponerem, ab opere ſuſcepto tantum non deſtiti. Quod tamen longo tempore intermiſſum iterum mihi ſuſcipiendum duxi, vt & voluntati tuæ cui maiora debeo ſatisfacerem, & vt quaſi in vna tabella oſtenderem, quæ tâm ex Conſtitutionibus Synodi & Prouincialis & Diœceſanæ, quàm ex conſuetudine fori noſtri, iureque ipſo communi, Patronis cauſarum & Iudicibus ſeruanda eſſent. Non quòd ab aliis id melius præſtari poſſe, ſi vellent, dubitarem, ſed vt tuis iuſsis parendo, communi vtilitati ſtudioſorum pro mea parte inſeruirem. Eſt enim hoc, vt exiſtimò, hominis ſtudioſi, communis boni ac æqui amantis, conſilia ſua de iis cum aliis communicare, quæ ad vſum Ciuilis ſocietatis & Iuſtitiæ cultum ſunt profutura: quæ ſi proſint, ab iis probentur; ſi obſint, ad improbandum aliqui excitentur: quo fiet; vt ii, qui ſumma rerum potiuntur, ad reprimendam hominum malitiam, ad lites, diſcordias conciliandas, hoc Proceſſu iudiciario, ſi quæ recta in eo reperientur, impellantur: ſi verò quæ legi contraria, vetanda, fugienda, eadem per ipſos repellantur. Quod tamen, ne temerè

ab aliquibus fieret, communibus eorum ſententiis, qui in iudiciis vſuque eorum frequentiores ſunt, adiutus, Proceſſum hunc conſcripſi, nullamque cautionem, formulam, praxim protuli, quam Decretis Canonum ac Legum approbari non viderem: imò communem ſtylum fori noſtri ſecutus, modum formandarum citationum, libellorum, exceptionum, articulorum, poſitionum, ſententiarum expoſui, quali vtitur probata Iudicum noſtrorum ætas, & quali omnes ii vti debent, qui natura quotidie properant nouas edere formas, noua de nouo ſe procreare credentes, cùm tamen nullus ſcribendi locus in quouis ſcientiarum genere noſtris à maioribus prætermiſſus ſit, nec quicquam intactum ad hoc vſque æuum perſeueret. Primitias ergò huius laboris noſtri, cùm iure quodam peculiari vendicet ſibi ſplendor Illu^mi. Cardinalis mei, illarum faſcias ideò ad te mitto, vt tua quoque grauiſſima cenſura, quam ex opulentiſſimo Iuriſprudentiæ ſacrario te expromere conuenit, ſuffulta & approbata coram Principe appareant. Vale.

PRO-

PROCESSVS
Iudiciarii ordinis.
Ad praxim Fori Spiritualis Regni Poloniæ conſcriptus.

PROLOQVIVM
De Ordine et Modo Agendi.

FORENSIS diſceptationis Proceſſum ad mores iudiciorum Eccleſiaſticorum, & Fori Spiritualis Regni Poloniæ, ac eius actionem deſcripturus; ad rem pertinere arbitror prius, de Ordine & Modo agendi proponere. Cùm enim ordo ſit modus agendi, dans rei intellectum, ſine quo nihil rectè agitur, legittimum initium telæ iudiciariæ exercendæ, inde ſumendum erat; vnde & præſentis inſtituti inceptum ad fœlicem optatumque finem deduceretur, & legentium animi erudirentur; quid hinc petere & à nobis expectare debeant. In ampliſsimo itaq; huius artis armario perluſtrando, hæc lucerna & congruens paſſuum moderatio nobis opportuna eſſe videtur, ſi initio operis ea tradantur, in quibus veluti primam infantiam amatores huius ſtudii deponere, pòſt verò, rem ipſam exactiſsima interpretatione cognoſcere poſsint. Qua leui via, vt ſine magno labore, ſine vlla diffidentia maturiùs ad cognitionem Proceſſus Iuris vnumquemq; perducamus: ideò in primis de Iudiciis in genere, ac eorum diuiſionibus & circumſtantiis, agemus. Deinde, Proceſſum Iudiciarium tribus principalioribus membris,

quæ communiter Præparatoria, Inſtructoria, & Deciſoria appellantur, diſtinguemus. Ad extremum ſingula principia, quibus Proceſſus conſtat, explicabimus; ſimulq; figuram Iudicii per ſingulos actus, & partes, tam in prima Inſtantia coram Ordinario iudice, quàm in reliquis aliis, quæ cauſa trium conformium coram diuerſis iudicum ſubſelliis, beneficio appellationis agitantur, formabimus, exemplari doctrina eandem illuſtrantes. Ex cuius quotidiano vſu illud in ſumma apparebit, quod nos demonſtrare intendimus. Qualiter videlicet iudicium firmetur in Iuriſdictione: Formetur in Contradictione: Subſiſtat in Probatione: Quieſcat in Concluſione: Sopiatur in Sententiæ prolatione, eiuſq; effectuali executione.

De Iudiciis in genere Caput I.

NOmen iudicii, à cuius appellatione & definitione noſtra inſtitutio proficiſci debet, [a] varias acceptiones habet: & quindecim huius verbi in iure ſignificationes recēſentur, [b] quæ his verſibus poſſunt comprehendi:

Actio, Lis, Author, Forus, Arbiter vltima velle.
Quæſtio, Diſcret. Sen. Inſtant. Diſcuſsio, Poſſe.
Pernicies, Pœna, Proceſſus iudicialis.

In præſenti ſumitur pro humano iudicio contētioſo, [c] quod homo inter homines contendentes exercet, & appellatum eſt à Iuriſdictione, [d] quaſi ius dictum: qui enim iudicio præpoſitus eſt, ius dicere debet, quod & antiqui per inquiſitionem faciebant, ob eamq; rem Iudices, Quęſtores vel Quęſitores vocabantur, [e] iudicium verò Inquiſitio antè dicebatur. Inuentum autem eſſe, de iure Ciuili, legibus proditum eſt: [f] quod verum eſſe puto, quò ad ordinem iudiciarium, quò verò ad inchoationem, iudicium iure naturali primæuo cœptum eſt. Lege enim Diuina inter Deum & Adam per modum litigandi, qui

[a] *Arg. l. 1. ff. de iuſt. & iu.*

[b] *gl. in § præterea Inſt. quib. non eſt perm. fac. teſ.*

[c] *Din. & dd. c. in indic. de reg. iu: in 6.*

[d] *Vigl. d. § præterea.*

[e] *c. forus ext. de verb: ſign.*

[f] *l. 2. ff. de orig: iu. § deinde dd. in rub. de iud: vbi Ripa: n. 33.*

Digitized by Google

qui vulgò placitandi dicitur, inchoatum eſt.[g] Poſtea autem per Ius Ciuile[h] ac Canonicum[i] ampliatum, & magis ordinatum extitit. Ne quis enim propria authoritate Ius ſibi dicere[k] vel vltionem ſumere vellet, legibus prohibetur; & ex hoc patet iudiciorum vſum, ob bonum pacis & vtilitatis communis cauſa, proditum eſſe. Hinc ſi iudicia inſtituta, & eorum magiſtratus non eſſent, nemo ſecurus viueret domi, eſſentq; leges ſine iudiciis & magiſtratu, tanquam nauis ſine rectore, & ſine duce ipſa Phalanx, ac veluti ſi Coriphæũ ex choro auferre velis. Definitur autem multis modis iudicium, ſed communiter à noſtris hæc deffinitio recipitur.[l] Iudicium eſt actus legitimus trium perſonarum in iudicio contendentium, Actoris, videlicet, Iudicis, & Rei. Et licet aliquando ſine reo fiat iudicium, veluti cùm inquirit iudex contra perſonam incertam ſuper crimine notorio, ad inueniendum malefactorem,[m] & aliquando etiam ſine Actore, veluti, cùm per viam inquiſitionis proceditur,[n] & ſæpe etiam partibus non contendentibus Sententia fertur:[o] iudiciumq; verum, his caſibus nihilominus fit, quod videtur pugnare cum ſupradicta definitione: attamẽ rectè hæc defendi poteſt, cùm ſit facta a communiter accidentibus, quod eſt familiare iuribus noſtris:[p] iſtæ ſiquidem tres perſonæ communiter dicuntur in iudicio interuenire, Actor videlicet, Iudex, & Reus. De incerta verò perſona quod affertur, ſciendum eſt, quòd ex deſtinatione certa, per rerum naturam incerta perſona fit certa: quia venit certificanda ex aliquo futuro euentu, quæ res exemplo miſſilium declaratur:[q] cùm enim Reges miſſilia iactant in vulgus liberalitatis gratia: hoc caſu donatarius incertus eſt. Donatio tamen certa, ob deſtinationem donantis & ob donationem Donatarii ex euentu futuro: quod & in Legatis incertis iura procedere dicunt.[r] Ad inquiſitionem verò reſpondemus, in hoc iudicio

[g] *Gen c. 30.*
[h] *c. ſerpens de pæn. diſ: 1.*
[h] *d. l. 2.*
[i] *in proœm. Decret.*
[k] *C. ne quis in ſua cau. & l. nullus. C. de iudæ.*
[l] *Gofr. in Rubr eo t. 16. Ripa*
[m] *c. qualiter de Accus*
[n] *d. c. qualiter.*
[o] *c. dudum. 2. de Ele. Bar. l. 1. C. de lit. con.*
[p] *l. nam ad ea. ff. de leg.*
[q] *§ hoc amplius. Inſ. de Rer. diu*
[r] *§ ſub certa. & § incertis. Inſ. de Leg.*

Digitized by Google

Famam Actoris vicem ſuſtinere:[s] & quod puto in his iudiciis Fiſcalis Curiæ ſeu Inſtigator Officii Actoris vice fungitur: qui de conſuetudine Conſiſtorii Cracouien: interuenit verè, vel fictè, vel repreſentatiuè ſaltem. Illud autem quod de partibus non contendentibus affertur: dicimus, reo ſtatim confitente, nullum quidem iudicium ſuſcipi, ſed confeſſo præceptum de ſoluendo injungi:[t] ex quibus omnibus hæc definitio ſuſtineri poteſt.

s d. c. qualiter.

t l. ſi praecepto ff. de iudi.

De Diuiſione iudicii multiplici. C. II.

Iudicium quod includit in ſe perſonas & cauſas,[a] varias ſpecies ratione diuerſorum habet:[b] primaque eius diuiſio ſumi conſueuit a fine, reſpectu cuius eſt triplex,[c] Ciuile, Criminale, Mixtum.

Ciuile eſt, quod ad priuatum commodũ partis ſpectat,[d] veluti quando de Feudo, de mutuo, agitur: vel quando ex obligatione, contractu, vel quaſi contractu cauſa inſtituitur.

Criminale eſt, quando ad publicam tendit vindictam & vtilitatem:[e] v. g. quando pro crimine aliquis venit corporaliter puniendus ad publicam vindictam, vel ſi agatur ad pœnam pecuniariã fiſco applicandam:[f] vel ſi ad pœnam depoſitionis, ſeu degradationis procedatur, quæ pœna de iure canonico dicitur eſſe ſubrogata in locum pœnæ mortis.[g]

Mixtum eſt, quando de natura vtriuſque participat,[h] vt ſi agam ne quid fiat in loco ſacro vel ſancto, vel ſi factum eſt tollatur: idem fit, ſi aliquis in ius vocaretur, qui relicta ſacroſanctis eccleſiis, vel aliis venerabilibus locis, legati vel fidei commiſsi nomine dare diſtulerit,[i] vel ſi actio legis Aquiliæ de damno iniuria dato, contra inficiantem orta fuerit: quo caſu & rem perſequimur & pœnam. Quidam etiam putant mixtum tunc dici, quando pœna partim defertur fiſco,[k] partim agenti

a Bald. in rub: de iudi. n. 1.

b Abb. in rub: eo.

c vt Abb. d. loco. Mar p. 4. Spe. an.

d c. cæterum. c. dilecti. c. cauſam eo. tt. vbi gl & l. prætor. ff. de ſepu: viol.

e c. cum non ab homine. ext. eo.

f l. publicorum ff. de publ. iud.

g Fel. c. qualiter. il. 2. § ad corrigendos de Accu: Diaz. in pr. crim. c. 137. ver. depoſiti. n. 2.

h gl. § Sequens. Inſt. de Act. ver. mixtæ.

i § ex maleficiis. Inſ. eo. vt ſup.

k Ant. But. in c. tua. ext. de Procur.

Digitized by Google

agenti ad rem familiarem; ſeu ad intereſſe, quod fit per æſtimationem hoc modo. Mallem tantam pecuniam perdere de bonis propriis, quam pati talem iniuriam [l] : &c.

[l] *i. iniuriarum. vbi Bart. ff. de iniu.*

Alia diuiſio iudicii eſt a mataria, [m] ratione cuius eſt triplex, Spirituale, Temporale, Mixtum.

[m] *Veſtr. lib. 3. c. 2.*

Spirituale eſt, quando de re ſpirituali vel eccleſiaſtica agitur, vt pote [n] ſi de fide Catholica, hæreſi, ſchiſmate, blaſphemia, apoſtaſia, beneficiis, prouiſionibus, electionibus, poſtulationibus, dignitatibus perſonatib. Officiis, præbendis, decimis, vſuris, maleficiis, incantationibus, ſortilegiis, raptu virginum, violatione eccleſiarum, legittimitate natalium, matrimoniis, & de aliis ſimilibus, quæ periculum animæ ſpectant, ageretur; quibus cenſus terrenni perpetui, & conditionales vulgo Widerkofy appellati, & dotes plebanales, Poświętné nominatæ, annumerantur.

[n] *vt lib. 2. conſ. ſyn. de fo. comp. Conſ. cauſæ ad forum.*

Temporale eſt, quando de re temporali ſeu de re prophana agitur: quales ſunt omnes cauſæ remotæ a phano ſeu eccleſia, [o] vt quando de equo, pecunia, & de re ſimili agitur, cuius eſt laicus capax.

[o] *c. Venerabilis ext. de iud.*

Mixtum eſt, quod de vtroque extremorum participat, nec præciſe eſt de altero, vt pote [p] ſi de iurepatronatus, penſione eccleſiaſtic, ade dote poſt diuortium reſtituenda, de teſtamentis ageretur.

[p] *d. lib. 2. Con. Sym*

Reſpectu quoque formæ iudicium eſt triplex, q Ordinariũ, Extraordinarium, & Mixtum.

[q] *Veſt. d. loco.*

Ordinarium eſt, in quo ordine plenè ſeruato procedimus: [r] hinc ſi de Proprietate eccleſia egerit, miſsione in poſſeſsionem, permutatione, tranſactione, præſcriptione, ordinario iudicio procedendum erit, [s]

[r] *c. Examináta ext. de indi.*

[ſ] *clem. diſpendioſam. ib. gl. ver. beneficii. de iudi.*

Extraordinarium, quod aliâs Summarium dicitur, eſt in quo ſimpliciter & de plano ſine ſtrepitu & figura iudicii ac

ſummariè proceditur, & hoc aliquando nobis de iure indulgetur in cauſis beneficialibus, matrimonialibus, decimarum, vſurarum:[t] aliquando verò ex reſcripto Principis præſcribitur: per illa verba, *Summariè & de plano cauſam diſcutias*: &c. quæ clauſula expreſſe poni debet, & vocatur Signaturæ extenſio.[u]

Mixtũ eſt quãdo per viam inquiſitionis proceditur:[x] quãuis enim inquiſitio ſit iuris ordinarii reſpectu introductionis: in quantum tamen ſine accuſatione per eam inquiritur, eſt iuris extraordinarii: cuius etiam ea eſt natura, vt non tanta pœna in delinquentem inquiſitum irrogetur de iure, quanta decerneretur, ſi ordinariè ageretur.[y]

REPERITVR etiam ab efficiente cauſa triplex iudicium, Ordinarium, Delegatum, & Subdelegatum.

Ordinarium eſt, quod ventilatur coram iudice ordinario.[z]

Delegatum eſt, quod agitatur coram iudice delegato.[a]

Subdelegatum eſt, quod ſuſcipitur coram ſubdelegato delegati Principis.[b]

Sunt & alię ſpecies iudiciorum, & reſpectu quantitatis quadruplicia dicuntur,[c] vniuerſalia, generalia, communia, ſpecialia ſeu particularia.

Vniuerſale iudicium eſt, quando petimus ius vniuerſum nobis adiudicari ratione dominii ad nos ſpectantis:[d] talis eſt reiuẽdicatio, hæreditatis petitio, bonorũ poſſeſsio, à quo genere non multum diſtat beneficii Eccleſiaſtici petitio, & ipſum ius beneficiale:[e] Sicut enim in vniuerſali iudicio quis petit ſe declarari hęredem, vel bonorum Poſſeſſorẽ: & hęreditate adiudicata, res omnes & corpora in ſequelam veniunt: ſimili modo in beneficiali iure fit, quando aliquis petit ſe rectorem declarari, & ius beneficii adiudicari, cui poſtremò accedunt corpora: pro quibus etiam experimur petitorio vel poſſeſſorio iudicio. Eſt autem PETITOriũ, quando de Dominio rei

t *d. clem. diſpendioſam.*

u *reſ: lib. 3. c. 6. n. 2.*

x *d. c. qualiter.*

y *Abb. & dd. d. c. qualiter.*

z *vt ext. de off: ord.*

a *ext. de off. deleg.*

b *L. a iudice. C. de iud. c. paſtoralis c. venera. de off. deleg.*

c *gl. 2. de lib obl.*

d *l. 1. ff. de rei vendi.*

e *Innoc. c. conquerente. de off. ordin.*

Digitized by Google

rei alicuius agitur. POSSEſſoriũ quãdo vel de adipiſcẽda poſſeſsione, vel de retinenda, vel de recuperãda iudiciũ ſuſcipitur.

Generale eſt, cùm generaliter quid petimus quod plura ſub ſe capitula continet, [f] veluti eſt iudicium Tutelæ, [g] pro ſocio, negociorum geſtorum: [h] quæ actiones continent in ſe adminiſtrationem multarum rerum, veluti vini, olei, ſalis, &c.

Commune eſt, quod competit inter eos, qui aliquas res pro indiuiſo poſsident, & eas communes habent; vt per officium iudicis diuidantur, [i] veluti eſt actio familiæ herciſcundæ, finium regundorum, communi diuidundo.

Particulare eſt, quo rem ſingularem nobis debitam petimus, [k] vt ſi petam veſtẽ, fundum, centum ex mutuo vel alio debito.

Ratione qualitatis dicitur eſſe duplex iudicium: Eccleſiaſticum, & Seculare. [l]

Eccleſiaſticum eſt, quod corã Eccleſiaſtico iudice vẽtilatur.

Seculare, quod coram ſeculari inſtituitur: & hæc diuiſio differt ab illa, quæ iudicium diuidit in temporale & ſpirituale: illa enim diſtinguit iudicium re prophana à Spirituali: hæc verò differre iudicium docet curia ſeculari ab Eccleſiaſtica: hinc temporale iudicium in vtraq; curia agitari poteſt: Spirituale in ipſa tantùm Eccleſiaſtica curia.

Poteſt & reſpectu litigantium duplex eſſe iudicium. Conuentionale, & Reconuentionale.

Conuentionale eſt, in quo actor reum conuenit.

Reconuentionale eſt, in quo reus actorem mutua petitione petit, [m] de quo plenius infra. [n]

f *d. in § curare. Inſ. de Act.*
g *l. 2. C. de iudi.*
h *d. gl. c. 2. de lib. ob.*
i *§ quædam. Inſt. de Act. l. in tribus. ff. de iudi.*
k *l. 1. ff. de eden. vbi Bart. & Abb. c. 2. de lib. ob.*
l *Mar. p. 4. In Spec. ver. ſecula*
m *c. paſtoralis. ext. de cau. poſ. & propr.*
n *p. de mut. pet.*

De Circumſtantiis Iudiciorum C. III.

Sex ſunt potiſsimùm quæ iudicium circumſtant, [a] Iuriſdictio, Perſona, Locus, Cauſa, Figura iudicii, de quibus omnibus ſigillatim eſt dicendum.

a *Veſtr. lib. 3. c. 3. in pr. in ſua pr.*

Iuriſdi-

Iuriſdictio, prout Azo definit [b] eſt poteſtas de publico introducta cum neceſsitate iuriſdicendi, vel æquitatis ſtatuendæ. vel eſt, qua præſes alicuius reipub. poteſt dicere ius ſtatuendo, ſententiando, vel cum obligatione ſubditorum, ad habendum id quod dicitur pro iuſto. [c] Hæc ſecundum omnes dicitur a iuredicundo: iudex enim qui iuriſdictioni præeſt, ius dicere debet, & proinde illi conceduntur ea, ſine quibus iuriſdictio explicari nequit. [d]

[b] *Azo in ſum. de iur. om. iud.*
[c] *Silu. in ſum. ver. iuriſdict. n. 1.*
[d] *l. 2. ff. de iur. om. iud.*

Variæ autem ſunt ſpecies iuriſdictionis. quædã eſt ORDINARIA, quæ alicui proprio iure ſeu lege, vel a principe, vel a conſuetudine, vel ab vniuerſitate approbata [e] conceditur: quædam DELEgata, quæ ex ſuperioris delegatione vel ipſius delegantis recipitur: [f] quædam CONVENtionalis, quæ ex cõmuni partium conſenſu tribuitur; vt in arbitris arbitratoribus, compromiſsarijs, per partes aſſumptis patet. [g] quædam VOlũtaria, quæ omni tempore & loco exerceri poteſt, etiam vna parte volẽte, altera verò recuſante; [h] vt in adoptione, emancipatione, manumiſsione fit. Seruus enim inuitus manumitti poteſt [i] quouis tempore & loco. quædã eſt CONtentioſa, quæ a iudice pro tribunali diebus non feriatis de die non de nocte ſedente, [k] exercetur: & pro hac Epiſcopi in ſuis diecœſibus conſiſtoria erigunt, Viccarios, Officiales generales, & foraneos, prout amplitudo diecœſis, liteſque hominum requirunt, conſtituendo; iuriſdictionem, in qua firmatur iudicium, per eos exercẽdo. Sed quia iudicium maxime ex Perſonis & Cauſis conſtat, ideo de his videamus.

[e] *l. vlt. C. de iur. om. iud.*
[f] *l. 1. ff. de off. eius.*
[g] *l. 1 ff. de arb. & ext. eo.*
[h] *l. emancipare ff. de Adop.*
[i] *gl in § ſerui Inſt. de libert.*
[k] *c. Spacium. 3. q. 3. & c. conſuenit. ext. de off. deleg.*

De Perſonis in Iudicio interuenientibus Caput IIII.

DVplex perſona iudiciis celebrandis interuenit. [a] NECEſſaria, & VTIlis.

[a] *vbi. d. loco. vt ſup.*

NECES-

NECESSARIA eſt, ſine qua iudicium conſiſtere nequit, talis eſt *Iudex*, *Actor*, *& Reus*.

IVDEX eſt perſona ius dicens, & inter partes diſcernẽs reddens vnicuique quod ſuum eſt. Dictus eſt iudex a Iuſtitia.[b] & idem eſt dicere, *Ad Iudicem ire*, & *Ad iuſtitiam ire*, quod etiam hodie Itali vſurpant, Iudicem Iuſtitiam appellando: quia iudex vult perhiberi viua iuſtitia, alioqui non eſt iudex, ſi non eſt in eo iuſtitia.

[b] *Ariſtot 5. Ethi.*

Porro qui iuſtitiæ eſt antiſtes, oportet, *Vt ſit vir grauis, ſanctus, ſeuerus, incorruptus, inadulabilis, contra improbos & innocentes immiſericors, erectusque & arduus, potens vi & maieſtate, veritate & æquitate terrificus:* quibus verbis imago iuſtitiæ a Chriſippo[c] deſcribitur. CALLIſtratus quoque recti iudicis perſonam deſcribens ſic ait.[d] *Iudicis eſt neque excandeſcere aduerſus eos quos malos putat, neque precibus calamitoſorum illachrimari: inconſtantis ſiquidem iudicis, nec recti id eſt, cuius animi motum vultus detegit: & in ſumma ita ius reddi debet, vt authoritatem dignitatis ingenio ſuo augeat.*

[c] *Aul Gell. l. 14. noct. Att c. 4.*
[d] *l. obſeruandum ff. de off. preſi.*

Ad extremum qui iudicis perſonam digne ſuſtinere vult, his conditionibus præditus ſit oportet.

1. Vt remota perſonarum acceptione, nullo odio,[e] nulla offenſione, vel leuitate in pronunciatione ducatur.

[e] *c. quatuor. 11. q. 3.*

2. Vt nullo timore, nullouè premio, nullo amore vincatur.

3. Vt nihil ex ſuo arbitrio & propoſito domeſticæ voluntatis faciat: ſed iuxta leges, & iura partium, & cauſarum merita, decernat:[f] magiſque cordi habeat veritatis cuſtodiam, quam propriæ voluntatis obediẽtiam. *Ante vero omnia facilem ſe in adeundo præbeat, ſed tamẽ contemni ſe non patiatur: vnde in mandatis adiicitur, ne Præſides prouinciarum in vlteriorem familiaritatem prouinciales admittant, nam ex conuerſatione æquali contemptio dignitatis naſcitur.* Qua iudicis deſcriptione

[f] *ita Fel. in c. paſtoralis § quoniam ext. de off. de leg. Did. Couar. var. reſol. primo lib. c. 6. Silu. in ſum. ver. ind. x. D. Thom. 2. 2. q. 67. art. 2. & ib. Cai. & Inſt. de offi. ind. § 1.*

ſcriptione præmiſſa, Species iudicum recenſendæ unt. Alii enim ſunt iudices Ordinarii, alii Delegati.

[g] c. cuncta. c. per principal. 9. q. 3.
[h] c. legatos de off. leg. in 6.
[i] c. cum ab eccleſiarum de off. ord vbi Abb.
[k] d. c. cum ab eccleſiarum.

ORDINARIVS iudex eſt, qui a Canone vel lege[g] veluti *Papa*, *Imperator*, *Rex*, *Princeps* conſtituitur: vel a Principe,[h] veluti *Legatus de Latere* a Papa; *Vicarius* in Spiritualibus *Officialis* ab Epiſcopo, vel a Collegio,[i] veluti *Archiepiſcopus*, *Epiſcopus* a Canonicis electus, & a Papa confirmatus: *Rector* ab Vniuerſitate electus & cõfirmatus. vel a conſuetudine,[k] veluti quando *Plebanus* ſeu Parochus in Parochianos ſuos iuriſdictionem exercet. Sed dum de ordinaria iuriſdictione Prælatorum Eccleſiaſticorum agimus, obiter ſciẽdum eſt, quòd Archiepiſcopus ſit ordinarius iudex ſuorum Suffraganeorum & Clericorum propriæ diœcœſis: non autem ſubditorum Suffraganei ſui. Epiſcopus verò eſt ordinarius iudex Abbatum, Archidiaconorum, & omnium Clericorum Diœcœſis ſuæ: adeò vt etiam in iuriſdictionis exercitio cum quolibet inferiore concurrat; & locum habet prȩuentio.

[l] arg. c. fin. ext. de Regularib. & c. fin. ext. de ſtat. Mona.
[m] vt in c. 4. Seſ 13. de Reform.
[n] vt in Conc. Trident. Seſſ. 25. c. 13. de regul. & monial.

ABBATES quoque *Præpoſiti*, *Priores*, *Guardiani*, & alii Prælati Religioſi, ſunt Ordinarii iudices ſuorum Monachorũ,[l] & poſſunt eos in cauſis ciuilibus iudicare, & in criminalibus leuioribus: in grauioribus verò, in quibus depoſitio & Degradatio requiritur, ad Epiſcopum recurſus fit, qui in talibus cauſis eſt eorum Ordinarius.[m] In ciuilibus quoque Epiſcopus poteſt eſſe ordinarius iudex Monachi delinquentis; quoties ſuperior eius monitus negligit in eum animaduertere: & quoties extra clauſtrũ delinquit, vt hodie Conciliũ Tridentinum diſponit.[n]

[o] vt per tot. ext. de off. deleg. & in ff. de offic. eius. l. 1. et Specul. eo. tit.

DELEGATVS iudex eſt, cui a Principe, vel Ordinario, vel a Principis Delegato cauſa cõmittitur vices gerens delegãtis, propriũ verò in Iuriſdictione nihil habẽs,[o] de quo infra de Proceſſu coram Delegato. Tales Delegati iudices ſunt, *Commiſſarij Apoſtolici*, *Cõſeruatores*, *Exequutores*, & cæteri, quorum

Digitized by Google

rum omniũ officium eſt formam mãdati cõmittentis diligẽter obſeruare; [p] impediẽtes verò ſuam Iuriſdictionem exercere, [q] excommunicationes, mulctas, pœnas & alia indicere.

SED IAM de Actore & Reo diſpiciamus. ACTOR eſt, qui cauſam agit cõtra aliquẽ petẽs in iudicio nomine ſuo aliquid. [r]

REVS eſt, qui in iudicio conuenitur: & dictus eſt non a Reatu, ſed a Re, de qua contra eum agitur. [s] Hactenus de Neceſſariis perſonis.

NVNC IAM ad vtiles perſonas in iudicio interuenientes tranſeundum eſt.

Vtilis dicitur perſona, ſine qua poteſt eſſe iudicium: ſed quãdo interuenit, tunc faciliorem exitum iudicia habent.

Tàm autem ex parte iudicis poſſunt interuenire perſonę vtiles, quàm ex parte Litigatorum.

EX PARTE Iudicis hodie de Conſtitutionibus Sinodalib. Prouincię Gneſnẽ. [t] interueniunt apud Epiſcopos, *Cancellarii*, *Aſſeſſores*, *Cauſarum Auditores*, qui aliquando aſsident Epiſcopo iudicanti de cauſis; aliquando verò iudicandi poteſtatẽ indultam ſibi habent, & ſunt ad nutum Epiſcopi amouibiles, & propterea inter iudices a nobis non computantur, quod & de Tabellionibus ſeu Notariis cauſarum intelligitur: qui ideo inter iudices non reponuntur; quia nudi miniſtri ſunt, in iudicio facientes ea quæ iudex iubet.

EX PARTE Litigantium perſonæ vtiles iſtæ interueniunt. *Aduocatus*, [u] *Procurator*, [x] *Cõiuncta perſona*, [y] veluti ſunt Cõſanguinei, Affines, Liberi, Liberti, *Teſtes*, *Defenſor*, *Excuſator*, *Sindicus*, [z] *Oeconomus*, [a] *Tutor*, [b] *Curator*. qui omnes ex vſu & communi Praxi Conſiſtoriorũ nunc admittuntur, nunc repelluntur, præſertim verò ſi careant *Mandato hominis*: qui tamen recipi poſſunt, ſi faciant *Cautionem* de rato. [c]

Sed cùm hoc indifferenter fiat apud nos tàm in Prophanis quàm

[p] *c. cum dilecta. ext. de reſcrip. l. diligenter. ff. Mandat i*

[q] *c. paſtoralis. ſup eo. & c. 1. c. ex literis. ibid.*

[r] *l. inter litigantes ff. de Iudic.*

[s] *c. forus ext. de ver. ſignif.*

[t] *vt lib. 1. Conſ. Synod. de off. ord.*

[v] *C. de Aduoc. diu. iud. per tot.*

[x] *l. 1. ff. de Procu.*

[y] *l. ſed hæ perſonæ. ff. eo.*

[z] *l. 1. ff. quod cui. vniu.*

[a] *c. quia in quib. 89. diſ.*

[b] *vt Inſt. de aut. tut.*

[c] *d. l. ſed hæ perſonæ. & c. nonnulli. c. ex parte. ext. de reſcrip.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Digitized by Google

quàm Eccleſiaſticis cauſis: optimum eſſet, *Cautionem de rato* in Prophanis tantummodo admittere: & ratio dari poteſt.

In beneficialibus enim, iuxta obſeruationem *Curiæ Romanæ*, [d] non admittitur Procurator ſine Mandato, nec Coniuncta perſona, etiã de rato cauẽs, vt ex deciſionibus Rotę patet. [e]

Et quia in iure *Procuraor, Actor, Syndicus, OEconomus, Defenſor*, vnus pro alio accipitur, [f] ideò differentiam inter hos afferre vtile eſt.

PROCVrator igitur eſt, qui aliena negotia Mandato domini gratuito gerit. [g]

SYNDIcus *eſt*, qui vniuerſitatem cauſarum defendit *Cleri vel Collegii*. [h] pro vniuerſitate agens, non pro ſingulis.

OECONO*mus eſt*, cui res Eccleſiaſtica gubernanda mandatur: [i] talis *Oeconomus in Eccleſia Metropolitana Gneſnen. Iuxta Bullam Leonis* [k] conſtitutus reperitur, de qua in Conſtit. Synodal. Prouincialib.

ACTOR dicitur, qui ab vniuerſitate [l] aliqua ad vnam cauſam conſtituitur, vel qui alienarum rerum adminiſtrationem habet, tales ſunt *Syndici, & Orphanotrophi, Brephotrophi*, qui curam *Orphanotrophii* BREphotrophiiq; habent, & Magiſtratus nomine [m] municipii: Prædictis omnibus ſimiles ſunt *Apocriſarii*, qui *Reſponſales* dicebantur, & ſunt velut *locum tenentes Epiſcoporum*; ideo inuenti, vt res Eccleſiæ gubernarent, negocia ſingulorum audirent, [n] referentq; ad Epiſcopos.

DEFENSOR eſt, qui abſq; Mandato ſe alicuius defenſioni offert, quod vnicuiq; permittitur, modò ſatiſdet iudicatum ſolui. [o] Sed vt plenè de natura iudicum diſpiciamus, ideò conſequenter agendum eſt. An omnes homines iudices eſſe poſſint, an aliqui prohibeantur,

d *vt Veſtr. all lo.*

e *Rot. dec. 6. de Procur. in nou: al. 142.*

f *c. Saluator. 11. q. 3. Mſing: § procurator. Inſt. de his per qui. ag. poſ.*

g *d. l. 1. ff. de Proc.*

h *d. l. 1. ff. quod cui. vnit. & l. ſi municip. ff. eo.*

i *l. omnes. § hoc nihilominus. C. de Epis. & cl.*

k *vt. in tr. de Elec. fol: 11.*

l *Inſt. de Curat. § fin. ver. actor. & l. 1. & 2. ff. quod cui. vni.*

m *l. 2. § 1: C. de iur. prop. cal. præs.*

n *vt in Aut. quom. oport. epis. § Si vero Metropolitanus. & § præterea.*

o *§ ſi vero. Inſt. de Satiſdat.*

De Iis

Digitized by Google

De Iis qui iudicare, agere, & accuſare nequeunt. Caput V.

TRia ſunt quæ aliquem impediunt eſſe iudicem. [a] NATVRA, LEX, & MORES.

NATVRA impeditur eſſe iudex veluti *Surdus, & Mutus,* [b] iudices enim, & audire & loqui debent. [c] Quod vtique de eo *Surdo & Muto* intelligitur, qui omninò non exaudit, [d] & qui loqui non poteſt. Secus eſt de *Surdaſtro*, & qui tardè loquitur. COECVS quoq; non permittitur eſſe iudex, niſi cœpto Magiſtratu cœcus factus ſit. [e] Exemplum huius rei eſt in APPIO CLAVDIO, qui de *Pyrrhi captiuis non recipiendis* ſententiam dixit, cœcus effectus.

PRODIGVS etiam, FVRIOſus, IMpubes, iudex eſſe prohibetur: [f] ideò quia iudicio carent.

Sed & LFGE impediuntur illi eſſe iudices, qui SENatu AMoti ſunt. Similiter qui per ſententiam iudicis infames efficiuntur, quales ſunt EXCOMMVNICATI, [g] publica excõmunicatione: abſurdum ſiquidem eſt, vt cui non licet etiam cum minimis iuxta ſacras regulas communicare, liceat etiam ei, de ſuis penè maioribus iudicare. Idem dic de INFAMIBVS & turpitudine notatis, [h] quales ſunt BANNITI, HÆRETICI PVBLICATI, VSVRArii, SIMONIAci. &c.

MORIBVS QVOq; & SExu prohibetur eſſe iudices. Hinc receptum eſt, vt SERuus ciuilibus non fungatur officiis, [i] cùm de iure ciuili Seruus nihil ſit. [k] Et quamùis inter Chriſtianos hodie Seruitus ſublata ſit, [l] tamen illi qui ſeruis æquiparantur, non poſſunt eſſe iudices. HINC MONAchus in quo eſt ſeruitutis [m] imago, cùm velle ſuum dependeat ex arbitrio ſui ſuperioris, iudex eſſe nequit; & cùm mortuus ſit ciuiliter à cauſarum

[a] *c. 1. ver. infamis. 3. q. 7. l. cum prætor ff. de ind. § non autem*
[b] *d. l. cum prætor § non omnes.*
[c] *l. iudices. C. eo.*
[d] *§ item ſurdus Inſt. quib. non eſt perm. fa. teſta.*
[e] *l. quamuis ff. de Poſtulan.*
[f] *l. qui furere. ff. de ſta. hom. Abb. in c. cum viceſimum ext. de off. deleg. n. 3.*
[g] *c. ad probandum. ext. de ſent. & re ind. c. 1. de off. vic. in 6. c. miramur. 24. q. 1*
[h] *l. cum prætor § non autem. ff. de Ind. c. 1. 3. q. 7*
[i] *d. l. cum prætor*
[k] *l. quod ad ius ciuile. ff. de reg. iu.*
[l] *Miſing. § ſerui. Inſt. de iure perſon. Ang. § item ea. Ins. de rer. diu.*
[m] *in Auten de Monach. § cogit. Bart. l. cum fun-*

rum ſtrepitu remotus eſſe debet. [n] Quod & in REGVLARI CANOnico procedit, cùm tales perſonæ non debeant eſſe implicatæ ſæcularibus negociis. Idem dic de PRIORE CLAVSTrali. [o] Verùm ſi in dignitate conſtituti ſunt MONAchi, vel REGVLARES CANOnici, quales ſunt EPIſcopi, ABBAtes, PRIOres CONVENtuales, PRÆPOſiti; tunc poſſunt eſſe Iudices & Arbitri: quia ſimplicibus Monachis interdictũ eſt, ne ſint iudices. & ſi delegaretur cauſa alicui ſimplici Monacho, non valeret commiſsio, etiam à ſede Apoſtolica facta, niſi Monachatus nomen expreſſum ſit. [p] Simplices verò Monachi arbitratores eſſe poſſunt: ex ſolo Superioris permiſſu, vtilitate ſui Monaſterii poſcente. [q]

EXPERS LITERarum non poteſt etiam eſſe iudex. [r] Maximè verò in Spiritualibus cauſis tales à iudicio arceantur, & qui iura ignorant. Summum enim vicium eſt, Iudicem non ex ſe quid agendum ſit ſcire, ſed ex alio diſcere, quid eum loqui deceat. [ſ] Et quoties tales conſtituuntur iuris ignari: toties non valet quod agunt, niſi aſſeſſores habeant, qui eos inſtruant in cognoſcenda & decidenda cauſa.

QVO AD SEXum pertinet. FOEmina, ſexu impeditur eſſe iudex: ab omnibus ſiquidem ciuilibus officiis, vel publicis muneribus remota eſt fœmina, [t] quod partim ob fragilitatem & verecundiam ſexus, partim ob importunitatem, vt in CALPHVrnia [v] depræhẽderant antiqui Romani, factum eſt: quæ etiam occaſionem dedit, ne mulieres pro aliis poſtulare poſſent. Si tamen aliter Conſuetudo diſponat, vt Mulier ſit iudex, vel niſi iure hæreditario in iuriſdictionem ſuccedat, tunc ceſſant prædicta. [x]

Sed cùm hic ſexus nullum locum ſibi vendicet in proceſſu noſtro: ideò conſequenter de his, qui agere vel conueniri poſſunt agamus.

dus § ſeruitutem ff. ſi cer. pet.

[n] *v. in st. ne Cle. vel Monach & c. 2. ext. de Poſt.*

[o] *vt Clem. 2. de Reſc.*

[p] *cum olim l. 2. & ibi. gl. ver. Monach. ext. de Priuil.*

[q] *Spec. de Arbit. § vlt. ver. Sed quæro Abb. in. c. quinta vallis, ext. de Iure.*

[r] *§ illi autem. in Aut. de Ind. col. 6*

[ſ] *l. 1. ff. de off. aſſeſſor. & Azo in ſum.*

[t] *l. 2. ff. de reg. iu.*

[v] *l. 1. ff. de Poſtul.*

[x] *Decius & Cagnol. d. l. 2. ff. de reg. iu.*

Et re-

Digitized by Google

Et regulariter tenendum eſt, ACCVSATionem & CONVENtionem ESSE EDicti PROHIbitorii. Omnes enim accuſare poſſunt, & conueniri, niſi qui de iure prohibentur.

Et 1. PVPILLVS, FILIVSFamilias in poteſtate patris exiſtens: Filius emancipatus contra patrem ſine venia agere nequit. [y] Apud nos verò de Iure Canonico, *Infamis*, *Periurus*, *Excommunicatus*, *Hæreticus*, *Furioſus*, *Prodigus*, *Monachus*, *Canonicus Regularis*, & omnes ii qui obedientiæ alterius ſubiecti ſunt, accuſare nequeunt: [z] niſi cum iuſſu Abbatis, vel ſui ſuperioris. Sicut autem interdictum eſt Monacho agere, ita etiam idem accuſari nequit: ſed contra Abbatem vel ſuperiorē dirigēda eſt actio. [a] quemadmodum etiam contra ſeruum detinentem rem aliquam, non eſt intentanda actio, ſed contra Dominum. [b] Quod tamen dictum limitatur, quando Monachus Prælatum ſuum ex cauſa accuſat. [c] vel cùm de licentia Superioris agit pro intereſſe Monaſterii: [d] vel quando Reſtitutionem petit, ex Monaſterio pulſus: [e] vel quando villæ adminiſtrationem habet, aut Procurator eſt alicuius patroni Laici, ex conſenſu Abbatis.

[y] *l. 1. & l. 2. C. qui leg. per. ſtan. in iu. hab. & l. pen. C. de in ius voc.*
[z] *c. monachi 16. q. 1.*
[a] *in Aut. Apud quos oport. cau. dic. § 1.*
[b] *l. non ſeruum. C. de rei vendic.*
[c] *c. ex parte. ext. de Accuſat.*
[d] *c. monachi 16. q. 1.*
[e] *c. olim. de Accuſ.*

2. PRAELATVS SINE CAPITVLO cōueniri & accuſare nequit. [f] hinc Epiſcopus cum Capitulo, Abbas cum Monaſterio, agere vel conueniri debet: Si tamen Epiſcopus vel Abbas habeat diſtincta bona quò ad vſum & adminiſtrationem, tunc ſolus agere & conueniri poteſt. [g].

[f] *c. 1. ext. de Proc.*
[g] *c. edoceri in fi. ext. de Reſcr.*

3. MAGISTRATVS, neque perſequendo, neque fugiendo iudicium ingredi poſſunt. [h] in quo tamen diſtingue. Aut enim Magiſtratus delinquunt in officio habentes dignitatem cum adminiſtratione, & hi poſſūt conueniri, tàm durāte, quàm ceſſante officio. [i] Aut delinquunt extra officium, & tunc vel Maiores ſunt, vel Minores. Minores conueniri poſſunt durante officio. [k] Maiores ſi perpetui ſint, conueniri poſſunt, ne impunita

[h] *l. pars literarum ff. de indi.*
[i] *l. iubemus. C. ad leg. iul. repe. tun.*
[k] *l. nec magiſtratib. ff. de iniur.*

punita ſit eorum iniquitas. [l] Si verò temporales ſint regulariter durante officio non conueniuntur. [m] Cautionem tamen præſtare debent de ſtando Iuri depoſita adminiſtratione.

l c. ſi clericus 11. q. 1. c. ſacro. de ſent. exco.

m d. l. nec magiſtratibus.

De Tempore et Loco Iudicij C. VI.

DVplex Tempus in Iudiciis attenditur, Aliud eſt in Finiendis iudiciis, aliud in Exercendis.

Finis Iudicii ſeu terminus ex vita Actionum pendet. Regulariter enim de iure Ciuili iudicium finiri debet ad Triennium ſi Ciuilis eſt cauſa de rebus mobilibus. Si Criminalis ad Biennium, [a] niſi contra Clericum ſit: tunc enim intra duos Menſes inſtantia criminalis non durat de iure ciuili, [b] Si autem de immobilibus rebus agatur, tunc Decem annis durat inter præſentes. Viginti inter abſentes, [c] ad inſtar perſonalium actionum, quarum vita protenditur ad triginta vel quadraginta annos.

De Iure verò Canonico perpetua [d] eſt hodie inſtantia, & ideo triennii lapſus à die litis motæ non obſtat legittimè impedito Actori. Hæc de fine Iudiciorum quò ad partes.

Quò verò ad Iudicem, Conciliũ Tridentinum [e] hodie præcipit omnes cauſas in prima inſtantia infra Biennium à die litis motæ terminari: alioquin poſt id ſpatium liberum eſt partibus Superiores iudices adire, qui cauſas litigantium aſſument, & quam primùm terminabunt.

a l. properandum C. de indi. vbi Bart.

b in Aut. Vt cler. apud propr. epiſ. in ſi.

c gl. in § 1 ver. conſtitutionibus. Ins. de perp. & temp. act.on.

d c. cum venerabilis. ext. de Indi. vbi Abb.

e Seſſ. 24. c. 20. de Reform.

Quòd ſi verò partem contigerit appellare, tunc de Iure cõmuni habet Annum ad proſequendam Appellationem & ſi niendam: ex Cauſa verò biennium, & non vltra. [f] Quamuis ex Praxi Curię Romanę videamus prolõgari tales cauſas per *Regentem Cancellariæ*, nec deſertatio obiici poteſt, [g] quãdo pars prolongationem obtinet, quod facile impetratur ob multitudinem cauſarum quæ ibi confluunt. Hæc de vita & fine litiũ.

f vt c. 2. de Appellatorio proceſſu.

g Caſſan. dec. 4. de Appell. Pan. Caſtr. l. 1. ff. Si quis cant.

DE TEMPore exercendorũ iudiciorum communis Praxis

& ſtil.

Digitized by Google

& Stilus Conſiſtoriorum noſtrorum eſt, quòd ſtatis temporibus iudicia fiant, tempore verò Feriarum ſileant, ſimiliter fit & non iuridicis diebus.

Ad quod cognoſcendum obſeruandum eſt, *Iuridicas dies* dici, in quibus ius partibus à iudice dicitur, & talis eſt dies *Lunæ, Dies Mercurii, Dies Veneris*, qualibet ſeptimana currente: & communiter vocantur, *Dies Iuridicæ, Prima iuris, Secunda iuris, Tertia iuris*: atq; his quidem temporibus ius ſemper dicitur, niſi iuſtitium indicatur ob Ferias.

Triplices autē ſunt Ferię [h] *Solennes, Ruſticæ, & Repētinæ.*

SOLennes ſunt quæ ad cultum Dei, & honorem Sanctorumq; reuerentiam ſunt introductæ, quarum obſeruationem certam, cùm Praxis Curiæ Romanæ (quam [i] velut Matrem & Caput reliquæ omnes in Obſeruationibus eiuſmodi ſequi debent) deſcriptam habeat: ideò exemplum earum hic inſerere viſum eſt: tàm cauſa Apoſtolicarum Cauſarum, quæ à ſede Apoſtolica committi conſueuerunt: quàm cauſa Ordinariarum, in quibus licèt non omnia obſeruentur feſta Palacii præſertim apud nos; attamen in pleriſq; à iudicio abſtinetur iuxta Conſuetudinem Conſiſtoriorum.

[h] *c. vlt. ext. de feriis.*

[i] *c. non decet. 12. diſt. & arg. § fin. Inſ. de Satiſdat.*

FESTA PALATII, QVÆ CORAM APOSTOlicis obſeruantur, & nonnulla alia quæ ab Ordinariis locorum Prouinciæ Gneſnen: ſolita ſunt obſeruari.

Ianuarius habet dies 31.

1 Circumciſionis Domini vſque in craſtinū Epiphanię

17. Antonii Abbatis

18. Cathedra Romana Petri Apoſtoli.

20. Fabiani & Sebaſt. M.

21. Agnetis Virg. & Marty.

22. Vincentii.

25. Conuerſionis S. Pauli.

Februarius habet Dies 28.

2. Purificationis B. M. V.

3. Blaſii Epiſcopi & Mart.

5. Agatæ Virginis.

 Doro-

Digitized by Google

* Deferiis lib. 2. Conſt. Syn.

6. Dorotheæ Virg. & Mart. in Ordinariis apud nos. k
22. Cathedræ San. Petri Apoſtoli Antiochiæ.
24. S. Mathiæ Apoſtoli.

Martius habet Dies 31.

7. S. Thomæ de Aquino.
12. Gregorii Papæ,
19. Ioſephi Cònfeſſoris.
21. Benedicti Abbatis.
25. Annunciationis B. M. V.

Aprilis habet Dies 30.

12. Iulii Papæ primi.
23. Georgii Martyris. Apud nos Adalberti Epiſcopi & Mart. Regni Poloniæ Patroni.
25. Marci Euangeliſtæ.

Maius habet Dies 31.

1. Philip. & Iac. Apoſtolorũ,
3. Inuentio Sanctæ Crucis.
4. Floriani Mart. in Ordinariis apud nos.
6. Ioan. ante portam Latinã.
8. Apparitionis S. Angeli. Apud nos Staniſlai Epiſcopi, Martyris & Patroni Regni in Ordinariis.
19. S. Iuonis aduocati Paup.

Iunius habet Dies 30.

11. Barnabæ.
24. Natiuitatis S. Ioan Bapt.
29. SS, Petri & Pauli Apoſtolorum.
30. Commemoratio S. Pauli.

Iulius habet Dies 31.

2. Viſitationis B. M. V.
3. Tranſlationis S. Thomæ Cantuar.
3. Margare. ab hoc feſto Ferię Ruſticę apud nos ordiuntur; & ab vltima ante Margarete, ad prim. poſt Bart. iudicia ſilent.
15. Diuiſionis Apoſtolorum, in Ordinariis apud nos.
22. Mariæ Magdalenæ.
25. S. Iacobi Apoſtoli.
26. S, Annæ matris Mariæ V. in Ordinariis.

Auguſtus habet Dies. 30.

1. Petri ad vincula
4. Dominici
5. Mariæ ad niues.
10. Laurentii Martyris.
15. Aſſumptionis B. M. V.
19. Ludouici Confeſſoris.
24. Bartholomęi Apoſtoli.

Auguſtini

Digitized by Google

28. Auguſtini Epiſcopi.
29. Decollationis Sancti Ioannis Baptiſtæ.

September habet Dies 30.

8. Natiuitatis B. M. V.
14. Exaltationis S. Crucis,
21. Matth. Apoſtoli & Euãg.
27. Tranſlationis Sancti Staniſlai in Ordin.
28. Venceſlai Mart. in Ord.
26. Michaelis Archangeli.
30. Hieronymi Cõfeſſoris Doctoris.

October habet Dies 31.

4. Franciſci confeſſoris.
15. Heduigis in Ordinariis apud nos.
18. S. Lucæ Euangel.
28 Simo. & Iud. Apoſtolorũ
31. Vigil. Omniũ Sãctorũ, in qua fit mutatio Capparũ.

Nouember habet Dies 30.

1. Omnium Sanctorum.
2. Cõmemoratio animarum.
9. Dedicatio S. Saluatoris.
11. Martini Epiſcopi.
18. Dedicatio Baſilic. Petri & Pauli.
19. Helizabetę in ordinariis apud nos.
21. Præſentatio B. M. V.
22. Ceciliæ Virginis.
23. Clementis Papæ.
25. Cather. Virg. & mart.
30. Andreæ Apoſtoli.

December habet Dies 31.

6. Nicolai Epiſcopi.
7. Ambroſii Epiſcopi.
8. Conceptionis B. M. V.
13. Luciæ Virginis.

A Feſto S. Thomæ vſq; in craſtinum Epiphaniæ,

FESTA MOBILIA, IN QVIBVS NON *ſeruatur Iudicium in Apoſtolicis & Ordinariis,*

Dies Lunę ante Carniſpriuiũ, ac Dies Carniſpriuii.

Dies Cinerum.

A die Lunæ Hebdomadæ Sãctę vſq; ad Octauã Paſchę.

Vigilia Aſcẽſionis Domini in qua eſt alia mutatio Capparum & Dies eiuſdem.

Dies Pẽtecoſtes cum duobus diebus ſequentibus.

Dies Corporis Chriſti.

Dies Creationis & incoronationis

tionis Pontificis viuentis.

Dies Anniuerſarii Pontificis immediate Defuncti.

FESTA INCERTA.

Quando fit Synodus Diecœſana vel Prouincialis.

Quando Epiſcopus vel Legatus primo ingreditur Ciuitatē.

Exequiæ Epiſcopi immediate defuncti.

Circa hæc Palatii feſta & Conſiſtoriorum noſtrorum obſerua, quòd in his feſtis quæ à populo ſeruantur, & quibus à ſeruilibus operibus abſtinetur, non conſueuit iudicium exerceri, tàm coram Apoſtolicis quàm coram Ordinariis. In aliis verò feſtis non celebribus ad populum, de Cōſuetudine apud nos iudicia coram Ordinariis fiunt, niſi ſpecialiter dicatur in Ordinariis, vt ſuprà.

In Delegatis vero Cauſis à Sede Apoſtolica feſta Palatii adamuſsim ſeruantur. Hæc de feriis ſolemnibus.

g c. vlt. ext. de feriis.

FERIAE RVSTICAE ſunt, quæ ob commodum hominū cauſa Meſsis, Vindemiarum ſunt adinuentæ: & in talibus non exercetur Iuriſdictio contentioſa, niſi illis renunciare vellent partes, quod eis licitum eſt g

REPENTinæ Feriæ ſunt, quæ in gratiam Principis edicuntur, puta ob diem Natalis ipſius, vel Filii eius, vel coronationis, vel ob publicam gratulationem, ſeu lætitiam. ſed & quæ ob periculum ingruens fiunt, feriæ Repentinæ dicuntur; quales anteactis annis luctuoſas ferias ob ſeuiciem peſtis miſerabiliter ſæpe egimus; & ne hac ætate noſtra calamitoſa, peccatis noſtris ita exigentibus, tales feriæ incidant, Deus Omnipotens eſt exorandus.

h l. iuris ordinem C. de iuris. om. iud. l. fi. C. vbi in rem actio.

DE LOCO Iudicii illud tenēdum eſt, quòd regulariter in eo loco iudicium celebrari debet, vbi forum Reus habet h vel vbi res ſita eſt, vel beneficium, vel ſi cauſa ſit fori Eccleſiaſtici, tunc coram iudice Eccleſiaſtico iudicium fiet.

Illud

Digitized by Google

Illud etiam addendum eſt, quòd in eo loco iudicium fieri debet, vbi iudex iuriſdictionem habet. Hinc Epiſcopus clericos ſuos non poteſt in aliena Diecœſi iudicare, nec Tribunal ibi erigere, cùm nullam habeat iuriſdictionem in alieno territorio. [i] Et quoties hodie apud nos Epiſcopi in aliena Diecœſi, prout Ordinarii, iudicia habent; ſemper licẽtiam ab Epiſcopo illius Diecœſis, vel eius Viccario accipiunt: alias non valeret proceſſus. Quod in Delegata Iuriſdictione non procedit. Delegatus enim poteſt eligere illum locum, in quo ſit peritorum copia, iuxta Bonifacii Octaui conſtitutionem. [k]

Idem ſentiendũ eſt, quando quis reperitur in Curia Romana, tunc enim opus non eſt locũ Iuriſdictionis attendere, *Nam cum Roma ſit communis Patria omnibus,* [l] *& communis forus,* poteſt ibi vnuſquiſq; conueniri, niſi ob aliam cauſam quis ſe ibi veniſſe dicat, tunc enim habebit ius reuocandi domum.

[i] *vt infra de Except. verſ. rat. one iuriſdict.*

[k] *c. ſtatutum § cum vero, & § cum antea de reſcr. in 6. & ſup. de Preces coram Deleg*

[l] *Roma ff. ad Municip. & c. vlt. ext. de foro compet.*

Obſeruatio.

REperiuntur nonnullę cauſæ, quę ex natura ſua in alio loco iudicari, & cognoſci nequeunt, niſi ad quem ſpectant. EXEMplum in POſtulationibus, ELEctionibus, TRANſlationibus Epiſcoporum, quæ omnes ad Notionem D. Petri reſeruatione Antiquorum Patrum ſpectant. [m] Huc referri etiam poſſunt Appellationes in cauſa Prouiſionis, Officii, Canonicatus, Præbendæ, Decimarum &c. quæ omnes per Appellationem deuolui ſolent, iuxta formam Innocentii quarti, [n] vt de Appellatione dicetur.

[m] *c. maiores ext. de Baptiſmo. in pr. & c. debitus in fi. de Appel. Rota decis: 38. de App. in nou.*

[n] *c. 1. de Elec. in 6.*

De Cauſa Iudicii, & Figura eius C. VII:

CAuſa, ex qua iudicium conſtat, eſt, cuius vi, effectus ſequitur, cuius genera quatuor ab Ariſtotele ponuntur. [a] Materialis, Formalis, Efficiens, Finalis.

Materialis, vt potè ſubiectum, ex quo iudicium generatur,

[a] *Rob. Mar. in pr. Adu. p. 2.*

Digitized by Google

eſt negocium ſeu factum ipſum, agentis & rei controuerſiam continens.

Efficiens, eſt Iudex pręſidens, Actor petens, Reus defendens, iſti ſiquidem tres faciunt iudicium.[b]

[b] *vt ſup. c. 1. de iud. in genere.*

Finalis eſt Partium Victoria, quæ ex Sententia, & Re iudicata habetur.

Formalis eſt, quæ dat modum Actui iudiciario, & talis eſt Ordo Solennis iudiciorum, qui alio nomine à Baldo [c] Figura iudicii vocatur, & his Clauſulis terminorum generalibus continetur, ex quibus totus Proceſſus conſtat.

[c] *Bald. l. nequi- b, nam § pen. col. p. ff. de off pro- cons.*

CLAVSVLAE TERMINORVM GENERALES *ſeu Figura iudicii.*

Additur Competens iudex.
Citatur Reus.
Offertur Libellus Reo.
Datur terminus Reo ad reſpondendum Libello.
Recuſatur iudex.
Opponit exceptiones Reus.
Replicat Actor.
Duplicat Reus.
Triplicat Actor.
Quadruplicat Reus.
Interloquitur Iudex.
Fiunt interrogationes ante litem conteſtatam, hodie tamē his nō vtimur niſi poſt litem conteſtatam.
Satis datur à partibus.
Lis conteſtatur.
Iuratur de calumnia.
Fit terminus ad probandum
Formantur Poſitiones & Reſponſiones.
Dantur Capitula ſeu interrogatoria Super quib· teſtes reſpondent.
Obiiciuntur varia teſtib. per aduerſarium.
Producūtur teſtes, iurati examinantur.
Publicātur præſente parte, vel in contumaciam.
Exhibentur Inſtrumenta.
Opponitur contra illa,
Eorum copia datur,
Fit terminus ad allegandum dæclaran. contra declar. dicen. & concludendum.

Habetur

Habetur Cōcilium Prudentū.
Fertur Sententia.
Appellatur.

Mandatur Executioni Sententia.

Obſeruatio.

FIgura iudicii de qua loquimur eſt duplex, *Accidentalis & Subſtantialis.*

ACCIdentalis eſt, ſine qua iudicium ſubſiſtere poteſt, [d] veluti ſunt. Exceptiones contra Reum, contra Libellum. &c.

SVBSTANtialis, quæ conſiſtit in ſubſtātialibus iudicii, veluti eſt Citatio, Libelli oblatio, Litis conteſtatio, Iuramentū Calumniæ, Probatio, Sententia abſolutoria vel condemnatoria : & ſine hoc ordine iudicium nequit eſſe. [e]

PRO Figura hac melius obſeruanda ſciendum eſt, de Praxi & Stilo Curiæ Romanæ inuentos eſſe Terminos certos, infra quos præmiſsi Actus iudiciarii expediri debent.

Et quamuis in Conſiſtoriis noſtris de Conſuetudine corā Ordinariis non ſeruentur, quorum etiam omiſsione, Proceſſus non poteſt accuſari de Nullitate, cum in hoc iuuemur *Bulla Leonina, Prouinciæ Gneſnen.* cōceſſa; [f] tamen quia in Apoſtolicis cauſis omnes infraſcripti termini ſeruantur, & iuxta eoſdem aliquando Ordinaria iudicia regulantur; ideo eoſdem hic ſubiiciemus.

[d] *l. ſed ſi ſuſceperit ff. de iudi. l. ita demum vbi Alex. C. de Proc*

[e] *l. prolatam C. de ſent. & interloc. om. ind. & c. de cauſis ext. de off. deleg. c. vni. de lit. cont*

[f] *vt in lib. 4. Conſ. Syn. de Priuileg.*

TERMINI SVBSTANTIALES IN PROphana cauſa coram Ordinario in prima inſtantia.

Ad libellandum. Ad diem octauam iurid.
Ad reſpondendum Libello. }
Ad conteſtandam Litem. } Singuli ad prim. diem iur.
Ad iurandum de Calumn̄. }

Additur terminus quintus, ad dicendum contra Commiſsionem, ſi cauſa fuerit coram Delegato, ad primam diem iur. & à principio ſeruari debet.

Citatio

CItato verò litem differente concertandi. Actor vti debet quatuor terminis ad conteſtandam litem.

1. Citari debet Reus Simpliciter.
2. Ad primam diem iuridicam.
3. Ad pri. d. iur. addita pœna excommunicationis.
4. Ad primam diem iur. addita clauſula, ad videndũ ſe declarari: & Declaratio in termino obtinetur.

LITE vero conteſtata alii termini ſeruantur.

Ad Articulandum Ad quindenam.

Ad dicendum contra Articulos.
Ad producendum omnia.
Ad dicendum contra producta. } Singuli ad 2. di. iur.

Ad Articulandum & iurandum de calumnia, ad p. di. iur.

Eſt & alius terminus, Ad dicendum contra Declarationes ad prim. diem iur. & ſeruatur tunc ſi in ſcriptis datæ fuerint: ſi autem verbo fiant, tunc omittitur, & ob id iſte terminus ſubſtantialis non dicitur vt Veſtrius tenet.[g]

De Terminis Dierum aliter Heningus Goden[h] in quibuſdam tenet: ſed fortè ideo, quia aliter ſeruatum fuit ſuo tẽpore.

Deniq; ſeruatur terminus[i]

Ad concludendũ &
Ad audiendam ſententiã. } Ad prim. diem iur.

g *Veſtr. lib. 5. c. 4*
h *Hen. Go. in proc. in. p. p. Rub. 27*
Vantius de Nullitat.

IN BENEFICIALI CAVSA ALITER

Termini ſeruantur coram Ordinario in prima Inſtantia.

Ad libellandum.
Ad declarandum.
Ad iurandum de calumnia. } Singuli ad 1. diem iur.

Ad Articulandum.
Ad dicendum conta Articulos.
Ad producendum omnia.
Ad dicendum contra producta. } Singuli ad 2. diem iur.

Digitized by Google

Additur Ad dicendum contra Commiſsionem, ſi cauſa vertatur coram Delegato & à principio ſeruatum.

Heningus addit alios 4. { Ad declarandum. / Ad d. cōtra declarata. / Ad Concludendum. } Sin. ad p. iu: / Ad audien. ſenten. aliquando ad p. aliquando ad ſtatim.

TERMINI IN SECVNDA INSTANTIA.

Omnes ſupradicti Termini, ſeruantur in 2. Inſtantia ad p. diē iur. Excepto termino Ad Articulandū, qui ſeruatur ad 8.

TERMINI IN TERTIA INSTANTIA.

In tertia Inſtantia, iidem omnes ſeruantur Termini ad primam diem iuridicā, excepto termino Ad Articulandum, qui ſeruatur ad quindenam.

Obſeruatio 1.

Prędicti Termini ſeruantur vnus poſt aliū exceptis duobus
Ad declarandum &
Ad iurandum de Calum. qui ſimul ſeruantur.

Obſeruatio 2.

Prima Inſtantia dicitur, prima agitatio cauſæ, cœpta coram primo iudice, vſq; ad ſententiam: à qua ſi appellatum fuerit, tunc erit Secunda Inſtātia. Si verò iterū appellatur, tunc erit Tertia Inſtantia: & ſi fuerint tres conformes Sentētiæ, ampliùs non appellatur.

Termini in Iudicio inquiſitionis.

Vnicus eſt ſaltem, ſi coram Ordinario agatur, [k] *Ad dicendum contra Articulos*. Si coram Delegato, tunc additur: *Ad dicendum contra Commiſsionem.*

[k] *plura de hoc infra c. 42.*

Termini, qui ſpecialiter in Conſiſtorio Cracouien: ſeruantur.

PRAEMonuerā ſuprà, quòd Proceſſus & Sententiæ in partibus noſtris infringi nequeunt de Nullitate ex omiſsione Terminorum. Quod quidem verum eſt, niſi in iis reperiatur Defectus Iuriſdictionis & Citationis: & dūmodo aliter partes non reperiantur enormiter læſæ, in Iuſtitia Negotii principalis, prout eoſdem caſus ſpecialiter exprimit, allegata Bulla Leonina,[1] in quibus proceſſus habiti & lati, inualidi & inefficaces ſunt. Vltra tamen prædicta Ordinarii locorum in partibus noſtris pro æquitate iuris, & ne partes celeritate Proceſſus, & nimia feſtinatione in iure reddendo, lædātur; quoſdam terminos iudicii ſubſtantiales obſeruare cōſueuerunt, & ſunt iſti, vt ex Praxi obſeruauimus.

[1] § quodq. d. b. 4

Ad deſcribendum libellum ad 8.

Ad deliberandum & ad Reſpondēdum Lib. pro arbitrio iudicis & pro qualit: cau: Aliquando cum iſto term. ad reſponden: ſeruari ſolet Ad conteſtandum.

Ad conteſtan: & de calum. iuran. ſimul ad p. d. i. ſed ſepius omittitur Iur. Cal.

Ad ponendum & Articulan: pro arbit.

Ad contradicendum Poſition: ad 8.

Ad Probandum iuxta qualit: negotii.

Quòd ſi teſtes producere pars vult, tunc eſt terminus Ad videndum teſtes produci, admitti, iurari, examinari: & ad dāda interrogatoria, quæ ad ſtatim vel ad cras dāntur.

Ad publicandūm ad ſtatim.

Ad excipien: contra teſtes ad quind.

Ad concludendum ſeruatur ſimul cum termino.

Ad Sententiāndum ad p. d.

Quod

Digitized by Google

Quòdſi verò oriatur Diſputatio ſuper incompetentia Libelli, Legittimatione perſonarum, impertinẽtia Poſition: Artic: tunc ſeruantur termini,

Ad excipiendum.
Ad replicand.
Ad Duplic. Tripl. Quad.
Ad interloquen. ſuper materiis productis.
} Singu. ad p. d.

De Iudicio Summario, in quo Figura iudicii non ſeruatur C. VIII.

QVamuis iudiciorum certa ſit Forma & Figura, de qua plenè ante diximus, non ſemper tamen plenario ordine iuris in cauſis iudex procedere cogitur. Sunt enim quædam Priuilegiatæ cauſæ, [a] in quibus non eſt opus ſeruare ſolennem iudiciorum Ordinem, & iſtæ quadruplices ſunt: Beneficiales Eccleſiaſticæ, veluti Electiones, Poſtulationes, Collationes, Prouiſiones, Præſentationes &c. Cauſa Matrimoniorũ, Decimarum, vſurarũ, in quibus ſimpliciter & de plano ſummariè que proceditur.

[a] vt in Clem. diſpendioſam de Iudi.

Illud tamen non eſt ignorandum, Omnes prædictas cauſas iudicem poſſe iudicare, quoties vellet, in forma plena iudicii. Iura enim non neceſsitant iudicem ad viam ſummariã: ſiquidẽ non dicunt per modum præcepti & neceſsitatis, ſed per modũ beneplaciti, videlicet: *Poſſunt iudices tales cauſas ſummariè iudicare.* [b] Et ſpecialiter Ordinarii iudices poſſunt hoc facere. Nam Delegati, mandati fines cuſtodire tenentur. Hinc ſi Papa ſcribat: *Simpliciter & de plano cognoſcas* &c. talis iudex ſummariè procedet, ſecus enim eſſet inualidum quod faceret. [c] Sed ſi Papa ſub hac clauſula ſcribat: *Poteris talem cauſam ſimpliciter cognoſcere*: &c. tũc Delegatus eligit viam quam vult.

[b] Clem. ſæpe de verb. ſig.

[c] c. cum dilecta, vbi gl. ext. de reſcr.

In iudicio itaque ſummario ſufficit aliqualem petitionem,

 fieri

Digitized by Google

fieri loco Libelli, vt iudex formare ſententiam poſsit. De Praxi Curiæ Romanæ in Summariis hi ſeruantur Termini.

Ad ponendum.
Ad articuland.
Ad producend: omnia.
Ad dic: contra producta.

Coram Delegato additur, Ad dic. con. Commiſs.

Alii termini non ſeruantur. Sed Veſtrius ait cautius eſſe, ſi ſeruarentur.[d]

[d] d. li. 5. c. 1.

Deinde non ſpectatur *Tempus Feriarum* in tali proceſſu: *Dilationes* fruſtraneæ reiiciuntur, Aduocatorum turba, Teſtium multitudo reſtringitur, & neceſſariæ Probationes admittuntur.

In ſumma, nihil in Summariis præter Citationem, & Iuramentum de Cal. ſi exigatur, & dictos terminos, ſeruatur. Sed cùm iam Naturam, Diuiſionem, Circumſtantias iudicii expoſuerimus, conſequenter iam de diuiſione Proceſſus videamus.

De Diuiſione Proceſſus Ordinis Iudiciarii. Caput IX.

Sicut cæterarum rerum tres ſunt partes conſtitutiuæ: Principium, Medium, & Finis: ita & Proceſſus iudiciarii tria ſunt Principia iudicium ordinantia: videlicet, *Præparatoria*, *Inſtructoria*, *Deciſoria*,

PRÆPARAtoria, quædam ſunt *de Neceſsitate*, veluti *Citatio*, *Libelli oblatio*: quædam ſunt *de Solennitate*, veluti,

Actionis propoſitio.
Actionis ceſsio.
Iudicis comp. aditio.
Contumaciæ punitio.
Primi & Secundi decreti interpoſitio.
Comparitio.
Dilatio.
Feriarum obiectio.
Iudicis recuſatio.
Excommunicatio.

Satiſ-

Satiſdatio.
Interrogatio.
Reconuentio.
Incidens quæſitio.
Poſſeſſorii & petitorii cognitio.
Spolii obiectus.
Reſcripti exhibitio, quoties coram Delegato agitur.
INSTRVctoria, quæ *Subſtātialia* dicuntur, ſunt.
Litis conteſtatio.
Iuramenti calum. præſtatio.
Poſitio.
Confeſsio.
Probatio.
Articulorum exhibitio.
Teſtium productio.
Inſtrumentorum editio.
Præſumptio.
Iuramenti delatio.
Diſputatio.
Concluſio.
Concluſioni renunciatio.
Conſilii requiſitio.
Sententiæ petitio.
Relatio.
Remiſsio.

DECISORIA ſunt,

Sententiæ prolatio.
Executio.
Appellatio.
In integrum reſtitutio:
Supplicatio.
Expenſarum petitio.
Fructuũ & intereſſe reſtitutio.
Temere litigantium punitio.

De quibus omnibus priuſquam agemus, nonnulla de præparatione actoris & rei tùm & iudicis præmittemus.

De Præparatione Actoris & Rei, ac Iudicis. C. X.

QVia quæ bono inchoantur principio, meliori peragũtur exitu: [a] idcircò Perſonis iudicium conſtituentibus curandum eſt, vt recto initio ordiantur lites; ne euentu ſtultorũ Magiſtro diſcāt ea, quæ malo ſunt cœpta principio, vix feliciorem ſortiri exitum. Et quoniam tota vis iudiciorum in Præparatoriis conſiſtit; proinde talem ſe quiſque paret domi, qua-

[a] *c. principatus 1. q. 1. & c. cum Paulus ib.*

lem ſe cupiat videri foris. Qua in re cupientes omnibus opera noſtra prodeſſe: Præparatoria quædam, quæ Citationem & Libelli oblationem præcedant, præmittemus.

Primò igitur Actor in id ſtudium incumbat, *Ne litem cuiquam temerè inferat.*[b] *Lites enim temerè ſuſceptæ, quàmplurimos homines ad ſummã inopiam perduxerunt.* & *Ne iudicio cõtendat pro lucro captando, ſed pro damno euitando.*

2. *Deliberet conſulendo amicos & Iuriſperitos, expediatne agere vel non.*[c]

3. Verecundè ſecum cogitet de Actione proponẽda. Nã iuxta Iurecõſultum, *Verecunda cogitatio eius, qui lites execratur, non eſt vituperanda.*[d]

4. Merita cauſæ ſuæ diligẽter perpẽdat. Memor eius, quòd magni ſumptus, maiores labores, maximæ moleſtiæ litigantes ſequuntur: & quamuis aliquis ſæpè victor euaſerit: *Satius eſt tamẽ ſemel vinci, quàm ſæpius vincere, & diutius litigare.*

5. Conſideret, *An paruo damno ſuo tranſigere poſſit.* Nã iuxta Doctores, *Melius eſt tenuiter componere, quàm pinguẽ ſententiam expectare.*

6. Aduocatos pios, non autem eos qui inuerſa Cõſcientia lites ſibi nutriũt, quærat. Alioquin, ſi malos Cõſultores habebit, inueniet potiùs augmẽtum deſperationis ſuæ, prout Iudæ traditori accidit, & bonæ cauſæ interitum accelerabit.[e]

7. Perpẽdat probationes, quibus intẽtionẽ ſuam probare vult, ſi neget Reus, nec contẽtus ſit ſola ſimplici aſſertione veritatis alicuius facti: nam ſi hæc nõ apparuerit in iudicio, vel probata non fuerit, nihil veritas illa in foro iudiciali proderit: hæc enim probari, vel per Confeſſionem partis patere debet.[f]

8. Caueat Actor id proponere quod probare non poſſit: eo enim modo Reus abſoluetur, etiamſi nihil præſtiterit.[g]

9. Qualiter agere velit videat. *Criminaliter* enim agens tenetur ſe inſcribere[h] ad pœnam Talionis. *Ciuiliter* verò a-

b *vt de pæn. tem. litig. in Inſt.*

c *Spec. in tr. de præp. ind. & Io. and. ib. & c. induciæ 3. q. 3.*

d *l. item ſi res. § fin. ff. de alien. iud.*

e *Io. An in § teſtes c. 2. de teſti. n 6. ver interrogatoria.*

f *l duo ſunt ff. de teſt. tut. l. in lege fũdi, vbi Bart. ff. de cont. empt.*

g *c. fi. 6. q. 5. & l. qui accuſare C. de eden. c. vt noſtrum. § 1. vt eccl. benef. l. Actor. C. de probat*

h *c. qualiter & quando il. 2. ext. de Accuſ.*

Digitized by Google

gens ſuper pecuniariis cauſis, fundo, ſeruitute, debet requirere Reum per amicum vel vicinum de hac re, de qua eum cõuenire vult. Quod antiquitus fuiſſe factitatum, patet ex verbis Liuii:[i] *Cùm res inquit inter parietes peragi non poſſet, ventum in ius eſt.* Idem fuiſſe de Lege 12. tab. conſtat ex Denuntiationibus, de quibus in iure:[k] Præmiſſa enim Denuntiatione Reus vocabatur, & renitens præuia Conteſtatione, etiam ob torto collo ducebatur, vt ex verbis Legis 12. tab patet.

Si in ius vocet; atque eat: id eſt ſtatim eat,

Ni ſtatim eat: em. Capito: anteſtari,

Si caluitur, pedemue ſtruit, manum en do iacito.

Idem facere *Lex Euangelica*[l] ſuadet. Quæ Denuntiationes quoties fiunt, toties ex vrbanitate magis quàm neceſsitate admittuntur. Vtile tamen eſt denuntiare; quia ſi pro pecuniaria ſumma Reus citetur, qui diem ſolutioni præfixam non habuit, Actor non obtinebit expenſas, imò ſecundùm quoſdã Reo condemnabitur.[m]

10. Meminerit etiam Actor, quòd poſt Actionem propoſitam tenetur in iudicio perſiſtere.[n] Neque poterit liti inchoatæ renunciare, niſi ſimul & liti & cauſæ renunciet.[o]

11, Forum competẽs, & iudicem idoneum, ad quem reus vocari debeat, Actor tenetur præuidere. Actor enim tenetur ſequi forum Rei, vt infra dicetur.

Hæc omnia Actor diligenter præmeditetur. *Ne poſt vulneratam cauſam cogatur remedia quærere* p *bona amiſſa cauſa.*

Quę autem REo ſint conſideranda circa Pręparationem iudicii, dicetur infrà de exceptionibus Rei, & de Termino ad deliberandũ. Prædicta tamen omnia Actori conſideranda, competunt quoque Reo.

Iudici conſideranda in Præparatoriis.

Partes iudicis ſunt, diligenter conſiderare Perſonam agere volen

[i] *lib. 4. hiſ.*

[k] *§ appellamus. Ins. de Act. & Signor. lib. 1. c. 18. de Iudi. Heuar. ad l. 12. tab. c. 5.*

[l] *c. 18. Math. de ſi peccauerit 2. q. 1.*

[m] *c. licet heli ext de ſim. vbi Abb. n. 13.*

[n] *Aut. qui ſemel C. quom. & quan. iud.*

[o] *Bal. & Bart. l. poſtquam. C. de pat. Abb. in c. dudum. il. 2. n. 13*

[p] *l. vlt. C. in qui. cau. in int. reſ. non. eſt neceſ.*

Digitized by Google

volentem, & ne paſsim admittat vnumquemq; ad Accuſandũ pro diſcretione ſua videat: præſertim verò in Criminalib. id aduertendum eſt. Qua in re cupientes certam rationem iudices habere, qua de Actore iudicent, ideò hæc in ipſis notabunt. *Famam, Exiſtimationem, Opinionem, Intentionem, Fidem, vitam, Temeritatem, Conſcientiam, Meritum, Cauſam, Inimicitias, Odium, Sit ne Actor litigioſus, vituperator, infamis, degradatus*, & ſi ſit talis, propter quod ab Accuſatione recuſatur,[q] cùm Accuſatio præſumatur fieri fide mala.[r]

Curabit quoq; iudex, Partes litigantes in concordiam reducere.[s] Et hoc faciet Iudex, quãdo ſibi ſunt ignota iura partium, & obſcura; ſecus enim cùm ex allegatis partium iudici conſtat de meritis cauſæ, non debet reducere partes in concordiam, ne videatur ius vnius ſine cauſa alteri dare. Hinc nõ bene faciunt iudices, qui poſt Concluſionem in cauſa partes inducunt ad Componendum, hoc enim illicitum eſt, niſi ex aliquibus Circumſtantiis, contrarium faciendum ſit.[t]

[q] *vt ſup. de Excep. § contra Actorem.*
[r] *c. querendum eſt. c. Si quis. 2. q. 2.*
[s] *c. fin ext. de Tranſac. c. ſtudendum 90. diſ.*
[t] *Abb. d. c. fin. Ant. Butr. c. 1. & ib. gl fi ext. de mutuis petit.*

De Foro competenti. Caput. XI.

CVM iudicium in iuriſdictiõe firmetur, & Actor forum rei ſequi debeat,[a] ideò Actor matura deliberatione præhabita eorum, quæ in Præparatoriis dicta ſunt, ſi litem ſibi vtile inferendum eſſe putauerit, competentem aduerſarii iudicem adibit, forum eius ſequendo.

Et generaliter loquendo Iudicis competentia ſeu forum quinq; modis attenditur.[b]

Ratione Domicilii, Originis, Contractus, Delicti, Rei ſitæ, & reſpectu Priuilegii, ſeu Reſcripti conceſſi.

FORum reſpectu DOmicilii, eſt locus iudicio, in quo reus domicilium habet,[c] & à iudicio illius fori iudicari debet. Talis eſt iudex Epiſcopus quilibet in ſua diœceſi, ipſe enim habet

[a] *c. cum ſit ext. eo & c. ſi clericus. eo. & l. iuris ordinem C. de iuriſ. om. iud.*
[b] *gl. c. 1. 3. q. 6. Silu. in ſum. ver. forus.*
[c] *arg. c. forus. ext. de verb. ſign.*

Digitized by Google

bet veram iuriſdictionem in Diecœſanos territorium ſuum inhabitãtes, quod eſt verum, quò ad cauſas Spirituales & Eccleſiaſticas, ſecus quò ad ſeculares.

IVDEX ORIginis, eſt iudex Originarii loci illius, in quo quis propriè natus eſt, vel eius pater. [d] Talis iudex, eſt Epiſcopus omnium, qui in Diecœſi naſcuntur. Ratione cuius originis iuriſdictionem ſuam voluntariam, exercer e poteſt, Dimiſſorias literas ordinari volentibus Diecœſianis, concedendo, & Ordines conferendo. [e]

IN hac autem Originalis loci conſideratione ſciendum eſt, quòd non attẽdatur perſona Matris, ſed tantum Patris: [f] *Partus enim quò ad honores, & munera perſonalia, ſemper ſequitur Patrem, quò verò ad libertatem ſequitur ventrem.* [g]

Quamuis autem Originis locus ſit cuiq; immutabilis, & naturalis; tamen ſi quis transferat domicilium alibi, & renunciaret Ciuitati, deſinit eſſe Ciuis Originarius, tàm ad munera perſonalia, quàm iuriſdictionem; in quo tamen Conſuetudo Ciuitatum ſeruanda eſt. Hinc & in Voluntaria Iuriſdictione Epiſcopali, locum prædicta non habent. Natus enim in diecœſi Cracouien: ſi ſe transferat ad aliam Diecœſim, mutatione tali non poteſt ordinari ab alio Epiſcopo, ſine conſenſu ſui Epiſcopi, vel eius Dimiſſoriis: aliàs & ordinans ab exercitio Pontificalium eſt ſuſpenſus ad annum, & ordinatus ab executione Ordinum: [h] quod vtiq; ceſſat in eo, qui tribus annis in familia Epiſcopi commoratus eſt, [i] etſi beneficium ſtatim ei conferatur.

Prædicta ergo in Contentioſa Iuriſdictione procedunt, vt bene hoc in mulierib. monſtratur, quæ contracto Matrimonio, efficiuntur de Foro Mariti; [k] etiamſi puella exiſtens præueniatur Citatione, & poſtea in matrimonium locetur. & hoc ideo: quia *Fœmina nubens tenetur ſequi virũ*, [l] cùm dicatur *Caput eſſe ſuæ familiæ & finis.* [m]

d *l. aſſumptio ff. ad mun cip. vbi Bart. Abb. in c. 1. ext. eo. n. 6.*

e *ita Conc. Trid. c. 2. Seſſ. 14. de ref. & c. 8. c. 10 Seſſ. 23. de refor.*

f *d. l. aſſumptio. & l. ciues C. de incol. lib. x.*

g *vt in Inſt. & Bart. d. l. & l. origine C. de munic. & orig. lib. x.*

h *vt ſup. in Conc Trid.*

i *c. 9. d. Seſſ. 23*

k *l. cum quædam puella ff. de iur. om. iud.*

l *c. ſi quis 34. q 2*

m *l. pronunciatio ff. de verb. ſign.*

Iudex

Digitized by Google

IVDEX CONtractus eſt is, in cuius iuriſdictione de aliqua re contractus factus eſt, vel Compromiſsum ſecutum. Quo nomine Contractus hoc loci intelligimus, non tantùm Contractum vltrò citroq; obligatorium, ſicut eſt EMptio, VEnditio, LOcatio, COnductio, COMmodatũ, Pro SOcio MANdatum, Depoſitum, & reliqui contractus, qui ſunt Bonæ fidei;[n] ſed etiam cõtractum *Stricti iuris*, [o] ac eum, qui *Præſcriptis* [p] *verbis* fit: inſuper & eum nomine contractus venire dicimus, qui quaſi Contractus eſt, qualis dici poteſt, ADMIniſtratio, TVtela, CVra, TRAnſactio, DOnatio, PActum, tã in ſpiritualib. quàm temporalib. factum. Vnde, ſi quis in loco vno renuncians iuri ſuo in alio hoc idem ſeruare nolit, poteſt ibi trahi, vbi renunciationem fecit; vt obligationem diſſoluat. V. G. *Ticius cõfeſſus eſt ſe debere Seio* 100. *promiſitq; eidem ſe redditurum pro feſto S. Staniſlai, ſub pœna ſimilis ſũmæ Crac. ſubmittens ſe & hæredes ac bona iuriſdictioni, coertioni, compulſioni, & mero examini quorumcunq; iudicũ.* &c. Tunc enim in defectu ſolutionis, poteſt talis trahi ad quemùis iudicem, foro eius non attento.

[n] *§ actionum autem Ins. de Act.*
[o] *d. § actionum.*
[p] *d. § actionum & ff. eo.*

IVDex Delicti eſt, in cuius territorio vel iuriſdictione quis delinquit: vbi enim quis comprehenditur, ibi punitur; etiamſi alibi bona eius ſint conſtituta:[q] Hoc tamen ceſſat in Clerico, qui comprehenſus à iudice laico puniri nequit. [r] Et licèt aliqui dicant, quòd hoc procedit in Clerico, comprehenſo in habitu Clericali; ſed idem procedit etiamſi in Laicali deprehendatur: quia Ordo per extraneum habitum non exuitur, & cõſtito de Ordinibus deprehẽſi, remitti debet ad Epiſcopum.[s] Idem fit in *florentiſſima Vniuerſitate Cracouien.* quæ ampliſſimis Priuilegiis à Summis Pontificibus & Regibus dotata hoc obtinuit, *quòd ſcholarem & quemùis Rectori Academiæ Crac. ſubiectum, non poſſit aliquis iudex punire pro delicto, ſed eũ ad Recto-*

[q] *Abb. d. c. vlt. de fo. comp.*
[r] *c. ſi iudex. de ſent. excom: in 6.*
[s] *arg. c. ſi. diligenti ext. de foi comp. vb d d.*

ad Rectorem remittere cogitur, & quod magis eſt, neq; eum capere & retinere ſine licentia Rectoris, & eius familia poteſt, vt ex Libertatibus Scholaſticorum à VLADISlao IAGEllone REGE POLOniæ cõceſsis patet; de quib. in Statuto Regni.

IVDex rei ſitæ eſt, in cuius iuriſdictione res, de qua cõtrouertitur eſt conſtituta, quod vtiq; non ſimpliciter accipiendũ eſt. Nam tria ſint oportet, vt quis ratione rei ſitæ citetur.

1. Vt reus rem poſsideat in eo loco,[t] velut poſſeſſor & Detentor.

2. Vt agat actione Reali non perſonali.[u] Realis enim rem perſequitur, Perſonalis obligationem Perſonæ comitatur.

3. Vt res de qua agitur, ſit immobilis. Si verò ſit mobilis, tunc nemo aliter ibi cõueniri poteſt, quo eam intulit, niſi in eo loco ſit animi deſtinatione permanſura.[x] *Hinc ſi quis viator equũ ducat per Cracouiã, eumq; qu d meum eſſe putẽ Cracouiæ rei vendicationis iudicio ab eo petiero, Ductor nõ cogitur Cra: ſe defendere. Nam iuxtà Vlpianum*, [y] *durum eſt, vt quotquot locis quis nauigãs, vel iter faciens delatus eſt, tot locis ſe defẽdere*. Poteſt tamen hodie equus Areſtari, qui liber erit ab Areſto; ſi Ductor de equo exhibẽdo, & de iudicio ſiſti in loco Domicilii ſui Cautionem faciat.

De æquitate tamen iuris ſæpè videmus contrarium fieri in caſu præmiſso. vbi enim quis rem præſentem habet, ibi reſpondere tenetur.

HÆC Praxis procedit etiã *in beneficialibus*. Si enim Clericus habeat beneficium in diœceſi Cracouien. licèt non teneatur ad reſidentiam reſpectu forſan Diſpenſationis, vel quia eſt ſimplex beneficium; tenetur tamen *in Sacerdotalibus* coram Epiſcopo reſpondere.[z]

IVDex Priuilegii eſt, cui iuris vel Principis Priuilegio ſeu Reſcripto iuriſdictio in Reum conceditur. Hinc *Miles coram duce*

[t] *d. c. vlt. de fo. comp.*

[u] *Inſt. de Act. § omnium.*

[x] *Alb Cyn. Bar. & gl. in d. l. vlt. C. vbi in rem actio.*

[y] *l. hæres § abſens ff. de iud.*

[z] *Felin. c. dilectus. ex. de reſc. n. 9. Abb. c. 1. ext. eo. n. 6. Ro cons. 376.*

Duce, Clericus coram Epiſcopo, Scholaris corã Magiſtro vel Rectore, Vaſallus coram Domino feudi, accuſari poteſt. Si verò quis citaret Clericum ad iudicem laicum; tunc de iure rem & cauſam amittet. [a] Quemadmodum etiam Clericus coram laico ſpontè litigans, ſi ciuilis ſit cauſa, eãm amittit; ſi criminalis, ab officio deponitur: [b] Nec valeret hoc caſu renunciatio fori. Cùm enim hoc beneficium non ſit perſonale, ſed toti collegio Eccleſiaſtico ſit indultum; ideo priuatorũ pactio derogare ei non poteſt. Hoc [c] Priuilegium fori non tantùm Clericis ipſis prodeſt; ſed & familiæ Epiſcoporum: *Scholaribus quoque Eccleſiæ deſeruientibus, aſtrictis in perpetuum ſeruitio Eccleſiaſtico, Sanctuariis, Conuerſis, Pœnitentibus, & ſeruitoribus clericorum,* qui precio non ſeruiunt, [d] & de iure contra tales Laicus non procedit. Quoties tamen Papa concederet Laico vt poſsit Clericum iudicare & excommunicare, tunc valet excommunicatio & iudicium. [e] Hinc in *Celeberrima Academia noſtra Cracouien. Rector, ſiue Clericus fuerit ſiue laicus, ordinarius eſt iudex omnium ſuppoſitorum: poteſtque omnes rebelles contumaces tam clericos quam laicos ſententia excommunicationis innodare, & pœna interdicti punire:* quod non ſolùm ex Priuilegio, & longæua conſuetudine, ſed de iure facere conuenit electis per Vniuerſitates Eccleſiaſticas: [f] idq; propter ordinariam poteſtatem, quæ per electionẽ in eos transfertur. [g] Quinimo putarem, quòd hodie ſubiecti Rectori dictæ Academiæ tàm in ſpiritualibus quã prophanis, mixtis & aliis cauſis, ratione debiti, contractus prouenientibus, non poſsit ad aliũ iudicẽ vocari, etiam vigore Reſcripti Apoſtolici, niſi prius coram Rectore, Ordinario iudice, citentur: cùm omnes cauſæ corã Ordinariis in prima inſt. priùs decidi debeant, argumento Conc. Trident. [h] & vigore Priuilegiorum Vniuerſitati noſtræ conceſſorum; quæ in *Criminalib.* ſi delin-

a *c. ſi diligenti. ext: eo.*

b *Abb. & Anchor.* d. c. *ſi diligenti.*

c *d. c. ſi diligenti. in fi.*

d *Abb. in c. nullus. eo. tt. n. 5. 6. 7. 8. Innoc. c. 2. de mai. & obed.*

e *c. bene quidem 96. diſt. vbi gl. Abb. in c. Naſſana. ext. de. Elec. n. 2. Abb. d. c. nullus. & c. atſi. de iud.*

f *c. ex literis ext. de conſ. Innoc. c. dilecta ext. de exc. præl. Abb. in d. c. ſi dilig: n. 19.*

g *Silu. in ſum. ver. excommunicatio. 1. n. 6.*

h *c. cauſæ omnes Seſſ. 24. de reſor.*

Digitized by Google

ſi delinquens ſit Clericus, Epiſcopum dant iudicem. per modū remiſsionis: ſi verò Laicus, tunc ad Regem remiſsio fit. quod ideò factum eſt, quia Rectores hodie armatam militiam non habent, nec iuriſdictio in Criminalibus eis competit.[i] Sed cognita iam natura fori, qualiter corā Ordinario Proceſſus formari, Actorque agere, & reus in ius vocatus ſe defendere debeat, tradamus, ſingulos Actus iudiciarios exponentes.

[i] *Abb. in c. ſi quis contra ext. eo. n. 31. gl. in Aut. habita C. ne filius pro pat.*

De Primo Partiali membro Proceſſus iudiciarii, coram Ordinario ſeruari ſoliti, videlicet de Citatione. C. XII.

QVoniam hodie de Concilio Tridentino adempta eſt litigantibus, iure experiūdi via, de aliqua actione coram alio iudice, niſi priùs coram ordinario in prima inſtantia cauſa terminetur:[a] ideò in proceſſu noſtro, primum locum Ordinarii Proceſſus tenebit. De cuius perſona, qualitate, cùm ſuperiùs à nobis dictum ſit;[b] nunc de ratione iudicii coram eo ſeruandi agamus. Et quia omnium actionùm inſtituendarum, principiū & fundamētū[c] eſt Citatio: idcirco ab ea ordiemur.[d]

EST autem Citatio, Rei ad iudicium vocatio. Regulariter enim is eſt vocādus, qui accuſari vel aliqua actione conueniri debet.[e] Hinc etiam eo iure vtimur,[f] ne abſens damnetur, & ne procedatur contra non citatum expreſsè vel tacitè: quandoquidem inaudita cauſa quemque damnari, nulla ratio æquitatis permittit. Et prædicta adeò vera ſunt; vt ſi cōtingeret aliquem accidentaliter adeſſe iudicio ex alia cauſa, non autem ex Citatione; & proponeretur aliquid contra eum; tunc non tenetur reſpondere, imò fingitur abeſſe: & habet ius reuocandi domum[g] quoties ſine citatione litigare non vult.[h]

Sed à quo Citatio peti debeat, conſequenter, & de iure à iudice

[a] *d. Seſs. 24.*
[b] *ſup. de Perſ. iud.*
[c] *§ omnium. Inſt. de pæ. tem. lit.*
[d] *vt ff. de in ius voc. in Rub. & C. eo. vbi gl. & Bal.*
[e] *arg. l. 1. ff. de in ius voc.*
[f] *c. in noſtro. ext de Proc. l. ea quæ C. quomo. & qu. iud. l. 4. C. de accuſ. l. 1. ff. de requir. reis.*
[g] *c ſi. ext. de fo. comp. & l. 2 ff. eo iud.*
[h] *Bart. l. 1. ff. de in ius voc. & l. prolatam. C. de ſent. & interl. om. iud.*

iudice petēda eſt, nequitq; fieri, niſi de Mandato iudicis.[i] Hinc Prætoris nota eſt vox: *In ius ſine permiſſu meo ne quis vocet: & qui aliter citauerit, vel citari mandauerit, falſi tenetur.*[k] Et propterea quatuor actus in Citatione includuntur.

[i] l. *ſed ſi hac.* § *prætor dic. ff. de in ius voc.*

[k] *l. falſi nomine. ff. de falſ.*

1. Iuſſus iudicis præcipientis aliquem citare.
2. Actus citantis.
3. Relatio vel Signatio executoris.
4. Comparitio rei in termino.

Hodie petitio de Citatione edenda, fit in Cācellaria Ordinariorum, & communiter Notarios Epiſcoporū vel Vicar. ac Official. adeunt partes, à quibus petunt Citationes extradi contra quaslibet perſonas.

Variis autem modis fit Citatio. Aut enim per literas: aut Per publicū edictū: aut viua voce: aut Realiter citatur aliquis.

VIVA voce Citatio fit; velut ſi iudex dicat: *Compareas coram nobis tali die. &c.* vel quando Clericus ſiue notarius publicus à iudice deputatur ad citandum aliquem quod ſæpè fit in leuiorib. cauſis, &. Coram iudice fit Citatio his vel ſimilib. verbis EX MANDato Rmi D. LOCI Ordinarii *vel ex Mandato* R. D. *Officialis citamini ad inſtantiam* N. &c. cuius executoris relationem mox actis inſcribit notarius ad petitionē partis. Fit etiam Citatio viua voce, cùm Nūcius, qui publicus miniſter eſt, citat aliquē: quales Nuncii & Curſores apud nos non ſunt in cauſis ſpiritualis fori. Sed Romæ communiter tales habentur, & in Regno Neapolitano magnus eorum eſt vſus, ita vt fides eis adhibeatur; etiamſi de commiſsione citationis faciendæ & Mandato iudicis ex actis non appareat.[l] Huius rei exemplum ex aliqua ſimilitudine dari poteſt, *in Bedellis Academiæ Craco. & in Miniſterialibus* apud nos in foro ſæculari, quorū Relationi de depoſita citatione creditur. Adextremum viua voce citatio fit, cùm pars partem in vim prouocati-

[l] *Fel. in c. quoniam contra de prob. col. 5. Ripa c. 1. col. 44. de iud. Corn. conſ. 95. lib. 4.*

uocationis ad cauſam adcitat, quæ Citatio eſt de iure valida,[m] & conſueuit inter Clericos in cauſis electionum & Eccleſiaſticis negotiis fieri.

REALIS CITAtio ſeu violẽta, quæ & Cruda appellatur à noſtris, eſt, cùm quis in propria perſona ad iudicẽ inuitus ducitur.[n] Exemplum eſt in debitore fugitiuo. Et hodie apud nos in *Apoſtatas*, & *Clericos fugitiuos* decernuntur tales Citationes, vt in Synodo Diœceſana per Illuſtris. & R℞mum Dñum D. BERnardum MACIEIOWSKI CARDINAlem EPISCOpum CRAC. initio Epiſcopatus cõgregata cõſtitutũ eſt.

LITERALIS CITATIO eſt, cũm quib. à iudice literaliter citatur reſponſurus: & regulariter hęc Citatio ſiue ſit Ordinarii ſiue Delegati continere debet, Quis citat, & eius nomen & cognomen: Quem, & ſuper quo: Vbi, & ad quem diem: ad cuius inſtantiam citet: & quod per ſe vel per legittimũ procuratorẽ peremptoriè compareat, vel non peremptoriè. Et hunc modũ apud nos ſeruãt Ordinarii, qui tribus edictis, hoc eſt citationibus,[o] vel vno edicto pro tribus perẽptoriè Reum citãt: vt hodie fit dirigentes citationis litteras ad Executores, qui ſolent eſſe, Notarius publicus, Viccarius alicuius eccleſiæ, Parochus, Rector ſcholæ &c. & eius eſt talis forma.

m *l. bonæ & c. cum ſit Romana. ext. de App.*

n *l. pleriq. ff. de in ius voc. & l. vlt. C. de exhib. reis. Io. An. in c. romana. § contrahentes de for. comp. in 6.*

o *gl. in c. fi. § pen. ext. vt lit. non cont. ver. edictis.*

CITATIONIS FORMA

BERNARDVS Miſeratione Diuina S. R. E. Tit. S. Ioannis ante Portam Latinam Presbyter Cardinalis MACIEIOWSKI nuncupatus, Epiſcopus Cracoui. Dux Seuerien. &c. Vel N. Vicarius in Spiritualibus & Officialis Generalis Crac. &c. Venerabilibus, Honoran. ac Diſcretis Viris executoribus intra & extra Muros Ciuitatis Crac. Vel Plebano Vicario talis Eccleſiæ, Rectori Scholæ, Salutem in Domino. Vobis in virtute

Digitized by Google

tute ſanctæ obedientiæ, & ſub excommunicationis, *Vel*, ſub Synodali pœna, firmiter & diſtrictè præcipien. mandamus: quatenus ad inſtantiam Venerabilis A. quoties ab eo requiſiti fueritis, perſonaliter accedentes B. ſi hoc cōmodè facere poteritis, aliâs ob non tutum acceſſum per publicum edictum ipſum in tali cauſa vno edicto pro tribus peremptoriè citetis. quem & nos præſentibus hiſce citamus. Vt corā nobis & iudicio noſtro tali die, hora tertiarum, aliâs ſolitæ audientiæ: *Vel*. Vt coram nobis ſexta die ab executione præſentium computat. ſi tunc iuridica fuerit, alias prima iuris immediatè eandē ſequen. in loco ſolitæ reſidentiæ noſtræ, vel vbi tunc cum curia noſtra fæliciter conſtituti fuerimus, per ſe vel Procuratorem ſuum legitime compareat, querimoniis dicti A. & cæteris omnibus quæ in dicto termino in eadem cauſa contra eundem proponētur & obiicientur, iudicialiter reſponſurus. *Vel*, Ad vidēdum produci libellum occaſione decimæ &c. nec non ad reſpondendum eidem litemque deſuper conteſtandam, aliâs ob non reſponſionem ad videndum in ſententias excommunicationis incidiſſe. Certificantes eundem, quòd ſiue comparuerit ſiue non: nos tamen in dicto termino ad ea, quæ iuris erunt, altera Parte inſtante & proponente, procedemus iuſtitia ſancta mediāte, & eius contumacia non obſtante. Datum Cracouiæ &c.

Noſtro ſub ſigillo.

Hodie verò Notarii in Conſiſtoriis noſtris nomen ſuum ponunt loco iſtorum verborum Noſtro ſub Sigillo. Sed de iure P in omnibus literis promulgatoriis, excommunicationis, citationis, vel diſpoſitiuis, non eſt neceſſaria Notarii ſubſcriptio.

P dd. c. poſt ceſſionem. & c. quoniam ext. de Probat.

Reperitur etiam alius modus Citationis faciēdæ, videlicet

quando

quando litteræ ad citatum diriguntur, vt in ſeculari foro fieri conſueuit: eo tamen modo nos non vtimur.

Obſeruatio. 7.

Aliquando citatio literalis in conſiſtoriis noſtris fit per Monitorium, cuius forma hic ſubnectitur.

MONITORIVM.

BERNARDVS &c, Expoſitum eſt nobis pro parte V. N, quomodo Ciues & incolæ Ciu. N. tametſi ad extraditionem cenſus, ad eum ratione N. ſpectantis & pertinentis, pro feſto N, ex erectione eiusdem Eccleſiæ Paroch. eidem teneantur & ſint adſtricti: nihilominus nonnulli eorum hucusq; eundē ipſi extradere recuſant. Idcirco petitū eſt a nobis, quatenus ſibi de remedio iuris opportuno prouidere, noſtrasq; monitionis literas, in & contra ipſos dare & concedere dignaremur. Nos verò petitioni huiuſmodi vti iuſtæ & rationi conſonæ benigne annuen. noſtras monitionis litteras duximus eſſe dādas, prout damus in Dei nomine per præſentes. Vobis ſupradictis executoribus, in virtute S. obedientiæ, & ſub excommunicationis pœna mandantes, quatenus perſonaliter accedentes, ſi commodè poteritis, aliâs per edictum publicum, aliquo die Dominico, ſeu feſto, ex ambona, omnes & ſingulos cenſus huiusmodi detentores, vobis nominandos, quorum nomina & cognomina a tergo pręſentium in veſtris executionib. per vos deſcribantur, autoritate noſtra moneatis & requiratis, quos etiam nos pręſentib. monemus & requirimus; vt infra 6. dies veſtram huiuſmodi monitionem proximè & immediatè ſequen. quos ipſis pro omnib. dilationib. trinaque Canonica monitione præuia, & termino peremptorio

præfigimus & aſſignamus, cenſum huiuſmodi ad manus illius ſeu exactoris eiuſdẽ, dent & ſoluant realiter & in effectu, Verùm ſi ſe grauatos in præmiſſis ſenſerint, extunc eoſdẽ ad præſentiã noſtram vt infra dictũ terminum cõpareãt, citetis, ad allegãdas cauſas, cur præmiſſa fieri non debeãt: alioquin ſi monitioni noſtræ parere neglexerint, nec in termino ſibi aſſignato cõparuerint; extunc nos, ipſos & eorum quemlibet, lapſo ſex dierum ſpatio, in ſententias excommunicationis incidiſſe & incurriſſe declaramus, & Chriſti nomine inuocato, in his ſcriptis excommunicamus. Quos etiam vos in veſtris eccleſiis, ſingulis Dominicis dieb. & feſtis, publicè ſic per nos excommunicatos denuncietis, & denunciare curetis; viſo tamen a nobis priùs præſentium robore.

De Citatione per publicum edictum C. XIII.

HAEc Citatio ad ſimilitudinem edicti, quod Prætor Romæ in Albo [a] proponebat, eſt inuenta. Nunquam autem de iure ad hanc Citationẽ proceditur, niſi his concurrẽtibus. [b]

[a] *l. 1. & 2. ff. de alb. ſcri.*
[b] *Rot. dec. 781. eo. tt. in antiq. Caſtan. dec. 2. de do. & cont. dd in c. gratum. de off. del. Caſt. l. ad peremptoriũ ff. de iudi.*

1. Quando Reus prius citatus legittimè, die præfinita non comparet, nec domi reperitur.

2. Quando impedit, ne citatio ad eum deueniat: tunc enim omiſſa Citatione per nuncium in perſonam ad Edictum procedi poteſt.

3. Quando ſubeſt metus de non tuto acceſſu.

4. Quando non dimiſit Procuratorem, quem tenetur dimittere: tunc enim in contumaciam contra eum eſt procedendum, requirendique amici: qui ſi pro eo non interueniant; tunc ad valuas Eccleſiæ Cathedralis vel Collegiatæ, vel in loco parochiali ſeu beneficii, vel in publico aliquo loco citatio affigatur, vt ad notitiam citati perueniat.

Quoties

Digitized by Google

Quoties quoq; neceſsitas ſubeſt, tunc eſt locus huic Citationi. v. g. quando ignoratur quis nominatim, citari poteſt ad aliquem actum, cuius ſpecialiter interſit illum ſcire: tunc generalis citatio admittitur. Hinc ſi *Teſtamenti confirmationem* quis petat, ante omnia citantur primum omnes in genere ſua intereſſe putantes, vt compareant: cuius citationis eſt hic effectus; vt qui non compareant, ſibi præiudicent.

Idem fit in petentibus ſe ad præſentationem Patronorum ad aliquod beneficium inſtitui: *Literæ enim Cridæ* ante inſtitutionẽ ad beneficia extraduntur,[c] & ex Ambona in eccleſiis vacantibus publicantur, omneſq; ſua intereſſe putantes citantur per affixionem ad valuas. Similiter quando in eccleſiis ante *Matrimonium* contractum publicæ denunciationes fiunt, in eum euentum adhibentur; vt quidquid impedimenti aliquis ſciuerit, quò minus poſſet inter tales contrahi, illud prodat[d] Solent autem iſtæ publicationes ſic arctare ad comparendum; vt niſi compareat citatus, habeatur pro contumace. Quod verum eſt, quoties peremptoriè ſeu vno edicto pro tribus (quæ duo ſibi æquipollent[e]) quis citatur. Aliquando tamen nõ ſufficit vno edicto pro tribus peremptoriè citare, præſertim ſi ad Priuationem & ad alia grauiora procedendum eſſet. Hinc quando contra *Beneficiatos non reſidentes* per edictum proceditur, tũc edicta debent eſſe diſtincta:[f] & ſi tertiò peremptoriè citati non comparuerint, nec vltra ſex menſes ad reſidentiam redierint, eccleſiis ſuis priuantur,[g] & patronis datur facultas alios præſentandi. Verùm quando in iudicio agitur, vt iudicialis contumacia inducatur; tunc vno edicto pro trib. citare ſufficit; vt hodie apud nos fit: hoc enim caſu, peremptorium edictis tribus æquiparatur.

Illud etiam eſt mente tenendum, circa Literalẽ perſonalem citationem, & per Edictum publicum, non ſolum ad vnum

c *c. vlt. de Elect. in 6.*

d *c. cum inhibitio. de cland. deſp. c. vlt. & ib. not. qui matr. accu. poſ.*

e *l. contumacia. ff. de re iu. l. tres. C. quo & qu. iud.*

f *Io. An. & Abb c. ex tuæ de cler. non reſid.*

g *c. ex parte. & d. c. ex tuæ. eo. tit. & c. quoniã § porro. vt lit. non cont. & c. 1. Seſ 6. de reſ. Con. Tri. & c. 1. Seſ. 22. de reſ.*

actum iudicarium, quem citari poſſe, ſed etiam ad totam cauſam, puta. *vt cum omnibus iurib. actis, monimentis, compareat vſq; ad ſententiam incluſiue.* Et talis citatio afficit citatum, vt non poſsit recedere à loco iudicii, niſi procurarore ſufficienter inſtructo, emiſſo.[h] Conſulunt tamen Doctores,[i] vt cogatur pars vagabunda eligere locum, in quo poſsit citari ad ſingulos actus. Et quoniam citatio per edictum fieri non debet, niſi per probationes cõſtiterit de non tuto acceſſu; ideo is, qui de facto citat non facta probatione, in termino iurabit; quòd perſonam citandam tuto accedere non potuit, vel apprehendere: & ſtabitur iuramento tali ſecundùm Aegidium.[k]

h *Abb. c. auditis de Procur.*
i *Bart. in Extr. Ad reprimendũ. Quom. in cri. læſ. mai. ver. edictũ.*
k *Aegi. Conſ. 319. de iudi.*

De Executione Citationis, & eius effectu. C. XIIII.

CITAtione obtenta, & per Actuarium expedita, citatio deferri debet ad eum locum, in quo reus degit. Et habito acceſſu tuto, executor faciet executionem intimando citationem, eamq; legẽdo, copiam relinquendo,[a] & perſonam, prout mandatur, citando: de quib. omnib. talem faciat fidem.

a *Clem. cauſam de Elec. Caſſan. dec. 1. de App.*

Ego N. Plebanus &c. perſonaliter accedens Diſcretũ N. ſecundùm formam mandati præſentis, & tenorem citationis, citaui tali die, ad inſtantiam N, vt compareat coram tali iudice in tali cauſa per ſe, vel procuratorem ſuum, iuxta pręſentium literarum continentiã. *Vel breuius:* Recognoſco me publicaſſe & intimaſſe, & fideliter executum eſſe præſens mãdatum, citando perſonam intrò contentã, prout mãdatur. & copiã citationis eidẽ reliqui.

De Copia relinquenda, tenent quidam, quòd executor non teneatur eam dare niſi citatus petierit.[b] Cõſulitur tamen ſemper eſſe relinquendam, etiamſi nõ petatur:[c] alias enim non ar-

b *in d. clem. cauſam.*
c *gl. in p. ſi petita. d. clem.*

ctatur

Digitized by Google

ſtatur reus ad comparendum: & ſi procederetur in vim talis executionis, eſſet nullitas.[d]

Vtiliter etiam executor faciet, ſi expreſſerit, quam formam executionis ſecutus fuerit: V.g. *quia perſonaliter accedens*, &c. vel, *quia per publicum edictum*, &c. & hoc ideo faciet, ne obſcura & incerta maneat ſua executio.[e]

[d] *Veſtr. lib.* 4. *v.* 3. *Spec.* § *tam. de cit.*

[e] *Aeg. conc.* 20. *de re indic.*

Sed quis ſit effectus Citationis, dicere reſtat.

1. Effectus eſt. Quia per citationem perpetuatio iurisdictionis fit, quod de iure[f] Canonico indiſtinctè procedit, licèt ab eo Ius Ciuile diſſentiat,[g] quòd à Litisconteſtatione iudicium inchoari putat. Hinc Delegatus Papæ[h] citatione facta, ante obitum delegantis, lite verò conteſtata, poſt mortem, poteſt & debet in cauſa procedere, tenebitq́; quòd iuſticia fuerit præuia deffinitum. Idem fit per Citationem Ordinarii, & declinans forū ob mutationé domicilii, nō habet ius reuocādi forū.[i]

2. Quia poſt Citationem emanatam & executā locus datur præuentioni.[k] qui effectus eſt vtilis propter *accumulationē fori* in multis iudicib. æquè ordinariis. Hinc, ſi ſpectet animaduerſio in Clericos, ad ARCHidiaconum vel DECanum, & puniti fuerint, vel citati de aliquo crimine, ſuper eodem non poſſunt conueniri coram Epiſcopo. Hoc tamen ceſſat *in fori gradualitate*. Hinc licèt Archiepiſcopus non debeat præuenire Suffraganeū ſuum in cognitione cauſarum ſubditorū ſuorum; tamen cognoſcit de iiſdé, quando gradatim ad eum appellatur.[m]

3. Quia per Citationem litiſpendentia inducitur, & propterea poſt Citationem, nihil eſt innouandum in cauſa: quod verum eſt, ſi citatio ſit talis, ex qua Reus inſtrui poſsit ſuper qua re conuenitur.[n]

[f] *c. gratum. c. relatum. ext. de off. del.*

[g] *Aut. de Litigioſ.* § *omniū.*

[h] *d. c. gratum.*

[i] *c. propoſuiſti. de foro comp. & l. cum quædam ff. de iur. om. iud.*

[k] *Io. Andr. c. cū plur. de off. del in 6. ib. Abb. not.* 5

[l] *gl. c. paſtoralis ext. de off. ord. ver. innitum, & c. cauſæ omnes.* Seſſ. 24. *in Con. Trid.*

[m] *c. in ſingulis. de ſta. reg. & c. anteriorū* 2. *q.* 6.

[n] *vt in clem.* 2. *vt lit. pendent.* Rot. *doc.* 229. *in noc.*

Digitized by Google

De Comparitione Actoris, & Accuſatione Contumaciæ Rei. C. XV.

ADueniente termino ex vi citationis executæ, Actor tenetur comparere coram iudice per ſe, vel per Procuratorem. Et in primis, citationis executionem, ſi in ſcriptis facta ſit, habeat oportet. Si verò verbo quis citetur; tunc relationem executoris Actor ad acta iudicii regiſtrari faciat. Quo facto dicat:

℞. D. Ego N. Procurator, & nomine procuratorio Diſcreti viri O. principalis mei, compareo coram vobis in iudicio, & mandatum meum prout eſt in actis reproduco, & citationem nuper ad mei inſtantiam per vos vel Cancellariam veſtram contra N. nec non aduerſus omnes & ſingulos ſua communiter vel diuiſim putantes, legitimè executam reproduco, accuſoque contumaciam Rei non comparentis.

Hanc comparitionem ſuam curabit inſcribi Actor, ne ſit contumax, quo caſu grauiter contra eum procederetur. Reus enim comparens, & relatione citationis facta, contumaciam Actoris accuſaret, & grauior ſemper erit contumacia Actoris, quàm Rei. [a] Hinc etiam Actore non comparente, iudex interloquendo condemnabit eum in expenſis Reo: [b] veniénſque poſtea non audietur; donec priùs refundat expenſas, & cautionem de iudicio ſiſti faciat. Si tamen neuter comparuerit, tunc contumacia compenſatur.

Dicitur autem hoc loco contumax, qui euocatus tribus edictis, vel, vt apud nos fit, vno peremptoriò pro omnibus tribus, comparere per ſe, aut reſponſalem, contemnit: vel ſi venit, non obedit, vel ſine licentia iudicis recedit. [c] Porrò contumacia in non veniendo, tripliciter committitur: *Verè, fictè, præſumptiuè. Vera contumacia* fit tunc, cùm perſonaliter, ſeu in fa-

[a] *gl. in c. cauſam de do. & cont.*

[b] *c. actor de do. & cont. in 6.*

[c] *l. tres denunciat. C. quomo. & qu. in. c. cauſam ext. de do. & con.*

in faciem quis citatur, & non comparet. ***Euidens*** eſt, quando reus citatus in faciem, conteſtatur ſe nolle comparere: vel mox à citatione appellat, quo iam facto teſtatur ſe non compariturum. *Præſumpta* ſeu *dubia* eſt, cùm citatur quis ad domum, ſed non perſonaliter, vel in valuis Curiæ: quo caſu reus non comparens, præſumptus contumax, ſeu fictus dicitur. [d] Quocunq; ergo modo fiat contumax reus; actor comparens accuſet contumaciam eius, & *petat contra eum tanquam contumacem procedi.* Qui articulus, vt meliùs intelligatur, ſciendum eſt, *variè pro natura cauſarum contra reum contumacem procedi.* Si enim eſt cauſa ciuilis, & reali actione contumax ante litem conteſtatam conueniatur: tunc actori datur *miſsio in poſſeſsionem rei petitæ ex primo decreto*, cauſa cuſtodiæ; vt tædio affectus reus, veniat intra annum, & cautionem de lite ſuſcipienda faciat, remque ſatisfactione præſtita, ſeu expenſis refuſis ſuſcipiat: [e] quòd ſi verò intra annum non venerit, tunc actor, quaſi ex *ſecundo decreto*, verus erit poſſeſſor, & fructus percipiet, ſalua actione contumaci reſeruata ſuper proprietate. [f] Cæterùm aliter proceditur, ſi poſt litem conteſtatam ſit contumax: quando enim liquet de cauſa ex teſtium depoſitione, inſtrumentis exhibitis, confeſsionibus factis; tunc ad deffinitionem procedendum erit, condemnando vel abſoluendo: quando verò non liquet de cauſa, quia nihil ex ſupradictis actor produxit; tunc ſola poſſeſsio adiudicabitur. [g] Si verò actione perſonali conueniatur, puta de debito; tunc actor accuſata contumacia rei mittitur in poſſeſsionem rerum mobilium, cauſa cuſtodiæ: vel in defectu mobilium, immobilium poſſeſsio datur, pro modo debiti: [h] & ſi intra annum non venerit reus; tunc ſecundi decreti fit interpoſitio: [i] quo caſu docto ſummariè de debito, procedetur ad venditionem rerum, vel in ſolutum actori adiudicabuntur pro modo debiti, Sed quia

[d] *gl. in clem. vn. de do. & cont. ver. manifeſte.*

[e] *c. quoniam ex. vt lit. non cont. § in aliis. & c. vlt. de eo qui mit. in poſ. cau. rei. ſer.*

[f] *vt c. 1. & 2. ext. eo.*

[g] *c. prout. ib. gl. eo. tt.*

[h] *d. c. quoniam.*

[i] *d. § in aliis.*

Digitized by Google

De Comparitione Actoris, & Accuſatione Contumaciæ Rei. C. XV.

ADueniente termino ex vi citationis executæ, Actor tenetur comparere coram iudice per ſe, vel per Procuratorem. Et in primis, citationis executionem, ſi in ſcriptis facta ſit, habeat oportet. Si verò verbo quis citetur; tunc relationem executoris Actor ad acta iudicii regiſtrari faciat. Quo facto dicat:

℞. D. Ego N. Procurator, & nomine procuratorio Diſcreti viri O. principalis mei, compareo coram vobis in iudicio, & mandatum meum prout eſt in actis reproduco, & citationem nuper ad mei inſtantiam per vos vel Cancellariam veſtram contra N. nec non aduerſus omnes & ſingulos ſua communiter vel diuiſim putantes, legittimè executam reproduco, accuſoque contumaciam Rei non comparentis.

Hanc comparitionem ſuam curabit inſcribi Actor, ne ſit contumax, quo caſu grauiter contra eum procederetur. Reus enim comparens, & relatione citationis facta, contumaciam Actoris accuſaret, & grauior ſemper erit contumacia Actoris, quàm Rei. [a] Hinc etiam Actore non comparente, iudex interloquendo condemnabit eum in expenſis Reo: [b] veniensque poſtea non audietur; donec priùs refundat expenſas, & cautionem de iudicio ſiſti faciat. Si tamen neuter comparuerit, tunc contumacia compenſatur.

Dicitur autem hoc loco contumax, qui euocatus tribus edictis, vel, vt apud nos fit, vno peremptoriò pro omnibus tribus, comparere per ſe, aut reſponſalem, contemnit: vel ſi venit, non obedit, vel ſine licentia iudicis recedit. [c] Porrò contumacia in non veniendo, tripliciter committitur: *Verè, fictè, præſumptiuè. Vera contumacia* fit tunc, cùm perſonaliter, ſeu in fa-

[a] *gl. in c. cauſam de do. & cont.*
[b] *c. actor de do. & cont. in 6.*
[c] *l. tres denunciat. C. quomo. & qu. iu. c. cauſam ext. de do. & con.*

in faciem quis citatur, & non comparet. *Euidens* eſt, quando reus citatus in faciem, conteſtatur ſe nolle comparere: vel mox à citatione appellat, quo iam facto teſtatur ſe non compariturum. *Præſumpta* ſeu *dubia* eſt, cùm citatur quis ad domum, ſed non perſonaliter, vel in valuis Curiæ: quo caſu reus non comparens, præſumptus contumax, ſeu fictus dicitur. [d] Quocunq; ergo modo fiat contumax reus; actor comparens accuſet contumaciam eius, & *petat contra eum tanquam contumacem procedi.* Qui articulus, vt meliùs intelligatur, ſciendum eſt, *variè pro natura cauſarum contra reum contumacem procedi.* Si enim eſt cauſa ciuilis, & reali actione contumax ante litem conteſtatam conueniatur: tunc actori datur *miſſio in poſſeſſionem rei petitæ ex primo decreto*, cauſa cuſtodiæ; vt tædio affectus reus, veniat intra annum, & cautionem de lite ſuſcipienda faciat, remque ſatisfactione præſtita, ſeu expenſis refuſis ſuſcipiat: [e] quòd ſi verò intra annum non venerit, tunc actor, quaſi ex *ſecundo decreto,* verus erit poſſeſſor, & fructus percipiet, ſalua actione contumaci reſeruata ſuper proprietate. [f] Cæterùm aliter proceditur, ſi poſt litem conteſtatam ſit contumax: quando enim liquet de cauſa ex teſtium depoſitione, inſtrumentis exhibitis, confeſsionibus factis; tunc ad definitionem procedendum erit, condemnando vel abſoluendo: quando verò non liquet de cauſa, quia nihil ex ſupradictis actor produxit; tunc ſola poſſeſsio adiudicabitur. [g] Si verò actione perſonali conueniatur, puta de debito; tunc actor accuſata contumacia rei mittitur in poſſeſsionem rerum mobilium, cauſa cuſtodiæ: vel in defectu mobilium, immobilium poſſeſsio datur, pro modo debiti: [h] & ſi intra annum non venerit reus; tunc ſecundi decreti fit interpoſitio: [i] quo caſu docto ſummariè de debito, procedetur ad venditionem rerum, vel in ſolutum actori adiudicabuntur pro modo debiti. Sed quia

d *gl. in clem. vn. de do. & cont. ver. manifeſte.*

e *c. quoniam ex. vt lit. non cont. § in aliis. & c. vlt. de eo qui mit. in poſ. cau. rei. ſer.*

f *vt c. 1. & 2. ext. eo.*

g *c. prout. ib. gl. eo. tt.*

h *d. c. quoniam.*

i *d. § in aliis.*

Digitized by Google

quia in prophanis dictus proceſſus ſeruatur; in ſpiritualibus verò, vel mixtis, eo non vtimur: proinde contumax reus poteſt excommunicari vſq; ad ſatisfactionem: & in expenſis condemnari. Qua in re, ſic noſtri iudices eccleſiaſtici procedunt. Audita enim Iudex petitione actoris, decernit iudex reum ad finē iudicii eſſe expectandū: (& hoc verum eſt, ſi ad certam horam non ſit citatus.) Imminente verò fine Audientiæ, & reo non comparente; apud nos conſueuit contumax pronunciari: & decernitur Monitorium contra eundem, per quod monetur, vt actori ſatisfaciat, vel aliud quid præſtet iuxta querelam; aut ſi ſatisfacere non vult, compareat cauſas allegaturus: & additur pœna excommunicationis in tali monitorio. Aliquando ſine alio proceſſu excōmunicantur contumaces, & in contumaciam decernuntur decernenda, quæ omnia Notarius extendit.

Anno Die &c. Coram &c. comparuit actor vel procurator, qui mandatum procuratorium produxit, vnà cum literis citatoriis, de quarum executione legitimè docuit: & contumaciam citati non comparentis accuſauit; petens per D. iudicem pronunciari contumacem, ac ſibi decerni cōtra eundem literas opportunas, quem diutius expectatum ipſe iudex contumacem reputauit, & literas contra eum decreuit opportunas.

PROCESSVS CONTRA CONTVMACEM.

QVoniam contemptus contumacibus obeſſe debet, ne de ſua inobedientia populi glorientur: ideò contumacia alicuius exigente, mulctis pecuniariis, & captione pignorum, perſonarumque vocatione diſtracta nil proficientibus: [c] ad neruum diſciplinæ eccleſiaſticæ, excommunicationem videlicet ipſam, quæ ad continendos in officio populos eſt valdè ſalutaris,

[c] c. 3. Seſ. 25. in Conc. Trid.

lutaris recurrendum eſt. Quotieſcunque ergò executio realis vel perſonalis, in quacunque parte iudicii contra reum fieri nequit; tunc moneatur contumax ſub hac forma, & poſtea excommunicetur, aggrauetur, & reaggrauetur.

MONITORIVM cum EXCOMmunicatione.

BERNARDVS &c. Venerabilibus &c. Noueritis, quia N. citatus a nobis pro tali die, ad inſtantiam N, non comparendo, meritò pro contumacia ſua debuit excõmunicari: nos tamen paternè cùm eo agere volentes, eundem per vos monẽdum eſſe & requirendũ duximus, prout monemus & requirimus: quatenus infra 10. dies à receptione pręſentiũ cum prædicto N. componat beneuolè & amicè: verùm ſi ſe in pręmiſſis grauatũ ſenſerit: eidẽ ad purgandũ ſe, vel ad cauſas dandas, cur pręmiſſa fieri non debeant, terminũ peremptorium tali die coram nobis aſſignetis. qui ſi comparere neglexerit; extunc nos ipſum ob contumaciam eius excommunicamus, quem & vos in eccleſiis veſtris ita excommunicatum declaretis & pronuncietis. *Additur aliquando*: Viſo tamen prius præſentium robore.

Reo non comparente, vel non ſatisfaciente. poſt tale præceptum Robur Monotorio apponitur, ſeu Declaratio ipſa in forma extraditur: cuius exemplum excommunicato detur. [d]

[d] *c. 1. de ſent. excom. in 6.*

DECLARATIO.

BERNARDVS, &c. Honoran. &c. Noueritis quòd quamuis N. pro die datæ pręſentium, ad noſtri pręſentiam, ad inſtantiam verò N. certis Monitorii vim citacionis habentis literis, ab Auditorio noſtro emanatis, fuerit legitimè & perſonaliter citatus. Quo quidem termino, die hodierno adueniente, & iam pridem lapſo, di-

ſis, & extinctis, & demum in terram proiectis, campanis pulſatis, in ſignum inobedientiæ maledictionis æternæ denuncietis,& denunciare curetis. Inhibendo ſibi omnia diuina eccleſiaſtica ſacramenta.

Aggrauatus hoc modo Reus, ſi non curat parere iuri, nec petit Abſolutionem; tunc Reaggrauationem iudex decernat ad petitionem partis. Eſt autem reaggrauatio prioris ſententiæ excommunicationis aggrauatæ, cum ſpeciali prohibitione communionis [g] contra ipſum excommunicatum, & aggrauatum facta grauatio. Eius eſt hæc forma.

[g] *arg. c. Statuimus. c. conſtitutionem de ſent. exc. in 6. & c. excommunicatos 11. q. 3.*

BERNARDVS &c. Noueritis nos iam dudum excõmunicaſſe, & pro contumacia aggrauationis ſententiam feciſſe in N. ad inſtantiam N. quam cùm idem temere & indurato ſuſtineat animo: ideò vobis mandamus, quatenus eundem vt priùs excõmunicatum, aggrauatũ, nunc verò reaggrauatum quàm primũ publicè veſtris in eccleſiis pronuncietis. Inhibẽtes omnibus & ſingulis parochianis veſtris, ne eidem, emendo, vendendo, ſal, aquam, ignem cibum miniſtrando, vel alio quouis modo genere cõmunionis prohibitę participent: alioquin contra ipſos per ſententias excõmunicationis,& alias pœnas, prout iuſtum fuerit, procedemus.

Quidam iudices ſolent in eiuſmodi Aggrauationibus adhibere illam ſolennitatem vczt: quòd ſacerdotes induti ſacerdotalibus veſtibus, eunt ad oſtium excommunicati, & tres lapides ſuper tectum domus iaciunt, in ſignum maioris maledictionis.

Si hoc modo Reaggrauatus non poſſet à Contumacia reuocari, tunc ſuperaggrauatio ex Praxi Conſiſtoriorum noſtrorum emanari ſolebat, per quam cõſanguineis, familiaribus, Affinibus, inhibetur conuerſatio cum excommunicato, vt ad

gremium Eccleſiæ faciliùs redire poſsit. Sed in ſimili caſu vtilius eſſet procedere ad *Interdictum Locale*:[h] de iure enim ceſſatio à Diuinis, indici debet in eo loco, vbi excommunicatus moratur, donec abſolutionis munus ei impendatur, iuxtà infraſcriptum Proceſſum.

[h] *agr. c. ſententiæ. & c. ſi ciuitas. de ſent. ext. in 6.*

PROCESSVS ABSOLVTIONIS.

FRequenter Cenſuris innodati ad ſinum Eccleſiæ redeuntes, Abſolutionis munus impendi ſibi petunt, quòd eis concedendum eſt, cùm miſeratio Eccleſiæ nemini gremium ſuum claudat.[i] In hoc itaque caſu Excommunicatus accedere debet ad Excommunicatorem, petens Citationem ſibi dari contra partem aduerſam, *Ad videndum ſe à cenſuris abſolui, & per partem aduerſam de bene obtento doceri, proceſſumque reponi.* Quo termino adueniente, pars citata doceat de bene obtento, proceſſumque reponendo, petat ſibi priùs ſatis fieri de expenſis, antequam abſolutionis munus contumax aſſequatur. Quo facto, ſi conſtet de bene obtento, tunc iudex ante Abſolutionem tria faciat.[k] 1. *Cautionem de parendo iuri* ab excommunicato iuratoriam accipiat, ſcilicet, quòd de cætero mandatis Eccleſiæ parebit. 2. *Expenſas parti reſtituere* iubebit, quas occaſione contumaciæ eius fecit. 3. *Abſolutionis* beneficium ei tribuat: quo obtento, habebit iam legittimam perſonam ſtandi in iudicio, cùm priùs ab omni actu legittimo repelleretur.[l] Aliquando quoque pars affert cautionem de iudicio ſiſti: & aſſerens ſe ſatisfacere velle de expenſis parti aduerſæ, tunc ſub forma iuris abſolutionem obtinet.

[i] *c. de illis. 11 q. 3*

[k] *c. cum deſideres. ext. de ſent. excom. c. ex tenore. c. de cætero. ib. & lib. 4. conſ. ſin. de ſent. exc. § Forma.*

[l] *d. c. cum deſideres. & c. venerabilem. § ſunt etenim de Elec.*

FORMA ABSOLVTIONIS SVB *Forma Iuris.*

BERNARDVS, &c. Vel Officialis talis N. Plebano. Salutem in Domino: Quia N. à nobis excommunicatus

Digitized by Google

catus pro contumacia, ad inſtantiam N. paratus eſt die tali ſtare iuri coram nobis. Vnde ipſum ſub forma iuris aſoluimus, mandantes vobis, quatenus eundem ſiabſolutum, publicè nuncietis, & prædictum terminum volumus memorato Actori maturè intimari. Datum. &c.

Aliquando etiam conſueuerunt noſtri iudices excommunicatum per ſe abſoluere, & abſolutus à vinculo excommunicationis, remittitur ad ſacerdotem, ad recōciliandum de peccato inobedientiæ, pro quo fuit excōmunicatus, & Speculator [m] *ponit formam huius abſolutionis*, cum Pſalmo, Miſerere mei Deus. [m] *de Sente. ver. debet.*

Conſueuerunt etiam Notarii formam abſolutionis dilatare, & extendere, narrando proceſſum habitum, & contumaciæ qualitatem: & alia.

De Comparitione Rei. C. XVI.

MAnifeſti iuris eſt, ex quacunque cauſa ad Prætorem, vel ad alios, qui iuriſdictioni præſunt, in ius vocatum, venire debere: [a] Alioqui ſi in ius vocatus non ierit, à competente iudice mulcta, pro iuriſdictione iudicis, damnabitur. Potiſſimùm verò coram proprio iudice, ſeu ordinario eo tempore comparendum eſt, pro quo quis citatur: quam comparitionē, ſiue per ſe, ſiue per reſponſalem factam, intimet iudici citatus, his, vel ſimilibus verbis, [a] *l. 2. ff. ſi quis in ius vocatus.*

Rme D. Ego N. vel Procurator, nomine principalis mei, compareo coram iudicio veſtro, mandatumq; exhibeo, & peto illud ad acta recipi.

Vbi obſeruandum eſt, Mandati exhibitionem neceſſariam eſſe, [b] quòd in ſe contineat fideiuſsionem domini, ſub hypoteca omnium bonorum: quo ſi careret Procurator, non admitteretur, peteretque actor in contumaciam rei non comparentis, contra eum tanquam contumacem procedi; quod [b] *gl. in c. mandato. ext. de procur.*

adeò verum eſt; vt etiamſi procurator,comparens ſine mandato,petat ſibi præfigi terminum, *ad docendum de mandato*, vtique non audiretur, & principalis eius condemnaretur: [c] Apud nos tamen in defectu mandati, procuratores ſolent cauere de rato, quòaduſque doceant de mandato: quo exhibito, iudex certificatur, quòd iam alibi non debeat vocare reum: ſed ad omnes actus procurator, mandatum habens, vocabitur, qui ſingulas comparitiones ſuas curet actis inſcribi; nec aliter recedat à iudicio, etiamſi actor contumax fuerit: quia Actor poſtea comparens, diceret eum eſſe contumacem. [d] Solent autem Notarii hanc comparitionem ſic extendere.

Anno, Die, &c. N. citatus in termino cõparens, diu & ſufficienter expectauit, & aduerſarii non cõparentis, contumaciã accuſauit, & quod Actore non cõparẽte, *vel* nihil contra eum dicente,cum licentia iudicis receſſit.

Si verò Reus nunc comparens fuit antè contumax, & ideò excommunicatus;tunc non debet abſolui niſi purgauerit contumaciam ſuam ſoluendo expenſas, ratione contumaciæ per actorem factas,vt ſuprà, quod verum eſt,niſi doceat ſe iuſta de cauſa ſine dolo malo ſuo impeditum comparere non potuiſſe. [e] Illud etiam addendum eſt: contra reum priùs contumacem, nunc verò comparentem, in eo ſtatu cauſam aſſumi, in quo nunc eſt: & proinde,ſi libellus in eius contumaciam oblatus eſt, vel lis conteſtata, vel teſtes producti, vel in cauſa concluſum, comparens admittetur ad ſequentia, non ad præcedentia: quapropter nec exceptiones dilatorias proponere, nec libellum offerre poteſt: cùm enim abſens iſtis caſibus pro præſente habeatur; [f] valet proceſſus contra eum habitus. [g]

Vtraque autem parte comparente, actor inhærendo citationi factæ, libellum offeret: [h] non vituperarem tamen, ſi ante libelli exhibitionem,actor ſummariè narrationem facti præmitte-

[c] *gl. in c. mandato. ext. de procur.*

[d] *c. 1. ext. de iud.*

[e] *c. querelam il. 2. ext. de Procu.*

[f] *c. veritatis ext. de do. & cont.*

[g] *Spec. eo tit. de comp. rei.*

[h] *Aut. offeratur C. de lit. cont.*

mitteret; vt apud nos ſæpè fit: fieri enim poteſt, quòd reus a-ctoris ſummaria petitione audita, fateretur ſe debere, & paratum ſe dicat ſoluere; quo caſu dabitur terminus ad ſoluendā [i] pecuniam,&c. Reo autem ſe defendere volente, omninò erit offerendus libellus, [k] præterquam in cauſis [l] exceptis; vel niſi antè oblatus ſit, in contumaciam rei; qua purgata, ſi ad nullum alium actū proceſſum eſt, copiā producti libelli petet. Si verò paratū non haberet libellū actor, & pars comparens, nollet litigare præterquā in ſcriptis; tunc *verbo poterit dare libellum proteſtādo, de latius dando ſuis loco & tēpore congruis in ſcriptis*: Vel poterit Actor petere terminū *Ad perficiendū libellum, & ad reproducendum iam perfectum*, qui ei concedetur.

[i] *l. ſi debitori. ff. de indic.*
[k] *c. 1. ext. de lib. ob.*
[l] *vt inf. de lib. ob*

De libelli oblatione. C. XVII.

QVia poſt comparitionem rei & terminum aſsignatum, libellus eſt offerendus: ideò inuigilare actor debet, de Libello iudicialiter exhibendo. qui tàm propter Actorem, quàm iudicem & reum offertur. [a] Propter Actorem quidem: vt ius ſuum declaretur. Propter Reum, vt ſciat an cedere velit, vel contendere. Propter Iudicem: vt ſciat, qualiter ferre ſententiam debeat, quæ ſecundùm petitionem concipienda eſt. [b] Ante omnia autem actor conſideret, habeatné legittimā perſonam ſtandi in iudicio is, cui offerendus eſt libellus, de qua re dixi ſuprà: cap. 5. Et ſi perſona ſit legittima, tunc porrigatur libellus, his vel ſimilibus verbis.

R. D. In cauſa N. contra N. ædendo actionem exhibeo libellum, & peto ex aduerſo ei reſponderi ad primā.

Porrò, vt rectè conceptus ſit libellus, quinque contineat oportet, quæ his verſibus exprimuntur. [c]

Quis, quid, coram quo, quo iure petatur, & à quo
Rectè compoſitus, quiſque libellus habet.

[a] *Abb. in ſuo proc. Rich. Rem pet. lib.*
[b] *d. c. 1. co. tt.*
[c] *gl. d. c. 1.*

Vel *Conuenti nomen, & nomen conuenientis* *Iudicis*

Iudicis & nomen ſcribat, cauſasq; petendi,
Et quascunq; petet res, iſtas ſcribere debet.

Variæ autem ſunt acceptiones libelli in iure. Et 1. libellus poteſt deſcendere à liba libæ:[d] vel libum libi, quod eſt panis albus. Et in hac ſignificatione præcipit Chriſtianæ religionis plena illa lex,[e] vt Iudices dominicis diebus, productos reos de cuſtodia carcerali videant, & interrogent, ne iis humanitas cauſis per corruptos carcerum cuſtodes negetur: Victualem ſubſtantiam non habentibus, faciant miniſtrari: libellis duobus aut tribus diurnis, vel quod exiſtimauerint commentarienſes decretis, quorum ſumptibus proficiant alimoniæ Pauperum &c. Poteſt etiam ſignificare paruum librum,[f] ſicut & codicillus paruum codicem. 2. ſumitur pro Tabula, in quo teſtator fidei commiſſum ſcribit.[g] 3 pro ſupplicatione, quæ principi datur.[h] 4. Pro Epiſtola aſſertoria,[i] quàm vulgo Credentiam vocant: veluti dum Magiſtratus pro ſubdito vel Epiſcopus pro Clerico ſcribit. 5. pro ſcheda appellatoria.[k] 6. pro libello repudii.[l] 7. pro libello famoſo.[m] 8. pro ſcriptura Actoris, prout hic ſumitur, & deffinitur ſic. *Libellus* eſt ſcriptura breuis & ordinata, claram continens intentionem agentis, eamq; parti ac iudici demonſtrãs,[n] ex quo patet in omni cauſa offerendum eſſe libellum in ſcriptis, in officio iudicis, quod loco Actionis ponitur, cuius nomen hodie non eſt neceſſe exprimere. Cæterùm reperiuntur certæ cauſæ, in quibus loco libelli ſufficit petitio verbalis vel Poſta. Et 1. in cauſis breuibus, modicis, rudium viliumq; perſonarum, libellus nõ offertur.[o] 2. in notoriis.[p] 3. In cauſa clerici, abſque conſenſu epiſcopi, contra ius, res eccleſiæ adminiſtrantis,[q] 4. in cauſis religioſorum.[r] 5. in cauſis beneficialibus. vſurarum Matrimoniorum, & aliis, de quibus ſuprà.[ſ] 6. In cauſa adipiſcendæ poſſeſsionis eccleſiæ, ad quam quis eſt inueſti-

tus

d *gl. in l. iudices C. de Epiſcop. aud.*
e *d. l. iudices.*
f *Silu. in ſum. ver. libellus.*
g *l. 1. ff. de tab. exhi.*
h *C. qu. li. princ. dat.*
i *l. ſi publicanus ff. de publi. & vect.*
k *l. 1. ff. de ap-pel. § vlt.*
l *l. ſi pœnituit. ff. de diuor.*
m *C. de famo lib*
n *ita Cyn. d. aut. offeratur.*
o *Aut. niſi bre-uiores. C. de ſent. ex bre. recit.*
p *c. ad noſtram. de iureiu.*
q *c. ad aures. de excel. præl.*
r *c. vlt. ext. de ſtat. monach.*
ſ *de diu iud. ve. extraord.*

ctus, ſed propter impotētiam [t] non poteſt eam adipiſci: quo caſu extraordinariè eſt implorandum officium iudicis. 7. In cauſa duorum poſeſſorum eādem rem ſe poſsidere prętendētium, & libellum ſe offerre negātium, ne alter alterum fateatur eſſe poſſeſſorem: quo caſu ad probationes eſt veniendum abſq; libello, ne partes proſiliant ad arma, [u] & clarius probanti res adiudicabitur: interim vſu eius vtriq; parti interdicto. 8, In cauſa per tranſactionem, ſententiam vel compoſitionem ſopita, vltra quos exceptuatos caſus addit plures Speculator [x], hic verò expreſsi ſunt magis communes.

[t] *conſtitutis. il. 2 ext. de Appell.*

[u] *arg. l. æquiſſimum. ff. de vſuf.*

[x] *§ nunc videndum. tit. de lib. concep.*

DIffert autem Simplex petitio à Poſta: quia *Poſta* [y] eſt ſcriptura ad modum memorialis breuiter concepta, continens intentionem actoris, redacta apud acta. *Petitio* verò eſt, quæ verbaliter propoſita redigitur in ſcriptis apud acta. Et hic conſiderandū eſt, Libellum, de quo agimus, duplicem eſſe: quidam eſt *Conuentionalis & Poſtulationis*, qui in ciuilibus cauſis datur. Quidā *Accuſationis*, qui in Criminalibus offertur. Quę verò ſit forma Libelli, ex dictis verſib. patet: quos, ſi non placuerit alicui in Libello formando ſequi; tunc illam teneat viam in Libello formando, quam Dialectici ſeruant in Syllogiſmo conficiēdo. ***Quod enim apud Dialecticos eſt Syllogiſmus, hoc apud Iure conſultos*** [z] ***Libellus.*** Nam interuenit in eo *Maior, Minor, Propoſitio, & Concluſio*. Lex ſeu Canon, ex quo Actio alicui competit, Maioris vicem habet. Narratio ſeu ſpecies facti Minoris loco ponitur. Petitio ex præmiſsis facta, pro concluſione eſt.

[y] *Ioan. Aurbach in proces. iu. fol. 42.*

[z] *Bart. & Ian. l. 1. ff. de Eden.*

Exemplum tale eſto. Canon ſeu Conſtitutio Synodalis, Prouinc. Gneſnen. diſponit. Ne Clericus Clericum impediat in iure decimandi ſibi competenti, ſub pœna dupli. Sed P. Abbati rapuit decimam, ſibi competentem: petit igitur Abbas, dictum P. in pœna dupli

condemnari. Quemadmodum autem apud Logicos variæ ſunt argumentationis ſpecies, ita apud Iure Conſultos, diuerſæ ſunt Libelli formæ. Quidam enim ſimplicem ſcribunt libellum ſeu abſolutum; & iſti inſtar Enthimematis concipiunt libellum hoc modo. Presbyter Parochialis impedit Abbatem in decimis. Ergo condemnari ei debet. Quidam Articulatum ſeruant, & iſti perfectum Syllogiſmum conficiunt. MOS CVRIÆ NOSTRÆ vtrumque ſeruat. Sed expeditior eſt Articulatus: quia lite conteſtata, quãdo proceditur ad Articulandum; tunc POSItiones & ARticuli repetuntur ex eo diuiſim. In ABSOluto verò LIBello hoc non fit: quia licèt caſus ſeu factum benè narretur; tamen poſtea Articuli ſunt dandi. Res hæc tota, vt notior ſit exemplò, vtriuſq; libelli formam ponemus, effiсta priùs ſpecie facti, occaſione cuius iudicialis hic Proceſſus eſt conſcriptus.

CASVS. Lite exorta inter Abbatem in N. & Pleb. in O. occaſione raptæ decimæ, quam intra limites Parochiæ Pleb. occupauit. Abbas traxit eundem P. in ius. Et Abbas quidem fundat intentionem ſuam in Priuilegiò quodam ſpeciali, & præſcriptione vſuq; decimandi pacifico. Parochus verò ſeſe defendendo fundat intentionem ſuam in iure communi. Et quia diuerſis allegationibus, maximis dubiis occaſionem dederunt, ideò priùs coram Epiſcopo Crac. tàm poſſeſſorio iudicio, quàm petitorio ſuprà dicta Decima vtraque pars experitur: deinde per viam appellationis coram Archiepiſc. Gneſnẽ. cauſa vertitur: vltimò tandem coram Delegato Iudice à ſede Apoſtolica agitatur.

FORMA CONVENTIONALIS

Libelli ſimpliciter concepti.

Coram vobis Rᵐᵒ D. Epiſco Crac. Procur. & nomine Pro-

ne Procuratorio, D. Abb. in N. ac eius Conuentus, ſuo, & monaſterii ſui nominib. contra & aduerſus quendā P. Parochum in A. & contra quamcunq; perſonam pro ipſo, veſtro in iudicio, interuenientem, graui cum querela proponit, & dicit. Quòd quamùis omnes & ſingulæ Decimæ manipulares, campeſtres, diuerſi grani, ſeu ſeminis, ſcilicet, tritici, ſiliginis, auenæ, hordei, piſæ, cæterarumque frugum, & ſementorum, poſt agros omnes, & ſingulos, tàm prędiales Nobilis P. quàm Sculteti, & Cmetonum, in Villa N. vicina oppido I. à multis conſueuerunt temporib. ſpectare & pertinere, ac ſpectarunt & pertinuerunt ad Abbatem dicti Monaſterii, & eius menſam, hodieque ſpectant & pertinent, tàm de iure ſpecialis cuiusdam Priuilegii, quàm conſuetudine præſcripta, idque in ſolidum, fueruntque in earum poſſeſſione omnes prædeceſſores dicti Abbatis, cum Conuentu ſuo, ſemper quietè & pacificè dictas Decimas manipulares & campeſtres percipiendo, leuando, colligendo, ac eas ſępè ſæpius collegerunt, & leuârunt, & de ipſis ſecundùm libitum, & voluntatem ipſorum Abbatum, & Cōuentus, diſpoſuerunt, in vſus proprios conuerten. prout etiam modernus D. Abbas deberet percipere, & leuare eaſdem, & de ipſis diſponere: Nihilominus tamen prædictus Plebanus, aduerſarius D. Abbatis in hac cauſa, qui nunquam eaſdem percipiebat Decimas, ſed tantùm occaſione adminiſtrationis Sacramentorum Parochianis dictę Eccl. certum cenſum, ſeu penſionem, pro quolibet parochiano dictæ Eccleſiæ, vczt. quatuor Marc. percipiebat, & habebat, de & ſuper dictis decimis ſe oppoſuit, & opponit, impediuit, & impedit; fecitq; ac facit, quo minus D. Abbas dictas decimas percipere & colli-

Digitized by Google

per vos amoueri. Præfatum verò D. Abbatem, in realem, actualem, & corporalem poſſeſſionem, dictarum decimarum inducendum fore, & per vos induci, prædictum Plebanum, in prædictis decimis, à tempote intruſionis, perceptis, & in expenſis, in hac cauſa coram vobis propterea legitimè factis, cōdemnando veſtra ſententia ad præmiſſa, & iuſtitia mediante, Prædicta, & quodlibet eorum coniunctim, & diuiſim, vnà cum expenſis, actis & factis, ac fructus tempore litis percipien. ad probationem neceſſariam, & non vltra ſe aſtringens: idem procurator petit, Saluo iure adden. & minuen. corrigen. &c. Et proteſtatur etiam de his, quæ ſunt moris & ſtyli.

FORMA LIBELLI ARTICVLATI.

Coram vobis, R^{mo} D. &c. Procur. D. Abbat. contra & aduerſus quendam Venerabilem Plebanum, & contra quamcunque perſonam legittimè pro eo interuenientem, dat, facit, exhibet, & producit poſitiones, & articulos infraſcriptos, per viam & modum articulati libelli, ac ſummariæ petitionis coniunctim & diuiſim, narratiuè & diſpoſitiuè, aliiſque melioribus modo, iure, forma ac via, quibus poteſt & debet: petens eiſdem ſingulariter, ſingulis per partem aduerſam, medio iuramento reſponderi: qui ſi negati fuerint, petit, ſe, & partem ſuam ad probandum admitti: propter hoc tamen, non aſtringens ſe ad aliquam ſuperfluam petitionem, ſed duntaxat ad ea, quæ ſibi ad præſentis cauſæ victoriam ſufficiunt obtinendam, de quo ſolenniter proteſtatur.

Imprimis dicit & aſſerit, ponit & probare intendit, quòd à 20. 30. 40. 100. 200. citra & vltra annis, & à tempore, & per tempus, cuius initii ſeu contrarii hominum memoria non exiſtit, Ciuitas Crac. habuit, & habere con-

Digitized by Google

re conſueuit, ac hodie habet Eccleſiam Cathedralem & Epiſcopalem, ac Epiſcopum pro tempore, & certam limitatamq; Diœcœſim. Et ſic fuit, &c.

Item, quòd in dicta Diœcœſi, ac infra ipſam fuit eſſeq; conſueuit temporib. ſupra ſcriptis, ac hodie eſt quoddam ſolenne oppidum I. vocatum à multis diuerſis perſonis vtriuſque ſexus populatum & habitatum, habens certũ ſuum tenimentum diſtinctũ ab aliis territoriis, &c.

Item, quòd in dicto oppido, & infra ipſum, fuit eſſeque conſueuit temporib. ſuprà dictis, & per ipſa tempora ac hodie eſt, quoddam ſolenne Monaſterium Sanctorum P. & P. communiter nũcupatum & appellatum, habens Abbatem pro tempore, prout caput, & nonnullos Monachos, prout membra, Conuentum ex ſe facientes. Et ſic &c.

Item, quòd quędam villa N. ſpectans ad dictum oppidum, quod ſubiectum eſt Monaſterio, conſueuit temporib. ſupràdictis habere prædium militare, Scultetum, & Cmetones Et ſic, &c.

Item, quòd in eadem villa N. conſueuit eſſe per dicta tempora, & hodie eſt Eccleſia Parochialis S. communiter appellata.

Item, quòd omnes & ſingulæ decimæ frugum, tritici, ſiliginis, auenę, quæ in ipſis limitib. villæ creuerunt, & creſcunt de more, vſu, conſuetudine, obſeruantia, legitimè præſcriptis, & inconcuſſe & inuiolabiliter obſeruatis etiam temporib. ſupràdictis, ac per omnia tempora, ſaluis infrà dicendis, conſueuerunt ſpectare, & pertinere, ac ſpectarunt, & pertinuerunt ad Abbatem pro tempore dicti Monaſterii, ac hodie ſpectant & pertinent in totum & in ſolidum. Sicq́ue, vt dicitur, fuit tentum, actum

ctum, putatum, creditum, & hodie putatur palam, publicè, notoriè, &c.

Item, quòd D. Abbates, qui pro tempore fuerunt, eſſeque conſueuerunt, dictis temporibus ſoli in ſolidum. Et hodie D. Abbas eſt ſolus in ſolidum, de vſu, more, in poſſeſſione, vel quaſi pacifica & quieta iuris percipiendi, exigendi, leuandi & habendi; ac ſucceſsiuè exigerunt, leuarunt, & habuerunt: nec non percepit, leuauit, & habuit dictus Abbas tempore ſuo, dictas decimas frugum, dictæ villæ, idque tàm poſt prædium Militare, quàm agros Sculteti, & Cmetonum. Et ſic fuit, &c.

Item, quòd de eo eſt fama, & credulitas hominum, & publica vox, &c.

Item ponit, quòd Rector Parochialis Eccleſiæ, qui pro tempore fuit in dicta villa N. de vſu, conſuetudine, obſeruantia, legitimè ſeruatis ſuprà ſcripto articulo contentis, pro quolibet Parochiano, quatuor Marcas pro miniſtrandis Sacramentis Eccleſiaſticis, puta baptiſmalib. confeſſionib. Extremis vnctionib. conſueuit, & debuit percipere, & debet ſingulis annis, loco decimæ. Et ſic, &c.

Item, quòd licèt Anteceſſores, & ipſe modernus Plebanus perciperet dictas Marcas, pro quolibet incola, & parochiano ſuo Eccleſiæ: tamen dictus Plebanus Anno, &c. & poſtea ſubſequenti alio, quib. tales decimæ debebant ſolui, ſeu ipſe D. Abbas mandabat ſolui, recipi & exigi de facto, cùm de iure non poſſet, ſe oppoſuit, iactans ad ſe pertinere decimas. Et ſic, &c.

Item ponit, quòd mandauit & inhibuit omnibus Parochianis, ne ipſi darent & ſoluerent decimas: ſuper quo, cùm multoties Abbatem vexaſſet, moleſtaſſet, nunc

nunc etiam vexat, moleſtat, perturbat. Et quod deteriùs eſt, ab hominibus dictæ Parochiæ vltra dictas Marcas percipit in animæ ſuæ detrimentum, plùs quàm debuit, & præter morem id fecit.

Item, quòd ob dictam inhibitionem reddunt ſe difficiles iidem villani in dandis decimis, & ſæpius recuſarunt, recuſant & negant eidem Abbati de decimis reſpondere, in magnum ſuum præiudicium.

Item, quòd occaſione iſtius moleſtationis, inhibitionis, detentionis, vocatus eſt in iudicium. De quibus omnibus publica eſt vox. &c.

Petit igitur vt ſupra. Et prædicta, &c.

Saluo iure &c. Et proteſtatur.

Hę itaque ſunt libellorum formæ hodierno vſu comprobatæ, quas variare per omnium actionum ſpecies non eſt difficile: modo Actor diligenter perpendat actionem, quam inſtituere velit: & quia hic Proceſſus noſter non poteſt capere omnium libellorum formas, vt faciliùs hæ concipiantur; nonnulla de Actionibns trademus, & qualiter hic totus Proceſſus in actis conſcribendus ſit, dicetur infrà.

De Actionibus C. XVIII.

Actio, nihil eſt aliud, quàm ius perſequendi in iudicio, quod ſibi debetur.[a] Hæc naſcitur aut ex obligatione, ſicut ex matre filia, & vocatur *Perſonalis*. aut ex rei detentione, & vocatur REALis. *Perſonalis eſt*, quæ & *Condictio* appellatur, per quam cum eo agimus, qui obligatus eſt nobis ad aliquid dandum, vel reſtituendum, vel faciendum.[b] & hæc *inducitur quatuor modis*[c] 1. *Ex contractu*, veluti venditionis, locationis, mutui, ſocietatis, mandati. 2. Ex *quaſi contractu*, veluti eſt actio negotiorũ geſtorum, tutelę, communionis, ſolutio in

debiti

[a] vt in Inſt. tt. eo

[b] § Sic itaq. Ins. eo.

[c] § omnium. Ins. eo.

debiti. 3. *Ex delicto*, veluti eſt actio furti, damni dati, rapinæ, iniuriarum, &c. 4. Ex *quaſi delicto*, veluti eſt in iudice malè iudicante, in proiiciẽte aliquid è cœnaculo, vel in effundente aliquid quod alicui noceat: idem dic de nautis, cauponibus, ſtabulariis, qui ex quaſi delicto recepta reſtituunt.

REAlis eſt, per quam rem noſtram, quæ ab alio poſsidetur, petimus, & ſemper aduerſus eum eſt, qui rem poſsidet. Et quia duplices ſunt res, corporales, & incorporales: ideò aliæ ſunt actiones rerum corporalium, aliæ incorporalium. *Corporales res ſunt*, quæ tangi poſsunt: vt equus, veſtis, domus, &c. *Incorporales ſunt*, veluti iura, ſeruitutes. Quoties ergo pro re agimus, quæ ab alio poſsidetur; tunc datur *Reiuendicatio* vtilis, vel directa: item *Publiciana*, quæ datur ex iure Prætorio pro re nondum vſu capta: item *Seruiana*, quæ datur Domino fundi in rebus coloni, quæ iure pignoris pro mercede fundi obligatæ ſunt; vel quaſi Seruiana, quam *Hypotecariam* dicimus, quæ datur creditori ad pignora ſua perſequenda: quando verò pro ſeruitutibus agimus, tunc datur *Confeſſoria*, & *Negatoria*. Sunt autem duplices ſeruitutes, *Perſonales*, & *Prædiales*. PERſonales ſunt, *vſus fructus*, *vſus*, *habitatio*. PRÆdiales duplices ſunt, *Ruſticæ*, *&* *Vrbanæ*. RVSTicæ ſunt, veluti *iter*, *via*, *actus*, *aquæductus*. VRBanæ, vt *altius tollendi*, *tignum immittendi*, *proiiciendi*, *protegendi proſpectus*. [d] Sunt etiam aliæ actiones Ex *iure ciuili*, aliæ ex *prætorio*. Ex iure Ciuili ſunt duplices in rem & perſonam vt ſuprà. EX IVre prætorio, ſimiliter vel in rem ſunt, vel in perſonam. In rem veluti *reiuendicatio*, *Publiciana*, *Seruiana*, *Fauiana*, quæ datur patrono ad reuocanda ea, quæ libertus in fraudem egit. *Pauliana*, quæ datur creditori ad reuocanda ea, quæ debitor in fraudem eius alienauit: *Caluiſiana*, quæ datur tàm creditori quàm patrono, quæ in fraudem eorum libertus egit. &c. IN perſonam, veluti *de Conſtitu-*

[d] *vt. Inſt. de ſeruit.*

ſtituta pecunia, *de peculio*, *in Factum de iureiurando*, *in Corrumpentem album prætoris*, *in Vocantem patrem in ius*, *in Veximentem in ius vocatum*, *In factum de calumniatoribus*, *quod metus cauſa*, *furti manifeſti*, *ſerui corrupti*, *de effuſis*, *eiectis*, *appenſis &c.* quæ diuiſio ideo ſcienda eſt, quia ciuiles actiones etiam poſt annũ exerceri poſſunt, vſque ad 30. annos vel 40. prætoriæ ſaltem ad annum. [c] Quia ergo iuxta qualitatem actionum ſingularum, aliter libellus eſt faciendus; ideò de his apud Iuſtinianũ eſt videndum: [f] Qui plenè diuidendo actiones, alias eſſe dicit *Rei perſequendæ cauſa*, alias *pœnæ perſequendæ*, alias *miſtas*; item alias eſſe in *Simplum*, *duplum*, *triplum*, *quadruplum*: Alias *bonæ fidei*, & *ſtricti iuris*. Nos quò ad inſtitutum noſtrum attinet, quid agendum ſit reo, libello per actorem oblato, tradamus.

[c] *Inſt. de perp. & tem. act.*

[f] *Ins. de Act.*

De petenda copia Libelli, cum termino ad deliberandum C. XIX.

LIbello oblato & porrecto iudici, per actorem vel eius procuratorem, iudex vel notarius tenetur de iure offerre eum reo: [a] quem quidem de iure non tenetur reus ſimpliciter, & ſtatim recipere, niſi priùs duplicem faciat Actor Cautionem. [b] Vnam quidem, *quòd intra duos Menſes litem conteſtabitur. Et quòd omne damnum ei, qui conuenitur, ſi aliquod paſſus fuerit, in duplum reſtituet. Alteram, quòd per ſe, vel legittimum Procuratorem cauſam aget vſque in finem: & ſi conuictus fuerit iniuſtè mouiſſe litem, præſtabit decimam partem rei petitæ.* Si verò talem Cautionem fideiuſſoriam, *de iudicio ſiſti*, & *iudicato ſoluendo*, facere non poſſet, nec pignora habeat, & non fuerit poſſeſsionatus; tunc *iuratoriam cautionem* præſtabit. Quę omnia licèt iura fieri præcipiant, *aliter tamen hodie conſuetudo ſeruat*: ſtatim enim poſt libellum oblatum, pars copiam petit cum

[a] *l. Aut offeratur. & Aut. qui ſemel. C. quom. & quan. iudex.*

[b] *c. induciæ § libellum 3. q 3. & Aut. generaliter C. de Epis & cle ri. Spec. de Satiſ.*

cum termino ad deliberandũ, quæ induciæ de iure ei debentur ad ſpatium 20. dierum: [c] ſecus enim, eſſet Proceſſus nullus: quia ſunt de ſubſtantialibus iudicii. Hoc tamen dictum tunc procedit, quoties Reus ex Citatione inſtrui non poteſt, ſuper quo conuenitur: veluti ſi generaliter quis citetur, Ad videndum & audiendum contra ſe proponi quærimonias Sempronii: ex hac enim Citatione inſtrui conuentus nequit, ſuper qua re conueniatur, & petenti terminum concedi ad deliberãdum, petitioni eius defferretur, præſertim in magna cauſa. Secus verò fit, ſi reus certioraretur per Citationem, ſuper quo reſpondere debet: extunc enim ſine induciis reſpondebit: [d] in qua re cautè Actores procedant, ſpecificando in citatione, qua de re accuſare intendunt, ſi cupiunt ſtatim ſibi reſponderi.

[c] d. aut. offeratur. & c. præterea extra de dilat. vbi gl.

[d] d. gl. c. præterea de dilat.

Quoties verò terminus ad deliberandum parti concedetur, tunc ſciendum eſt, quòd iudex tempus abbreuiare poteſt ſecundùm qualitatem cauſæ, perſonarum, & locorum. Et hoc ideo fit: quia licèt detur terminus ad deliberandum ad viginti dies à iure; miniſterio tamen iudicis datur, à quo poteſt abbreuiari tempus, vt diximus. Aliter verò eſt, quoties termini dantur à lege, & miniſterio legis: veluti ſi quis grauaretur, per aliquam ſententiam; tunc habet decem dies à lege ad appellandum, idque ſine miniſterio iudicis; ſed legis ipſius beneficio: & talem terminum dierum iudex non abbreuiat. Dato itaque termino ad deliberandum, Notarius hæc omnia ſic conſcribet in Actis: Anno Die &c. Coram N. comparuit talis principalis, vel eius Procurator, & libellum in ſcriptis obtulit infràſcripti tenoris. Ex aduerſo verò N. Principalis, vel eius procurator, coram prædicto D. iudice, eo adhuc ſedente pro tribunali comparens, prædicti libelli copiam decerni, & terminum competentem ad deliberandum ſibi poſtulauit per ipſum R. D. Iudicē

 aſſi-

aſſignari, cui ipſe D. Iudex, copiã libelli fieri, & ſibi dari per me Notariũ decreuit, inducias petitas ſibi concedendo. Si verò iudex præfixerit terminum ad proponendas omnes dilatorias exceptiones, vel terminum aſsignauerit ad reſpondendum libello; tunc notariusſcribet. Tali die reſpõdebitur pro parte ipſius rei, libello: vel ponentur omnes exceptiones. &c. Data & acta ſunt hæc. &cætera.

Qualiter Reus debet ſe habere in deliberando C. XX.

OBTentis induciis, Reus debet conſulere Peritum aduocatum ſuper libello. In deliberando verò hanc viam teneat: [a] In primis videat, ſi realis inſtituitur actio contra ſe, & ſi rem non poſsideat, ſuper qua conuenitur: tunc veniat in termino ſtatuto à iudice, dicendo ſe non detinere, nec poſsidere rem in libello petitam: & tunc expeditum erit negotium, & res dimittetur. [b] Quòd ſi verò conuincetur mendacii, & actor docuerit reum poſsidere, tunc amittet commodum poſſeſsionis, & in actorem transferetur, [c] Sed ſi alieno nomine dixerit ſe poſsidere, tunc nominabit dominum. [d] Si autem proprio nomine poſsideat; tunc videat; velitnè cedere liti, ac ſe defenſioni offerre. Si contendere velit; tunc conſideret, habeatnè aliquas exceptiones contra actorem, vel procuratorem, vel contra libellum, vel eius formam. Vt autem facilius inſtruatur reus in excipiendo; varias ſpecies earum collegimus, de quibus titulo ſequenti.

[a] *Spec. de Act. & pet. § in anterioribus.*

[b] *c. pen. de excep c. Abbate. de re iud. in 6.*

[c] *l. fin. ff. de reiuen.*

[d] *c. quoniam. § quod ſi. ext. vt lit. non cont.*

De Exceptionibus C. XXI.

EXCEPTIO, de qua nobis tractandum eſt, eſt quędam defenſio, qua ſe intendit Reus defendere, tàm contra Actorem, quàm contra Iudicem; vel eſt Actionis, vel Intentio-

nis.

Digitized by Google

nis excluſio.[a] Hæc triplex eſt. *Dilatoria, Perēptoria, Anomala.*

DILATORIA eſt, quæ differt iudicium, & cauſam principalem impedit, euenitque, tàm ex parte Iudicis, quàm ex parte Iuriſdictionis eius: & ex parte Actoris, vel Procuratoris eius: & ex parte Loci, Temporis, Fori, Solutionis: & hæc dilatoria ſemper à principio poni debet,[b] cuius Exempla ſubiiciuntur infrà. Poſſunt autem omnes iudices, ſiue ordinarii ſint, ſiue delegati, ſiue ſubdelegati, ſecundùm canones recuſari:[c] & quia ſpecialiter ſuo loco dicetur de Delegato: obiter de ordinario agamus.

ORDINARIVS itaque recuſari poteſt, aut *Ratione Cauſæ*, aut *Reſpectu Actoris & Rei*, aut *Intuitu Perſonæ propriæ*, aut *Ratione Iuriſdictionis.*

RATIONE CAVſæ, *incompetens eſt Ordinarius.*

Si agatur de Priuilegio Papæ: nam de tali cauſa inferior cognoſcere nequit.[d]

Si cauſa ſit Feudalis, de qua Dominus Feudi cognoſcit.[e]

Si cauſa ſit Poſtulationis, Electionis Abbatum, qui non Profeſsi, nec regulares poſtularentur,[f] tales enim ipſe tantùm Papa admittit.[g]

Si cauſa ſit, de qua Laic⁹ & Sęcularis iud. iudicare debeat.[h]

Si causā cōſimilē habeat, tūc enim vt ſuſpectus recuſatur[i]

Si cauſa Criminalis fuerit, & in Quadrageſima inſtituatur:[k] hodie tamen aliter ſeruat conſuetudo, & eſt derogatum huic exceptioni.[l]

RATIONE *Actoris, & Rei, incompetens eſt Ordinarius.*

Si Actor ſit de foro Ordinarii, Reus verò non,[m] Actor enim ſequi debet forum Rei.

Si per metum conſenſit, in Ordinarium pars altera.[n]

Si conſenſum præſtitum, in Iudicem reuocant partes.[o]

Si Actor & Reus fuerint Laici, tunc enim non niſi in exceptis

a Io. Andr. in Rub: de excep.
b c. inter monaſterium de re iud. vbi Abb. idem tradidit Bart. in l. quidam conſulebant. ff. eo.
c Si quis contra de fo. comp. c. cū ſpeciali. de appel.
d C. cum venisſent ext. de iudi.
e c. 1. § vlt. de proh. feud. alienat. de Feu.
f c. inter quatuor ext. de Relig. domib. & Conc. Trid. Seſ. 14. c. x. de Refor.
g vt in Rub. de Poſtul.
h c. Si clericus laicum ext. de fo. comp.
i c. cauſam ext. de iudi.
k l. quadraginta C. de feriis.
l gl. d. l. quadrag
m d. c. ſi clericus
n l. ſi per errorem ff. de iur. omni. iud.
o l. ſi conuenerit ff. eo. vt ſup.

ceptis caſibus, Ordinarius iudicare poteſt, [p] vt de Sacrilegis & vſurariis dicitur,

Si Reus eo tempore, quo citatur, ſit in Magiſtratu, [q] quia citari nequit.

RATIONE *Perſonæ ſuæ, iudex Ordinarius recuſatur.*

Si fuerit ſuſpectus, [r] tunc enim arbitros deputare debet Epiſcopus: & ſi probata fuerit ſuſpicionis cauſa legittima; ex recuſatoris conſenſu cauſam committet, vel ad ſuperiorem remittet: in defectu verò probationis, Ordinarius vtetur iuriſdictione ſua, in re principali. ſecus fit in *Officiali*: quia cauſa ſuſpicionis, probanda eſt coram Epiſcopo, [s] & eo cuius eſt officialis. Si ſit excommunicatus.

RATIONE *Iuriſdictionis, Ordinarius incompetens eſt,*

Si extra Diecœſim ſuam aliquem manentem iubeat citare: tunc enim citatio talis, non habet arctatiuum effectum meę perſonæ: nec poterit me tãquam contumacẽ excõmunicare. [t]

Si in aliena Diecœſi contractus ſit factus, & in alia contrahens habeat domicilium.

Si non intra Diecœſim Citatio contra aliquem decernatur: tunc enim extra territorium ius dicenti, impunè non paretur. Hinc ſi Epiſcopus Crac. mandet aliquem citare, & ſcribatur, Datum Varſauiæ; non valebit illud præceptum, nec actus Citationis. [u]

Si ſit Pedaneus Iudex, minores cauſas cognoſcẽs. Cuius loco in Foro Spirituali, ſunt *Officiales Foranei, & Decani Rurales*, qui leues cauſas cognoſcunt, & ad certam ſummam.

Contra Actorem Exceptiones Declinatoriæ iſtæ opponuntur.

Quod ſit infamis, [x] excommunicatus, [y] Hæreticus, [z] Poſſeſsionis meæ ſpoliator, [a] Contumax, Minor viginti quinque annorum, [b] qui ſine tutore agere nequit. Limi-

[p] *c. cum ſit generale ext. de fo. comp.*

[q] *vt ſup. c. 5. in fi.*

[r] Si *quis contra de fo. comp. & c. cum ſpeciali de appell.*

[s] *c. ſi contra. de off. iu. del. in 6.*

[t] *c. 1. §. contrahentes vbi gl. de fo. comp. in 6.*

[u] *d. glo c. 1. § Contrahentes in fi.*

[x] *L. famoſas, L. Iudices. de infam*

[y] *c. cum inter priorem. c. dilecti. ext de excep.*

[z] *c. fin. ext. de hæres.*

[a] *c. 1. de reſtit. ſpol.*

[b] *L. 1. & 2. C. qui legit. pers. ſtan. in iud. hab.*

Digitized by Google

LIMITANTVR prædicta de Minore 25. annorum in certis caſibus.

1. In voto [c]
2. In Thoro violato. [d]
3. Cùm mortem patris exequitur, [e] vel cùm agit de teſtamento patris.
4. Cùm agit de recuperanda poſſeſsione. [f]
5. Cùm impetrauit veniam ætatis. [g]
6. Cùm agit negotia alterius, vel quando eſt cauſa matrimonialis [h]

LIMITA. 2. Supradicta de infamibus: nam in crimine Simoniæ, Læſæ Maieſtatis, Hæreſeos, & quando ſuam, vel ſuorum iniuriam proſequuntur, audiuntur. [i]

Poteſt etiam excipi ſic Contra Actorem.

Quia habet plures actiones perſonales contra eundem Reum, in diuerſis iudiciis. [k]

Si verò Actor ſit *Monachus*, tunc neque conuenire, neque conueniri poteſt ſine licentia Abbatis. [l] Secus dic. ſi Monachus ſit in ſcholis cauſa ſtudii, vel alia de cauſa ex licentia Abbatis, tunc enim agere [m] poteſt.

Si Abbas ſine conuentu, & Capituli litteris agat, tunc contra eum excipitur: quod verum eſt, vbi non ſunt diuiſa bona. [n]

Si filius patrem in ius vocet, vel ſi trahat eos, ſub quorum poteſtate degit, venia non impetrata. [o]

Si Actor exiſtens conſors litis, agere velit pro conſorte ſine mandato, non debet audiri, etiam præſtita cautione. [p]

Si Actor intendat actionem, quæ fuit temporalis, & quæ lapſu temporis amiſſa eſt. v. g. in Beneficiorum collatione tempus 6. Menſium currit, & poſtea deuoluitur ad ſuperiorem. [q] Similiter Electo tempus currit, ad Confirmationem petendam trium Menſium. [r]

Fœmi-

c c. 1. & 2. 20. q. 2.

d l. ſi maritus § lex. ff. de adult.

e c. de crimine 15. q. 3.

f L. vlt. C. qui leg. per. ſtan.

g l. 2 C. de his qui veniam ætat.

h c. ex parte ext. de excep.

i vide in C. tanta ext. de Simon. & c. pen. 15. q. 3. c. Sacerdotes. 2. q. 7. c. omnib. 4. q. 6.

k c. ex tenore ext. de Reſcript.

l cauſam de iudi

m c ex parte ext de accuſat.

n c. edoceri ext. de reſi. & c. ex parte de accuſ.

o l. 1. C. de pat. pot. & § fin. Inſt de Pœn. temere litig.

p l. 1. C. de Conſor. eius lit.

q c. de multa. ext. de præben.

r quoniam quidam. c. diſt.

Fœmina quoque agere nequit, [s] niſi in certis caſibus. [t]

Laicus Clericum accuſare nequit, niſi ſuam cauſam, vel ſuorum proſequatur. [v]

Conſpiratores Actores eſſe nequeunt. [x]

Contra Procuratorem, ita opponitur per declinatoriam.

QVia tu cares mandato legittimo, [y] quia ab excommunicato conſtitutus: [z] excommunicatus autem agere nequit, ſed conueniri poteſt.

QVia es excommunicatus. [a]

QVia in criminalibus Procurator non admittitur, [b] niſi in exceptuatis.

Quia Principales Perſonæ, per ſe proponere debent, [c] non per Reſponſalem, niſi ſit indiſcreta perſona.

QVia tu es Clericus, & ſine conſenſu Epiſcopi, in foro ſæculari, non potes eſſe Procurator. [d]

QVia obiectum eſt tibi Crimen, criminaliter, nec poteris alterum defendere, niſi te purges, [e] vel poſt lapſum annum obiecti criminis.

QVia es Monachus, vel Canonicus Regularis: tales enim non poſſunt eſſe Procuratores, niſi in cauſa Monaſterii, Abbate imperante. [f]

Quia es depoſitus. [g]

QVia Dominus re integra [h] mortuus eſt, & Procurator in tali caſu non valet.

Quia tu es infamis. [i]

QVia pecuniam pro Procuratione accepiſti, non tanquam locator, qui locat operas ſuas. [k]

QVia tu in Magiſtratu es conſtitutus. [l]

QVia tu contra Eccleſiam agis, à qua beneficium habes c. vlt. ext. de Poſtul.

Quia

[s] l. Fæmina. ff. de Reg. iu.
[t] l. fæmina. ff. de Procurat.
[u] c. de cætero. ext. de teſt.
[x] c. licet ext. de Symon.
[y] c. i. ext. de Proc.
[z] c. vlt. ext. eo. Abb. in Clem. Procuratorem. n. 9. de Proc.
[a] c. excommunicamus de hæret. c. intelleximus ext de Iudic. & not. DD. in c. veritatis ext. de do. & cont.
[b] c. veniens ext. de accuſ. & ib. gl.
[c] c. paſtoralis de Iud.
[d] Innoc. c. 1. n. 2. de iur. calum
[e] c. ſi quis Epiſcopus de accuſ. & c cũ P. Manconella
[f] c. contingit ext de Tranſact.
[g] c. Infames 3. q. 7.
[h] c. gratum. c. relatum ext. de off. del.
[i] c. cum deputati ext. de iud.
[k] l. 1. & 2. ff. manda.
[l] c. prohibentur 2. q. 1.

QVia ab Abbate ſolo es cōſtitutus ſine conſenſu cōuētus.[m]

Quia tu es Sacerdos, nec debes te immiſcere ſæcularibus negotiis; nec debes intercedere, niſi pro miſerabilibus perſonis, vel coniunctis, vel Eccleſia.[n]

QVia tu es Laicus, Cauſa eſt ſpiritualis.[o]

Quia in Magiſtratu es conſtitutus.

Quia ſurdus[p] mutus, cœcus, furioſus, ſeru' cauſam ignorās.

Quia tu es Medic': medici autē nequeūt eſſe Procuratores.[q]

Quia es redemptor litis.[r]

Quia potentior conſtituente.[s]

Contra Mandati Formam ita opponi poterit.

Quia non conſtat, ad quid ſit Procurator conſtitutus.[t]

Quia non ſunt litteræ per publicum Notarium factæ, nec ſigillatæ.[v]

Quia nec parti, nec Iudici diriguntur.

Quia tabellio ignotus,[x] nec de eius legalitate conſtat.

Quia ſcribitur in Mandato; Ratum habebo, quidquid per procuratorem legittimè factum fuerit: debuit autem ſcribi, *Promitto me ratum habiturum*, quidquid per te fiet:[y] Siquidē illud verbum (*legittimè*) magnas occaſiones dare poteſt parti reiiciendi id, quod per Procuratorem factum fuerit.

Quia ſunt plures in ſolidum dati.[z]

Contra defenſorem.

Quia non cauiſti de iudicato ſoluendo.[a]

Quia vni articulo, te defenſorem,[b] offers, non toti cauſæ.

Contra Tutorem, qui loco Procuratoris interuenit, Exceptiones tales fiunt: & primò contra Teſtamentarium.

Quia minor, 25. annis, furioſus, mutus, ſurdus, vt infrà.

m c. edoceri de reſc. c. per tuas de arb.

n vt ext. de Poſtula. per tot. & c. clericus.

o c. Sacroſancta c. Maſſana ext. de Elec.

p l. 1. ff. de poſtul.

q l. Placet. C. de Epis. & cler.

r l. ſi remunerandi ff. Mādati.

s l. 1. C. Ne. ſic. pot.

t c. Nicolao. ext. de App.

u vt ſup. de Inſtr. edit.

x l. Generali C. de Tabellio. lib. x

y l. ſi procuratorem ff. de Proc. & c. cum dilecti ext. de confir. vtili.

z l. qui duos ff. de proc. & arg. l. 2. C de conſ. lit.

a § ſi vero Inſt. de ſatdat.

b l. item ait § vlt. ff. ex qui. cau. maio. l. non tamen ff. de proc.

Quia non eſt adita hæreditas, ex teſtamento, & ideò tutela eſt nulla. [a]

[a] l. Si nemo ff. de Reg. iur.

Quia non fecit Inuentariũ,[b] & ideò vltra vires hodie obligat.

[b] l. Sancimus. C: de admin. tut. & l. tutores.

Quia fraudem fecit in Inuentario, nam non omnia ſcripſit, &c. Ad hoc euitandum, bona Cautela ſeruatur, quæ in fine Inuentarii ſcribitur. *Et ſi plures erunt res.* &c.

Quia eſt debitor vel creditor pupilli, ad cuius tutelam vocatur, & talis repellitur. Aut minoris C. qui dar. tut vel cu. poſ.

Quia non ſatis dedit res pupilli vtiliter ſe geſturum. [c]

[c] L. de creationib. c. de Epi. audient & l. 1. C. de tut. qui non ſatisdet.

Contra Datiuum.

Quia Iudex non dedit Tutorem ſedens pro Tribunali. [d]

Quia Iudex non habuit poteſtatem decernendi. [e]

Quia tutor eſt datus minor 25. annis. [f]

Quia datus à Matre, vel filio tantùm naturali. [g]

Quia datus eſt Monachus, [h] qui nequit eſſe, ſicut nec miles armatæ militiæ. Similiter excipitur contra Curatorem, qui datur adultis Minoribus, 25. annis, vel Prodigo, Furioſo, mente capto, ſurdo, muto &c.

[d] . naturali. ff. de Conf. tut.

[e] l. iurdandi ff. de tut.

[f] l. fin. C. de leg. tut.

[g] l. 1. ff. de conf. tut.

[h] Aut. Presbyt. C. de Epis. & cler. L. militiæ C. qui da. tut. poſ.

Contra Legittimum Tutorem ſic excipitur.

Quia non eſt legittimè conſtitutus. Circa quod ſæpè in iure Magdeburg. erratur. Quidam enim imperiti, ita faciunt. *Talis Iudex. &c. conſtituit tali pupillo tutorem Patruum, vel Auunculum.* EX his enim verbis, eſt Datiuus potiùs, non Legittimus. Legittimos enim tutores, Lex 12. tab. dat. [i] Hinc in tali caſu, debet ſic dici. *Tali conſanguineo pupilli, cui à lege tutela defertur, adminiſtrationem eiuſdem tutelæ, talis Iudex decreuit & dedit: qui quidem tutor, iudicis auctoritate adminiſtrationem dictæ tutelæ adiuit. &c.* Sed ante omnia opus eſt, vt iuret, & ſatisdet. [k]

[i] l. legittimos ff. de legit. tut.

[k] vt in C. de tut. qui non ſatisdat.

Quia antè Inuentarium fecit, priuſquàm decretum Adminiſtrationis habuit.

Contra

Contra Anomalum tutorem.

Quia Mater tutrix, quæ de iure Autenticorum,[l] hodie admittitur contra ius cõmune ad Tutelã, eſt Minor 25. annis.[m]

Quia tranſiuit ad ſecunda vota.[n]

Quia non ſatiſdedit, vt ſuprà.

Quia Velleiano renuntiare recuſat.[o]

Quia infra annum nõ petiit impuberibus filiis tutores dari.[p]

Contra coniunctam Perſonam pro Principali interuenientem.

Quia non cauit de rato,[q] hinc maritus ſine tali cautione interuenire nequit.

Quia non eſt conſors eius litis.[r]

Quia ille, pro quo agit, eſt minor, & audiri non debet coniunctus, cùm nec ipſe audiretur, pro quo interuenit.[ſ]

Quia talis eſt caſus, in quo ſpeciale Mandatum requiritur V. g. In Beneficialibus coniuncta perſona, non interuenit,[t] iuxta Praxim. Rom.

Hinc pater ſine filii conſenſu interuenire nequit.[v]

Contra Plus petentem ſic opponitur.

Quia plùs tempore Actor petit.[x]

Quia feriato die Actor, fecit Reum citari.[y] (vbi citatur.

Quia plùs loco Actor petit, & non eſt tutus acceſſus Reo,

Quia plures cauſas propoſuit,[z] in vna re, coram diuerſis iudicibus.

Quia cauſa præiudicialis, quæ de ſtatu alicui mota eſt, adhuc pendet.

PEREMPTORIA EXCeptio eſt, quæ perimit, & tollit totum negotium, quoties probata fuerit. Talis eſt, *Tranſactio,*

[l] *§. ex his. Aut. de her. ab inteſt.*

[m] *l. fin. C. de leg. tut.*

[n] *l. matres C. quan. mul. tut. off. fun po.*

[o] *Aut. Matri. C. qu. mul. tut. off.*

[p] *§ ſed quemadmodum Inſt. de Senat. Tertil*

[q] *l. ſed & hoc ff. eo.*

[r] *l. 2. C. de conſ. eius. lit.*

[ſ] *l. Nemo plus ff. de Reg. iur.*

[t] *vt ſup. de pers. iud.*

[v] *l. 2. §. quod ſi ff. ſol. matrim.*

[x] *c. vni. ext. de plus pet.*

[y] *vt ſup. de Temp. iud.*

[z] *c. diſpendia de Reſ: in 6.*

Digitized by Google

Pactum, Ceſsio, Renunciatio, Res iudicata, Conſanguinitas, in Matrimonialibus, Aſſinitas, Perpetuum impedimentum, Naturalis impotentia, Dolus malus, Metus, &c.

[a] *c. cum dilectus de fi. inſtr. vide Ang. Inſt. de Except.*

De Peremptoria talis eſt regula.[a] *Tam antè, quàm poſt litem conteſtatam opponi poteſt*: quod verũ eſt, ſi iudex non ſtatuit terminum, ad Exceptiones peremptorias opponendas.

AMOMALA EXCeptio eſt, quæ non ſequitur Regulas aliarum Exceptionum, in opponendo & poteſt etiam poſt ſententiam opponi. V. g. Si de excommunicato Actore opponatur,[b] *De falſo Procuratore*,[c] De non numerata pecunia, De dote non accepta, De matrimonio inito.

[b] *gl. in c. pia eo. tt. in 6.*
[c] *c. in noſtram de Proc. & l. licèt. 6. eo.*

Quoties ergo Reus vult declinare iudicium, vel intentionem Actoris excludere; tunc prædictis exceptionibus iuxta merita Cauſæ ſub hac forma vtatur.

FORMA EXCEPTIONVM

CORàm vobis R. D. C. Procurator, & eo nomine egregii viri N. huiûs cauſæ rei, ſatisfaciendo termino hodierno ad producendum omnes dilatorias ſibi dato, cum Proteſtatione de non conſentiendo in vos iudicem in præſenti cauſa, niſi quatenùs de iure tenetur, declinatorias exceptiones, omni meliori modo, dat, facit, & exhibet, quas admitti & ſe, principalemque ſuum circa eaſdem cõſeruari petit: aliâs proteſtatur de grauamine. &c. Et inprimis excipiendo proponit, & dicit. quòd cum cauſa in prætenſo libello pro parte actoris, coram vobis oblato, propoſita ſit de reſeruatis Papæ, & merè Sedem Apoſtolicam tangat, agaturque de Priuilegio Papæ occaſione decimæ, de qua agitur, dicto principali meo N. conceſſo: idcircò libello prædicto & ſuper cauſa huiuſmodi prætenſa coram vobis reſpondere non

Digitized by Google

re non tenetur. Quare petit per vos decerni, declarari & pronunciari, prædictum Reum, ad reſpondendum libello præaſſignato, vel aliâs litigandum ſuper cauſa huiuſmodí prædicta coram vobis non teneri; ſed ipſum ad ſedem Apoſtolicam remittendum fore, condemnando ſibi actorem in expenſis. Has exceptiones. &c. Saluo iure adden. &c. Et proteſtatur. &c etiam appellan.

Similiter concipiantur exceptiones, ſi ſuſpectus fuerit ordinarius Iudex, vel quoties contra actorem, procuratorem, & alias perſonas excipiendum erit, vt ſuprà.

Hoc facto, actor petat, copias exceptionum partis aduerſæ, cum termino ad Replicandum: quæ omnia Notarius ſic ſcribit, in fine exceptionum.

Exhibitis his exceptionibus, per talem reum, vel Procuratorem, in præſentia talis actoris, die tali, & anno, præſentib. talib. reſpondebitur, vel contra eas replicabitur. pro parte Actoris *die tali.* quem terminum, de vtriuſque *partis* aſſenſu duximus ad hoc præfigendum.

De Replicationibus C. XXII.

NE veritas rei, cauillatoriis exceptionibus partis vicietur, iura, quæ veritati nimium ſunt amica, adinuenerunt replicationes, [a] ad omnes exceptiones Rei excludendas. *Sicut* enim ſæpè fit, [b] vt licèt ipſa perſecutio, qua Actor experitur iuſta ſit, tamen aduerſus eum iniqua ſit, cum quo agitur; ita frequenter euenit, vt exceptio, quæ prima facie iuſta videbatur, tamen iniquè noceat: quod cùm accidit, alia allegatione opus eſt adiuuandi Actoris gratia, quæ *Replicatio* vocatur. Et quia rurſum interdum euenit, vt *Replicatio*, quæ prima facie iuſta eſt, iniquè noceat; ideò alia allegatione opus eſt adiu-

[a] *vt in Inſt. eo. tit.*
[b] *vt in Inſt. de excep. in princ.*

Digitized by Google

uandi Rei gratia, quæ *Duplicatio* vocatur. Et ſi rurſum ea prima facie iuſta videatur, ſed propter aliquam cauſam Actori iniquè noceat, rurſus alia allegatione opus eſt, qua Actor adiuuatur, quæ dicitur *Triplicatio*: quæ ſi etiam iniqua appareat, contra eam Reus iuuatur alia allegatione, quæ *Quadruplicatio* vocatur; quæ omnes allegationes, vno nomine *Replicationes* dicuntur.

Eſt autem REPlicatio, exceptionis excluſio, quæ ſic eam reſoluit, vt nihil ea reus iuuetur.

Exemplum omnium prædictorum.

Conuenit actor reum, coram ordinario: petens eum occaſione decimæ occupatæ condemnari. Excipit reus. dicens ſe pro ea habere priuilegium Sedis Apoſtolicæ, de quo inferior cognoſcere nequit, & eo probato, petit ſe abſolui. Replicat Actor, Ordinarium cognoſcere poſſe de tali priuilegio: ſaltem incidenter: & hoc probato, petit exceptionem reijci. Duplicat Reus & dicit: Abſque mandato Papæ, non poſſe talem cognitionem, quæ eſt de reſeruatis fieri: quo probato, partis replicationem elidit. Triplicat actor dicens, in priuilegiatis, & reſeruatis Ordinarium procedere debere, cùm poſtea per appellationem ad curiam deuoluantur: & hoc probato, duplicationem partis eneruat. Quadruplicat Reus & dicit, Priuilegiorum ex certa ſcientia Papæ conceſſorum nullam ſpectare cognitionem ad Ordinarium; ſed tantùm, ſi in forma communi concedantur: quo probato, triplicationem partis infringit, & ſe per interlocutoriam iudicis, ad ſuperiorem remitti petit.

FORMA REPLICATIONVM.

CORAM VOBIS &c. PROCVRATOR &c. nomine Actoris, ad quandam friuolam, & prætenſam exceptionē Rei,

Rei, replicando proponit,.& dicit illam non eſſe audiendam, nec per vos admitten. & veluti nullam, & fruſtraneam eſſe remouendam, & reiicien. &c.

Et primò deſcendendo ad p. excep. in qua pars dicit agi de Priuilegio Papæ. &c. ad hoc replic. dicitur: quòd cùm incidenter hic ſit facienda cognitio de Priuilegio, poteſtis vos de hac cauſa cognoſcere, & competens eſſe iudex, arg. c. cauſa in fi. in integr. reſtit. & gl. in c. cum veniſ. ext. de iudic. ver. iudicare. Et haberet locum exceptio partis, in obſcuris, & ambiguis. Verùm cùm ſimus in claris, poteſtis vos remota tali exceptione, de hac cauſa cognoſcere, vt dictis iurib. *Quare prætenſa tali exceptione non obſtan. Procurator* idem, nomine quo ſuprà, petit, quatenus pronuncietis, declaretis, & decernatis, exceptionem hanc non habere locum, & procedendum eſſe ad vlteriora; ipſumque reum ad hoc cogendum fore, ac in expenſis condemnandum. Has replicat. &c. Saluo &c Proteſtatur &c.

His replicationibus exhibitis, poteſt actor petere copiam cum termino, ad duplicandum, quas duplicationes in eadem forma conſcribet, prout ſuprà mutatis mutandis: ſi verò renunciauerit duplicationi; tunc petat interloqui. quem Actum ſignat Notarius. Anno Die &c. Procur. Actoris, ſatiſfaciendo termino hodierno, Replicationes nomine ſui Principalis, contra Except. Rei obtulit, petens per interlocutoriam dictas except. tanquam nullas reiici, & ad vlteriora procedi. Ex aduerſo procuratore rei, generalia verbo dicente contra, & ſuper productis interloqui petente. Et D. obtulit ſe interlocuturum p. i. in præſentia vtriuſque partis.

Obſeruatio

Digitized by Google

Obſeruatio.

NON vulgaris eſt quæſtio inter Doctores: An ſtatim poſt Replicationem pronunciatio ſit facienda, necne? Qua in re iuuabit noſſe. An exceptio ſit Emergens, an Incidens.[c] Si emergens: tunc poſt replicationem quantùmuis rectam, nõ debet Iudex pronũciare. præſertim ſi vlterioribus replicationibus non fuerit renunciatum, ſed partes ad *duplicationem, Triplicat. Quadrup.* admittere, donec ad ſtatum cauſæ perueniatur. Et ſic ſuper Exceptione pronuncietur: aliâs iudex ſuper principali procedere nequit.[d] Si incidens, tunc ſuper Replicationibus non pronũciatur, ſed ſuper principali. *V. g. Mulier petit quendam in virum, & ad intentionem ſuam producit teſtes: Vir timens præiudicium, opponit Conſanguinitatem*: hic pronunciandum eſt ſuper principali, examinata priùs cauſa cõſanguinitatis. *Idem dic in pacto de non petendo, de re iudicata, & de iuramenti delatione*, quæ incidentes exceptiones ſunt. Quoties autem interloquendum erit iudici, toties offerat ſe interlocuturum certa die iuridica.

[c] *gl. in c. 1. ext. de ord. cogn. ver. cognoſcendum.*

[d] *gl. c. 1. & l. de qua ff. de iudi*

Interlocutoria ſuper exceptionib.

Duplici modò poteſt interloqui iudex, ſuper exceptionibus declinatoriis. PRImò, tacitè reuocando exceptiones, hoc modo. In cauſa tali pronunciamus, ad vlteriora eſſe procedendum, in contrarium allegatis non obſtantibus.[e] Secundò expreſſe, ſub hac forma In cauſa coram nobis inter N. Actorem ex vna, & reum partibus ex altera, interloquendo dicimus, pronũciamus, & declaramus nos fuiſſe. & eſſe iudicẽ cõpetentem, in contrarium allegatis, non obſtantibus. Lata hac ſententia Notarius ſignat.

[e] *c. ſuborta ib. gl. ver. reprobaſſe. ext. de ſent. & re iud.*

ANNO, Die &c. A. ipſius B, & C. ipſius D. Procuratoribus in præſentia R. comparen. & peten. interloqui

loqui, prout terminus requirebat R. D. interloquen. verbo repulit exceptiones, pro parte N. oblatas, & continuò Procurator de grauamine proteſtatus eſt appellan.

DE PROTESTATIONE ET APPELlatione à grauamine.

CAuti Procuratores, qui proceſſu ſuo, præiudicare partibus nolunt, ſolent poſt interlocutoriam, ſi contra eos lata fuerit, proteſtari de grauamine appellando. Et regulariter licitum eſt parti appellare ab interlocutoria, quæ vim ſententiæ diffinitiuæ habet, [a] & cuius grauamen reparari nequit, per ſententiam deffinitiuam: [b] Vnde ſi quis pronunciauit ſe competentem iudicem: [c] vel ſi pronunciat aliquem legittimum eſſe procuratorem, [d] vel legittimum principalem; à tali interlocutoria appellari poteſt: quia eius grauamen non poteſt reparari: cùm in ſecunda inſtantia, ſuper iiſdem exceptionibus dilatoriis, quæ ſunt repudiatæ in prima inſtantia, non ſperetur alia ſententia. *Hodie autem videmus, quòd huiuſmodi proteſtatione & appellatione non obſtante, iudex ſtatim in cauſa procedit:* [e] *Quo caſu cauti Procuratores proteſtationẽ iterum faciunt, quòd non recedant ab Appellatione.* Currente verò decendio, pars, cuius exceptio dilatoria eſt reiecta, & grauamen ei illatum eſt, procurabit appellationem interponere: [f] in qua appellatione, cauſa grauaminis illati, exprimetur, quæ debet eſſe iuſta, legittima, & in ſcriptis iudici porrecta, cum petitione Apoſtolorum.

[a] *Conc. Trid. Seſ. 24. c. 20. de Ref. & Abb. c. ex parte* Decani *de Reſcr. in antiq. gl. in aut. habita C. ne filius pro patre.*
[b] *l. ita demum C. de* Procur. *Bar. & Bal. in l. à procedente. C. de dilat. c. vlt. de appell. in 6.*
[c] *d. gl. in d. aut.*
[d] *l. ait Prætor. § permittitur ff. de Minor. c. ex parte M. de appel*
[e] *c. vlt. de app. in 6. vbi gl. in ver. appellatum in fi.*
[f] *c. quod ad conſultationem de ſent. & re iud. c. gratum de off. deleg.*

FORMA APPELLATIONIS

COram vobis R.mo. D. ac diſcretis viris Dominis hic præſentibus, & aſtantibus, ac te publico Notario, tanquam perſona autentica, & fideli. Ego C. Procur. R.di. D. animo & intentione prouocandi & appellandi, Apoſtoloſque petendi, & cætera, quæ ſequuntur faciendi,

omnibus melioribus modis, via, forma, iure, quibus poteſt, valet, ac debet, dico, propono in his ſcriptis. Quòd licèt in cauſa Decimarum, quam Ticius Seio intentauit, coram N. Ordinario iudice citra approbationem Iuriſdictionis, quò ad hanc cauſam comparendo, exceptiones de iure admiſsibiles iudicialiter produxerim, in quibus inter cætera fuit deductum; quòd licèt ſit N. Ordinarius iudex principalis mei; in hac tamen cauſa Iuriſdictionem ſuam exercere non poteſt, Pro, & ex eo: quia in hac cauſa, de Priuilegio ſummi Pontificis agitur, de quo iudicare ordinarius nequit, cùm inferior de actu ſuperioris cognoſcere non poſsit: & cùm etiam hoc idem, D. Ordinarius interpretari nequeat, iuxta cõmune illud, Cuius eſt condere &c. & cùm ſibi reſeruauerit ipſe Papa talem cognitionem, ſi quæ fuerit, facienda; ac propterea petii me, à iudicio dicto abſolui, & ad competentem iudicem in hac cauſa remitti. Nihilominus tamen in fauorem partis, ratione ordinariæ poteſtatis, exceptionib. meis ſpretis, pronunciauit ſe competentem iudicem contra mentem priuilegii, comminando ſententiam excommunicationis principali meo, niſi coram ipſo procederem in tali cauſa. Vnde ex præmiſsis, & quolibet dictorum ſentiens D. grauatum, timens in poſterum plùs poſſe grauari, à prædictis omnibus grauaminibus illatis, inferendis, vel repulſione exceptionum, comminatione excommunicationis fulminandæ, & quouis alio grauamine, quod exinde ſequi poſſet, ad SS. D. N. Paulum diuina prouidentia Papã V. & Sacroſanct. Rom. Eccl. ſedemque Apoſtolicam, in his ſcriptis prouoco, appello, Apoſtolosque primò inſtanter, ſecundò inſtantiùs, tertiò inſtantiſsimè peto, ſi eſt, qui mihi eos dare velit, vel ſal-

tem

-tem à te Notario publico, literas teſtimoniales,in fidem teſtimonii omnium præmiſſorum, ſubijciens Principalem meum D. tuitioni & protectioni ſedis Apoſtolicæ. Proteſtans. &cætera.

Notarius Signat.

Die Anno &c. Procurator talis, appellationem parti aduerſæ iniunctam, coram ℞. D. interpoſuit,& petiit Apoſtolos: & Dominus obtulit ſe reſponſurum, in termino ſuper ſuis Apoſtolis, recepta copia appellationis. Hic Iudex deliberet, ſi reuocare vult grauamẽ, vel Apoſtolos dare.

De Exceptionibus contra libellum.
C. XXIII.

FInitis induciis deliberatoriis, de quibus antè diximus: ſi reus deſtitutus fuerit exceptionibus dilatoriis, vel peremptoriis, aut anomalis: tunc diligenter in eam curam incumbat, conſiderando; An in reſpondendo contra libellum expediat ſibi litem conteſtari: an eãdem declinare debeat. Si declinare voluerit; tunc in defectu exceptionum ſupràdictarum, opponat exceptiones contra libellum: vitia eius diligenter animatuertendo. Et nẽ hac in re aliquid incurioſum à nobis relinquatur: Sciendum eſt, quòd ſpecialiter hæc vitia annullant Libellum, ſi ſit *conceptus generaliter, incertè, alternatiuè, obſcurè, contrariè, & ſi ſit vagus.* [a] Cùm enim per talem Libellum, non poſsit pars informari; debet eundem reiicere iudex, ad petitionem partis, imò ex officio ſuo poteſt lacerare eundem. Nam cùm ſententia debeat eſſe conformis Libello, [b] quoties incertus erit Libellus, vel obſcurus, iudex ſententiare non poterit, ob eamque cauſam libellum lacerabit, vel etiam decernet eundem declarandum, & corrigendum, ſeu mutan-

[a] *c. ſignificantibus ext. eo. de Lib. obl. las § Omnium. Inſt. de act. Decius. L. edita. C. de eden.*

[b] *c. qualiter. n. 2 de accuſ. & c. licet ext. de Simon*

dum. Quæ correctio licita eſt, modò fiat ante litis conteſtationem, & dummodò ponatur in Libello, ſaluatiua clauſula, quæ conſueuit poni. *Saluo iure.* &c. Poſt litem verò conteſtatam, in defectu illius clauſulæ *Saluo* &c, non admittitur correctio, [c] teneturque Actor ita perſiſtere in Actione, prout agere cœpit, [d] etiamſi nollet, quod eſt contra regulam, quæ dicit: [e] *Nemo inuitus agere cogitur.* Quoties tamen Actor legittimè impeditus fuerit; tunc oblato libello agere non cogitur. Et ne fruſtranea videatur eſſe oblatio Libelli in iudicio, eius effectus in tali caſu tres animaduertuntur.

1. Quia per libelli oblationem etiamſi non agatur, perpetuatur Annalis Actio. [f]

2. Quia libellus, rem litigioſam facit: [g] vnde res illa, in qua oblatus eſt Libellus, ante deciſioně cauſę alienari nequit. [h]

3. Quia Libelli oblatio præſcriptionem impedit, [i] teneturque eidem poſtea conuentus reſpondere.

[c] *Specul. in tit. de libel § nunc oſtendamus.*
[d] *d. aut. qui ſemel.*
[e] *C. vt nemo inuitus per totum.*
[f] *Ins. de temp. & perp. act. & C. quando pr. lic. da. lib.*
[g] *aut. litigioſa. C. de Litig.*
[h] *c. eccleſia vt lit. pend.*
[i] *c. illud de Præſcriptionib*

FORMA EXCEPTIONIS CONTRA *Libellum in termino ad reſpondendum.*

CONTRA quandā prętenſam ſcripturā ad modū Libelli ſeu sūmariæ petitionis, Corā vobis ℞mo. D. in cauſa Decimarum, vt prætenditur exhibitam & productam, excipit M. N. Procurator D. & eo nomine procuratorio partis ſuæ, dicit, & excipiendo proteſtatur. Quòd ſi quæ ſint in dicto prætenſo Libello, quæ faciant, vel quomodolibet facere videantur, pro parte ſua, & contra partem aduerſam; illa non impugnat, nec impugnare intendit; quinimò recipit & admittit, per modum ſaltem tacitæ confeſſionis: quatenus verò faciant, ſeu facere videantur pro parte aduerſa, & contra partem ſuam, excipit & dicit: quòd prætenſus libellus fuit, & eſt nullus, nulli-

nulliuſq; roboris, & momenti, vagus, vanus, varius, alternatiuus, obſcurus, ineptus, impertinens, malè formatus, malè proponens, peiùs concludens, de mala materia fabricatus, ſibi contrarius. Et eſt talis, quòd illi nec eſt, nec fuit reſpondendum, nec eſt ſuper eo lis conteſtanda; ſed per vos reiiciendus, lacerandus, ex his quæ ſequuntur.

Et primò, quia peccat in forma, vitium Latini ſermonis manifeſtum tenet, nec eſt ſpecificans, cùm malè rem exprimat: Vel non exprimit cauſam, cùm datus ſit in actione perſonali. Deinde. Quia licèt dicatur, de villa & decimis, tum & ſpolio, tamen de Perſonis, de Anno ſpolij facti, Menſe, Die &c. non dicitur: in Libello verò, omnia ſpecificari debent, & abſque omni ambiguitate, omnia deducenda ſunt, vt ex natura Libelli colligitur.

Item. Eſt inadmiſsibilis hic Libellus, quia diffuſus in materia, confuſè conceptus, conſtructione bona carens, punctis, comatibus non diſtinctus, ita quod debitum intellectum habere non poſsit, nec in eum reduci poteſt. Et inſuper ſic eſt ſcriptus, quòd ex narratis concluſio fieri non poſsit, prout idem procurator refert ſe ad eundem Libellum; ſi ſic vocari, & dici meretur: cùm aliâs ſit talis, quòd de iure veniat repellendus. Quare ex præmiſsis, idem petit nomine, quo ſuprà, per vos, & veſtram ſententiam Interlocutoriam obſtantibus his Exceptionibus, dictum prætenſum Libellum repellendum fore, & per vos repelli, dictumque D. Abbatem in expenſis condemnari veſtra ſententia, & iuſtitia ſancta mediante. Has Exceptiones &c. Saluo &c.

Oblatam Notarius ſcribit.

Die, Anno, &c. Talis obtulit Exceptiones in ſcriptis,

Digitized by Google

contra Libellum pro parte D. Abbatis oblatum. Ex aduerſo Procuratore D. Plebani petente copiam, ac terminum ad dicendum contrà. Aliâs ad replicandum. Quod ei conceſſum eſt ad Octauam.

De Termino ad replicandum contra Exceptiones Rei, contra Libellum datas. *C. XXIIII.*

SIcut Reus ad excipiendum terminum habet tempore reſpondendi; ita Actor replicationem habet contra exceptionem Rei: & rurſum Reus & Actor habent Duplicas, Triplicas, &c. de quib. antè. [a] Poteſt autem dupliciter Actor replicare, verbo, vel in ſcriptis. Verbo ſic: Dico *generalia contra*. Et hoc faciunt Procuratores, cùm nihil vident præiudicare ſibi exceptiones Rei: aliâs replicant diluendo exceptiones. In ſcriptis poſſunt replicare ſic:

[a] vt tot. tit. de Replicationibus Inſt.

Contra quandam prætenſam chartam loco Exceptionum, pro parte D. Plebani, in & contra Libellum D. Abbatis, nuper in iudicium oblatam, Procurator, &c. replicat, arguit, opponit, & replicando dicit: quòd dicta prætenſa charta, cùm contentis eſt friuola, & vana, impertinenter & indebitè cauſa diffugii, & cauſa euitandæ conteſtationis data & concepta, in nulla re releuans producentem, & aliâs eſt talis, quòd ea non obſtante, prædictus libellus pro parte D. Abbatis, prout in bona forma, eſt admittendus, vt ex infrà dictis patet.

Et primò, ad primam prætenſam except: in qua confusè, & falsè deducitur, quòd peccet libellus in forma, materia, &c. ad hoc replicando dicitur, quòd excipiens forſan non nouit formam libelli: alioquin enim ſi hanc

ſciret,

Digitized by Google

ſciret, nũquã id diceret, cùm libellus iſte nullũ vitiũ prædictum habeat. Et quantum ad vitium Latini ſermonis attinet, replicã. dicit. quòd cùm non ſpecificet loca, excipiens non eſt audiendus: in quo, ſi deeſſet aliquod verbum, vel littera ſit omiſſa, vtiq; ſuſtineretur, cùm defectus litteræ, non viciet reſcripta, [b] & tantò magis libellũ.

Ad ſecundam, quòd dicitur non eſſe ſpecificatum tempus ſpolii, nec perſonas Cmetonum, replic. dicitur. Quòd quotieſcunque dirigitur actio contra Vniuerſitatem, vel pro Vniuerſitate; nunquam ſpecificantur perſonæ Communitatis illius, ſeu villæ, vel ciuitatis: ſecus enim extincta perſona, actio extingueretur. [c] De Anno verò, Die, Menſe, replicando dicitur, quòd anno tali. De die verò, & aliis in articulis dicetur, qui aliâs eſſent ſuperflui, ſi omnia deducerentur in libello.

[b] *c. ex parte de fide inſtr.*

[c] *l. proponebatur ff. de iudic. c. quoniam Abbas de off. deleg.*

Item ad tertiam, in qua dicitur eſſe diffuſum libellũ, conſtructione carentem, &c. replicando dicitur. Excipientem foris forſan, non verò domi libellum legiſſe, & ideò eum non intellexiſſe, vel malè in ſcholis ſtuduiſſe, ad quas relegandus eſt, vt ei declaretur, &c.

Ex præmiſsis, &c. Has Replicat. &c.

Notarius ſignat oblatam.

Die, &c. Replicationes in cauſa decimali obtulit P. Et parte aduerſa duplicante verbo hinc inde petitum eſt interloqui. Et Dominus præfixit p. d. ad interloquendum, vel ad ſtatim.

TERMINVS AD INTER*Loquendum*

ADueniente Termino interloquendi, Iudex interloquetur verbo, aliâs in grauioribus, in ſcriptis, & prout ſibi videbitur æquum, admittet libellum, vel præcipiet eundem corrigi, iuxta

iuxta ſubiectam materiam, expenſas hinc & inde compenſando, vt ſæpe fit, vel in ipſis alteram partem condemnando. Hoc facto, Actor iuſſus, ſpecificabit in continenti, vel declarabit. Reus verò reſpondebit, per quam rem deuenietur ad litis conteſtationem; vel etiam ſi vult reus, actorem in iudicio reconueniet, proteſtatione facta de reconueniendo, & petens terminum ad reconueniendum, qui ad Octauam datur.

Interlocutoria

Sedentes, &c. per hanc Interlocutoriã. quam verbo ferimus, decernimus, & pronunciamus. Exceptiones contra Libellum D. Abb. in cauſa decimali porrectum, nullas, & impertinentes eſſe, & ob hoc Libellum eſſe admittendum, ſalua ſpecificatione de tempore ſpoliationis, expenſas hinc inde compenſando.

Hac ſpecificatione facta: Notarius ſignabit. In cauſa Decimarum, Procurator peten: interloqui ſuper eorũ exceptionibus, verbo interlocutus eſt libellum admitten. *Salua.* &c.

De Termino ad reconueniendum ſeu de mutuis petitionibus. C. XXV.

RAtio iuſti exigit, vt ſicut Actor deſiderat iuſtitiam ſibi fieri ex Reo:[a] ita quoque Reus, quoties cupit ſibi per Actorem in ſua iuſtitia reſponderi, iuſtitiam in cauſa ſua ex Actore ab eodem iudice habeat.[b] Vnde cùm Actoris, & Rei, eadem ſit conditio,[c] prout Actori licet conuenire: ita & Reo reconuenire. Quid verò ſit Reconuentio, diximus ſuprà de Diuiſione iudicii multiplici.[d] Fit autem tunc, cùm præmiſſa Conuentione ab Actore, Reus proteſtatur de reconueniendo, id quod facere debet triplici tempore. *Vel ante litũ conteſtatio-*

[a] *c. 1. de mut. pet. & in fin.*
[b] *d. C. fi. eo. tt.*
[c] *d. c. fi.*
[d] *ver. Sexta diuiſio. ſup. de Diu. iud. mult.*

ſtationem, Vel in lite conteſtata, Vel poſt Conteſtationem, idq́; ſtatim, priuſquam procedatur in cauſa: quandoquidem iudex vtramq́ue cauſam ſimul audire debet, & vna ſententia terminare, & hoc ex natura Reconuentionis procedit. Quidam dicunt, [c] quòd hodie poteſt Reus reconuenire Actorem durante iudicio, vſque ad Concluſionem in cauſa, & ita Innocentii quarti Conſtitutionem intelligunt. [f] Qualitercunque ſit, ſciendum eſt; quòd reconueniens, in termino ſibi dato, tenetur offerre Libellum, in quo formando eandem viam ſequetur, prout ſuprà dictum eſt.

[c] *gl. c. 1. tt. eo. ver. reſpondere.*

[f] *c. diſpendioſam § Reus de reſc. in 6.*

RECONVENTIONALIS LIBELLVS

Coram vobis, &c. proponit & dicit, Quòd quamùis à 20.30.40. annis. citrà vel vltrà, ac à tali tempore, cuius initii memoria non extat, omnes & ſingulæ decimæ manipulares, diuerſi grani &c. vt ſuprà, poſt omnes & ſingulos agros, tàm prædiales R. A. quàm Sculteti & Cmetonum, & Incolarum in villa P. communiter nominata Diecœſis Craco. ad Prædeceſſores Presbyteri Parochialis, & Eccleſiam ſuam, de iure communi pertinuiſſent & ſpectaſſent, prout & hodie ſpectant & pertinent, tàm de conſuetudine à temporibus erectæ Eccleſiæ præſcripta, quàm de iure communi ad dictum D. Presbyterum Parochialem, fueruntq́ue omnes, & ſinguli ſui anteceſsores, in pacifica poſſeſſione iuris percipien. tollen, leuan. & in vſus proprios conuerten. iuxtà placitum & libitum, ipſorumq́ue voluntatē conuerten. & per tempora deſcripta inconcuſſè & inuiolabiliter cōuerterunt, abſque aliqua interruptione, ac ipſe modernus Plebanus, à temporibus, quibus adeptus eſt Eccleſiam Parochialem, in villa S. ſimiliter in Poſſeſſione

 dicta-

dictarum Decimarum fuit, prout & hodiè eſt, ſaluis impedimentis infrà dicendis. Nihilominùs tamen R. D. Abbas cum Conuentu ſuo perturbauit, & perturbat, moleſtauit, & moleſtat, quominùs, Anno hoc præſenti dictas decimas, dictus Plebanus, percipiat, contradicen. & impedimenta præſtan. quominùs gaudeat pacifica poſſeſſione earundem decimarum, in periculum animę ſuæ, & in præiudicium ſummum Plebani & ſuæ Eccleſiæ. Petit igitur Procurator, per vos, veſtramque ſententiam deffinitiuam conſtito de aſſertis, dici, pronunciari, declarari, ſæpè dictas decimas omnes Prædiales, etiam poſt araturas Sculteti, & incolarum omnium, dictæ villæ, ad Prædeceſſores ſuos & ſuam Eccleſiam pertinuiſſe & ſpectaſſe, hodieque pertinere & ſpectare: omnes Prædeceſſores ſuos, in pacifica poſſeſſione dictarum decimarum fuiſſe & extitiſſe, prædictoque Plebano & Eccleſiæ ſuæ adiudicandas forè, & per vos adiudicari, D. Abbati nullum ius competiiſſe nec competere, oppoſitioneſque, contradictiones, in iudicium vocationes, dicto Plebano & Eccleſiæ, à D. Abbate & Conuentu ſuo factas, præſtitas, temerarias, iniuſtas, de facto præſumptas fuiſſe & eſſe: & ob hoc prædicto Abbati & Conuentui ſuo, de & ſuper decimis perpetuum ſilentium imponendum fore, & per vos imponi, Præfatum Presbyterum ab impetitione abſoluendum, & per vos abſolui, occaſioneque indebitæ vocationis tractus, in cauſam prædictam, dicto Plebano in expenſis legittimè factis, per vos condemnandum fore, & condemnari iuſtitia mediante, & aliâs de & ſuper præmiſſis ſibi fieri iuſtitiæ complementum, veſtrum officium ad hoc humiliter implorando. *Prædict.*, &c. *Saluo*, &c.

Porre-

Digitized by Google

Porrecto Libello, Notarius ſignat ſic: B. Procurator obtulit Libellum reconuentionalem: Ex aduerſo A. Procuratore D. Abbatis petente copiam, & terminum ad deliberandum. Aliàs, ad dicendum contrà: Et R. D. conceſſit ad Octauam, Præſentibus. &c.

NOTA: Prædicta omnia fiunt poſt oblationem libelli Reconuentionalis, vt & ſuprà: Poteſt enim Exceptiones dare Actor, ſuper impertinentia. &c. & erit proceſſus in tali diſputatione, vſque ad Interlocutoriam, vt ſuprà,

De Secunda Parte Ordinis Iudiciarii Proceſsus, videlicet de litis conteſtatione.
C. XXVI.

QVando in prædicto termino: *Ad dicendum contra Libellum*, nihil pars excipit, vel impertinenter excepit, aut in probatione exceptionis defecit; ſequitur, vt lis conteſtetur. Sicut è contrà, quando diſcuſsis meritis exceptionum, replicationum, & cæteris obiectis ſuppoſitis, probatur exceptio, vel aliud obiectum, propter quod Iudex non poteſt cognoſcere de cauſa, vel propter quod impeditur Actor in ſua petitione; tunc per interlocutoriam actor non auditur, & Reus, à Iudicio abſoluitur. Sed cùm ſæpiùs coram ordinariis Iudicibus deueniatur ad Conteſtationem: ideò de hac tractandum nobis eſt.

Appellatur autem à Baldo [a] Litiſconteſtatio, *Lapis angularis totius Iudicii:* quia ſuper Conteſtatione firmatur totum iudicium. De iure verò communi. [b] Litiſcontentatio eſt, de ſubſtantialibus iudicii, vnum quoddam requiſitum: quod, ſi omittatur, vitiatur totus proceſſus. Et hoc dictum verum eſt in Ordinariis iudiciis; in ſummariis enim non requiritur Litiſconte-

[a] *Bal. in c. 1. col. 1. de Litiſcont.*

[b] *gl. c. dudũ il. 2 de Elec. Bar. & DD. in l. 1. C. de ſentent. & interl. om. iud.*

conteſtatio. [c] Hinc hodie, quoties iudex apud nos cognoſcit ſummariè de cauſa: ex conſuetudine omnia ſubſtantialia iudicii auferuntur. Sola verò mera diſpoſitio Iuriſgentium attenditur, & ad ſolas probationes, & defenſiones partium reſpicitur: quo caſu ille primus actus, qui poſt litis conteſtationem fit, in cauſis ordinariis, eſt litis conteſtatio; quando nimirum incipit iudex de cauſa cognoſcere. [d]

Ab Hoſtienſe, ita Litiſconteſtatio definitur: [e] ***Eſt fundamentum iudicii per petitionem Actoris, in iure propoſitam, & congruam Rei reſponſionem ſequutam: animo conteſtandi litem, conſtitutum***: Vel, ***Eſt quaſi ſimul teſtatio***, ſeu, ***Eſt declaratio mentis, litigare volentium: quæ, vtraque parte præſente, fit in iudicio***, hoc modo.

Dico & allego narrata, prout narrantur, non eſſe vera: præterea, petita prout petuntur fieri non debere, animo litem conteſtandi negatiuè.

Hodie tamen fieri poteſt Conteſtatio, altera parte abſente, vel etiam tacente, [f] ſi modò pars ad id fuerit citata, & hoc Rota approbat: Atque hic infertur ex prædictis, quòd quando pars proponit, factum coram iudice non ea mente, vt litem conteſtetur: vel *ſi reſpondeat, ſaluo iure ſuo, & ſine præiudicio*: vel ſi dicat, *non animo litem conteſtandi*: vel ſi ponat æquipollentia verba, quæ non inducunt Litiſconteſtationem: ex reſponſione tali, non erit Litiſconteſtatio. & ratio eſt: quia quando cum tali cautione pars narrat factum; tunc non dicit ad informationem iudicii, ſed ad informationem ſolius iudicis, ex motu proprio. Non ſolùm autem negatiuè reſponderi poteſt in Lite conteſtanda; ſed & affirmatiuè, ſcilicet, per Confeſsionem; qua facta, fit conteſtatio: [g] v.g. Reus dicit. *Dico narrata, prout narrantur eſſe vera*: vel, *Credo narrata prout narrantur*: &c. Et in tali caſu, Iudex tenetur ferre ſententiam.

[c] *Card. in Clem. ſæpè de verb. ſign.*

[d] Rom. Conc. 164 *col. 2. Bar. Bald. l. nulla. l. nihil.* C. de Procu. *Card in Clem. conſtitutionem § fin. de Elec. Abb. c inſinuante de off. deleg. in fi. Mar. p. 6 prax. ſuæ & de Litiſcont.*

[e] *Hoſt: in ſum. eo. tt.*

[f] *ſecundum Dom. de Rota 354. quæ eſt dec. 6. ſub tt. de Litiſconteſt: in non.*

[g] *ant. Butr. Abb n. 27. Immol. Felin. n. 21. c. vnico. ext. eo. tt. dd. in l. vnic C. eo. præſertim Caſtr..*

Digitized by Google

tiam in confeſſum [h] ſicque Praxis obtinet. Et quamuis iura dicant, [i] quòd nullæ ſint partes iudicis in confeſſum: eo tamen non obſtante, dictum de confeſſo condemnando procedit: Iudex enim nullas partes in cognoſcendo cauſam cōfeſsi habet; ſed in ſententiando.

Sed ſi Reus conteſtari litem nolit, quid faciendum? Alii putant, quòd procedetur ad deffinitiuam, quod durum eſt. Alii exiſtimant, quòd pœnas Contumaciæ perferre debet recuſans, & poteſt compelli per Captionem pignorum, miſsionem in bona; vel ſi neget miſsionem, tunc per capturam perſonæ: aliâs habebitur lis pro conteſtata: & tunc demùm, ad deffinitiuam procedatur: [k] & hæc verior ſententia: quia gradus ſunt ſeruandi in quauis re. Lite verò conteſtata, Actum Notarius ſignat.

Anno Die &c. A. Procurator D. Plebani ad conuentionalem B. Procur. D. Abbatis ad reconuentionalem libellos oblatos ſuper decimis reſponderunt, hinc inde negantes, narrata prout narrantur. &c. animo litem conteſtandi. In ſuis verò libellis, dicendo eſſe vera &c. & iurabitur tali die de Calumnia.

De Effectu Litiſconteſtationis. C. XXVII.

INter alios effectus, quos producit Litiſconteſtatio, hi ſunt præcipui, quos Procuratores noſſe debent.

1. Quia litiſconteſtatio præcludit viam ad Dilatorias, quę ante litemconteſtatam opponi debent: [a] vt ſuprà.

2. Quia per conteſtationem omnis actio temporalis perpetuatur, & vſque ad 40. annos extenditur, poſteaque tranſit ad hæredes. [b]

3. Quia aduerſarium coſtituit in mala fide, quantùm ad fructus percipiendos. [c]

[h] *l. Iulianus ff. de Confeſ.*
[i] *l. proinde. ff. ad legem aquil. c. preterea de Tranſact.*
[k] *Caſt. d. l. vnica. C. eo & d. aut. qui ſemel. vt ſup. Bart. aut. in omnes. C. ſi munt. ab her. abſt.*
[a] *vt ſup. de Exception.*
[b] C. *de præſcrip. 30. vel 40. ann. l. finali Alex. l. ſi eum § qui. ff. ſi quis caut. l. ordinata ff. delib. ea.*
[c] *l. more. l. certum.* C. *de Rei ven. Bart. l. Litigatur.* C. *de fru. & lit. exp.*

Digitized by Google

4. Quia iudex recuſari nequit, niſi de nouo ſuboriretur cauſa. d

5. Quia præſcriptionem interrumpit. e

6. Quia poſt eam poteſt procedi ad ſententiam deffinitiuam de iure communi, quòd ſine ea fieri nequit. f

7. Quia poſt litem conteſtatam regulariter ad iuraméta, probationes, proceditur: aliter verò non valent. g

8. Quia poſt eam, Mandatum Procuratoris reuocari nequit ſine rationabili cauſa, h cùm ſit effectus, Dominus litis, i & poteſt liberè Procuratorem ſibi alium ſubſtituere, ſi vult.

d c. inſtante de off. del.
e d. l. Moræ. e. poteſt 16. q. 3.
f § ſi vero. aut. de exh. reis.
g vt lite non conteſ. ext. per totũ
h c. 2. de. Proc. in 6.
i c. 1. § 1. de Proc in 6.

De Iuramento Calumniæ. C. XXVIII.

PRimus Actus, qui poſt litem conteſtatam, vel ſimul aliquando cum conteſtatione in Iudiciis ſeruari ſolet, eſt iuramentum, de calumnia euitanda. a Debet enim Actor iurare, quòd bona fide, & ſine dolo agat. Reus verò, quòd bona fide reſpondeat. Et hoc Iuramentum calumniç euitandæ, eſt adeò ſubſtantiale iudicii, quòd non poſsit per partes remitti expreſſè: ſineq; omitteretur, proceſſus eſſet nullus: b tacitè tamẽ remitti poteſt, c veluti quando iuramentum non fuit exactũ: & ſic non fuit iuratum in toto proceſſu: qui tamen recuſaret iuramentum eiuſmodi inſtante parte facere; is ſi Actor fuerit, cadit ab Actione; ſi verò Reus, habetur pro confeſſo. d

Quid autem comprehendat in ſe eiuſmodi iuramentũ, verſiculi infrà ſcripti deſignant: quandoquidem iurans de calumnia, ea tenetur iurare, quæ his continentur.

Illud iuretur: quod lis ſibi iuſta videtur.
Et ſi quæretur: verum non inficietur:
Nil promittetur: nec falſa probatio detur,
Vt lis tardetur: dilatio nulla petetur.

Solennitas verò circa hoc iuramentum talis adhiberi conſueuit

a vt c. 1. § quamuis eo. tt. in 6.
b l. 2. § ſed quia ib. Bart. Bald. C. eo.
c c. 1. eod. tt. in 6.
d l. 2. C. eo. & ibi Bart. Spec. eo. tt. & c. fi. § fi. ext. eo. tt.

Digitized by Google

ſuerit. Quòd iurans ſe credere, quòd iuſtè agat, vel quòd iuſtè ſe defendat, poſitis duobus digitis ſuper Euangelium, iurat omnia prædicta, & hoc fit, ſi iurans eſt Clericus, [e] Si autem Laicus fuerit, tunc flexis genibus, & poſitis duobus digitis ſuper imaginem Crucifixi iurare debet prædicta. [f] In epiſcopo tamen alia ſollenitas ſeruatur circa iuramentum. qui quoties requireretur ſuper teſtimonio dicendo, vel deberet iurare de Calumnia; tunc propoſitis tantùm Euangeliis, non verò tacitis iurare debet. [g] vel etiam aliter Epiſcopus, & perſonæ ſimiles iurare poterunt, poſita nimirùm manu ſuprà pectus. Quod quidem *Iuramentum ad poſitionem manus in pectore antiquum eſt*, hodieque à piis Chriſtianis ſeruatur, quando in fide Catolica, quæ in Chriſto Ieſu eſt, promittimus aliquid. Cur autem hoc modo, iuramentum factum ſit validum, eſt ratio: quia *ſola manus emiſsio eſt ſignum iuriſiurandi*, quæ forma, iuramenti tempore Modeſtini I. C. fuit. [h]

[e] *d.d. in c. cum in cauſa ex. eo.*

[f] *Iaſon in aut. ſacramenta. C. Si aduerſus vend.*

[g] *d. c. cum in cauſa. ext. eo. & aut. ſed iudex. C. de Epis. & cler.*

[h] *l. quidam ff. de Probat.*

Et ex Prædictis obſeruandum eſt, Iuramentum de Calumnia eſſe tantùm, ſuper Credulitate, quòd credant partes cauſam eſſe bonam, non autem ſuper veritate, quòd cauſam ſciant iuſtam & bonam. Si enim de veritate hoc modò iurarent, periculum eſſet de periurio ab altera parte incurrendo. Hinc iura periuriis hominum obuiando, diſtinxerunt iuramenta. Aliud enim eſt *Litis deciſorium*, de quo ſuo loco dicetur. Aliud eſt *Calumniæ*: aliud *Malitiæ*: aliud *Veritatis*.

Iuramentum *Malitiæ* eſt, quando quis iurat ſe non malitioſè vti probationibus. vel cùm iurat, quòd non malitioſè petat dilationes, vel quid ſimile: & hoc ſæpè iteratis vicibus fieri poteſt, tàm ante litem conteſtatam, quàm pòſt: qua etiam re differt à Calumniæ iuramento, quod non niſi ſemel lite conteſtata fit. Iuramentum verò *Veritatis*, hoc à cęteris differt, quòd in eo iuratur de ſcientia, quam iurans ſcit, & hoc ſeruabatur

in cau-

Digitized by Google

in cauſis ſpiritualibus, vel annexis de antiquo iure: [i] hodie verò in talibus iuratur de vtroque ſimul: nimirum tàm de veritate dicenda, quàm calumnia euitanda. [k] Poteſt autem hoc iuramentum calumniæ hodie tàm ab actore & reo, quàm ab eorum Procuratoribus præſtari. Sed quando Procurator iurare de calumnia vult, tunc opus eſt *habeat ſpeciale mandatum à ſuo principali*, aliâs enim non admitteretur. Deinde debet *iurare Procurator in animam Principalis ſui, & in animam propriam*, [l] quod quidem vtiliter iura adinuenerunt: quia Procurator calumniari poteſt. & quia hodie iuxta Baldum [m] non æſtimantur eiuſmodi iuramenta vno obolo: fortè propterea, quia Procuratores exiſtimant ſuas animas talibus non ligari, ſed conſtituentium: ideò vtiliter hæc praxis ſeruabitur; vt Procuratores iurent, tàm in proprias, quàm in conſtituentium animas: aliâs melius eſt remitti talia iuramenta, ne Dei, & Religionis contẽptores exiſtant, aliter iurantes. Hoc facto Notarius ſcribit: Anno, die, &c. Iuratũ fuit de calumnia per partes: vel earum procuratores, & articulabitur tali die.

[i] c. litteras ext. eo. tt.

[k] c. 1. § vlt. eo. tt. in 6.

[l] c. fi. tt. eo. in 6 & c. 2. § 2. eo. in 6. Bart. in l. 2. C. eo. Spec. tt. eo. § reſtat

[m] l. ſi poteſt. C. de Euict.

De Termino ad Ponendum & Articulandum ſeu ad Capitulandum. C. XXIX.

TErminus ad ponendum ſeu articulandum à Iudice, poſt litem conteſtatam, & iuramentum Calumniæ datus, vocatur in iure *Dilatio*, quæ partibus conceditur; vt litigatores interim valeant cauſam neceſſario proceſſu poſitionum, probationum, ad faciliorem expeditionem inſtruere. Conſueuit autem apud nos ita hic terminus peti, quando ordinaria via iuris ſeruatur: Poſtquam enim reſponſio facta eſt ad Libellum & lis conteſtata, iuratumque de Calumnia eſt; tunc Actor vel

Digitized by Google

vel Procurator eius, ea quæ ſuo libello complexus eſt, & quæ per Reum negata ſunt, probare debet, [a] & petet, vt iudex det terminum ad ponendum, & articulandum: Et hoc ita fit, ſi vtraque pars eſt præſens. Si verò Reus eſt abſens, tunc Actor petit citationem contra Reum, vel eius Procuratorem, *ad ponendum, & articulandum, poniq; & articulari videndum & audiendum decerni.* Vtilitas autem Poſitionum indè magna perſpicitur: quia nulla commodior probatio eſſe poteſt, quàm propria alicuius confeſsio, ad quam ab aduerſario depromendam, vſus poſitionum [b] conducit.

Pro euidentia iſtius termini, breuiter videndum eſt de deffinitione, & differentia, trium prædictorum vocabulorum. POSItio igitur ita in genere deffinitur: *Eſt breuis narratio, factum continens ad eliciendam veritatem facta.* [c] vel: *Eſt pars intentionis, continens id, ſuper quo quis petit aduerſario reſponderi.* [d] & hodie loco Interrogationum adhibetur.

ARTICVLVS *eſt pars intentionis, continens id, quod quis probare intendit,* puta per Teſtes, per ſcripturas. [e] Et hinc patet, quòd Poſitio & Articulus ſit idem in ſubſtantia, differt verò quòad finem. *Poſitio* enim in effectu reſpicit ſolam cõfeſsionem partis, & fit per verbum *Ponit*, ad eum finem; vt ponens releuetur ab onere probandi, ſi pars confiteatur. *Articulus* verò in effectu, arctat ad reſpondendum, ſicut articulus fidei arctat ad credendum, vt gl. c. 2. de Teſt: in 6. & fit per verbum, *Probare intendit*: & reſpicit probationes faciendas per teſtes, ſcripturas, in caſu quo Poſitiones negantur. Hinc de iure talis ordo deberet eſſe, vt priùs Poſitiones fiant, & ad eas producendas terminus daretur. Ad producendum verò Articulos detur alius terminus: [f] quod tamen in Praxi hodierna non eſt, & confunditur ſimul vterque terminus.

CAPITVLVM eſt, quòd comprehendit *Poſitionem & Articulum*

[a] *l. doccancillam C. de rei vendi. l. ei qui dicit. ff. de Probat.*

[b] *dd. in c. 1. & 2. de confeſ. lib. 6*

[c] *Spec. tt. de Poſit. Maran. in prax. aduocat. p. 6. Bald. l. 2. C. de iur. c. tl. § quod obſeruari col. fi.*

[d] *Bald. l. generaliter. C. de reb credit.*

[e] *Bal. d. loco Card. in Clem. ſapè de verb. ſign. n. 13. q. 1. & gl. in c. 2. de Teſtib. in 6.*

[f] *Card. in d. Clem q. 6. & 7. Bal. d. § quod obſeruari Alex. l. interſtipulantem ff de verb. oblig.*

Digitized by Google

ticulum ſimul: Vnde terminus datus ad *Capitulandum* iuxta Baldum, cenſetur eſſe datus ad ponendum, & Articulandum. Terminus verò datus ad ponendum, non dicitur eſſe ad Articulandum, nec è contra. Apud nos communiter iſte terminus non ſeruatur ad Capitulandum, nec Capitulis vtimur, ſed Articulis & Poſitionibus, in iure tamen ſæpius *Articuli Capitula* vocantur. g Vſus verò Capitulorum proprius eſt, *in inquiſitionibus* faciendis: nam ſuper his inquiſitio formatur, & officium inquirens, intendit ſuper his intentionem ſuam probare contra Reum inquiſitum.

g *tex. in c. tuas. & ib. Abb. col. fi. de teſti.*

ACTVS PRACTICVS TERMINI AD *Ponendum.*

Adueniente Termino ad ponendum, Actor vel eius Procurator comparens ſic dicit. Reuerendiſsime Domine. Ego Procurator principalis mei N. compareo, & produco exhibeoque eiuſmodi Poſitiones, & Articulos realiter, & in ſcriptis vel verbo. (Si autem non habet Poſitiones ſecum) cum proteſtatione de plenius dando, faciendo, loco, & tempore congruo &c. petens mihi decerni citationem contra talem N. partem aduerſam ad dicendum, & excipiendum contra huiuſmodi Poſitiones & Articulos. Hoc facto iudex dabit, ad Secundam d. i. in prophana ad octauam diem. Si autem Reus aderit, tunc in iudicio dicat Actor. Et peto præfigi parti aduerſæ, hic in præſenti terminum ad dicendum, & excipiendum contra Poſitiones, & Articulos. &c.

Exhibitis Articulis, Reus petat decerni ſibi copiam Poſitionum ad ſtatim, vel ad aliquot dies, vt ſuprà patuit ad 2. d. i. vel ad 8. vt autem cognoſcant iuniores, qualiter ſint concipiendæ *Poſitiones* & *Articuli*, ſpecialem formam *Poſitionum*

num infrà ponemus, præmonitis quibuſdam circa formationem earum.

Qualiter, & ſuper quibus Poſitiones fieri debent C. XXX.

POſitiones & articuli debēt fieri ſuper contentis in libello, vel àd ea pertinentibus, vel pertinere valentibus. [a] Super aliena verò materia, quæ non eſt comprehenſa in libello, non debet poſitio deduci. Ponens itaque, ſemper habeat libellum præ oculis, & ex illo Poſitiones extrahat: vel ſi articulatum libellum produxit, eundem reproducat dicens. Satis faciendo termino hodierno repeto libellum meum, loco poſitionum, & Articulorum, & peto citationem, contra partem decerni ad dicendum, & excipiendum. &c. *vel* Peto cogi partem ad excipiendum.

Et vt ſcire poſsit Iudex & Reus, quæ Poſitiones & Articuli admitti debeant in Iudicio, & quibus reſpondendum ſit, breuiſsimè qualitates earum perſtringamus.

Primò igitur ex parte Actoris debent eſſe Poſitiones, quòad fundandam eius intentionem, ſicut ex parte Rei, quòad extenuandam Actoris intentionem. [b]

2. Poſitiones debent eſſe, ſuper Proprio facto aduerſarii, non ſuper Iure tertii, niſi factum tertii, faciat ad cauſam: quia tunc Poſitioni tali reſpondebit pars: [c] dato ei termino, vt poſſit ſe informare ſuper alieno facto: cùm in hoc præſumatur eſſe probabilis ignorantia. [d]

3. Poſitiones nō debent per verba negatiua concipi: hæc ſiquidem negant factum: negantis autem factum, nulla probatio eſt directa. [e]

4. Non ſunt concipiendæ alternatiuè, [f] nec etiā confusè.

5. Non debent eſſe generales, quia generalitas obſcuritatem parit.

[a] *de hac materia tradit Spec. tt. eo. Bald. in l. generaliter. C. de reb. cred. gl. & dd. in c. 2. de teſti in 6. Abb. in c. cum cauſam de Iura. calum.*

[b] *c. 1. 4. q. 4.*

[c] *Io. And. in addit. ad Spec. § 7. eo. tt.*

[d] *Archid. in c. c. ponderet. 50. diſt. c. ab excommunicato ext. de Reſcr.*

[e] *c. bonæ memoriæ de Elect. § contra. & c. quoniã de Probat.*

[f] *l. ita fidei. ff. de Iure fiſci.*

 6. Non

6. Non dèbent eſſe contrariæ, cùm in Iure non audiatur contraria proponens.[g] Item non debent eſſe captioſæ, nec contra naturam.

7. Poſitiones non debent eſſe obſcuræ.[h]

8. Non debent fieri interrogatiuè: & ratio eſt: quia is qui ponit fatetur, non is qui interrogat.[i] Et hinc patet differentia inter poſitiones & interrogationes, quæ olim in iudicio fiebant, & loco quorum, *Gregorius Nonus*, Poſitiones adinuenit;[k] quarum talis forma eſt, dùm offeruntur.

[g] *c. ſollicitudinem in fi. de Appel.*

[h] *ita Bald. in l. tres denunciationes. C. quom. & qu. iud.*

[i] *Gemin. in c. 1. de confeſ. in 6.*

[k] *c. dudum, 2. de Elect.*

FORMA POSITIONVM SVPER CONuentionali Libello.

Coram vobis &c. Procurator, & eo nomine R. D. Abbatis, ac totius Conuentus Monaſterii, Ordinis N. &c. huius cauſæ Actoris, ad omnes fines & effectus ſibi partique ſuæ, magis vtiles, & prodeſſe valentes, Poſitiones & Articulos infraſcriptos, & contenta & deſcripta in eis, omnia, & ſingula dat, exhibet, facit, & producit coniunctim, & diuiſim, narratiuè, & diſpoſitiuè: quibus in quantum poſitiones ſunt, per partem aduerſam, ſingulariter ſingulis, particulariterque, ac diuiſim, medio ſuo iuramento, clarè & ſufficienter, per verbum credit, vel non credit, aliàs pertinenter, ac in forma Iuris petit reſponderi. In quantùm verò negati fuerint, ſicque in facto conſiſtant, & probatione egeant, ſe ad probandum admitti: Citra tamen onus, ſuperfluæ probationis, de quo proteſtatur. Hic formentur poſitiones &c. prout ſuprà in Libello Articulato dixi. Has poſitiones. &c. Saluo iure. &c. Et proteſtatur. &c.

Formæ

Digitized by Google

FORMAE POSITIONVM SVPER RE-*conuentionali Libello.*

POſitiones fiunt, nonnunquam ab vtraque parte, hinc inde:[1] & hoc fit ideò: quia ſuccedunt loco probationum, vt dictum eſt ante: Formabit autem reus, eodem modo ſuper libello, poſitiones ſicut & Actor

COram vobis. &c. Procurator vt ſuprà.

IN primis ponit. &c. quòd à X. XX. XXX. & Centum annis &c. Pone de exiſtentia Parochialis Eccleſiæ, quòd ſit in tali Diœceſi habens Parochianos. &c.

Item ponit, quòd de iure communi, Præfato Presbytero, Parochiali nomine, Iure & ratione, ſuæ Parochialis Eccleſiæ ſpectauerunt, & pertinuerũt, ſpectant & pertinent omnes Decimæ, naſcentes & creſcentes, etiam Noualium in villa N. idemque Presbyter, cum anteceſſoribus fuit, & eſt in pacifica, vel quaſi poſſeſſione, dictas Decimas, leuandi, percipiendi, habendi, ſalua contradictione, de qua infrà. &c.

Item ponit, &c. quòd D. Abbas, & Conuentus Monaſterii N. præmiſſorum non ignari, imò ſcientes de iure, eas decimas, ad dictum Plebanum pertinere, neſcitur quo ſpiritu perturbauit, moleſtauit, perturbat, moleſtat, dictum Presbyterum, & Eccleſiam eius: opponitque ſe, ne idem Presbyter, & Eccleſia ſua ſit in pacifica poſſeſſione dictarum decimarum in periculum animæ ſuæ. &c.

Item ponit, quòd de his omnibus, publica ſit vox, & fama. Has poſitiones. &c. Saluo iure. &c. Et proteſtatur. &c.

[1] *c. vnico. de lit. cont. c. dudum. il. 2. § partibus de Elec.*

OBLATIO POSITIONVM

POſitionibus hinc inde oblatis,coram iudice in ſcriptis, Notarius actum ſignat, eo modo.

Anno Die. &c. Actor talis, vel eius Proc. comparuit coram R. D. & Poſitiones, & Articulos obtulit in cauſa Decimaium, petiitque reus copiam ſibi decerni, cum termino ad dicendum contrà: aliâs ad reſpondendum. & R. D. terminũ præfixit ad Octauam. Præſentibus, &c, Eodem modo fiat qaoties reus offert poſitiones.

De Termino ad dicendum contra Poſitiones, & Articulos. C. XXXI.

HIc terminus de praxi hodierna habetur pro eodem cum Termino ad reſpondendum, qui, vtique ſi benè rem perpendamus, ab illo differt. Nam cùm reſponſio ad poſitiones non debeat fieri, niſi admittantur articuli, ſeu poſitiones, ex eo conſtat hunc terminum ad dicendum eſſe diuerſum à termino ad reſpondendum. Nec poteſt defendi illorum Iudicum factum, qui oblatis Poſitionibus mox interloquendo dicunt: *Admittimus poſitiones, & copias partibus decernimus.* Hic enim proceſſus nullus eſt, & iſte iudex magis ſuo ſenſu iudicat, quàm legibus, quod & iniuſtè facit: ſiquidem nemo onerandus eſt ſuperflua probatione, vel etiam reſponſione. [a] Ad abuſum ergo hunc tollendum, de hoc termino pauca afferemus ex ſententia practicorum.

[a] *l. 1. in fi ff. de teſt. & c. bonæ. § contra ve. de fa ctu. & c. cum wictonen. ext. de Elec.*

ACTVS PRACTICVS TERMINI AD *dicendum.*

Adueniente termino ad dicendum & excipiendum, contra Articulos, Procurator Rei vel Reus, verbo, vel in ſcriptis, cum prote-

proteſtatione de latius dando, ſi ad præſens exceptionibus careat, excipiet dicetque, non eſſe admittendos Articulos, cum ſint impertinentes, vagi, contrarii, confuſi, impliciti, incerti, & obſcuri, &c. Ex *aduerſo*. Actor copiam exceptionum petet decerni, & terminum ad Replicandum ſtatui; poſtea verò Reus copiam Replicationis petat, cum Termino ad *Duplicãdum:* Similiter Actor ad *Triplicandum*, Reus ad *Quadruplicandum*, vt ſuprà de Replicat. dixi. Iſti autem termini ad Duplicandũ, Triplicandũ, ſunt poſiti, in arbitrio Iudicis, qui pro qualitate cauſæ, perſonæ, admittet vel negabit Replicas & Duplicas. Et ratio eſt: quia iſti termini, non habent in iure ſtatutum terminum: & ſatiùs eſſet abbreuiare eiuſmodi damnoſas Procuratorum duplicas. Si autem partes exhauriantur eiuſmodi replicis, vel renunciauerint vlteriori proceſſui replicationum, Iudex ſuper omnibus materiis, vnica interloquutoria interloquetur: ſic videlicet: An ſint Poſitiones admittendæ vel reiiciendæ: & petet Actor ad interloquutoriam audiendam terminum, ad[b] ſtatim, vel ad primam. Quo adueniente, vel ſtatim dato, Iudex ita concipiat ſententiam.

[b] *c. 1. ext. de ord. cogn.*

Interloquutoria

Articulos talis Actoris, aut etiam Rei in tali cauſa, coram nobis exhibitos admittimus, ad reſpondendum. ſaluo Iure de impertinentibus non admittendis.

Hæc ſententia ideò ſic cautè concipienda eſt, cùm *Clauſula Saluo*: quia cauti Iudices, eo modo procedentes ſolent admittere pertinentes Articulos, reiicere verò impertinentes.[a] Et ad ſimiles interloquutorias attendere debent iudices in talibus caſibus, propterea; vt poſt appellationem ab interloquutoria, remittantur partes ad eundem, à iudice. *Ad quem*. Nam vt antè dicta paucis repetamus,[b] poſt interlocutoriam iudicis, Reus vel Actor, poteſt Appellare, præſertim cùm ſententia habet vim

[a] *Io. And. & Innoc. c. cũ contingat de off. deleg. Spec. eo. tt. de Poſit.*

[b] *vt ſup. de Proteſ. & app. poſt inter.*

bet vim deffinitiuam, vel grauamen continet. Hinc ſi impertinentes erant poſitiones, & iudex eas admiſit, tunc pars eſt grauata: ſuper quo grauamine pars proteſtetur in iudicio etiam appellando, vt ſuprà. Et ſi appellandus obtinuerit in cauſa appellationis, videlicet, quia pronunciatur benè appellatum eſſe, tunc tota Principalis cauſa deuoluitur ad iudicem ad quem.[a] Et ratio eſt, cur ad primum non remittitur. *Quia iudex ſemel malus grauando, præſumitur peior eſſe in futurum.* Qui ergò cupit de tota cauſa cognoſcere, ita in admittendis articulis procedat, vt ſuprà

[c] *c. cordi de Appel in 6. & c. vt debitus. eo. tt.*

De Termino ad reſpondendum Poſitionibus. C. XXXII.

ADMiſsione facta Articulorum pertinentium, & partem releuantium, conſequenter partes, ad reſpondendum deueniunt. Et adeò iura aſtringunt partem, & arctant ad reſpondendum poſitionibus; vt contra contumacem poſſit procedi, ad excommuuicationem, & ad alias pœnas. Quod quidem Praxis Curiæ Romanæ etiam hodie obſeruat.[a] Pars enim quæ porrigit Articulos, ſiue Actor ſit, ſiue Reus, ſolet obtinere Monitorium, contra Aduerſarium, vt infrà triduum, medio Iuramento, ſingulariter ſingulis, per verbum credit, vel non credit, ſub excommunicationis pœna reſpondeat: & niſi reſponſionem faciat elapſo triduo, ad pœnas in Monitorio contentas, proceditur: vt tædio excommunicationis cogatur reſpondere: quæ ſi per decem dies excommunicationem paſſa fuerit, ad pignorum captionem proceditur, & ad brachii ſecularis inuocationem; vt metu præmiſſorum citiùs faciat, quod metu excommunicationis hactenùs facere neglexit.

[a] *Veſtr. lib. 5. de Poſit. n. 4. Et c. 2. de teſti. in 6.*

Hæc de Praxi Romana: apud nos ob denegationem iſtius auxilii, *fruſtranea eſt hodie brachii ſecularis inuocatio*; & per ſolam

Digitized by Google

ſolam excommunicationem contra contumaces proceditur.

Qualitercunque tamen ſit, in actu iſtius termini practico, obſeruandum erit, ex Conſiſtoriorum aliorum, & noſtrorum praxi; vt partes compellantur reſpondere poſitionibus medio iuramento credulitatis, nimirum per verbum *Credit*, vt ſuprà. Si verò non comparuerit pars, tunc contumacia eius accuſetur, & poteſt peti Monitorium contra contumacem, vel citatio de nouo, vt infrà primam Iuridicam reſpondeat; qua die lapſa, ſi monitus reſpondere neglexerit, poteſt eundem pars peremptoriè citare: quo ſic non reſpondente, poſitiones datæ in pœnam contumaciæ pro confeſſatis habentur, & erit procedendum contra contumacem, ac ſi confeſſus eſſet poſitiones.[b] Quod totum intelligitur, ſi ad mandatum Iudicis pars reſpondere nolet: id eſt, Si comparens in termino, ex mandato Iudicis, non reſpondeat; tunc enim ſeruato proceſſu Monitorii, & citationis expediendæ, proceditur contra non reſpondentem, tanquam contra confeſſum. Secus verò fit, ſi ad ſolam citationem quis non reſpondeat: quia proceditur contra eum, tanquam contra contumacem. Itaque, qui vult poſitiones ſuas pro confeſſatis habere, ſtudeat partem moneri per Iudicem, in facie judicii, & ea omnia ſeruentur, de quibus antè.

b *Petr. Ferar. in praxi ſua, ver. Forma poſit.*

Quis verò reſpondere debeat, principalisné pars, an eius procurator, toties in iudiciis quæritur. Et vtilis eſt *Romana praxis antiqua, vt pars principalis reſpondeat. Vnde ſi procurator ſit litigioſus, rixoſus, malitioſus, ſine conſcientia, quales ſunt ij, qui in Conſiſtoriis expectant lites, & qui iniuſtas defendunt cauſas, modò lucrum capiant; tunc non procurator, ſed pars principalis induci debet ad reſpondendum, veluti iuſtior*, & quæ merita cauſæ meliùs nouit, quàm procurator. Quod ex ordinatione Cancellariæ Magni illius Cardinalis RADIVILI, qui huic muneri obeundo, Admodum R. D. NICO-

LAVM DOBROCIESKI, I.V.D. & Profeſſorem, Cracouień & Sandomirień Canonicum, magnum Vniuerſitatis Crac. ornamentum & decus, præfecerat, ſeruari vidimus. Sæpè enim calumniæ litigioſorum reprimebantur his verbis: *Reſpondeat principalis, & non tu, ille enim merita negotii melius nouit, &c.* Et hoc caſu tenetur principalis reſpondere. [c] Quod tamen in *idiota ruſtico, ſeu villano*, ſingulariter limitatur. [d] tunc enim procurator poteſt eum inſtruere, ne ob ſimplicitatem ſuam decipiatur.

[c] *gl. in c. 1. de Iudi. in 6. in fi.*
[d] *Hoſt. c. d l. Et de Iudi.*

Sed is, qui reſpondebit poſitionibus, noſſe debet, quòd non omnibus, nec ad omnes tenetur reſpondere. Criminoſis enim poſitionibus impunè nullus reſpondere cogitur. V. G. Si quis ponat: Pono, quòd talis ſit adulter, fur, latro, homicida, &c. eiuſmodi poſitioni non cogitur aliquis reſpondere, niſi ſit publicum crimen: aliâs enim ſe diffamaret. [e] Similiter, quando non ſunt pertinentes, nihil inferentes, nihil concludentes; tunc enim nemo cogitur talibus reſpondere. V. G. Si dicat pars: Pono, quòd ſit, vel non ſit, Rex Cracouiæ; hinc enim non ſequitur, quòd ſim raptor decimæ tuæ. Idem dic, ſi iuris ſit poſitio, veluti: *Pono, quòd ille teſtator legittimè, ſecundùm iuris ordinem, vel ritè proceſſerit.* vel, *Pono, quòd decimas canonicè percipio*: nam quoties talia verba iuris ſcribuntur in poſitione, tunc poſitio eſt iuris, & non reſpondetur [f] ei. Quoties ergo prædicta vitia occurrunt in poſitione, vel quoties eſt *cauilloſa, Captioſa, Remota, Tranſpoſita, Alternatiua, Dependens, Impoſſibilis, Negatiua*, toties pars contra quàm ponitur excipiat de ea, vel generaliter contra omnes argumento eorum, quæ ſuprà à nobis dicta ſunt. [g]

[e] *Bart. in l. Marcellus § 1 ff. rer. amot. & l. fin. ff. de reſc. quib. vt indign.*
[f] *Bart. & Caſtr. n. 9. l. vni. C. de Confeſ.*
[g] *vt ſup. qualiter & ſuper qui. poſ.*

FORMA RESPONSIONVM AD *Articulos.*

CORam vobis &c, Saluo iure impertinentium, & non admit-

admittendarum poſitionum, & prætenſarum materiarum, articulorum, in cauſa Decimarum, vt prætenditur occupatarum: & proteſtatione facta, quòd pro nō reſponſo habeatur, ſi alicui de iure non foret reſpondendū: & quatenus illa pàrs aduerſa dederit per iuramentum, & ſiue ſufficienter reſponderit, & non alias, quibus ſaluis procurator nomine quo ſuprà reſpondet, vt ſequitur.

Vel aliter: Reſponſiones has dat producit procurator Saluo, &cæt.

Ad primam, &c.	Non credit, aliàs doceat.
Ad ſecundam.	Dependens eſt.
Ad tertiam.	Generalis, & dependens eſt.
Ad quartam,	Prout pro parte ſua eſt credit.
Ad quintam.	Non cadit in eam reſponſio.
Ad ſextam.	Illatiua eſt.
Ad ſeptimam.	Non credit vt ponitur.
Ad vltimam.	Generalis eſt.

Et quatenus per præmiſſa non fuerit ſatisfactum, nec ſufficienter reſponſum, reſpondet per verbum non credit vt ponitur. Saluo &c. Et proteſtatur. &c.

Notarius ſignat.

Anno &c. A reſpondendo Poſitionibus B. ad primam, ſeptimam non credit eſſe veras: alias verò eſſe dicit illatiuas & dependentes: & proteſtatus eſt, quatenus pars medio iuramento, articulos det & producat. &c. Ponens verò petit copiam reſponſionum.

FORMA DANDORVM ARTICVLOrum per iuramentum.

SAtisfaciendo importunitati partis aduerſæ, & mandatis veſtris R. D. parendo, Procurator, nomine, quo

ſuprà, poſitiones & articulos, de iure ſuo, aliâs locò declarationum, in hac cauſa datis, ſublatis contrarietatibus, ſi quæ in illis reperiebantur, quas approbare non intendit, ſalua informatione, meliore ſuperueniente, iuxta informationem ſibi datam, credit fore veros per iuramentum; & hoc dum modò ipſa pars aduerſa ſufficienter dederit ſuas reſponſiones, & exceptiones etiam per Iuramentum. &c. *Si verò aliquis poſt datas poſitiones eaſdem corrigere vellet: tunc dicat, vt in forma.*

FORMAE CORRIGENDORVM ARticulorum.

COrrigendo, emendando, in melius reformando, ſub proteſtatione, de emiſſione aliarum poſitionũ. &c. aliâs pro examine teſtium. &c. in cauſa decimarum Procurator tollit, remouet, reſecat. hæc verba, & loco eorum ponit alia &c. Hic reformantur erronea verba.

QVID SIT AGENDVM PONENTI, *poſt Reſponſiones datas.*

POnens accepta reſponſionis copia, diligenter primò conſiderabit, ſatisné benè reſponſum ſit poſitionibus ſuis, vel non. Et ſi erunt declarandæ poſitiones ſuæ, vel corrigendæ, vel per Iuramentum dandæ; tunc præmiſsis vtatur formis. Si verò non petierit pars declarationem, vel iuramentum; tunc primò aduertat, ſatiſné plenè, perfectè, ſufficienter reſponſum ſit, an obſcuritas ſit in aliqua reſponſione. Et ſi aduerterit prædicta in reſponſionibus: tunc excipiat contra reſponſiones hoc modo.

Procurator &c. Contra reſponſiones, generalia dicit verbo contra, allegans quod inſufficienter ſit reſponſum ad Articulos, refferendo ſe ad eoſdem.

Et petit

Et petit ſuper hoc interloqui.

Hic Notarius ſcribit actum, & Iudex interloquitur in hunc ſenſum.

Interloquendo ſuper materiis reſponſionum & exceptionũ, in Cauſa decimarum, inter N. & O. datarum &c. per hanc Interlocutoriam, quam verbo ferimus, pronunciamus reſponſiones dicti N. eſſe admiſſibiles & admittendas, quas admittendo, approbamus: ſuper negatis partem ad probandum admittendo.

Secundò, Aduertat ponens: An omnes poſitiones ſuæ, ſint confeſſatæ, an aliquæ. Et ſi per confeſſatas poſsit probari ſua intentio; tunc petet pars Iudicem, vt ſuper confeſſatis ſententiam ferat. Quòd ſi autem viderit pars non eſſe confeſſatas ita ſuas poſitiones; vt per eas ad ſententiam deueniri poſsit; tunc petat ſe ad probandum negata admitti, quòd de iure obtinebit ad quindenam, iuxta qualitatem cauſæ. Si autem per teſtes voluerit probare; tunc dicere poteſt, vt ſub prima & ſecũda dilationibus, admittatur ad probandum. Sed de hoc infrà.

De Probationibus. C. XXXIII.

QVoniam negante Reo, incumbit probatio parti dicenti:[a] ideò poſt reſponſionem negatiuam, ad Articulos, tractandum eſt de Probationibus: Eſt autem probatio, rei dubiæ, in iudicio legittimè facta declaratio: [b] Nam cùm per Reſponſionem ad poſitiones non eſt ſufficienter probata ponentis intentio; opus eſt externis rerum adminiculis, per quæ veritas depræhendatur. Quod quidem onus probandi, cùm Actori incumbat: [c] *negantis enim factum per rerum naturam nulla eſt directa probatio*: [d] Ideò huius probationis, duo eſſe genera ſciendum eſt. Alia enim *Plena & iuſta Probatio*: Alia *Semiplena.* [e]

[a] *l. ei qui dicit ff. de proban. l. Actor. C. eo.*

[b] *Spec. ti. eo. & Samot. in proces. Io. An.*

[c] *d. l. ei. & l. Actor.*

[d] *c. bonæ. il. 2. ext. de elect. & c quoniam de prob.*

[e] *dd. in Rub. C. eo.*

cedatur dilationem ad probandum per teſtes, aliquando tres Menſes, ſi ſunt in prouincia teſtes; aliquando ſex; ſi ſunt extrà, aliquando nouem, ſi ſunt vltra mare: tamen hodie, iſte terminus eſt arbitrarius. [p] Iudex ergò de conſuetudine Conſiſtorii, vel ex arbitrio ſuo, pro qualitate cauſæ, & teſtium abbreuiabit & prolongabit tempus, [q] qui vtique cauere debet, nè nimis terminum arctet, vel differat: quia hoc modo grauaretur pars, & poſſet proteſtari, & appellare à tali grauamine.

[p] *Menoch. lib. 2. de Arb. iud. c. 90 & l. 1. C. de dilat.*
[q] *vt not. in c. eX ſis romana. ext. de App. & c. 2. de dilat.*

De Confeſsione Partium. C. XXXIIII.

NVlla eſt efficacior probatio, quàm propria partis confeſsio; quæ tamen propriè de iure loquendo, non eſt probatio, ſed probationis releuatio. [a] Vbi enim adeſt confeſſio, ibi non eſt neceſſaria probatio. verùm cùm inter ſpecies probationum numeretur; de ea iuxta ordinem cœptum nonnulla dicemus. Confeſsio itaque nihil aliud eſt, quàm delicti vel debiti aut facti recognitio. [b] Et quia confeſsio conſueuit eſſe in iudicio, vel extra: ideò eadem duplex eſt: *Iudicialis* vel *Extraiudicialis*.

IVDICIalis eſt, quæ coram iudice fit, & pleniſsima probatio talis confeſsio eſt: qua facta, pars à iudice condemnatur, in eo quòd fatetur: [c] pro hac iudiciali confeſsione, notandum eſt: quòd licèt ſit præiudicialis parti confeſsio, quia per eam condemnatur: tamen iura indulgent; [d] vt ſemel confeſſio facta, reuocari poſsit: & hoc fit tunc, quando pars probabiliter errat, de quo errore quoties eum allegat, docere debet: [e] Quæ quidem probatio de errore, ideò admittitur; quia nihil magis ita opponitur ſcientiæ, & confeſsioni, quàm error: *Is enim qui errat, vtique non fatetur.* Exemplum poni poteſt in poſitionibus: nam qui ponit, fatetur: ſi tamen in poſitione erraret, reuocationem poſitionis & confeſsionis facere poteſt.

[a] *gl. in rub. ext. de Confeſs.*
[b] *Silueſ. in ſua ſum. ver. confeſſio.*
[c] *c. præterea. il 2. de Tranſac.*
[d] *l. error. ff. eo. l. non paſcitur. C. de iu. & fac. ignor. & c. ſi. ext. eo.*
[e] *l. ei qui. ff. de Prob.*

teſt, modò id fiat ſine dolo & culpa, & ante ſententiam: poſt ſententiam enim reuocans, non auditur; niſi ſit reſtitutus in integrum, quod fit per illam *Clauſulam, ſi iuſta cauſa videbitur*, &c. Verùm quòd de errore dicitur, poſſe eum reuocari, id intelligitur de errore facti, non de errore Iuris. *Error enim iuris indiſtinctè præiudicat*:[f] nec eius prætextu reuocatur propria confeſsio:[g] nemo ſiquidem, ius ignorare debet, niſi ſit *Miles, Fœmina, Ruſticus, Monachus*: in his enim perſonis, error iuris non reputatur pro lata culpa, ſicut etiam *minori 26. annorum, coacto, ignoranti*, & ei qui aliquid confeſsus eſt in eo loco, vbi ius non fit, vel coram hoſte; vel ſi quid incertum, contra fauorem & iuris diſpoſitionem, ac naturam faſſus eſt; nihil præiudicat propria confeſsio: quod etiam patet ex illo verſu, in quo continentur illæ perſonæ, quibus nocet ſua confeſsio, & ſunt iſtæ:[h]

Maiòr, ſponte, ſciens, contra ſe, vbi Ius ſit, & hoſtis:
Certum liq;, fauor, ius, nec natura repugnet.

Et toties prædictis perſonis propria præiudicat confeſsio, quoties eam faciunt per ſe in iudicio: per procuratores enim facta confeſsio, non adeò nocet principalı.[i] Hinc propria confeſsio, prætextu ignorantiæ Iuris, non reuocatur; ſecus fit in procuratoris confeſsione. Deinde propria confeſsio impedit Appellationem, & facit pro iudicato haberi; ſecus in confeſsione Procuratoris. *Item*, propria confeſsio nocet, in alia cauſa; non ſic procuratoris[k] Cauti ergo ſint principales in confeſsionibus per ſe faciendis: vel etiam in mandato dando ad reſpondendum. Nam confeſsio facta iuxta mandatum ipſius principalis, dicitur eſſe ipſius principalis non procuratoris: nec reuocantur tales confeſsiones, præſertim ſi iuratoriæ ſint; vt in poſitionibus, quæ per iuramentum dantur, accidit: *niſi in Beneficialibus & Matrimonialibus cauſis, & in iis, quæ periculum*

f *d. l. error.*

g *l. 2. ff. de confeſ. vbi gl.*

h *gl. in c. ſi. ext. de confeſ.*

i *Veſtr. lib. 5. c. 16. n. 1. & ſeq.*

k *veſt. d. c. & Spec. tt. de confeſ. § videndum. ver. nunquid.*

l *Aegid. dec. 695 factum ex conf: proc. Felin. in c. 1. eo. tt.*

lum animæ concernunt, [m] tunc enim iurans pars ſuper errore in confeſsione admiſſo audietur, & dabit alias poſitiones: in prophanis verò non idem erit, in quibus ſemel iuratis confeſſionibus ſtabitur ſemper. [n]

[m] *prout. Veſt. d. loco. n.5.*

[n] *c. cum in poſitionibus. de conf. in 6.*

Hæc de Iudicialibus Confeſſionibus.

DE EXTRA Iudiciali illud addendum eſt, quòd confeſſio facta extra iudicium, nec coram Iudice, ſi producatur in vim probationis; aliquando habet effectum plenæ probationis; aliquando præſumptionem parit. Si enim in ciuili cauſa præſente parte, & in præſentia duorum teſtium, aliquid pars recognoſcat, plena eſt probatio. [o] Et ſolet in Praxi ſic ſeruari, prout in facto quodam Romæ vidi. *Cùm enim quidam mutuo dediſſet alteri certam pecuniam, nec per ſcripturam, & teſtes conſtabat de mutuo, illudq́; recognoſcere noluit in iudicio debitor: Creditor vſus conſilio peritorum, accepit duos teſtes ſecum rogatos, petens, vt intereſſent collocutioni partis ſuper debito contracto, & vt diligenter auſcultarent ea omnia, quæ idem Creditor cum debitore ſuo cõferret: cum quibus accedens Debitorem in domo eius fecit mentionem de debito. Debitor verò mox rogare cœpit, vt tempus ad ſolutionem prolongaret: quod debitum dum idem iudicialiter exigeret, debitor verò negaret, creditor ſuper confeſſione eius, teſtes dictos induxit, & in cauſa obtinuit.* Aliter quoque practicatur eadem extra iudicialis cõfeſsio. *Debitor enim negans debitum, nec confitens illud coram Iudice & teſtibus, creditor vti poteſt ea arte: occultare teſtes in angulo alicuius partis domus ipſius debitoris, & circa eundẽ locum, vt exaudiant teſtes, debitorem alloqui de debito. Debitor enim ſic agnoſcet, ſoluere cogetur, & hoc remedium datur, cõtra fallaces debitores, qui talibus teſtibus conuincuntur. Teſti enim per Cortinam, vel in angulo occultato audiẽti, quoties de-*

[o] *Io. And. in Rub. de Prob. Socin. conſ. 229. col. 1. vol. 2. Alex. conſ. 2. vol. 4. col. 1.*

 ponit

Digitized by Google

ponit, creditur.[p] præſertim in contractibus inter viuos.[q] Si verò fiat parte abſente confeſsio, & poſſet probari per duos teſtes, tunc præſumptionem, ſeu ſemiplenã probationem facit. [r]

De Teſtibus. C. XXXV.

MAgna vis eſt teſtium in iure; quibus partium intentiones aliquando infirmantur, aliquando roborantur.

De quibus, cùm multi tractatus [a] ſuos fecerint, pro introductione tyronum, in actu practico ſuccinctè de illis agam, & primò, quo ordine introduci debent.

Dato itaque termino ad probandum, pars quæ fecit articulos, facit citari teſtes, quos nominauit coram iudice, vt veniant ad iudicium, tali die iuridica, Ad iurandum & deponendum teſtimonium veritatis, coram iudice, ſuper articulis præſentatis, & negatis per partem. Deinde pars eadem facit citari aduerſarium ſeu reum, vt compareat eadem die, Ad videndum iurare teſtes, & excipiendum contra perſonas eorum, & ad interrogatoria danda; ſi quæ dare vult. &c. Et hæc eſt Praxis, Conſiſtorii noſtri. Et quamuis regulariter Teſtes non recipiantur, niſi lite conteſtata: conſueuerunt tamen in caſibus exceptis recipi ante litem conteſtatam.

1. Quando timetur de morte teſtium.
2. Quando timetur de diuturna abſentia.
3. Si cognoſcatur de electione alicuius facienda.
4. Si agatur de matrimonio, & qui conueniendus eſt, malitioſè ſe abſentat.
5. Si agatur in modum inquiſitionis, de crimine alicuius.
6. Cùm ſuſcipiuntur, ad memoriã præteritorum ſeruandã.
7. In Contumaciam partis lite non conteſtata induci poſſunt teſtes.

[p] Bart. in l. Si non ſpeciali. C. de Teſta. & l. 2. § idem ff. de Aq. plu. ar.
[q] ita Caſtr. d. l. 2.
[r] gl. & Abb. in c. fin. col. 5. de Succe. ab inteſ. Mara. in prax. adu. Alex. cons. 24. vol. . & 36. vol. 5.
[a] Spec. ti. eo. Bart. in trac. teſtium. Lanfr. in c. quoniam de Prob. Mar. ti. eo. in ſua prax.

Digitized by Google

8. Cùm agitur coram iudice appellationis.

9. Si impediatur actor agere propter iuramentum interpoſitum.

10. Cùm ſpiritualis cauſa, poſt mortem alicuius vertitur. v. g. Si quis bona ſua Eccleſiæ dederit: lite enim non conteſtata, teſtes recipiuntur.

11. Vbi publicum commodum offenditur.

12. Vbi de ſtatu Eccleſiæ agatur, & de libertate: De his caſibus vide c. quoniam: ext. vt lit. non cont. & ib. gl.

Fit autem citatio teſtium, per iudicem ideò; vt appareat, quòd non ſponte ſe teſtes ingerunt, ad teſtificandum; ſed auctoritate iudicis coacti: [b] *ſpontaneus ſiquidem teſtis, & vltrò ſe ingerens, eſt ſuſpectus de falſo.* [c]

Requiritur etiam in citatione clauſula, ad videndum iurare teſtes: quia omnis eſſentia teſtimonii, in iuramento conſiſtit: [d] & hoc adeò eſt verũ, vt ſi teſtes à iudice recipiantur, ſine præſentia partis non contumacis, admiſsio & receptio nihil valet, nec quicquam ipſorum iuramentum valet, niſi præſente vel contumace parte. [e] Et pro hac re habemus nos conſuetudinem & praxim noſtram, ſecundùm quam citatur pars.

[b] *vt ext. in tit. de Teſt. cogen.*

[c] *Bart. in l. poſt legatum. § his vero. ff. de his quib. vt indig.*

[d] *l. iuſiurando. C. de teſti.*

[e] *c. 2. vbi Abb. et. eo.*

AD AVDIENDVM *ſeu videndum iurare teſtes &c.* conſueuitque ſtatim contra perſonas teſtium pars opponere, vel proteſtatur circa admiſsionem illorum, de *ſalua oppoſitione facienda, tàm contra perſonas teſtium, quàm dicta illorum.* Quo termino adueniente, ſi comparent teſtes, iudex eos admittit, ad iurandum & examinandum, auditque eos, vel alicui cum notario committit audiendos: quamùis apud nos aliquando ſolus notarius audiat. Conſulunt tamen Doctores, vt alia perſona notario addatur: fieri namque nequit, vt notarius ſcribens dicta teſtium, poſsit aſpicere vultum ipſorum continuè, qua facie deponant, titubentné vel non; quæ

in teſtibus ſunt aduertẽda, & ab examinatore omnia notanda, vt infrà dicetur. Et quia de eſſentia teſtis eſt iuramentum eius hic formam ſubiunximus, quod tamen partibus conſentientibus de expreſſa renunciatione remitti poteſt, in cauſis merè voluntariis: ſecus eſt in matrimonialibus,[f] & beneficialibus.

[f] *Abb. & Felin. in c. tuis. ext. eo. & ib. Card.*

FORMA IVRAMENTI TESTIVM,

EGo N. iuro dicere totam veritatem in cauſa vertente inter Abbatem & Presbyterum Parochialem litigantes, pro vtraque parte mihi cognitam. Et hanc veritatem non celabo amicitiæ, odii, vel timoris, aut alicuius muneris dati, promiſsi vel remiſsi, ſed eam dicam, ſolius Iuſtitiæ & veritatis gratia, nullamque intermiſcebo falſitatem. Sic me Deus adiuuet, & hæc S. Dei Euang. Si eſt Teſtis Clericus. Si Laicus: ſic me &c. Et hæc ſancta Paſſio ſeu Crux.[g] Additur quoque ad hoc iuramentum, quòd ſecretè tenebo dictum meum vſque ad publicationem.[h]

[g] *vt ſup. de Iur. calum.*
[h] *Spec. tt. eo. § ſequitur.*

Hoc iuramentum à teſtibus debet præſtari die iuridica: iuramentum enim perpetuationem ſpectat Poſt cuius præſtationem teſtes poſſunt examinari aliqua die, libera etiam non iuridica. Pars verò ea, contra quam inducuntur teſtes, poſt admiſsionem, & iuramentum teſtium, proteſtetur de excipiendo contra teſtes & dicta ipſorum, & ne examinentur, niſi ſecũdum interrogatoria per ipſam danda.

NOTARIVS INDVCTIONEM TESTIum *ſcribit,*

ANNO &c. Procuratores &c. oblatis citationibus legittimè executis, teſtes videlicet A. B. C. pro parte D. Abbatis & D. F. E. pro parte Plebani, pro prima dilatione produxerunt Et Dominus receptis iuramentis commiſit N. & mihi notario examen eorum, procuratori-

toribus prædictis proteſtantibus de excipien. contra teſtes & dicta ipſorum, & quòd non examinentur, niſi ſecundùm interrogatoria per ipſos danda, quæ R. D. ſtatim poſt prandium fecit dari, alías iuſsit teſtes examinari in contumaciam, non dantis. Præſentibus. &c.

Hæc commiſsio, quæ fit notariis circa examen, eſt licita de iure, poteſtque vnus habere officium ſcriptoris, & receptoris teſtium iuxta Innocentium.[h] Sed Hoſtienſis[i] conſulit, vt de commiſsione iudicis notario facta, fides fiat per alium notarium, non per eum, qui cauſæ eſt notarius, vel habeat litteras ſigillo committentis munitas.

[h] *Innoc. c. quoniam contra de Probat.*
[i] *Hoſtien. d. c. quoniam contra.*

ACTVS PRACTICVS CONTRA NON *comparentes teſtes.*

TEſtibus non comparentibus, nec probabiles cauſas abſentiæ ſuæ dicentibus, accuſari debet eorum contumacia, per partem citantem, & executione citationis porrecta, petat pars eos contumaces reputari, & cenſuras eccleſiaſticas contra eos extradi. Hunc verò proceſſum, neceſſariò producẽs teſtes ſeruare debet; ſecus enim ſuccumbere diceretur in productione teſtium ſeu Probatione.

Porrò quod dicitur de Teſtibus cogendis per cenſuras, & alias pœnas, vt veniant ad iudicem, non procedit paſsim in omnibus perſonis. *Valetudinarij enim, ſenes, pauperes honeſti, & verecundi, quibus ſine veſte, & conuenienti eorum habitu turpe eſſet exire domo, vt in nobilium perſonis accidit,*[k] *quibus paupertas ad honeſtatẽ nihil officit, non ſunt cogendi, vt iudicem adeant. Pauperes verò viles & ſuperbi, qui facilè corrumpi poßunt, ob ægeſtatem non admittuntur ad teſtimonium:*[l] *his enim in damno eſt paupertas illorum, nec poßunt eſſe teſtes.*

Egregiæ quoq; Perſonæ,[m] *veluti Nobiles, Prælati, Doctores, honeſtæ*

[k] *gl. & tex. in c. Si qui teſtium de Teſti. DD. ibid.*
[l] *Hoſt. d. c. Si qui*
[m] *L. ad egregias ff. de iureiur. & c. ſi qui teſtium de Teſt. vbi DD.*

Digitized by Google

honeſtæ mulieres, non debent cogi, vt veniant ad iudicem pro ferendo teſtimonio: ſed mittet ad eas notarium iudex, vt recipiat earum iuramenta, vel remittet ad iudicem loci, vt dicta illarum tranſmittat ſigillata. [n]

Et quoties tales egregiæ perſonæ requiruntur ſuper teſtimonio: tunc actor ſolet partem, contra quam producit teſtes, ſic citare.

Citetur N. ad videndum iurare teſtes, ſi affuturi ſunt: & addi ſolet: etiam ſuper affuturis teſtibus, & committi notario receptionem iuramentorum egregiarum perſonarum & impeditarum ad primam diem iuridicam: & poſtquam commiſſum fuerit ad videndum illos iurare, vel in eorum, vel notarii domibus, & ad danda interrogatoria, ſi quæ dare voluerit pars per totam diem, &c.

PERSONÆ quoque priuilegiatæ tàm ratione coniunctionis, quàm conſanguinitatis, affinitatis, familiaritatis, commenſalitatis, excuſantur à ferendo teſtimonio, nec cogi debent ad hoc per iudicem. *Hinc filius contra patrem*, [o] *& è contra, & omnes, qui in linea ſunt paterna, & materna, aſcendentes & deſcendentes, non ſunt cogendi*, niſi in caſibus, in quibus teſtificari poſſunt, [p] veluti in cauſa matrimoniali ſuper conſanguinitate, & affinitate. & cæteris. Et quoties tales perſonæ ſuper impedimento Matrimonii admittuntur, tunc aliam formam iuramenti ſeruant, ſuper dicenda veritate, ſeu teſtimonio.

[o] *l. Teſtis. ff. eo. tit.*

[p] *c. præſens 20. q. 3. vbi gl. & c. videtur extr. qui matr. acc. poſ. & l. qui teſtamento ff. de teſtam. § per contrarium.*

FORMA IVRAMENTI TESTIVM *ſuper Conſanguinitate in cauſis Matrimonialibus.*

Primò, *iurabit, quòd nullo odio, amore, timore, vel commodo ducitur, ad ferendum teſtimonium:* Deinde, *deſignabit perſonas expreſſis nominibus, vel circumlocutione ſufficienti, & ab*

& ab vtroque latere ſingulos gradus clara computatione diſtinguet. [q] Vltimò *iurabit, quòd à ſuis maioribus totum hoc intellexit, quòd deponit, & ita eſſe credendum: iterum iuramento firmabit, dicetq́; ſe vidiſſe & nouiſſe perſonas, vel ſaltem in vno gradu conſanguinitatis eſſe conſtitutas, quæ ſe pro conſanguineis habebant.* [r]

Sponſus quoque & ſponſa, gener & ſocer, vitricus, priuignus, nouerca, nurus, patronus, libertus: non admittuntur in cauſis eorum, quibus ſunt coniuncti.

REMOTI quoque teſtes, non tenentur venire ad iudicium, niſi producens, ſubminiſtret eis expenſas in veniendo, eundo, ſtando, redeundo, de quo reperitur Bonifacii octaui, conſtitutio, [s] quæ ſuper eiuſmodi expenſis prouidet: quas ſi producens, recuſet reponere; tunc iudex in hoc caſu, cauſam non differret: [t] præſumitur enim dolo agere, qui ſalarium pro expenſis teſtium dare renuit. Sed ſi in vocandis teſtibus plus impendendum foret, quam tota cauſa in æſtimatione valeret; tunc iuxta iura, [v] iudex committet tale officium, examinandi teſtes, viro idoneo, nulli parti ſuſpecto. [x] Et *hodie Ordinarii iudices apud nos conſueuerunt committere Officiali alicui Foraneo, vel Decano Rurali, illius loci*, in quo degunt teſtes, tale examen. Et quotidie partes apud nos petere conſueuerunt litteras eiuſmodi remiſſoriales; datis interrogatoriis, & articulis: hoc enim modo parcitur illarum expenſis, quæ vtique commiſſarium, expenſis ſuis ſuſtentare tenentur: [y] ſicut & teſtes de longinquo vocatos, quod iuxta qualitatem perſonæ, & conſuetudinem loci, faciendum eſt. *Hinc vocatus teſtis ruſticus, debet venire pedes non eques, vti cæpis, caſeo, & fabis ſeu piſis: non pane albo, nec pullis, & aliis delicatis cibis, & quomodo eſſent victuri domi, & quantum rationabiliter lucraturi eſſent teſtes, tantum eis dandum eſt.* [z] Idem in *Commiſſario* dicendum

q c. licet ex quadam. de teſtib.

r d. c. licet vbi eſt hæc forma iur.

s c. ſtatutum § penult. ver. expenſas de Reſcr. in 6.

t d. gl. in c. ſtatutum.

v c. cum cauſam & C. Si qui teſtium de teſtibus. c. conſtitutus in fi. de fi. iur. aut. de Teſtibus. § quoniam col. 7.

x aut de triente & ſemi. col. 3. § quod ſæpè vbi gl.

y Cynnus et DD. in L. quoniam liberi C. de Teſtibus, & d. c. ſtatutum in fi. cũ gl.

z l. idemque § idem. L. abro ait. ff. Mandati gl. in L. ſeruis. ver. cibariis de leg. 3.

Digitized by Google

cendum, dandam ei mercedem, vltra viaticum, pro dignitate perſonæ, & conſuetudine loci, ad quem dum diriguntur litterę Remiſſoriales earum, talis eſt forma.

FORMA REMISSORIALIVM TEſtium pro examine.

BERNARDVS &c. Tali Officiali foraneo vel Decano Rurali, Salutem in Domino. Noueritis quòd in cauſa, quæ inter A. ex vna & B. altera parte, vertitur in iudicio coram nobis, partes nonnullos teſtes volunt producere hinc inde, pro fundanda ſua intentione, quos cùm coram nobis producere, propter loci diſtantiam, viarum diſcrimina, aliaque diuerſa pericula, & incommoda, non poſſint conuenienter producere: Idcircò ne dictæ partes, in probatione huiuſmodi intentionis ſuæ deficiant, aut periclitentur, de expreſſo partium conſenſu, Tibi N. Officiali, ſeu Decano, de cuius legalitate & induſtria, plenariam in Domino habemus fiduciam, tenore præſentium committimus, & mandamus, quatenus cùm & poſtquàm pro parte dictorum A. & B. fueris requiſitus, omnes & ſingulos, vtriuſque ſexus, & ſtatus homines, tàm Eccleſiaſticos, quàm ſæculares, tibi pro parte eorundem impetrantium, in ſpecie nominandos coram te in teſtes ad iurandum de perhibendo & perhibendum veritati Teſtimonium, in præſenti cauſa, & inter prænominatas partes ad certam diem & horam tibi congruentem, dummodò feſtiui, vel dominici non fuerint, ad Parochialem Eccleſiam Oppidi N. quem locum ad hoc, tenore præſentium deputamus, cites, ſeu per aliquem alium fidelem Executorem citari facias, & demandes: Ipſoſque teſtes, & eorum quemlibet, ſi odio, metu,

metu, gratia, quod abſit, ſubtraxerint, ſeque examini tuo ſubiicere recuſarint: extunc Cenſuris quibus conuenit Eccleſiaſticis, ad hoc ipſum faciendum auctoritate noſtra moneas & compellas; & quatenus ipſi indigeant, à quibuſcunque ſuſpenſionum ſiue excommunicationum ſententiis, ſi quibus forſan innodati fuerint, quoàd actum deponendi huiuſmodi duntaxat, auctoritate noſtra in Dei nomine abſoluas, inque teſtes admittas; ac eorum iuramenta dicendæ veritatis, in forma iuris recipias; ac eoſdem teſtes, iuxta memoratarum partium interrogatoria, ſi quæ præſentata fuerint, necnon ſuper præfata intentione, vtriuſque partis, diligenter interroges, & fideliter examines. Depoſitiones verò teſtium, in ſcriptis debitè redactas, manuque tua ſubſcriptas, ſub debita clauſula, vti moris eſt obſignatas, vnà cum toto proceſſu, quem ſuper hoc coram te haberi continget, quantò citiùs poteris nobis remittere, vel reportare ſtudeas. Cætera omnia & ſingula, auctoritate noſtra facias, & exerceas, quæ eiuſmodi noſtræ commiſſionis qualitas exigit quomodolibet & requirit. Additur aliquando: Significans nobis, quanta fides poſſet ipſis teſtibus adhiberi. In quorum omnium fidem. &c. &c.

PRÆSENTATIO REMISSORIALIVM

COmmiſsione tali obtenta, pars ea, in cuius fauorem Remiſſoriales ſunt conceſſæ, curet per Curſorem iuratum deferre litteras commiſsionis ad eum, cui mittuntur: & petat dari citationem, contra partem, ad recognoſcendum ſigillum iudicis remittentis, & ad videndum Rotulum aperiri. In termino verò parte comparente, & ſigillum recognoſcente, vel per contumaciam abſente, petat aperiri rotulum, ſeu litteras, qui-

bus incluſi ſunt articuli, & interrogatoria; & petat citationem contra teſtes.

Citatio autem commiſſarii iudicis, concipiatur eo modo, prout dicitur infrà de Citatione iudicis delegati.

Obſeruatio I.

PRædictus modus Remiſſorialium, receptionis teſtium, ſeruatur tunc, cùm teſtis in Diecœſi alicuius ordinarii degit. Sed ſi coram iudice ordinario deſiderentur aliqui teſtes, qui ſunt alienæ iuriſdictionis, vbi iuriſdicendi poteſtatem non habet; tunc opus eſt, vt iudex ſcribat ad eum ordinarium iudicem, ſub cuius iuriſdictione ſunt; rogans eundem, vt teſtium eiuſmodi examen recipiat & examinet, & atteſtationes clauſas remittat: vel vt teſtes eiuſmodi citet, & ſinat coram iudice requirente, vel ipſius commiſſario, venire ad perhibendum veritatis teſtimonium in cauſa tali. Dictæ autem commiſsiones, quæ tàm in Diecœſi, quàm extrà concedentur, non priùs decerni debent à iudice, quàm requiſito conſenſu ſuper hoc vtriuſque partis; & niſi ea pars, contra quam producuntur teſtes, cautionem ſeu fideiuſſores det, quòd ibit ad eum locum, vel mittet infra terminum ad videndum iurare teſtes. [a]

[a] *gl. in c. ſtatutū ver. expenſas. de reſcrip. in 6.*

Obſeruatio II.

QVemadmodum licitum eſt actori & reo, pro ſua intentione, inducere probatorios teſtes; ita rurſum reo & actori licet contra probatorios adducere teſtes reprobatorios, reprobatoriorũq; reprobatorii admitti poſſunt, & non vltrà. Quæ res, vt meliùs à tyronibus intelligatur, exemplum omnium teſtium inducendorum poteſt poni tale. *Abbas vocauit Plebanum in iudicium vendicando decimas*, per eum occupatas. *Negat Plebanus deberi in ſolidum Abbati decimas. Inducit teſtes probatorios Abbas, quibus intentionem ſuam probat*

probat. plebanus obiicit crimina teſtibus, quæ probando, teſtes quoque inducit alios pro ſe, & hi vocantur Reprobatorii: quia reprobant depoſitiones probantium teſtium. Rurſum Abbas contra reprobatorios, alios teſtes inducit, qui reprobatoriorum reprobatorii vocantur, & ſic finis teſtibus inducendis fit. PRIMVM proceſſum pro fundanda ſua intentione, quoties volunt ſeruare partes; tunc tenentur eo tempore, priuſquàm publicatio teſtium fiat, inducere teſtes, & ſemper in commiſſione mentionem eorum facere debent, ſi hoc modo procedere volunt. SECVNDVM verò proceſſum inductionis teſtium reprobatoriorum, debent ſeruare, publicatione teſtium facta. Et hinc patet, quod hoc caſu reus ſemel poſsit inducere teſtes, actor verò bis. [b]

De numero verò teſtium, quot videlicet teſtes exigantur ad probationem faciendam, ſciendum eſt; quòd regulariter de iure, duo vel tres teſtes ſufficiunt qui ſi erunt omni exceptione maiores, plenam probationem facient, & eorum fides nulla ex cauſa poteſt conuelli. Si autem partes hinc inde plures teſtes inducere vellent; tunc obſeruandum erit, quòd eiuſmodi inductio quadragenarium numerum teſtium, excedere non debeat: [c] effrænatam enim multitudinem teſtium iura refrænari cupiendo, non permittunt hinc inde numerum quadragenarium excedere: quod quidem indifferenter eſſe verum puto, potiuſque exiſtimarem relinquendum id eſſe arbitrio iudicantis pro qualitate & magnitudine cauſæ, quàm certum numerum aſsignare.

b c. 2. de teſ. in 6. & c. licet dilectus. ext. eo. et præſentium cum gl. in 6. eo. tit.

c in omni. c. licet de teſtib. & l. vbi numerus ff. eo. & Math. 18. c. c. gl. c. cum cauſam & gl. c. ſignificauerunt eo. eo. & l. 1. ff. eo. d c. cum cauſam.

De Interrogatoriis Teſtib. dandis. C. XXXVI.

OLim in omni parte iudiciorum magnus vſus erat interrogationum, hodieque nonnunquam de æquitate, [a] & ex officio

a Decius. c. cauſam quæ de iud. nevi. conſ. 17. n. 11. Rom. conſ. 47. n. 170. col. vlt.

officio iudicis conſueuerunt ab initio actionis fieri, vel etiam lite conteſtata, parte hoc petente, vel iudice ipſo loco poſitionum interrogante. Cùm enim iudicis interſit, ne actus fruſtratorii & inutiles fiant coram eo; debet idem de iure, fruſtraneam petitionem interrogatione [b] ſua reppellere, ſupplendo defectum partium, ne iudicium fiat nullum. Exemplum eiuſmodi interrogationum tale dari poteſt. *Seius vult agere petitione hæreditatis contra Ticium. Iudex conſulens parti, ne inaniter vexetur litibus & ſumptibus, poteſt hoc modo interrogare partem: An ſit hæres: quo titulo ad hæreditatem peruenerit: ex quota ſit hæres.* Idem fit, in perſequendis Decimis, quando iudex interrogat partẽ: *An poſsideat Decimas: an in ſolidũ: quo titulo,* &c. ex quibus omnibus fundari poteſt iudicium contra hæredem, vel contra occupantem decimas: aut etiam poteſt reus ſtatim abſolui, ſi conſtiterit, eum titulo iuſto tenere & poſsidere. Sed cum loco huiuſmodi interrogationum, hodie ſucceſſerint poſitiones, de quibus egimus antè; alia autem interrogatoria pars, teſtibus conſueuit dare: ideò ommiſſis illis prioribus, quæ ante, & poſt libellum fiunt, dicamus nunc de his, quæ in probando libello, vel articulis per partem teſtibus offeruntur.

[b] *ff. de interrogat. acti. n.*

Dicuntur autem *Interrogatoria*, quæſtiones quædam, quę pars fieri vult ſuper circumſtantiis negotii, teſtibus contra ſe inductis. [c] Facta enim admiſsione teſtium, & iuramento per illos præſtito, pars, contra quam teſtes inducuntur, facere debet eiuſmodi interrogatoria, prout circumſtantiæ perſonarum, cauſæ, ac teſtium patiuntur. Et ſunt duplicia. *Quædam Generalia, quædam Specialia.* Generalia ſunt, quæ in omni depoſitione attenduntur, & neceſſariò in ea interuenire debent, vt dicetur infrà. Specialia ſunt, quæ iuxta qualitatem cauſæ & articulorum conficiuntur; & proinde in his conficiendis

[c] *C. præſentium. § Teſtes & ib. gl. ver. interrogatoria ext. de Teſtib.*

Procu-

Procurator ánte oculos articulos habere debet, vt ſecundùm eos interrogatoria faciat, ſi quidem aliter interrogatoria confecta, nihil valét nec admittuntur: Eorum talis ſolet eſſe forma.

Interrogatoria infraſcripta Procurator, & eo nomine procuratorio venerabilis D. Plebani in N. dat, facit, & exhibet, ſecundùm quæ omnia & ſingula, petit omnes & ſingulos teſtes, per partem aduerſam producendo diligenter interrogari, & examinari: alioquin de nullitate productionis, & examinis eorum, ac aliâs proteſtatur, prout eſt iuris, & ſtyli.

Inprimis reducatur cuilibet teſtium ad memoriam iuramentum, per ipſum præſtitum, & quam periculoſum ſit dicere falſum teſtimonium, quo teſtis Deum offendit, iudicem decipit, partem lædit, animam ſuam damnat. [d]

Item interrogetur. Vtrum nouerit huius cauſæ litigatores, quali notitia, quàm diu ipſos nouerit.

Itē, Quo loci teſtis degat, & quo ante degere ſolitus erat.

Cuius ſit ætatis.

Quantum habeat in bonis.

Item. An ſit collocutus cū conteſtibus ſuis, & an cum eis ſermonem ſuum concordarit.

An ſit edoctus & inſtructus, qualiter deponere debeat.

Per quem, vel per quos.

An ſit delator contentorū in articulis.

Vtri parti magis faueat.

An prece vel odio teſtificetur

An ſpem habeat damni vel lucri.

An ſit amicus vel inimicus.

An aliquando rixati fuerint.

Vtram partem magis diligat.

Habeatné intereſſe aliquod ad cauſam.

An citatus, an rogatus deponat.

Cuius iudicis authoritate deponat.

Item, ſi teſtis dicat vera eſſe

[d] c. 1. ext. de crim. falſi.

Digitized by Google

officio iudicis conſueuerunt ab initio actionis fieri, vel etiam lite conteſtata, parte hoc petente, vel iudice ipſo loco poſitionum interrogante. Cùm enim iudicis interſit, ne actus fruſtratorii & inutiles fiant coram eo; debet idem de iure, fruſtraneam petitionem interrogatione [b] ſua reppellere, ſupplendo defectum partium, ne iudicium fiat nullum. Exemplum eiuſmodi interrogationum tale dari poteſt. *Seius vult agere petitione hæreditatis contra Ticium. Iudex conſulens parti, ne inaniter vexetur litibus & ſumptibus, poteſt hoc modo interrogare partem: An ſit hæres: quo titulo ad hæreditatem peruenerit: ex quota ſit hæres.* Idem fit, in perſequendis Decimis, quando iudex interrogat partē: *An poſsideat Decimas: an in ſolidū: quo titulo,* &c. ex quibus omnibus fundari poteſt judicium contra hæredem, vel contra occupantem decimas: aut etiam poteſt reus ſtatim abſolui, ſi conſtiterit, eum titulo iuſto tenere & poſsidere. Sed cum loco huiuſmodi interrogationum, hodie ſucceſſerint poſitiones, de quibus egimus antè; alia autem interrogatoria pars, teſtibus conſueuit dare: ideò ommiſſis illis prioribus, quæ ante, & poſt libellum fiunt, dicamus nunc de his, quæ in probando libello, vel articulis per partem teſtibus offeruntur.

[b] *ff. de interrogat. acti. n.*

Dicuntur autem *Interrogatoria*, quæſtiones quædam, quę pars fieri vult ſuper circumſtantiis negotii, teſtibus contra ſe inductis.[c] Facta enim admiſsione teſtium, & iuramento per illos præſtito, pars, contra quam teſtes inducuntur, facere debet eiuſmodi interrogatoria, prout circumſtantiæ perſonarum, cauſæ, ac teſtium patiuntur. Et ſunt duplicia. *Quædam Generalia; quædam Specialia.* Generalia ſunt, quæ in omni depoſitione attenduntur, & neceſſariò in ea interuenire debent, vt dicetur infrà. Specialia ſunt, quæ iuxta qualitatem cauſæ & articulorum conficiuntur; & proinde in his conficiendis

[c] *C. præſentium. § Teſtes & ib. gl. ver. interrogatoria ext. de Teſtib.*

Procu-

Digitized by Google

Procurator ante oculos articulos habere debet, vt ſecundùm eos interrogatoria faciat, ſi quidem aliter interrogatoria confecta, nihil valet nec admittuntur: Eorum talis ſolet eſſe forma.

Interrogatoria infraſcripta Procurator, & eo nomine procuratorio venerabilis D. Plebani in N. dat, facit, & exhibet, ſecundùm quæ omnia & ſingula, petit omnes & ſingulos teſtes, per partem aduerſam producendo diligenter interrogari, & examinari: alioquin de nullitate productionis, & examinis eorum, ac aliâs proteſtatur, prout eſt iuris, & ſtyli.

Inprimis reducatur cuilibet teſtium ad memoriam iuramentum, per ipſum præſtitum, & quam periculoſum ſit dicere falſum teſtimonium, quo teſtis Deum offendit, iudicem decipit, partem lædit, animam ſuam damnat. [d]

Item interrogetur. Vtrum nouerit huius cauſæ litigatores, quali notitia, quàm diu ipſos nouerit.

Itē, Quo loci teſtis degat, & quo ante degere ſolitus erat.

Cuius ſit ætatis.

Quantum habeat in bonis.

Item. An ſit collocutus cū conteſtibus ſuis, & an cum eis ſermonem ſuum concordarit.

An ſit edoctus & inſtructus, qualiter deponere debeat.

Per quem, vel per quos.

An ſit delator contentorū in articulis.

Vtri parti magis faueat.

An prece vel odio teſtificetur

An ſpem habeat damni vel lucri.

An ſit amicus vel inimicus.

An aliquando rixati fuerint.

Vtram partem magis diligat.

Habeatné intereſſe aliquod ad cauſam.

An citatus, an rogatus deponat.

Cuius iudicis authoritate deponat.

Item, ſi teſtis dicat vera eſſe in primo

[d] c. 1. ext. de crim. falſi.

in primo articulo, interrogetur de cauſa ſcientiæ, vnde ſciat decimas omnis ſeminis ad Abbatem pertinere.

Item, quomodo iſtæ decimæ ad D. Abbatem pertineant.

Item, quæratur, an poſt omnes araturas prædiales & Cmetonales, tum & Sculteti.

Item, ſi quis deponat ſuper 2. articulo: incip. Quòd ſolus &c. quæratur ab eo cauſa ſcientiæ.

Item, quæratur, quid ſit in ſolidum poſſidere.

Item, quo anno percipiebat tales Decimas in ſolidum Abbas.

Et ſecundùm hunc modum, interrogatoria confici debent, vſque ad vltimum articulum: in fine verò ſubiungatur, vel etiam à principio ſtatim poni poteſt.

Interrogetur teſtis cuius ætatis ſit, cuius ſtatus, fortunæ, famæ, honeſtæne, an inculpatæ: An excõmunicatus ſit, periurus, homicida, adulter, publicus fornicator, vſurarius manifeſtus, Cõmunicaueritne hoc anno. Sciatne Pater noſter. &c. &c.

Cætera ſuppleat diſcretio Examinatoris.

Hæc interrogatoria debent dari iudici, [c] vel examinatori, non autem parti. Et ratio eſt, ne ſubornet pars teſtem, quomodo deponere debeat. Deinde vt inſtruatur iudex ex interrogatoriis, de veritate vel falſitate teſtium, quæ facile per interrogatoria deprahenditur.

[c] *Abb. c. per tuas n. 2. de Teſtib. gl. d. c. præſentiũ ver. interrogatoria Specul. tt. de teſte. § Iam de interrogatoriis.*

De Examinatione Teſtium: C. XXXVII.

QVoniam efficaciſsima probatio eſt in iure per teſtes, præſertim cum ſunt validi, ideò prudens Examinator plures cautelas in tali examine obſeruabit.

ET PRIMO, Si Commiſſarius debet examinare teſtes; is acceptis litteris commiſsionis, articulis interrogatoriis accedere debet locum, in quo teſtes degunt, adcitata parte, vel eius Procuratore, contra quam teſtes producuntur: & ſolet eſſe

let eſſe citatio, *Ad videndum & audiendum, in tali loco, coram Commiſſario, pro parte actoris vel rei teſtes recipi & iurari.* &c. & vtile eſt parti venire ad talem citationem. PRIMO propter iuramentum per teſtes præſtandum, ne eis hoc remittat commiſſarius corruptus. *Secundò*, propter proteſtationem, quæ fit ante examen contra dicta teſtium & perſonas.

Deinde, Curet examinator, vt diligenter & fideliter faciat veritatem teſtium in ſcriptis redigi, [a] & ita ſcribat, prout profertur, nil mutando vel detrahẽdo. Pro qua re multùm iuuabit, ſi eodem idiomate & iiſdẽ verbis teſtium, iubeat examinator teſtimoniũ inſcribi, quibus deponit teſtis, quod faciendũ Dd. cõſulũt, & ita cõſueuit eſſe Romæ. quandoquidẽ periculoſa ſæpè fit verſio vulgaris ſermonis in Latinũ, quã hodie faciũt notarii.

[a] L. 1. ff. ad L. Cor. nel. de fals.

Tertiò, Proponat examinator, teſtibus deponentibus, quam periculoſum ſit dicere falſum teſtimonium: Et quòd falſus teſtis tribus obligatur: [b] Deo, cuius præſentiam ſpernit: Iudici, quem mentiendo fallit: Parti, quam falſo teſtimonio lædit. moneatque ſingulos, vt ſaluti animæ conſulant, deponendo.

[b] c. 1. de Crim. falſi. & ſup. de Inter.

Quartò, Iuramentum à ſingulis teſtibus exigat, quandoquidem adeò de eſſentia, teſtimonii eſt iuramentum; vt nulla qualitas perſonarum, ab illo eximat aliquem: & quantumuis præfulgeat quis honore dignitatis; iurare tamen cogitur, id quod in Cardinalibus, Epiſcopis, & aliis perſonis, Romana Curia obſeruat: [c] quorum tamen in hoc melior eſt condicio, quòd propoſitis tantùm ſacris Euangeliis teneantur iurare, non verò tactis vt ſuprà; vbi etiam de forma iuramenti teſtiũ.

[c] Veſtr. in pr. lib. 6. tt. de Iura. teſtium.

Quintò, Examinabit diligenter teſtem, ſuper generalibus interrogatoriis: talibus enim teſtis reſpondere cogitur. Poſtea articulum totum illi prælegет & exponet, ſuper quo eum examinare debet. Et requiret quid ſciat de tali articulo, & reſpondentis verba diligenter notet. Etſi transferre in linguam

latinam

Digitized by Google

latinam vult, fideliter transferat. Nec ſcribat teſtem dixiſſe ſcio, quando dixit credo, & contrà. Nam eo modo ipſe, parti ius ſuum auferret, & ſe ad reſtitutionem obligaret; tùm etiam quia tenebitur pœna falſi, ſi aliter ſcribet dicta teſtium. Examinet etiam de ſingulis circumſtantiis, prudenter inquirat de cauſis, loco, tempore, auditu, viſu, ſcientia, & omnibus ad negotium pertinentibus, hæc enim multum iuuant: hinc verſus ille:

Auditus, viſus, perſona, ſcientia, cauſa,
Fama, locus, tempus, ac certum, credulitasque,
Dum teſtes recipit iudex, hæc cuncta notabit.

[d] *c. cum cauſam de teſ. & att.*

Vltimò, conſcriptis omnibus, per examinatorem iterato præleget ea omnia teſti, vt poſsit ſe corrigere, ſi vult: & ſi errauit ſcriptor, corrigat.[e] Aduertat etiam, an teſtis vacillet in dicto, an cum feſtinatione, trepidatione deponat:[f] quæ omnia veritatem teſtis diminuunt, ſecundùm illud: *Sæpe pallor, vultus, rubor, & titubatio faciunt, vt minus fidei alicui adhibeatur.* Quæ omnia diligenter Commiſſarius, vel Examinator iuxta diſcretionem ſuam etiam interrogatoriis non datis faciet, & præcipuè de cauſis ſcientiæ inquiret ſecretò, quemlibet teſtem audiendo, & poſt examen ſilentium teſti imponendo; ne partibus, vel alicui alteri ea dicat, ſuper quibus fuit examinatus. Conſcribet autem Commiſſarius vel Examinator vniuerſa dicta, vel depoſitiones teſtium ſub hac forma.

[e] *c. præterea. de Teſtibus cog.*
[f] *Innoc. c. præterea de Teſti.*

ILLVSTRIſsime & Rᵐᵉ. Domine &c. Mandatum Illu. Celſ. V. mihi iniunctum, humiliter ſuſcipiendo, & fideliter exequendo. Teſtes in tali cauſa, quæ inter A. & P. ex altera partibus, pendet coram Illu. Celſ. V. indeciſa, per talem, nominatos vel productos citaui. A quibus in contumaciam P. per me ad hoc citati & non comparentis (vel etiam in præſentia vtriuſque partis

tis,) iuramentum de veritate dicenda ad tactum Euangelii (vel ad tactum Crucifixi) iuxta morem recepi, ipſosque ſuper articulis actoris & ſecundùm interrogatoria rei cum ea diligentia, qua potui examinare curaui: quorum depoſitiones, per N. notarium cōſcriptas, & ſub ſigilli mei impreſſione clauſas, vnà cum articulis interrogatoriis, & alio proceſſu, vnà cum iuramentis teſtium, & proteſtatione partis, per latorem præſentium, quem ad hoc de vtriuſque partis conſenſu, tāquam idoneum & fidelem duxi aſſumendum, remitto. Aliquando additur clauſula: Et partibus talem terminum, in quo ſe coram vobis repręſentare per ſe, vel per procuratorem teneantur, aſſignaui. Nomina verò, & cognomina dicta, depoſitiones, & atteſtationes ſequuntur, & ſunt tales.

Anno, Menſe, & die tali, in tali loco receptus, iuratus, examinatus eſt, Nobilis vir Mœuius de Parochia in N. ætatis propè L. annorum.

Et primò reducto ſibi in memoriam iuramento, quam periculoſum ſit &c. *& iuxta generalia interrogatoria examinatus & interrogatus, reſpondit ſe noſcere litigatores huius cauſæ, & ante annos decem, nouiſſe notitia communi vulgari, neutri coniunctus, fauet parti ius habenti: ad alia autem interrogatoria interrogatus teſtis generaliter, negatiuè reſpondit, & ſcit Pater noſter.* &c.

Super materia principali, partis producentis, & primò ſuper articulo incip.

Inprimis &c. *teſti perlecto & expoſito examinatus medio iuramento reſpondit:* & ſcribatur reſponſio.

Præterea, iuxta formam interrogatoriorū, ad hunc articulum datorum interrogatus teſtis reſpondit. &c. ſcribatur reſponſio.

Super ſecundo articulo, ſimiliter teſti perlecto & expoſito examinatus reſpondit. &c.

Digitized by Google

Super aliis interrogatoriis, reſpondit quod ſit ætatis L. non eſt excommunicatus, periurus &c. *& eſt boni nominis, famæ, vt ipſe ſperat.*

Secundus teſtis Nobilis P. de N XL. ann. citatus, iuratus, reducto ſibi iuramento, de veritate dicenda, expoſito ſibi quomodo falſus &c. ſcit Pater noſter: Communicauit anno præſenti, nulli parti conſanguineus, amicus vtriuſque, non deponit cauſa inimicitiæ fauoris, odii; ſed purè propter Deum, fauet de victoria habenti iuſtitiam, non eſt informatus, non condictauit cum conteſtibus ſuis, nihil ſibi eſt datũ, habet in bonis 1000. &c.

Super materia principali. Et primò ſuper articulo primo, ei perlecto & expoſito examinatus, reſpondit medio iuramẽto. Scribatur reſponſio.

Idem in aliis teſtibus ſeruetur: nunquam autem ſcribatur in examine, prout aliqui faciunt: *Iſte teſtis dixit ita, ſicut primus.* Nam eiuſmodi teſtes, videntur parum valere, cùm videantur ex tali ſcriptura condictamen feciſſe, & ſermonem de hac re habuiſſe.

CLAVSIO ROTVLI.

PRædictis ſic conſcriptis, Commiſſarius diligentiſsimè depoſitiones reuiſas, perlectas, & collationatas filo duplicato (vt faciunt apud nos) claudat præſentibus partibus, quæ ſe ad hoc adcitare ſolent, ſigilloque proprio vel alieno communiat, ceramque ita filo apponat, ne quacunque parte litteræ aperiantur, ſicque remittat iudici deleganti, recepto priùs iuramento à Curſore, quòd fideliter portabit atteſtationes: quem actum ſignet Notarius. Anno, die &c. Procur. R. D. A. citato Procuratore V. P. petiit Rotulum claudi & ſigillari, & per nuncium fidelem ac iuratum, Cracouiam referri, & D. conſentiente, & præſente procuratore, P. ſe-

P. fecit Rotulum claudi & ſigillari, recepto iuramento à S. laico Curſore, quòd fideliter portabit atteſtationes: Præſentibus.

PRÆSENTATIO ROTVLI,

REmiſsione Rotuli facta, partes debent ſe adcitare, ad ſigillum remittentis, ſitné ſanum & illæſum, & ad manum ſcribentis agnoſcendam. & cùm apparuerit fideliter eſſe perlatas litteras, poterunt ſe adcitare ad videndum publicari dicta teſtium, de quo infrâ. Hunc autem actum Notarius ſignet, Anno die &c. S. Curſor laicus iuratus, Rotulum cum atteſtationibus ab Officiali Foraneo, in præſentia N. tulit & præſentauit, & ibidem Pr. D. A. citato procuratore D. P. petiit recognoſci ſigillum, quo Rotulum cum atteſtationibus fuit clauſum. Dicto verò Procu. recognoſcente prædictus Pr. D. A. petiit aperiri rotulum, & dicta teſtium publicari: Præſent.

Hæc de Commiſſario Examinatore. Quoties verò notarii Actorum per Mandatum Domini examinant teſtes; tunc ſimpliciter depoſitiones ſcribunt ſic.

Anno die &c. Teſtes infrà ſcripti pro parte D. A. citati & iurati per me N. Notarium, ſunt examinati prout ſequitur. Primus teſtis &c. vt ſuprà.

Similiter fit, ſi pro parte Rei examinentur teſtes. Illud tamen ſeruet examinator; vt ſemper aſcribat, pro qua dilatione ſunt examinati teſtes, de qua re conſequenter dicamus.

De Probatoriis Dilationibus ad producendos teſtes. C. XXXVIII.

REgulariter de iure non dantur partibus Probatoriæ dilationes ampliùs, quàm ſemel. [a] Et ratio eſt, quia dilatio probа-

a *l. 1. C. de Dilat.*

probatoria de ſui natura eſt peremptoria, quæ aufert facultatem probandi poſt terminum, [b] ad hoc datum. Quia tamen multoties emergunt cauſæ inopinatæ & neceſſariæ, præter culpam eius, qui probationem producere debet: ideò iura temperarunt eiuſmodi rigorem, & concedunt, vt tres dilationes [c] dentur, pro teſtibus inducendis; & aliquando vltra tres, quarta conceditur: cum ſolennitate tamen legali, [d] ſine qua nunquam quarta dilatio datur.

[b] *d. l. 1. vbi Bar: Bal. & Caſtr: idem. in l. oratione co. tt.*

[c] *c. vltra tertiam de teſtibus.*

[d] *Bart. l. fin. ff. de Dilat. & d. l. oratione.*

Pro praxi igitur probatoriæ iſtius dilationis, ſciendum eſt: quòd dilatio differt à productione: qui enim habet primam dilationem, infrà illam poteſt producere hodie, vnum teſtem, cras alium, ſicque ad vltimam vſque diem dilationis, quæ non ſolùmmodo datur de iure, ſed etiam prorogatur ſubinde, quòd in productione ceſſat. Quando autem omnes teſtes, in prima & ſecunda dilatione, produci & examinari non poſſunt; tunc aliæ dilationes, probanti concedendæ & prorogandæ erunt. Quod tamen ſimpliciter fieri non cõſueuit, ſed nonniſi cognita cauſa, [e] etiam pro prima dilatione concedenda, quæ aliquando fit, ſedente pro Tribunali iudice, aliquando verò non ſedente, præſertim ſi leuis ſit præiudicii cauſa. Exemplum huius rei poteſt hoc afferri.

[e] *d. l. 1. & l. à procedente. C. de Dilation.*

Abbas vocauit Parochum in iudicium, vendicando ab ipſo decimas ſibi debitas. Parochus negat deberi tales decimas Abbati: ſuper hac lite, conſcriptis quibuſdam articulis per Abbatem, quos Parochus non credit eſſe veros, petit Abbas ſe admitti ad probandum per teſtes, & pro his dilationem ſibi dari. Iudex, priuſquam admittit partem, aduertit ante terminum datum, infradicta quatuor.

Primò, quid velit probare Actor, & an proſit ſuæ cauſæ.

Secundò, Videt articulos, ad quos probandos petit pars dilationem, ſintné pertinentes.

Tertiò

Tertiò, Dilationem ſeu terminum parti petenti & probare volenti, concedit.

Quartò, De malitia & calumnia cognoſcit, maliciosené petat talem dilationem. Et hoc pro prima dilatione iudex facit. [f]

Pro ſecunda verò dilatione, quoties petitur iudex, vltrà prædicta conſiderat, ſitné legittima cauſa dilationis ſecundæ còncedendæ, qualis cauſa poteſt eſſe, quando quis iuſtum impedimentum habuit; quominùs produxerit teſtes. Hac enim cauſa probata per iuramentum, [g] dilatio ſecunda dabitur, ad teſtes producendos. Quòdſi verò, in ſecunda dilatione producens, ſimiliter impeditus fuerit; tunc poterit *tertiam dilationem* petere: quæ tamen non debet mox concedi, niſi priùs ſufficienter probatum fuerit per teſtes de impedimento, quòd in ſecunda dilatione accidit. [h] Prædictis ergò impedimentis probatis, producens habebit eiuſmodi dilationes ſecundam & tertiam, quarum termini duobus modis ſeruantur: [i] aliquando enim ſecunda dilatio datur, ad tantum tempus, quanto tempore fuit impeditus in prima. Verbi gratia. *Si fuit quis impeditus duobus diebus in prima dilatione, tunc reſtaurabuntur ſibi duo dies:* Aliquando verò ſecunda dilatio datur infrà terminum primæ; tertia verò, infrà terminum ſecundæ; quarta infrà terminum tertiæ.

[g] *c. quia propter § licet de Elect: facit tex. in l. ſcire oportet. § ſufficit ff. de excus. tut. Bar. & Bald. in l. fin. ff. de feriis.*

[h] *Caſtr. d. l. oratione ff. de Dilat. Spec. eo. tit. § videndum. Ant: But. in c. vltra tertiam ext. de Teſtib.*

[i] *Henning. d. rub 19. n. 11.*

Quamùis autem legittimè impedito, iſtæ concedantur dilationes; illud tamen non eſt hic omittendum: quòd in caſu ſecundæ dilationis, non indifferenter datur dilatio ad teſtes producendos, ſed ad eos tantum, in quibus diligentiam ſeruauit in dilatione prima. Exemplum. *Citaui teſtes pro tali die, qui non venerunt. In termino accuſaui eorum contumaciam, fecique eos grauari excommunicatione* &c. *His durantibus prima dilatio tranſiit, & ideò ſecundam peto.* Ad hanc ergò petitionem danda erit ſecunda dilatio contra teſtes, idque

terminus hodie ex arbitrio iudicis pendet, & ſecundùm propinquitatem vel longinquitatem loci, nunc abbreuiari poteſt, nunc prolongari.[r]

De Publicatione Teſtium C. XXXIX.

TEſtibus productis, examinatis & depoſitionibus eorum in ſcriptis redactis, partes ſi volunt poſſunt renunciare vlterioribus inductionibus teſtium, & conſequenter petunt dicta teſtium hinc inde per iudicem publicari. Si autem vna pars tantùm curauit produci teſtes, tunc eadem petet aduerſarium citari ad *videndum & audiendum publicari dicta teſtium.* Iudex verò partibus hoc petentibus publicabit, vel ad alterius inſtantiam citationem decernet, iuxta communem noſtram praxim. Quo termino adueniente, pars aduerſa, contra quam teſtes producti ſunt, poteſt conſentire in publicationem ſub proteſtatione de non approbando contenta, & hoc faciet, ſi tempore admiſsionis non fuerit proteſtatio facta; vel ſi iam fuerit proteſtata pars, tunc vterque litigantium petet publicationem & copiam fieri; & tunc iudex pronunciet atteſtationes partibus publicandas eſſe, & pro publicatis haberi debere, quod facit hoc modo dicens. Teſtimonia, dicta, & depoſitiones, teſtium productorum publicamus, & pro publicatis habemus. Quam publicationem ſolet ſic notarius ſignare.

Anno Die &c. A. & B. Procur. petentibus publicari dicta teſtium R. D. publicauit, petente autem altera parte vel vtriſque copias teſtium eaſdem decreuit cum termino dicendi contra. Præſent.

Obſeruatio.

CIrca publicationem cautio datur, vt quiſque diligenter aduertat, ſi ſuper iiſdem articulis, vellet alios inducere teſtes, vel directè contrariis. Quo caſu in publicationem non eſt con-

[r] *vt not. in c. cùm ſit romana ext. de appell. aut. de teſti. § quia verò multi: verſ. ſi verò. col. 7.*

eſt conſentiendum, nec petat eam fieri pro ſe, ſeu quantum ad ſe: Publicatio enim præcludit [a] viam, alios producendi teſtes ſuper iiſdem articulis, propter timorem ſubordinationis, quòd vtique in matrimonialibus cauſis fallit, quoties ad ſeparationem agitur, [b] in quibus ſententia lata non tranſit in rem iudicatam. [c] Quòd ſi iudex inuita parte publicat; tunc non obſtante tali publicatione, poſſunt produci teſtes [d] ſuper iiſdem articulis vel directè contrariis. Nec habetur hoc caſu ratio ſubordinationis vel corruptionis teſtium: quia hæc ſuſpicio ceſſat non conſentiente parte in publicationem. Deinde, quia ritè & rectè, debent recipi teſtimonia & publicari. Illud autem non fit ritè, quòd contra iuris ordinem & ſollenitatē attentatur: & proinde reputari debet factum, ac ſi nuſquā eſſet factū.

[a] *c. fraternitatis ext. eo: & clem. 2. de teſti.*
[b] *c. ſeries. de teſti*
[c] *c. lator de re iud c. fraternitatis de frig. & malef.*
[d] *gl. c. conſtitutis eo. tit. vbi Abb. & Io. An.*

De Exceptionibus contra Teſtes. C. XL.

OBtenta copia teſtium, Pars contra quam teſtes producti ſunt, diligenter conſideret: an poſsit aliquid contra teſtes opponere vel non. Eſto enim, quòd aliquis ſit teſtis criminoſus, cuius teſtimonium reiicitur de iure; ſi tamen nihil opponeretur contra eum, valebit depoſitio. [a] Neque hoc caſu iudex tenetur ſupplere de facto, [b] ſed pars ipſa, contra quam producitur teſtis, & cui nocet talis productio. [c] Formantur autem dupliciter exceptiones huiuſmodi. Aut ex cauſis quæ reſpiciunt defectum perſonæ teſtis: Aut ex cauſis quæ reſpiciunt dicta teſtium.

[a] *Ang. in auth: de teſti. § quia.*
[b] *vt gl. & dd. l. vni. C. vt quæ deſ: aduoc.*
[c] *Abb. c. verum. ext. de for. comp.*

CONTRA PERSONAM TESTIS *ſic opponitur.*

QVod ſit *domeſticus*, ſeu de familia, [d] *mercenarius*, [e] qui præſtat ſuas operas eo tempore dum teſtificatur: *infamis* [f] qualis eſt ioculator, luſor: & ideò *Sacerdoti non permittitur ludere chartis, nec ſpectare ludentes.* Aut. interdicimus. C. de

[d] *l. 2. C. de teſti.*
[e] *l. reſpiciendum. § furta. ff. de pæn.*
[f] *c. infames 2. q. 7*

Digitized by Google

C. de Epi.& Cler. *& cōuictus repellitur à teſtimonio. Tabernarum frequentator.*[g] Hinc *in Hiſpania tertiò de ebrietate conuictus, reiicitur à teſtimonio: Apud nos verò Clerici tabernas viſitantes, & ebrietatem ſectantes, ad æquales potus quoſcunque potatores obligantes, & pro ſalute bibentes, vel ad bibendum inducentes, Synodali pœna trium marcarum, toties quoties puniuntur: Et quia venter mero exæſtuans facilè deſpumat in libidinem, & ebrietate corda grauantur; ideò ius commune diſponit, ne clerici ad prandium inuitati, vltra tertiam vicem poculum contingant.* c. quando. 44. diſt. *Neq; ſeduci debet aliquis per.* gl. in c. Moyſes. 32. q. 2. *quæ permittit Anglis, Normannis, Germanis, Polonis, fortiter bibere: Ne anima habitet in ſicco. Cùm enim ebrietas auferat memoriā, diſſipet ſenſum, confundat intellectum, balbutiat linguam, corrumpat ſanguinem, & omnia debilitans membra, faciat corpus contremiſcere; facilè inde patet vina parcè eſſe bibenda. Latrinarum purgator & balneorum, carnifex, meretrix, leno, latro, hæreticus, ſacrilegus, inceſtuoſus, homicida, peierator, maleficus, veneficus, adulter, excōmunicatus, vſurarius, hæreticus, Simoniacus, publicè emendatus, à morte liberatus, in cuius ſignum cereum geſtabat:* quæ omnes perſonæ ſunt infames,[h] & de iure à teſtimonio ferendo ſunt arcendę, quia eſt funeſta earum vox.[i] *Criminoſus*[k] quoq; nō poteſt eſſe teſtis, quod intellige de crimine commiſſo, ante depoſitionem; ſecus ſi pòſt.[l] Reiicitur etiam à teſtimonio *minor* 14. *annorū.*[m] *Pater, Mater, Monachus,*[n] *Canonicus Regularis,* vel aliter *ſub obedientia poſitus:* ſine enim licentia ſuperioris nequit eſſe forenſis negotii ſuſceptor. Et generaliter, quibus interdicitur teſtimonium ferre,[o] vel accuſare.

CONTRA DICTA TESTIVM, VARIIS *modis opponitur.*

QVia teſtes ſunt varii, & ſibi contrarii, tales autem reppelluntur:

g *arg. c. ſi conſtiterit ext. de Accus.*
h *Gerar. in def. iur.*
i *c. infames 6. q. 1*
k *c. ſuper eo. de teſti.*
l *Bal. & Alex. l. 1. C. eo.*
m *C. ſi teſtes. 4. q. 3.*
n *c. Monachi. il. 2. 16. q. 1.*
o *d. c. ſi. teſtes.*

luntur: [p] in quibus autem teſtes concordare debeant, datur verſus: *Res, perſona, gradus, locus, hæc ſunt conſona tempus.*

Quia teſtes ſunt ſingulares, [q] & nullam faciunt fidem.

Quia non ſunt examinati, iuxta interrogatoria, quod eſt contra proteſtationem partis.

Quia ſunt inſtructi, qualiter deponere debeant, & hoc intellige de vetita [r] inſtructione.

Quia præſtarunt patrocinium ſuum in hac cauſa. [ſ]

Quia non reddunt cauſam dicti. [t]

Quia extra materiam deponentes, non ſuper tota cauſa, ſed ſuper vno articulo.

Quia teſtis non habet conteſtem ſuum, & tali nec de iure diuino, nec humano creditur,

In caſu tamen in quo nulli nocetur, vni teſti creditur. Hinc cùm dubitatur, *An Eccleſia ſit conſecrata, vni teſti creditur.* [u]

[p] *c. licet cauſam. ext. de probat. c. ſolicitudinem de App. in fi. & l. 1. ff. de teſti.*

[q] *c. cum dilectus de Elect.*

[r] *gl. l. vlt. C. ſi ex fal. inſtr.*

[ſ] *l. vlt. ff. de teſti.*

[t] *l. ſolam C. eo.*

[u] *gl. c. de eccleſiarũ de conſec. diſ. 1. ver. nec teſtes.*

FORMA EXCEPTIONVM.

Contra quoſdam prætenſos teſtes, & dicta ipſorum pro parte R. D. & contra V. P. productos, Procurator nomine procuratorio V. P. proteſtatur, quòd ſi aliqua ſint, aut contineantur in dictis prætenſis atteſtationibus, ſeu dictis teſtium, quæ faciunt, aut facere videntur pro parte ſua, & contra partem aduerſam: illa in ea parte impugnare non intendit, nec impugnat, ſed approbat, & admittit ſaltem per modum tacitæ admiſsionis, & approbationis. In quantum verò faciunt, aut facere videantur pro parte aduerſa, & contra partem ſuam: extunc dictus Pr. excipit, opponit, arguit, & excipiendo dicit, quòd dicti prætenſi teſtes, ſunt friuoli, inepti, inefficaces, in tantum quòd ipſis non eſt fides adhibenda in iudicio, & extra. Et aliâs, ſunt tales, quòd non nocent parti, contra quam nec releuant partem pro qua producuntur,

Digitized by Google

cùm in teſtimoniis ſuis ſint ſingulares, diuerſi, aduerſi, ſibimetipſis contrarii. Et aliâs, ſunt tales, quòd ipſis non obſtantib. vos R. D. poteſtis, & de iure debetis ſententiam definitiuam pro principali meo ferre, prout ex infradictis patet.

Hîc ponantur defectus, qui reperiuntur in teſtibus, vt ſuprà.

Reprobatis teſtibus ſupradicto modo, tunc pars, ſi aliquos produxit teſtes, addat ſic.

Teſtes verò producti pro parte principalis mei, optimè depoſuerunt; & cùm ſint omni exceptione maiores, dictus Pr. refert ſe ad depoſitiones, & dicta eorum. Et breuiter dicendo, omnes conditiones, quæ requiruntur ad ſufficiens teſtimonium, & ad hoc vt teſtibus credatur, iidem teſtes habent. Ex præmiſsis igitur, & quolibet dictorum, petit dictus Pr. nomine quo ſuprà procuratorio per vos R. D. & veſtram ſententiam definitiuam, dici, pronunciari, decerni, & declarari, non obſtantib. dictis prætenſis, & friuolis teſtium probationibus pro parte D. A. productis, præfatum D. P. fore abſoluendum, & abſolui ab impetitione D, A. ſibiq; ſuper vlterioribus impedimentis, oppoſitionibus, & contradictionib. perpetuum ſilentium imponendum fore, & imponi, iuſtitia median. veſtrum benignum officium in hoc imploran.

Has excep. &c, Saluo, &c. Et proteſtatur, &c.

Exceptionibus Reprobatoriis oblatis per reum, actor poteſt pari modo contra teſtes, ſi quos reus produxit, ad eoſdem articulos probandos excipere. Si verò tantùm reus excepit, & teſtes nullos pro ſe produxit; tunc actor petat copiam exceptionum cum termino ad dicendum contrà, alias ad replicandum, quod notarius ſignat. Anno, die, &c. Pr. D. P. produxit quaſdam exceptiones in ſcriptis, contra quoſ-

dam teſtes, ſeu dicta illorum pro parte D. A. productorum accuſando contumaciam partis, nihil in termino facientis. Ex aduerſo Pr. copiam exceptionum petiit & terminum ad dicendum contra, aliâs ad replicandum: Et R. D. præfixit ad 8. Præſent. &c.

TENOR REPLICATIONVM

Contra quandam prætenſam chartam loco, exceptionum contra atteſtationem, & dicta teſtium, pro parte V. P. & contra D. A. nuper in iudicium veſtrum oblatam, Procur. nomine quo ſuprà, ante omnia proteſtatur, quòd ſi quæ exceptionum ſint, aut contineantur in dicta prætenſa charta, quæ faciant, aut facere poſſint pro parte &c. vt ſuprà in forma Exceptionum. Et in primis, ad generalia deſcendendo, replicando, Pr. dicit partem aduerſam fruſtrà ius commune allegare, cui conſuetudo Prouinciæ Gneſnen. derogauit, in qua alieni Parochi percipiunt decimas à Parochianis, & ſæpe vnus poſt prædiales percipit agros, alter poſt Gmetonales, vel alternatim. &c. Ad ſpecialia eueniendo, ad primam Except. replicando dicit, falſum eſſe quod non iuxta interrogatoria examinati ſint teſtes, & in eodem refert ſe pars ad examen.

Ad 2. Quando dicitur, quod non ieiuni replic. dicit. magis eſſe de honeſtate, vt ieiuni ſint, non de neceſſitate, & ſufficit ſobrios eſſe.

Ad 3. in qua deducitur ſingulares eſſe replic. dicit, nō bene procuratorē intellexiſſe teſtium depoſitiones, quas ſi legiſſet, conteſtes reperiſſet &c.

Similiter quod dicitur diuerſos eſſe, repl. quò ad ſenſum in dictis concordare teſtes, licèt non quò ad verba. *Hic reducantur in concordiam teſtimonia, quod ſemper debet fieri*

Digitized by Google

ſieri, propter odium periurii, & quomodo hoc ſieri debeat, vide gl. in c. cum tu, & c. cum noſtra de teſti.

Ad 4. in quo dicitur eſſe infames, rep. dicit excipientem non intelligere ſuam exceptionē. Infamia enim qua fuit notatus eſt retroacta, in quo caſu infamia teſtimonium medio tempore datum non poteſt infringere.[y]

Ad 5. in quo domeſticus eſſe teſtis deducitur, mercenarius &c. replicat, talem teſtē eſſe à multo tempore ablegatum: & cùm non ſit in fraudē facta ablegatio, nec ſit receptus ad domū producentis, ſtandum eſt eius dictis.[z]

Ad 6. quando deducitur fuiſſe inſtructos, replic. dicit partem producentem poſſe cum teſtib. producendis colloqui, reuocando ei in memoriam actum totum, vt aptè verba omnia proferat.[a]

Ad 7. quod de monachis allegatur, replic. ipſos cogi ad deponendum licentia ſuperioris accedente. Idem dic de patre, matre, conſanguineis, ſi controuerſia de matrimonii impedimentis oriatur.[b]

Ad teſtes partis aduerſæ deſcendendo, rep. dicit, quod cùm ſint plures, & nobiliores pro parte princ. mei, non erunt iſti ignobiliores audiendi: & licèt probent poſſeſſionem rei iuxta eius intentionem; hoc tamen nihil eum iuuat, cùm ſit malæ fidei poſeſſor. &c.

EX prædictis igitur. &c. & petit pr. ſententiā pro parte ſua fieri &c. Has replicat &c. Saluo &c.

Exhibitis replicationibus dabitur reo terminus ad duplicandum, & ſi voluerint partes, poſſunt iuxta qualitatem cauſę procedere vſque ad quadruplicandum.

OBLATA Anno dic &c. pr. talis obtulit replicationes prout terminus requirebat ex aduerſo procuratore partis aduerſæ copiam petente, vnà cum termino ad duplicandum. Et D. præfixit terminum ad 8.

y l. furti § 1. ff. de his qui not. infam.

z Bart. l. poſt contractum ff. de donat.

a Miſſing. cent. 3. obſ. 75.

b vt ext. qui mat. acc. poſ.

Digitized by Google

De Termino, ad producendum omnia, & de Inſtrumentorum editione C. XLI.

PROductis teſtibus, & eorum dictis publicatis, ſi nondum probè intentio actoris probata fuerit; debet pars recurrere ad alia producenda: qualia ſunt *inſtrumenta*, *priuilegia*, *Bullæ autenticæ*, *Proceſſus in cauſis*, *Cedulæ*, *& ſi quæ alia habuerit iura de Archiuiis antiquis extracta, & quæcunque alia documenta in ſcriptis confecta*: quæ omnia actor vel reus, quoties producere vult, tenetur ante concluſionem in cauſa edere: concluſio ſiquidem in cauſa eſt terminus excluſiuus productionis inſtrumentorum.[a] Porrò ad declarationem huius termini, de natura inſtrumenti ſunt hæc notanda, *inſtrumentum eſſe ſcripturam ad memoriam, vel aſſertionem ſeu probationẽ alicuius rei facta*:[b] & dicitur inſtrumentum, quaſi inſtruens mẽtem ipſius iudicis, & hoc quidem eſt duplex: *Publicum & priuatum*: Publicum inſtrumentum vel eſt *Principale* vel eſt *extractum*. Principalis nomina ſunt, *Autenticum*, *Originale*, *Exemplar*. Extracti appellationes ſunt, *Exemplum*, *ſumptũ*, *memoria*,[c] *copia*. AVTenticum inſtrumentum ſeu publicum eſt, quod per manum publicam, hoc eſt per notarium confectum, de iure vel conſuetudine plenam habet fidem: & quoties producitur coram iudice, creditur illi: etiam mortuis teſtibus, vel tabellione,[d] quod verum eſt, ſi debitæ ſolennitates in inſtrumento adhibeantur, quæ numerantur vndecim.

1. *Vt præponatur Inuocatio Diuini nominis*[e] puta *In nomine Domini amen*.

2. *Vt contineat annum Domini.*[f] Variè autem opponitur annus. *Secundum ſtylum Cancellariæ, & cameræ Apoſtolicæ ab incarnatione, id eſt à die Anunciationis B. M. V. quæ eſt 25. dies Martii: & ideo in diplomatibus ſcribitur Dat. Romæ ab incarna-*

[a] c. cum dilectus ext. de fi. inſtr.

[b] Spec. tt. eo. § 1.

[c] not. gl. l. 2. ff. de fi. inſ.

[d] c. 2. ext. eo.

[e] Spec. d. tt. & Aut. Vt præpon. non Imp. § nos enim. ib. gl.

[f] d. Aut. gl. ver. auctore.

Digitized by Google

carnatione &c. Secundùm vero ſtylum cauſarum palatii Apoſtolici, Annus à Natiuitate Domini computatur: quam conſuetudinem nos in conſiſtorio Cracouien. ſequimur.

3. *Vt nomen Papæ Imperatoris Regis* illius loci, in quo inſtrumentum conficitur, ſcribatur [g] *Hodie tamẽ conſuetudo obtinuit, vt tantum modo nomen Papæ, & annus Papatus ipſius apponatur.*

4. *Vt nomen Conſulis exprimatur*, quod hodie de conſuetudine non apponitur. [h]

5. *Locus contractus, vel actus geſti* ſcribi debet: [i] quidam cenſent, locum loci exprimendum. [k]

6. *Menſis & Dies inſtrumenti.* [l]

7. *Indictio.* [m]

8. *Series facti ſiue negotii exponi debet, cauſaque debendi*: vt pote ex mutuo commodato. &c.

9. *Teſtes* & nomina eorum.

10. *Nomen notarii, & cognomen, & cuius authoritate Notarius*: apud nos verò requiritur, vt ſit ab Ordinario vel Officiali loci, aut Capitulo approbatus.

11. *Signum notarii*, quo in conficiendis inſtrumentis vtitur. Et notarius ſemper ſcribat, ſe rogatum fuiſſe, vt inſtrumentum conſcriberet; aliâs enim nullius erit momenti. [n] Sunt & aliæ ſolennitates, quæ reſpectu extrinſecæ ſolẽnitatis ponũtur.

1. Quia confecto inſtrumento tenetur coram partibus ea legere omnia quæ ſcripſit. [o]

2. Quia ſcire debet omnia ad artẽ notariatus pertinentia, ne imperitia ſua alicui obſit. [p]

3. Quia de perceptis ſenſu corporeo, cõficere debet inſtrumentum. Et ſi quis malitioſe, & in fraudem iuſtitiæ prohibuerit inſtrumenta conficere, ſuper factis & geſtis coram ipſis, *tunc apud nos Archiepiſcopus, & Epiſcopi Prouinciæ, in vi-*

ginti

[g] *Abb. c. 2. ext. eo.*

[h] *gl. c. quoties. 1. q. 7. ver. conſulibus.*

[i] *c. Abbate de re iud. in 6.*

[k] *gl. d. c. abbate ver. conſeretur.*

[l] *gl. ver. eo die. § item. verborũ. Ins. de inut. ſtip.*

[m] *not. gl. c. inter dilectos de fi. inſt.*

[n] *Spec. hoc tt. & Aut. de Tabell. vbi Aug. & Id.*

[o] *Io. And. in add. ad ſpec. & l. contractus, C. de fi. inſtr.*

[p] *Abb. d. c. 1.*

ginti, inferiores clerici, vel laici in decem florenis auri Vngaricalis, pro fabrica Eccleſiæ Cathedralis applicandis, puniuntur vt in Conſt. Sinod. de fide inſtr. diſponitur.

4. Quia de permiſsis, q & quia in membrana vel alba charta inſtrumenta faciet, ſuper quo poſt creationem ſuam, de nouo in manibus Ordinarii vel Officialis, aut Capituli iuramentum faciet.

INSTRVMENTVM ORIGinale propriè dicitur ſcriptura, quæ breuiaturas continet, vulgò ***Protocolum*** appellatur: [r] impropriè *Originale Inſtrumentum* dicitur ſcriptura, quam notarius rogatus extrahit, & facit fidem.

[r] *Bal. in rub. C. de fi. inſ.*

EXEMPLAR, Principalis ſcriptura dicitur ad differentiam exempti ſeu tranſumpti.

PRIVATVM INSTRumentum, eſt ſcriptura manu priuati hominis ſcripta, in qua exprimuntur ea, quæ geſta ſunt: & talis ſcriptura, ex ſe non habet fidem plenam; ſed ex ſubſcriptione teſtium, vel ſcribentis: tales ſunt priuatæ ſcripturæ, *Chyrographa ſiue Apochæ*: in quibus debitor ſcribit ſe à Creditore creditum accepiſſe. *Antipochæ ſeu Quietantiæ, priuata ſigna, ſigilla*: quæ quidem probant plenè contra ſcribentem. [s] pro ſcribente verò, nullam fidem habent, [t] niſi ſit ſcriptura ab vtroque contrahentium ſubſcripta: tunc enim ceſſat ſuſpicio, & creditur quotidianis his inſtrumentis. *Cautiones* [v] etiam *Epiſtolæ* [x] miſsiuæ, *Libri Rationum Mercatorum*, [y] vocantur priuata inſtrumenta.

[s] *l. Publia ff. de pos. § vlt.*
[t] *l. exemplo. l. non epiſtolis. C. de probat.*
[v] *l. ſi ex cautione C. de non nū. pec.*
[x] *d. l. non epiſtolis.*
[y] *l. rationes. C. de pac.*

His præmiſsis, pro praxi termini, ad producendum omnia ſciendum eſt, eum ſic neceſſarium eſſe; vt ſi aliquis auditor Sacri palatii, in aliqua cauſa ipſum omitteret, tunc ſententia, quæ ferretur eſſet nulla; [z] in beneficialibus tamen, coram Ordinario poſſet omitti, in quibus ſine figura iudicii proceditur. [a] Vtile verò eſſet in aliis cauſis hunc terminum ſeruare, propter breuian-

[z] *Rota. dec. 2. de reſcr. in non n. 38.*
[a] *clem. ſæpè de ver. ſign.*

breuiandas lites; niſi enim hic terminus præfigatur; inſtrumenta poſſunt produci, quandocunque voluerint partes ante concluſionem. Quoties ergò pars inſtrumenta edere debet, toties aduertat, an inſtrumenta pro ſe faciant. Nam ſemel producta inſtrumenta, communia ſunt vtrique parti, & producens videtur fateri cōtra ſe & pro ſe.[b] Hinc inoleuit Praxis, vt producēs proteſtetur *ſe iura & munimēta, non aliter exhibere, quàm ſi pro ſe, & contra partem aduerſam faciant, & hoc caſu dicunt*, quòd productio nihil faciet contra producentem: *Actus enim agentium vltra ipſorum intentionem non operatur.*[c] Verum hac non obſtante proteſtatione, pars aduerſa poteſt repetere, & producere hæc iura pro ſe,[d] quatenus ſuum fauorem concernunt. His conſideratis, in termino producens dicat:

R. D. Satiſfaciendo termino, compareo, & in contumaciam partis aduerſæ, non producentis omnia, cuius contumaciam accuſo, produco vnum inſtrumentum, ſeu Priuilegium dotationis decimarum, per Sereniſ. Regem &c. ſignatum ſigillo Regni ſcriptum &c. & ſubſcriptum &c. & peto per aduerſarium ſuper recognitione dicti ſigilli & ſigni, vel manus ſubſcriptione reſponderi medio ſuo iuramento.

His dictis, ex aduerſo pars ſi habeat inſtrumēta producat, & petat copiā productorū, vnà cū termino ad dicendū contrà: ſigilla verò ipſa manū ſubſcribētis recognoſcat medio iuramēto. Et ratio eſt, quia ſi ſigillum, inſtrumento appenſum, non recognoſcatur per aduerſarium; fruſtra inſtrumentum allegatur, cùm ei non ſit fides: niſi producens probet authenticum.[e] Similiter fit, ſi aduerſa pars ſignum notarii non agnoſcat, vel notarium; tunc enim producens probabit illum notarium eſſe. Probatio verò fiet, aliquando per Ordinarii[f] vel Officialis loci, vel Capituli recognitionem, ſeu per approbationem, vel

b *Innoc. c. cum olim ext. de cens. in fi.*

c *l. non omnis ff. ſi cert. pet. Et veſtr. lib. 6. pr. Rom. c. 1. n. 6. ib. Grauat. n. 20.*

d *Iac. Butr. l. minus C. de teſti. vi. Maſcard. concl. 915. n. 17.*

e *l. vni. C. ſe mand. princ.*

f *lib. 2. Conſ. Syn. Prac. de fi. inſtr.*

T

vel per nominis, ſigni,& manus ſuæ ad Metricam eccleſiæ Cathedralis inſcriptionem: vel per teſtes, qui præſentibus partibus deponent de veritate ſigillorum, vel legalitate notarii: Et ſi primi teſtes male depoſuerint; tunc producuntur alii. Neque hic eſt locus regulæ: *Quòd didicitis, teſtificatis pars non admittatur ad nouos teſtes*: quia ex quo agitur de recognitione iurium, nullus timor ſubeſt ſubornationis teſtium. Poterit etiam probatio fieri, *per inſtrumentum Creationis, per poſſeſſionem longam officii, per notitiam manus ſcribentis, per publicam famam, per ſimilia inſtrumenta ſæpe viſa. per antiquitatem inſtrumenti, quæ ſæpe pro agnito habetur ob vetuſtatem, ſicut etiam inſtrumentum ex longinquo allatum habetur pro recognito.* [f]

[f] *Vrſ. d. 1000.*

OBLATA.

DIe &c. Pr. A. produxit quædam priuilegia, vnum dotationis ſub titulo B. aliud fundationis, & incorporationis decimatum R. D. &c. cum ſigillo eius & Capituli ſub datis &c, ad probandas poſitiones & articulos per ipſum productos, petendo partem aduerſam compelli ad recognoſcendá ſigilla & ſigna, medio ſuo iuramento. Ex aduerſo Pr. N. petente copiam & terminum ad dicendum contra producta, & ad videndum ſeu recognoſcendum ſigilla. Et D. præfixit terminum ad 8. conceſſis copiis.

Obſeruatio.

QVando inſtrumentum diuerſa continet capitula; tunc producens poteſt proteſtari, [g] *ſe nolle vti inſtrumento, niſi quo ad tale capitulum tantum, & non aliter, neque vltra,* & hoc caſu aduerſario non dabitur integrum exemplum inſtrumenti ſed capituli ſignati duntaxat: [h] iudici tamen legetur inſtrumentum totum. [i]

[g] *Bar. l. aurelius. § quidem. ff. de lib. leg. Ant. Gran. d. loco.*
[h] *c. cum contingit. ext. de fi. inſtrum.*
[i] *c. cum perſonæ. de priu. in 6.*

De Ter-

De Termino ad dicendum contra producta C. XLII.

COpiis editis, quæ de iure aduerſario edi debent, [a] in termino eaſdem impugnandi; in primis diligenter prælegat opponens, [b] cui inſtrumentum inſeruiat; quid in ſe contineat: an partem producentem releuet: an is, qui conceſsit, poterat concedere. Deinde videat, an ſit aliqua raſura, vel innouatio prioris figuræ, potiſsimum ſi fiat in loco ſuſpecto. Vltimò conſideret

Formam, ſtylum, filum, raſam membranam, ſigillum,
Quæ ſex falſata, dant ſcripta valere puſillum. [c]

Vt autem ſpeciales exceptiones habeantur contra omnia producta: ideò hic inſeruimus exceptiones contra varias ſpecies inſtrumentorum.

[a] l. 1. § edenda. ff. de edendo.
[b] Spec. ti. eo. § inſtrumentum.
[c] gl. c. licet. de crim. fal.

EXCEPTIONES CONTRA INSTRVMENTUM.

QVia caret ſolennitatibus requiſitis, de quibus ſuprà. [d] Quia eſt confectum à notario publico, non approbato ab Ordinario: quo caſu *clericus vel laicus in domo ſua talem notariũ manutenens, pœna decẽ marcarum punitur de Cõ. Syn.*

[d] ti. præced. de ter. ad pro. omn.

EXCEPTIONES CONTRA PRIVILEGIUM.

QVia eſt impetratum, lite pendente, non facta litis mentione. [e]

Quia eſt alterius confirmatiuum: non enim valet, niſi oſtendatur principalis conceſsio. [f]

Quia eſt perſonale, quod non tranſgreditur perſonam. [g]

Quia concedens non poterat concedere: & ſigillum eſt falſificatum.

[e] c. vlt. ext. vt lit. pend. c. dudũ ext. de priu.
[f] l. cum principale ff. de reg. iu.
[g] Spec. de inſtr. edit § nunc autem.

 Quia

Quia eſt conceſſum ſecundùm ius commune, & nihil priuatum offert.[h]

Quia priuilegium conceſſum, magnam læſionem infert, contra quem conceditur,[i] & nullam mentionem expreſſam facit legis vel canonis, contra quem datum eſt.

Quia ſuppreſsione veri, & ſuggeſtione falſi eſt impetratū.[k]

Quia eſt contra ius naturale: nulla autem conſtitutione hoc tolli poteſt.[l]

Quia ob cauſam erat conceſſum quæ ceſſat: vbi conſidera, qualis ſit cauſa, an finalis, an impulſiua.[m]

Quia priuilegiatus fecit contra priuilegium,[n] quod perditur variis modis: hinc verſus.

Si facis contra, ſi negligo, propter abuſum,
Delictum, damnum, pariterque conceſſa poteſtas.

Quia priuilegium exemptionem ratione perſonę continēs, non extenditur ratione membrorum.[o]

Quia ſub conditione datum, quæ nondum eſt adimpleta.

EXCEPTIONES CONTRA TESTAmentum.

QVIa teſtamentum in alienam voluntatem eſt collatum, cū inſtitutione hęredis iuxta arbitrium alienum: & tale non valet ſecundùm leges, ſecus fit de benignitate.[p] Hinc qui extremam voluntatem committit in alterius diſpoſitionem, non videtur inteſtatus deceſsiſſe.

Quia teſtamentum non eſt vltimum,[q]

Quia teſtator furioſus,[r] mutus, ſurdus,[ſ] minor 14. annis[t] filius familias,[v] infamis.

Quia filium exhęredauit, cauſa vera nòn expreſſa.[x]

Quia in loco ſuſpecto eſt raſum, viciatum.[y]

Quia ſolennitates requiſitę ſunt omiſſę in teſtamento.[z] puta numerus

h *c. Abbatē. de verb. ſign.*
i *c. quid per nouale. tt. ſup. eo.*
k *c. ſedes. ext. de Reſcrip.*
l *§ ſed naturalia Ins. de iu. nat. gent. & ciu.*
m *l. generaliter C. de Epi. & cler*
n *c. cum acceſiſſent. de conſt. c. ſi de terra. c. accedentib. de Priuil.*
o *Abb. c. ex ore. de priuileg. c. verum. de cond. appa.*
p *c. vltima. l. 3. q. 2. c. cum tibi de Teſtam.*
q *c. cum Marthæ. de celebr. Miſſa.*
r *l. furioſum. C. qui teſt. fac. non pot.*
ſ *l. diſcretis. C. eo*
t *ff. de teſt. qua ata.*
v *l. pen. C. de inof. teſta.*
x *Aut. Vt cum de app. §. cauſas gl. c. quinta vallis de iureiu.*
y *c. licet. de crim. fal.*
z *Inſt. de Teſtam. ord.*

Digitized by Google

ta numerus teſtium,rogitus,ſigilla,ſubſcriptio &c.De iure tamē canonico non requiruntur tantæ ſolennitates : & valet teſtamentum coram parochiali presbytero, & duobus teſtibus factum.[a]

Quia teſtator religionē ingreſſus eſt, & ſeculo renūciauit.[b]

Quia ſine hęredis inſtitutione nec executoribus deputatis, eſt confectum; quo caſu prælati iuxta teſtatoris voluntatem teſtata diſpenſant:[c] alioqui ab inteſtato relicta diſpenſantur pro ſepultura, pro debitorum exolutione, abſolutione ſeruitorū, & conſolatione conſanguineorum, pro fabrica eccleſiæ, quod ex conſtit. Synodi Prouincialis Gneſnen. procedit, & approbatione Papæ: ſecus enim de reb. intuitu eccleſiæ quæſitis, beneficiatus teſtari nequit.[d]

[a] *c. cum eſſes. ext. eo.*

[b] *c. quia ingredientibus 19. q. 3.*

[c] *vt in Prou. Conſ. de Teſt. & an. gr. idem de Suc. ab int.*

[d] *c. quia nos. c. relatum. ext. eo*

EXCEPTIONES CONTRA SENtentiam.

OPPoſitiones fiunt hoc modo, prout infrà de ſententiæ impugnatione dicitur.

FORMA AVTEM OPPONENDI EST talis.

CONTRA quaſdam chartas loco priuilegiorum, ſub titulo N. Regis Poloniæ dotationis, & B. Epiſc. Cra. incorporationis, ac quorundam articulorum procurator, & nomine procuratorio diſcreti Plebani in N. excipiendo proteſtatur, quòd ſi quæ ſunt, aut contineantur, tam in prædictis chartis priuilegiorum, ſi dici merentur quàm etiam poſitionum, & articulorum, quæ faciunt aut facere videntur pro parte ſua, & contra partem aduerſam, illa in eo duntaxat non impugnat, ſed admittit, & approbat ſaltem tacitè. In quantum autem facerent, aut facere viderentur pro parte aduerſa, dictus Procurator excipit, opponit, arguit, & excipiendo dicit. Quòd di-

ctæ prætenſæ chartæ loco priuilegiorum adductæ ſunt, impertinentes, inefficaces, & de iure inadmiſsibiles, vetuſtate conſumptæ, cùm per abuſum, ſi aliquid valuiſſent, eſt ipſis renunciatum, & aliàs extra terminum ſunt productæ, contra ſtylum & obſeruantiam Curiæ Romanæ. Priùs enim adductæ ſunt probationes, & recognitiones ſigillorum, antequam admiſsio facta eſt: & terminus pręfixus ſit ad probandum, &c.

Hìc inſerantur Exceptiones cauſæ inſeruientes, & tandem in fine ſcribatur.

Ex prædictis igitur petit Procurator nomine quo ſup: procuratorio, non obſtantibus dictis prætenſis chartis priuilegiorum pro parte D. A. adductis per vos &c. ad ſententiam deffinitiuam pro parte D. P. procedendum fore, & procedi iuſticia mediante. Has exceptiones &c.

Quod ſi verò nulla fuerit opus ſpeciali exceptione contra producta; tunc procurator dicat generalia contrà. Si autem & generaliter neglexerit excipere, tunc contumacia partis accuſatur, nihil in termino facientis. Hoc facto terminum ſibi dari petunt Procuratores, ad declarandum: [c] de quo dicetur infrà: præmiſſa priùs doctrina, de aliis probationũ ſpeciebus.

[c] Hen. God. rub. 23.

De reliquis tribus probationum ſpeciebus, videlicet de Facti euidentia, Iuramenti præſtatione, præſumptione, & primò de notarietate C. XLIII.

ORDO iuris eſt in notoriis factis ordinem non ſeruare. [a] Vnde licèt ad ordinariam iuris cognitionem notorietas, non pertineat: ne tamen à nobis intacta relinquatur hæc probationis

[a] Spe. de Excep. § vlt. Fel. c. euidentiam de accu. & c. cum non ab homine de Iudic.

bationis ſpecies; de ea agemus breuiter. Et in primis ſciendum eſt, notorietatem ſeu facti euidentiam eſſe, quando quid ſenſu corporeo coram percipitur: & hæc tantam vim habet in probando; vt quoties de notorietate conſtat, toties non eſt opus accuſatione, nec teſtiũ productione: [b] poteſtque iudex ad condemnationem partis, in tali caſu procedere. Hinc *clericus habens animalia bipedia ſuper terram, in domo gradientia, conuincitur incontinentiæ ex notorietate.* [c] Similiter, *ſi quis aſſerat vulnus atrox, & mox indicet locum:* hæc probatio non poteſt in dubium vocari.

b d. c. euidentiæ c. tua de cohab. cler. c. veſtra eo. tit. c. manifeſta. 2. q. 1.

c gl. d. c. tua. § ex euidentia.

PROCESSVS IN NOTORIIS.

SAcrum Palatium, omiſſa omni tela iudiciaria in notoriis, & ſimilibus: duos tantùm terminos ſeruat. [d] *Ad dicendum contra Commiſſionem*: ſi coram delegato agatur. *Ad dicendum contra articulos,* quos actor exinde dat, intentionem ſuam fundans; quibus præmiſsis, abſque vlla tela iudicaria, & terminorum obſeruatione ad ſententiam proceditur.

d Veſtr. in pr. lib. 5. c. 11.

Ad hunc proceſſum intelligendum, vtiliter hic dici poteſt, in iure aliud eſſe *Notorium iuris*, aliud *Notorium facti*, aliud *Præſumptionis.* [e] De notorio iuris talis eſt regula. *In notorio iuris requiritur probatio cõtra negãtẽ, ſe eſſe de aliquo crimine condemnatum.* [f] De notorio facti, hæc ſit regula. *Notorium facti, nulla tergiuerſatione celari poteſt: nec auditur hoc caſu appellans.* [g] De notorio præſumptionis, ſic ſtatuitur in iure. *Præſumptioni notoriæ, deficiente probatione in cõtrariũ, creditur.* [h]

e gl. ind. c. manifeſta.

f d. gl. c. manifeſta.

g c. cum ſit romana. c. peruenit. de App.

h c. Michael. de fil. presbyt. vbi gl.

Verùm quia non ſolum in notorio proceſſus fit: ſed etiam ſuper Rumore, & Fama: ideò de his ſubiiciendum eſt.

PROCESSVS SVPER RVMORE,

RVmor eſt particularis inſinuatio, ex ſola ſuſpicione & incerto

Digitized by Google

certo auctore proueniens, & talis nihil probat : [i] ſed præſumptionem iuducit, iuxta illum verſum :

[i] Hoſt. in ſum. de coha. cle. & mul. & c. Oſius de Elec.

Rumor de veteri faciet ventura tueri,
Cras poterunt turpia fieri, ſicut heri.

Et quoties talis rumor, militat contra aliquem; tunc inquiſitio fit ſub illa forma: *Auditis, quatenus eſt rumor populi.* [k] & ſi conſtiterit de delicto per inquiſitionem, quod non ſit publicum, tunc conſulit Diaz, Clericum conuictum, vel confeſſum, *Camerario proceſſu*, & *Familiari diſciplina* corrigendum, [l] relegandumque ſine expreſſione cauſæ in Sententia.

[k] c. qualiter de Acc. c. Deus. 2. q. 1. c. ex literis de exces. prel.

[l] Diaz in pr. crim. c. 87. n. 6.

PROCESSVS SVPER FAMA.

SVper fama tūc inquiritur, quādo inter homines eſt fama publica, ſeu inſinuatio & proclamatio cōmunis, ex ſola ſuſpicione proueniēs, & hęc nihil probat. hinc illud. *Fama volat:* id eſt, non eſt ei de facili credendum. [m] Inducit tamen Canonicam purgationem, quoties eſt frequens & ſcandalum pariens. [n] Si autem fama vnius teſtis adminiculo iuuetur; tunc talis fama probat : [o] quæ omnia in probationibus audiendis perpendenda ſunt iudici. Quoties igitur clamor validus, & infamia præcedit à perſonis honeſtis, non ſuſpectis, nec maleuolis; tunc regulariter inquiſitio ab Ordinario inſtituitur: [p] & vocatur hæc inquiſitio ſolennis, quæ dupliciter fit: [q] vel enim inquiritur ſuper *Statu Eccleſiæ, tàm in capite, quàm in membris.* vel ſuper *exceſſu ſingularis perſonæ.*

[m] c. Si quis, diſ. 85.

[n] d. c. qualiter.

[o] c. præterea. de teſti. & Hoſ. d. loco.

[p] d. c. qualiter.

[q] Spec. in ti. de Inquis. n. 3. § viſo.

PRAXIS INQVISITIONIS SOLENNIS

SI ſuper ſtatu Eccleſiæ infamatæ, & Prælatorum; tunc ſine ſtrepitu iudiciario, ſed de ſimpliciter & de plano proceditur. [r] Et in primis *omnes iurabunt, plenam & veram dicere veritatem, ſuper his quæ ſciunt, vel credunt, exceptis occultis in ſua eccleſia, tàm in Capite, quàm membris reformanda.* Deinde *Inter-*

[r] Spec. d. loco. & c. olim de Accus.

Digitized by Google

interrogationes fiunt, quæ ſuccedunt loco probationũ. Vltimò, *teſtes qualeſcunq; admittentur, quales Eccleſia habere poteſt.*

Si ſuper ſingulari perſona inquiſitio fiat; tunc præſente eo, qui inquiſitioné promouet, fieri debet. [f] Et inprimis *citabitur infamatus: & propoſitione facta ab eo, qui inquiſitionem fieri procurauit, interrogabitur infamatus:* An ſit infamatus ſuper tali crimine. Si confitebitur: tunc non eſt opus alio proceſſu ſuper infamia, nec libelli oblatio, & litiſconteſtatio requiritur: ſed Capitula debent ei dari, ſuper quibus debet inquiri, nominaq; teſtium, & dicta erunt publicanda; vt ſe defendat per exceptiones, replicationes, &c. Goffredus tamen ſentit, quòd in hoc paſſũ opus eſt libello, & litiſconteſtatione, & ordo debet iuris ſeruari in inquiſitione, ad inſtantiam alicuius, de quo habetur c. qualiter il. 2. de Accuſat.

[f] Spec. d. loco.

Sed ſi ex officio Epiſcopus inquirat; tunc edi debent capitula infamato: & ſi neget ſe infamatum, inprimis de infamia Epiſcopus cognoſcat, poſtea de crimine. Teſtes verò non niſi legittimos recipiat, quorum nomina & dicta tradat infamato, qui ſe defendet excipiendo, replicando, &c. Et hæc ſolennis inquiſitio ex officio, naſcitur ex *inquiſitione præparatoria, qualem Epiſcopi faciunt in Viſitatione, inquirendo de clericis, & laicis.* Quoties enim ſecretè inquirit Epiſcopus de clericis, ex aliquibus de parochia dignis, & cognoſcit ex depoſitionibus iuratis, aliquem clericum eſſe infamatum grauiter apud bonos & graues viros, toties ad illam ſolennem inquiſitionem procedit. Hodie verò ex Decreto [t] SS. Conc. Trid. *Epiſcopi procedere poſſunt contra exceſſiuos clericos, ſine ſtrepitu, & figura iudicii, ſola facti veritate inſpecta.*

[t] c. 14. Seſ: 25. de ref.

De Iuramento Litiſdeciſiuo. C. XLIV.

QVia in defectu probationum, iuramentum maximum

Digitized by Google

eſt litium expediendarum remedium; ideò de quotidiana eius materia, & in practica vtili ac neceſſaria dicendum eſt inter ſpecies probationum. Eſt autem *iurare, aliquid Deo teſte dicere.* [a] Iuramentum verò *eſt actus* [b] *inuocationis, ſeu aſſumptionis nominis diuini, ad confirmationem, ſeu teſtimonium veritatis.* Hinc iuramentum pro veritate habetur, & facit de non debito debitum. [c] Et quoniam iuramentum dicitur eſſe omnis controuerſiæ finis: [d] ideò tres eius numerantur ſpecies, *Voluntarium,* I*udiciale, Neceſſarium.*

VOLVNTARIVM communiter, Conuentionale, & extraiudiciale vocatur, quod pars parti defert extra iudicium, & de eo talis ſit regula. *Voluntarium voluntariè defertur, & voluntariè ſuſcipitur, nec refertur.* [e]

IVDICIALE eſt, quod pars parti defert in iudicio coram iudice, & eo approbante, & iſtud poteſt quis deferenti referre; [f] adeò vt ſi actor, cui relatum eſt iuramentum, nolit illud præſtare, reus abſoluatur: [g] hinc ortum eſt iuramentum *Delatorium, & Relatorium.*

NECESSARIVM, quod & ſuppletiuum dicitur eſt, quod in defectu plenę probationis à iudice parti melius probanti defertur, & tale iuramentũ tenetur pars ſuſcipere, nec poterit delatum referre. [h]

Defertur autem hoc iuramentum, quando per vnum teſtem ſemiplenè probatum eſt. [i] Quod tamen fallit in multis caſibus.

1. Si teſtis rationem dicti non reddat. [k]
2. Si teſtes ſint ſingulares. [l]
3. Si ille qui iurare debet, non eſt omni exceptione maior: [m] veluti, quia eſt infamis infamia facti, qualis eſt *Spurius.*
4. Si teſtis, non ſit omni exceptione maior. [n]
5. Si lex requirat certum numerum teſtium: vno enim deficiente non defertur iuramentum in ſupplementum. [o]

Vbi

a *Abb. in rub. eo*
b *Bal. l. 2. ff. eo.*
c *Ang. § item ſi quis ſ Inſt. de Act. n. 2.*
d *c. & ſi Chriſtus ext. eo.*
e *l. iuſiurandum iure. gl. ff. eo.*
f *d. l. iuſiurandũ*
g *d. l. iuſiurandũ & l. generaliter C. eo. § ſed iuramento.*
h *c. fin. ext. eo.*
i *c. ex inſinuatione. ext. de procur.*
k *Maran. p. 2. ſex. par. princ. n. 14.*
l *Bal l. de quibus. ff. de Legi.*
m *Bar. l. admonendi. ff. de iureiuran.*
n *Bar. d. loco.*
o *Maſchar. de prob. a. concl. 956.*

Digitized by Google

6. Vbi requirũtur probationes, ſub ſuperlatiuo nomine. p
7. Quando requirũtur probationes liquidę & indubitatę. q
8. Quando contra ſemiplenè probantem eſt aliqua præſumptio: *hinc ei qui facilis eſt ad iurandum, non eſt deferendum.* r *ſimiliter ſuſpecto de periurio non defertur.*
9. In cauſa criminali nõ defertur iuramentũ in ſupplemẽtũ; ſ *quia in criminalibus luce clariores debent eſſe probationes.* t
10. In cauſis beneficialibus, non defertur iuramentum in ſupplementum. v
11. In cauſis matrimonialibus, monachatus, non defertur hoc iuramentum, ſed pro matrimonio vero: pro monachatu defertur iudiciale & voluntarium. x
12. Quando ſtatutus eſt terminus ad probandum per omne genus probationis; tunc transacto tempore non poteſt deferri hoc iuramentum. y

Sit itaq; cautus iudex in delatione, & ante delationem inſpiciat vitam actoris, & rei, ſi ſit aliâs honeſta vel non: pro qualitate enim perſonarũ defertur huic vel illi, vel etiam nulli. & plura de hoc vide quæ traduntur in l. bonæ fidei C. de reb. cred. & l. admonendi ff. de iureiur. & c. vlt. ext. eo. Quoties verò hoc iuramentum fuerit præſtitum; tunc ſemper habet vim plenæ probationis, z & ſapit naturam ſententiæ deffinitiuæ; a & ideo poſt præſtationem ipſius, datur *actio* b *in factum*, per quam debitum, ſuper quo iuramentum præſtitum eſt, petitur: & pars altera ſentiens ſe eſſe grauatam, poteſt à iuramenti delatione appellare. c

p *gl. in l. vlt. ff. quod met. cau.*
q *Bal. l. vlt. C. de Secun. nup.*
r *Bal. l. quæ ſub condit. ff. de cond. inſtit.*
ſ *gl. & Bar. l. admonendi. ff. de iureiur.*
t *l. ſciant. C. de Probat.*
v *Bal. in. l. in bonæ fidei. C. de reb. cred.*
x *gl. & 16. Bar. l. 3. § 1 ff. de iureiuri Abb. in c. mulieri. ext. eo.*
y *Bal. c. vlt. ext. eo.*
z *Ang. in d. § item. & l. non erit. § dato. ff. eo*
a *l. ſed ſi poſſeſſori § fi. ff. eo.*
b *d. § item. Inſ. de Act.*
c *c. oportet. 8. q. 1*

De Præſumptionibus legittimis. C. XLV.

PLenas & veras probationes ſequitur præſumptio, & eſt argumentum ad credendum vnum factum ſurgens ex probatione alterius. a Oritur autem præſumptio, ex multis cauſis,

a *Spec. tit. ii.*

Digitized by Google

b *vt 81. diſ. in omnib.* ſcilicet, *ex cauſa, perſona, loco, tempore,* [b] *ex qualitate, taciturnitate, fletu, fuga, negligentia, conſeruatione, familiaritate, vicinitate, obſcuritate, euentu, dilectione, ſocietate, frequentatione, ætate.* [c] Et licèt ex tam variis cauſis procedant; tamen ad quatuor ſpecies reducũtur. Aut enim eſt *temeraria*, aut *probabilis*, aut *violenta*, aut *neceſſaria*. De *temeraria* ſic ſtatuunt iura, quod ſit inualida, & de iure repellitur, nec mouere debet animum iudicantis: [d] quia ſurgit à malis hominib. ex leuib. cauſis. De *probabili* diſponunt iura, quòd inducat purgationem canonicam, vt ſuprà de fama dixi. De *violenta* illud tene, quòd dicatur præſumptio iuris, & inducit [e] ſæpè iudicem ad pronunciandum, niſi contrarium probetur. [f] De *neceſſaria* id fatentur omnes Doctores, quòd ſit iuris, & de iure, & inducit probationem, & iudicem ad pronunciandum; nec recipit probationem in contrarium. Illud tamen nota, quòd vbi iudex, per præſumptionem procedit, valde ſuam ſententiam debet temperare, & tardus debet eſſe, ad pœnam corporalem, vel pecuniariam infligendam. [g] Hinc D. Adrianus Seuero reſcripſit. *Sanctius eſſe impunitum relinqui facinus nocentis, quàm innocentem damnare.* Sed iam ad inſtitutum Ordinarium proceſſum redeamus: & quia exhibitionem inſtrumentorum ſequi debet terminus; ad declarandum de eo ſubiungamus.

c *vt Spec. d. tt.*
d *c. 1. 2. q. 1.*
e *c. literis de præſump.*
f *c. propoſuit. eo. tt.*
g *Spec. d. tt. in §. in fi.*

De Termino ad Declarandum & dicendum contra declarata. C. XLVI.

HIc Terminus in noſtris Conſiſtoriis communiter omittitur, & mox poſt terminum, ad dicendum contra producta ad concluſionem cauſæ deuenitur. Sed quia in quibuſdam cauſis ſeruatur, præſertim ſi ex delegatione Apoſtolica coram delegato agatur; [a] pro intelligendo ſequenti proceſſu, coram delegato, de eo paucis attingam.

a *Aegid. Bellamer. concl. tot. 22*

Eſt au-

Eſt autem inuentus hic terminus, propterea; vt vtraque pars poſsit verbo, vel in ſcripto, intentionem ſuam declarare, qualis fuerit, ſit, & eſſe debeat; & qualiter ſua dicta ſcripta in libello, exceptionibus, productionibus, inſtrumentis, intelligi debeant. Cùm enim verba inſtrumentorum, libellorum largiſsimam interpretationem admittant, etiam cum impropriętate verborum, prout & Theodoſium Imperatorem feciſſe conſtat, qui accommodauerit pro mutuauerit, impropriauit:[b] ideò propter verba dubia, obſcura fit declaratio in fauorem producentis ſub tali forma.

[b] *l. ſciant. C. de his qui ex pub. rat. lib. x.*

R. D. Ex quo ſtatuiſtis terminum ad declarandum, idcircò accuſo contumaciam partis aduerſæ, nihil in termino declarantis, & pro parte mea declaro, allego, & dico, vt in ſcriptis continetur &c. & peto mihi citationem dari contra partem ad dicendum contra declarata.

Quem terminum dabit Iudex delegatus, & audiet partium diſputationes & allegationes,[c] quas propriè hic terminus reſpicit. In noſtris Curiis, quia diſputatio & allegatio non ſeruatur; ideò vtroq; eo termino omiſſo, ad concludendum procedimus, præmonito eo, Probantem ſemper debere habere claras probationes: quibus ſi careat, nihil ei proderit obſcura probatio,[d] vel declaratio. Hinc legibus proditum eſt, verbum teſtis ambiguum contra producentem eſſe interpretandum.[e] Et idem fit in contractibus: ſemper enim contra obſcurè dicentem, ſcribentem, verba interpretantur: & ſibi imputet qui clariùs non dixit, vel non ſcripſit:[f] quandoquidem in omnibus rebus ſalua debet eſſe ratio recti ſermonis.

[c] *Spec. de Diſp. & Alleg. aduoc.*

[d] *c. cum tu, ext. de Teſti.*

[e] *c. in præſentia de probat. vbi gl in ver. dubium.*

[f] *l. veteribus. l. nepos. ff. de verb ſignif.*

De Termino ad Concludendũ. C. XLVII.

COncluſio cauſæ nihil aliud eſt,[a] quàm præcluſio facultatis amplius producendi teſtes vel inſtrumenta, quæ ideò

[a] *Caſtr. in l. admonendi. n. 27. ff. de iureiur.*

ideò fit, vt ad ſententiæ prolationem properetur.

Cùm igitur partes non habent, quod amplius in cauſa proponere debeant, vlterioribus probationibus & allegationibus renunciant, & petunt in cauſa concludi.[b]

[b] *c. quoniam de ſub. ver. renūciationes.* Spec. eo. tt. de renun. *& Io. An. ib.*

Conſueuit autem actor vel ſuus procurator in eo termino ſic dicere. R. D. Ego N. peto in huiuſmodi cauſa concludi, & mecum pro concluſo haberi. Ex aduerſo reus, vel eius procurator, ſi cauſam habeat rationabilem, quare non ſit concludendum, poteſt contrauenire renunciationi, ſeu concluſioni. Iudex autem aſsignabit terminum competentem, infra quem proponet quidquid velit.[c] Quodſi verò iudex recuſauerit cauſas audire, nec vellet dilationem concedere ad eas exponendas; tunc pars proteſtetur de grauamine, & hoc faciat ſemper, quoties ſe grauari prætendit: Si autem vtraque parte conſentiente in cauſa concluſum fuerit, vel ſi iudex viderit nullam eſſe competentem cauſam, cur concludi non debeat; extunc ipſe cum vtraq; parte poteſt concludere, & pro concluſo habere, & poteſt partibus hinc inde terminum aſsignare *ad videndum & audiendum ſententiam deffinitiuam, in tali cauſa ferri, & in ſcriptis promulgari.* Facta eiuſmodi concluſione, amplius probationi non eſt locus, etiam per inſtrumenta,[d] niſi concluſio fiat cum poteſtate recludendi. Poterit tamen iudex interrogare partes de meritis cauſæ ad clarificanda dubia ſi quæ emergunt, & hoc magis faciet ex officio ſuo,[e] quàm ad petitionem partis. De hoc termino nota, non eſſe illum de ſubſtantialibus: & ideò in priuilegiatis omitti poteſt.[f] Hinc apud nos non concludunt iudices in cauſa ſummaria; ſed tantùm in cauſis iudiciorum figurā requirentibus: Tunc enim ſic dicunt. Concludimus in cauſa, dilationes & appellationes, ſi quæ ſunt reſecamus & refutamus. &c. Cæterùm in criminalibus non habet locum concluſio

[c] Spec. de loco.

[d] c. cum dilectus ext. de fi. inſtrū.

[e] *c. cum Ioannes de fi. inſtr. l. vbicunq. ff.* de *int. act. c. iudicantem.* 30. q. 3. *Bart. l. ſi mater ff.* de exe. re *iud* *§ eandem.*

[f] *clem. c. cum dilectus. de fi. inſt.*

cluſio. In aliis quoque cauſis poſſunt poſt concluſionem fieri allegationes iuris,& dari conſilia. [g] Quod cùm hodie negligant partes facere, peritoſque adire contemnant: ideò victoriam in cauſis, quam ex opinione tantum ſua ſibi proponunt, nulla iurium ratione ſuffulti creberrimè amittunt.

[g] *Fel. in c. cum dilectus. de fi. inſt.*

De Satisfactione notario facienda, & de taxa proceſsuum iuris. C. XLVIII.

OMnibus terminis ſeruatis, partes curare debent petendo notarium, vt ſingula acta debitè regeſtrata, & in publicam formam redacta, iudici præſentet, vt deſuper deliberet & iuſtam ſententiam ferat; vt finis ſit litium: ad quam rem faciendam excitabuntur notarii, ſi debito præmio non fraudabuntur. Hinc ſi vna pars inſtet pro ferenda ſententia; altera verò id negligat facere, nec ſatisfacere notario velit, poſſet pars citare aduerſarium ad ſatisfaciendũ notario, quo facilius acta omnia redigantur in formam. &c

Et quia taxa proceſſuum iuris Conſiſtorii ſpiritualis reperitur in Conſtit. Prouinc. hanc hic inſerere viſum eſt. quam ſub pœna dupli & pœna Synodali, notarii inuiolabiliter tenentur obſeruare. [a] Reperitur quoque alia taxa in ſtatuto Regni; quàm Epiſcopus Bodzanta fecit, & in Conſiſtorio Cracouiẽ. inuiolabiter eam obſeruare præcepit.

[a] *lib. 3. Con. Syn. Et quoniam. de Cenſ.*

TAXA PROCESSVVM IVRIS CONSI- *ſtorii ſpiritualis, totius Prouinciæ Gneſnenſis.*

IN cauſis ordinariis, CITATIO, vnus groſſus, ſiue ſit vnus, vel plures iudices apud Epiſcopos. Apud *Officiales*, medius groſſus. CONTVMACIA, ſiue contra vnum, ſiue contra plures, vnus groſſus. AGGRAVATIO, duo groſsi. REAGGRAVATIO, tres groſsi. CONTRA PARTICIpantes, qua-

Digitized by Google

tuor groſsi. INTERDICTVM quodlibet, & quotquot ſunt perſonæ, ſex groſsi. A qualibet ABSOLVTIONE prædictarũ cenſurarum duo groſsi. INSTRVMENTVM appellationis ſedecim groſsi. REMISSORIA pro examine teſtium, ſex groſsi. PRO EXAMINE cuiuſlibet teſtis ſuper ſimplici propopoſitione examinati, duo groſsi. Si vero ſuper articulis quantumuis magnis, ſex groſsi. Si ſuper interrogatoriis, nihil. Si dantur ad numerum tredecem, vltra generalia, quæ in hoc numero tredecem computari non debent, ſed tantum ſpecialia. Si autem ſupra tredecem; tunc pro quolibet interrogatorio vnus groſſus. COPIÆ pro viginti quatuor rigis in media carta ex vtraque parte ſcripta, vnus groſſus. AB OBLATIS & ADMISSIOnibus quorumcũque proceſſuum, nihil. A NOTIS IVDICIALIbus apud ordinarios, medius groſſus. *Apud foraneos Officiales*, ſex denarii. A NOTIS obligationum & conſtitutionum vnus groſſus. COMMISSIO ſex groſsi. COMMENDA ſimplex, quatuor groſsi. CRIDA cum COMMENDA, ſex groſsi. SIGNIFICATORIA pro inſtitutione, quatuor groſsi. EXEQVVTORIALES ſine ſententia, ſex groſsi: *Cum ſententia*, duodecim groſsi. *Et in beneficialibus* in pergameno, vnus florenus. PRO TRANSSVMPTO ſententiæ deffinitiuæ ad curiam Romanam, vel alibi tranſportando in pergameno, & ſigillo appenſo, vna marca. AVTHORITAS audiendi confeſsiones, duo groſsi. INDVLTVM ad copulandum, duo groſsi. AD CELEBRANDVM extra eccleſiam ſex groſsi. CARNES manducandum ex neceſsitate, duo groſsi. DIMISSORIA duodecim groſsi. SVBDELEGATIO cauſæ, duo groſsi. PRO CONFIRMATIONIBVS teſtamentorum, ſi teſtamentum continet cẽtum florenos, vna ſexagena *Si ſupra centum* ad quamcunque ſummam, non vltra quinque floreni. *Hoc prouiſo*, quod paruus exceſſus ſuprà centum, non augeat taxam. DE INSTITVTIonibus

Digitized by Google

ONIBVS *& prouiſionibus* beneficiorum mos antiquus,& bulla prouincialis ſeruetur. PRO ERECTIONIBVS beneficiorũ à marca prouentus, medium florenum. PRO REGESTRO in vno folio papyri, duo groſsi, ita quod medietas folii contineat rigas viginti quatuor, & non minùs:& ſcribatur ſcriptura comprehenſiua non extenſa. CITATIO APOSTOLICA vnus ferto. *Si* in ea eſt inſertio Commiſsionis, aliâs ſex groſsi, & hoc ſi eſt in pergameno. *Nam ab ea,* quæ eſt in papyro, abſque inſertione Commiſsionis, quatuor groſsi. CITATIO *per appellationem,* ſex groſsi: CITATIO *cum inhibitione,* duodecim groſsi. CITATIO *cum Compulſoria*, duodecim groſsi. COMPVLSORIA *cum inhibitione* duodecem groſsi. CONTVMACIA APOSTOLICA, & appellationis, ſex groſsi. AGGRAVATIO, octo groſsi. REAGGRAVATIO, decem: & *Contra participantes*, duodecem. INTERDICTVM quodlibet, & quotcunque perſonas contineat, quindecem groſsi. ABSOLVTIONES tàm in Apoſtolicis, quàm in appellationum cauſis, ſoluuntur ſecundùm proportionem & taxam cenſurarum. COMPVLSORIA, ſex groſsi. INHIBITIO, ſex groſsi. REMISSORIALES, pro examine teſtium, octo groſsi. PRO INSTRVMENTO remiſsionis cauſæ ad priorem iudicem, habentem vim definitiuæ ſententiæ, media marca: ſi non habet vim definitiuæ ſententiæ, quindecemgroſsi. SI A DEFINITIVA, vna marca. CITATIO AD EXEquendam ſententiam, ſex groſsi. EXEQVVTORIALES, ſi in eis vna ſententia inſeratur, vna marca: SI Duæ ſententiæ, duæ marcæ: & ſic conſequenter. SVBDELEGATIO cauſæ, quatuor groſsi. COMMISSIO ad cauſam, duodecem groſsi. ABSOLVTIO cum inhibitione, media marca. *Item*, IN CAVSIS, quæ regeſtrantur, non ſoluantur notæ: Et ſi partes concordent, antequam regeſtrum ſcriptum fuerit; tunc procuratores tenentur ad ſolutionem notarum.

Digitized by Google

IN CAVSIS LEGAtionis natæ, ſeruentur omnes taxæ prædictæ, quas in cauſis Apoſtolicis & Appellationum ſeruari decreuimus: hoc excepto, vt pro commiſsionibus & citationibus, cum inſertione quærelæ, in forma conquæſtus, vel ſua nobis, ditiores ſoluant mediam marcam, & pauperes quindecem groſſos.

De Tertio partiali membro Proceſſus iudiciarij, ſcilicet de ſententia, & de his, quæ eam ſequuntur. C. XLIX.

IVRgantium controuerſias celeri ſententia terminare, & æquitati conuenit, & rigori.[a] De qua cùm nobis agendum ſit, ab eius deffinitione ordiamur. Sententia igitur eſt iudicialis deffinitio controuerſię, finem imponens, condemnationem vel abſolutionem continens.[b] Vt autem rectè concipiatur ſententia, opus eſt ſex concurrere.[c]

1. Nomen iudicis, & eius qualitatem, an ſit Ordinarius vel delegatus.
2. Nomina litigantium.
3. Tenorem petitionis porrectæ.
4. Subſtantiam proceſſus cauſæ ſ. litiſcōtm·Iuri·præsm· &c. hoc tamen apud nos non ſeruatur; ſed tantùm dicitur, viſis & auditis partiũ allegationibus conſilio iuriſperitorũ habito. &c.
5. Præſentiam partium vel contumaciam.
6. Condēnatiōnē rei vel abſolutionē, vel aliud ęquipollēs.

Quæ omnia dum rectè per iudicem ſententiãtem concipientur, tum illud in primis ab eo ſeruetur; vt nunquam contra abſentem, & non citatum ferat ſententiam; alias enim nullo modo teneret,[d] vt etiam infrà de termino ad audiendam ſententiam ferri dicetur.

a c. iurgantium, ext. de re iud.

b Spec. tt. eo. l. ſ. ff. de re iu. gl. c. illa. ext. de accuſ.

c Spec. d. loco.

d gl. pen. in c. tenor de re iud. & c. ſuper ea.

Non

Digitized by Google

Non eſt etiam prætereundum in iure quatuor ſpecies ſententiæ reperiri.[c] Quædam eſt enim *Deffinitiua*, quædam *Interlocutoria*, quædam *quaſi deffinitiua*, quædam *Miſta.*

DEFFINITIua eſt, quæ imponit finem toti cauſæ in iudicium deductæ, & ex pronunciatione iudicis continet abſolutionem vel condemnationem.[f] Et vocatur ideo deffinitiua, quia non ſolùm imponit finem cauſæ, ſed etiam finit poſt eam officium iudicis, nullaq; illi reſtat iuriſdictio, niſi executio.[g]

QVASI DEffinitiua eſt, quæ ex toto non perimit cauſam,[h] qualis eſt ſententia in poſſeſſorio lata, nullo habito reſpectu ad petitorium: quod quia intentari poteſt poſt poſſeſſorium; ideo per talem ſententiam non dicitur propriè cauſa decidi.

INTERLOCVTORIA eſt ſemiplena ſententia, quæ inter principium cauſæ, & finem profertur ſuper his, quæ in lite incidunt vel emergunt, i hanc reuocare poteſt iudex, quando vult,[k] & ſine ſolennitate eam profert.

MIXTA, quæ dicitur etiam Interlocutoria, habens vim deffinitiuæ, eſt, quæ principale negotium non deffinit, ſed in conſequentiam. V. g. ſi quis exceptionem peremptoriam opponat & iudex eā admittat interloquēdo, Mixta appellatur ſentētia.

VLTRA PRÆdictas ſpecies, accidit aliquando in iudiciis, quod iudex præcipit aliquid facere parti, vel per ſe vel per nūcium, veluti eſt *præceptum de comparendo*, quod dicaturnē ſētentia interlocutoria vel non, dubium eſt:[n] & ſi cauſa fuerit inchoata, dicendum eſt, quòd ſit interlocutoria: Si verò extra iudicium aliquid præcipiat iudex, ſine cognitione cauſæ; tunc tale præceptum *Sententia præcepti* vocatur.[n]

DE SENTENtia quoque Excommunicationis,[o] & abſolutionis nonnulli ſenſerunt,[p] illam potiùs trahi ad interlocutoriam quàm ad deffinitiuam. Verùm cùm per excommunicationem puniantur homines, lites autem per eam non terminentur

[c] *gl. clem. 1. de ſeq. poſ. & fru. ver. deffinitiua. & clem. fi. de app ver. ſuper ea. Abb. in c. fi. de re iu.*

[f] *d. l. 1. ff. de re iud.*

[g] *c. in literis. c. quærenti. de off. deleg. & l. iudex ff. de re iud.*

[h] *Abb. d. c. fi & gl. c. conſultationib. ver. reſtitutionem de off. deleg.*

[i] *gl. in d. clem. 1.*

[k] *gl. in ſum. 2. q. 1*

[l] *clem. fin. de App.*

[m] *Abb. in rub. de iud.*

[n] *gl. in ſum. 2. q. 1. Innoc. in c. ad aures ext. de temp. ordi.*

[o] *vt in rub. de ſen. exc.*

[p] *Innoc. in c. per tuas de ſen. ext. Archi. in c. animarum de Conſt. in 6.*

nentur

nentur : impropriè dicitur ſententia, quòd & de abſolutionis ſententia dicendum eſt.[q] Maximus autem eſt effectus ſententiæ.[r] 1. Quia facit ius, inter quos lata eſt, ex quo tranſit in rem iudicatam; etiamſi ſit contra ius litigatoris: nam res iudicata, pro veritate habetur.[s] 2. Quia non reſcinditur prætextu nouorum inſtrumentorum, poſtea repertorum,[t] 3. Quia non reſcinditur ratione calculi, ſeu malæ computationis; niſi error calculi in ſententia exprimatur.[u] Et prædicta ſunt vera, quoties ſententia non eſt nulla,[x] nec ab ea eſt appellatum,

[q] *c. 3. 11. q. 3.*
[r] Spec. *lib. 2. p. 3. quis ſit effectus.*
[s] *l. res iudicata. ff. de reg. iu.*
[t] *c. inter monaſterium. c. ſuborta. de re iudic.*
[u] *l. 1. ff quæ ſent. ſine app. reſc.*
[x] *Spec. d. loco.*

De termino ad videndum & audiendum Deffinitiuam ferri. C. L.

OMnibus allegationibus, informationibus, & inſtructionibus iurium, à partibus productis, & in actis conſcriptis[a] iudex diligenter perpendat omnia dicta teſtium, & inſtrumenta producta, quibus animus ipſius inducatur ad cognoſcendam iuris veritatem:[b] & cùm animaduerterit, quibus munimentis magis lux veritatis aſsiſtat;[c] curet vt ſecundùm[d] allegationes partium, & rationes iuriſperitorum, iudicet, non autem ſecundùm conſcientiam, Quòd ſi verò merita cauſæ poſtularent, vt primò ſuper negotio iudex cum ſuis Aſſeſſoribus conferat, tunc poteſt totum proceſſum reuidere vnà cum illis; vt ipſi ad rectè conſulendum, ille verò ad benè pronunciandum informari poſsit. His verò factis Sententia deffinitiua terminabit iudicium: pro qua audienda, hic datur terminus ad audiendum.

In termino igitur, comparens pars citans, dicat.

Ego N. Procurator talis, produco citationem debitè exequutam, & partis aduerſæ non comparentis, accuſo contumaciam, ipſamque contumacem peto reputari, & in

[a] *c. quoniam de Probat.*
[b] *l. iudices. & Auth. iubemus. C. de iud.*
[c] *c. præterea. de teſti.*
[d] *gl c. paſtoralis § quia vero. de off deleg. & gl. c. 1. de off. ord. Bart. l. 1. C. vt quæ deſunt aduo. l. Gracchus C. de adult. & c. qui peccat. 23. q. 4.*

& in eius contumaciam, ſententiam deffinitiuam pro me, & pro mea parte, & contra aduerſam partem, ſecundùm formam petitionis per me, ſuperiùs oblatæ, in libello, in ſcriptis fieri & promulgari.

Si verò adſit procurator aduerſę partis, & cauſas habeat, cur ſententia ferri nõ debeat; tũc poteſt dicere: Ego N. nomine procuratorio talis, proteſtor de non conſentiendo, in ſententiam deffinitiuam: ex eo quòd cauſas rationabiles propoſui & allegaui in cauſa huiuſmodi, & aliâs proteſtor de grauamine & appellando. Si verò merita cauſæ non exigant; vt prædicta faciat; tunc poteſt dicere. Ego etiam peto ſententiam deffinitiuam pro me ferri. &c. Quo facto, iudex ſententiam ipſe per ſe feret, & non per alium, *niſi ſit epiſcopus.* [g]

Deinde *ſedeat pro tribunali*; [h] à ſtante enim vel deambulante, aut equitante, lata ſententia non valet. [i] Attenditur quoque ratio loci in ſententia, *ne ſit extra Diecœſim*, [k] *vel extra locum*, [l] *qui partibus aſsignatus eſt, vel in loco inhoneſto.*

Ratio etiam temporis habeatur, *ne die feriato* [m] *feratur*, præſertim ſi feriæ ſint, quibus renunciari non poſsit: *vel ne de nocte feratur*; [n] de die enim ferri debet ſententia: aliâs proceſſus nullus eſſet; niſi in caſu, quando mora periculum afferet, puta, ſi iuriſdictio iudicis tempore peritura eſſet; [o] tunc enim de nocte ferri poteſt, [p] vel quoties partes conſentiunt: quandoquidem iuxta Accurſium, [q] *de die ſententiatur neceſsitate, de nocte voluntate*: & quoties fertur; tunc in ſcriptis [r] ſic pronunciari conſueuit.

SENTENTIA DEFFINITIVA.

CHriſti nomine inuocato, pro tribunali ſeden. & ſolum Deum præ oculis haben. de iuriſperitorum con-

[g] *Spec. d. libro 2. p. 3. de ſent. § iuxta. n. 12.*
[h] *c. cum æterni de re iud. in 6.*
[i] *l. 2. § dies. ff. quis ordo in bon. poſ.*
[k] *c. romana. extr. de foro comp.*
[l] *c. fi. ex t. de reſcr. & l. ſi locus. ff. de iud.*
[m] *c. fi. de fer.*
[n] *Spec. de loco. n 7. & ib. Io. and in addit.*
[o] *Oldr. conſ. 65 Gran. ad Veſtr. lib. 6. de teſti. n. 31.*
[p] *Ang. Bal. Bart. l. More Roman. ff. de fer.*
[q] *in d. l. more.*
[r] *d. c. fi. de re iud. in 6.*

ſilio & aſſenſu, matura deliberatione præhabita ex iis quæ vidimus & videmus, cognouimus & cognoſcimus, in cauſa quæ vertitur inter A. Abbatem ex vna & N. partibus ex altera, de & ſuper decima manipulari & campeſtri poſt agros & araturas, tàm prædiales dicti A. quàm omnium & ſingulorum incolarum, & Cmetonum in villa G. communiter nominata, in diſtrictu N. Diœcœſis Crac. per hanc noſtram ſentẽtiam deffinitiuam, quam ferimus in his ſcriptis, dicimus, decernimus, pronunciamus & declaramus, omnes & ſingulas decimas manipulares & campeſtres, tàm poſt agros & araturas dicti A. quàm etiam omnium & ſingulorum incolarum Cmetonum, in prædicta villa G. ex præſcriptione legittimè præſcripta pertinuiſſe & ſpectaſſe, & hodie pertinere & ſpectare ad prædeceſſores præfati N. & eccleſiam ſuam in S. eoſdẽq; prædeceſſores dicti N. in poſſeſſione dictarum decimarum, per tempus legittimè præſcriptum fuiſſe & extitiſſe, abſque aliqua interruptione, & ipſum N. à temporibus quibus aſſecutus eſt dictam eccleſiam eaſdem pacificè poſſediſſe, & hoc præfato N. adiudicand. fore & adiudicamus. præfatoque D. A. & Monaſterio ſuo, ſeu eccleſiæ in S. in decimis prædictis, & ad ipſas, nullum ius competiiſſe nec competere, oppoſitionesque & contradictiones ac impedimenta præfato N. & eccleſiæ ſuæ in S. per prædictum D. A. in prædictis decimis, de iure ipſarum præſtitutas, & præſtita, temerarias, & iniuſtas fuiſſe & extitiſſe, præfatoque D. A. & eccleſiæ ſuæ in S. de & ſuper dictis decimis perpetuum ſilentium imponendum fore & imponimus, prædictumque N. & ſuam eccleſiam, ab impetitione dicti A. abſoluend. fore & abſoluimus, condemnand. præfatum

A. præ-

A. prædicto N. in expenſis coram nobis legittimè factis, quarum taxationem nobis in poſterum reſeruamus. Lecta, lata, & in ſcript. pronun. eſt hæc ſententia per me N. &c. in præſentia &c.

Lata ſententia, in eum modum, vt ſuprà: pars, pro qua fertur ſententia poteſt ſic dicere. Ego N. in quantum ſententia huiuſmodi, pro parte mea eſt, & contra partem aduerſam facere videtur, & non alias ipſam ſuſpicio, & per vos notarium cauſæ huiuſmodi mihi publicum inſtrumentum confici peto. In quantùm verò contra partem meam faceret, & pro parte aduerſa; extunc proteſtor de grauamine & appellando. Similiter ex aduerſo alia pars contra quam lata eſt ſententia, dicet. Ego N. dico huiuſmodi ſententiam, ſi meretur ita dici, fore iniuſtam & iniquam, honore & reuerentia ſaluis, & proteſtor de grauamine & appellando.

His factis infra decem dies in ſcriptis, pars grauata appellabit, vt infra dicetur: quòd ſi verò appellare neglexerit, tunc ſententia executioni mādabitur, de qua in fine proceſſus dicetur.

De ſententiæ impugnatione. C LI.

DVpliciter ſententia impugnatur: aut *ratione nullitatis*, idque multis modis, [a] ſcilicet, *Ratione iudicis, ratione defectus iuriſdictionis, ratione litigatorum, ratione loci, ratione temporis, ratione cauſæ, ratione inepti libelli, ratione qualitatis, ratione modi, ratione falſi procuratoris, ratione proceſſus malè ſeruati, ratione expreſſi erroris iuris, ratione ſententiæ contra defunctum, vel contra abſentem infirmitate, vel impedimento legittimo detentum latæ*, aut *ratione iniquitatis: & tunc ſeptem generalibus modis ſubleuatur & impugnatur.*

[a] *Spec. de ſent. § iuxta Mara. q. 4. princ. diſ. 16. Ioan Pelſ. in ſuo proc. c. 42.*

1. Per appellationem. [b]

[b] *vt ſup. de App*

2. per

2. Per ſupplicationẽ principi porrectam. [c]

3. Per in integrum reſtitutionem. [d]

4. Per ſimplicem petitionem præſertim in caſu quando iudex ſententiam reuocare poteſt. [e]

5. Per quærelam falſi. [f]

6. Per implorationem triſtis auxilii. [g]

7. Quando poſt ſententiam nullo remedio attentatam iterum de cauſa cognoſcitur. [h]

Sunt & alii ſpeciales modi impugnandæ ſententiæ, v. g. *Si ſententia in tertia perſona concipiatur: præſumitur enim ſine ſcriptis eſſe lata: & ſic non valet.* [i] Item, *Si alio loco lata ſit, quàm vbi ad hoc datus eſt terminus:* [k] vel *ſi metu vel errore conſentiunt in ſententiam: appellatione enim reſcinditur:* vel *Si lata ſit ſub conditione:* vel *ſi exactum ſit iuramentum calumniæ in cauſa, & non ſit præſtitum.* Et in ſumma, ſi aliqua competunt ex his, quæ diximus de exceptionibus, per illa impugnari poteſt ſententia. Sed iam de eo generali modo ſubleuandæ ſententiæ dicere reſtat, qui propriè ad noſtrum proceſſum pertinet, ſcilicet, de appellatione, præmiſſo proceſſu de nullitatibus.

c *Hoſt. in ſum.* de ſent.
d *c. cum ex litteris. eo. tt.*
e *vt inf. c. 86.*
f *l. ſi prætor. ff de Iudic. § marcellus.*
g *l. ſerui ff.* de *appell.*
h *c. cum Bertoldus ext. de re iud*
i Spec. d. *loco § quoniam.*
k *vt ſup.* de *term a dand.*

Qualiter procedatur in impugnatione ſententiæ per viam nullitatis C. LII.

PRIuilegio fori noſtri, à Leone X. conceſſo, non poſſe ſententiam impugnari per viam nullitatis, occaſione proceſſus, vel terminorum male ſeruatorum, monuimus ſuprà: [a] ſed quò ad defectum iuriſdictionis pertinet, vel ſi manifeſtum errorem ſententia contineat, ſeu aliquo alio vicio notaretur; de quibus ſuprà; [b] tunc ſententia nulla dici poteſt, & condemnatus duplici remedio contra eam iuuatur: [c] aut enim *incidenter* opponet nullitatem, aut *principaliter.* incidenter excipitur de nullitate

a *vt in c. 7. ſup. de figura.*
b *vt in c. 51.*
c *Bar. l. ſi expreſſim. ff.* de *app.*

Digitized by Google

tate, quando iudex ſententiam ſuam aduerſario petente exequi vult: tunc enim probata cauſa, quæ nullitatem præſupponit,[d] erroreque detecto, iudex ceſſabit ab executione, nec iam aliter cognoſcet de nullitate: ſed reuocata priore ſententia, denuò iudicabit. Principaliter verò arguitur ſententia nulla: quando pars ſententiam nullam dicens, adit ſuperiorem iudicem, non per viam appellationis (à ſententia, ſiquidem nulla, non eſt appellandum,[e]) ſed per viam querele ſuper nullitate:[f] ſolaque nullitate allegata, obtinet citationem, & aduerſarium citat, offertque libellum in cauſa nullitatis, petens ſententiam pronunciari nullam, cauſam nullitatis exprimendo, quod fieri poſſe vſque ad 30. annos leges tradunt.[g] Aliquando etiam principaliter intentatur nullitas: quando quis appellat à ſententia hac forma. *Dico ſententiam nullam. & ſi eſt aliqua, appello.* his enim verbis nullitas intenditur principaliter ſecundũ quoſdam:[h] & licèt quidam dubitent poſsitné hoc fieri ob contrarietatem; vt ſub præſcripta forma quis proſequatur vtramque viam: tamen communiter[i] admittuntur tales appellationes. reſpectu enim deuolutionis cauſæ ad ſuperiorem contraria non ſunt: quando quidem tàm ratione nullitatis, quàm ratione iniuſtitiæ cauſa ad ſuperiorem deduci poteſt, & ſimul vtramque cumulari poſſe tenent recentiores:[k] quo caſu iudex, ſi compertam habuerit nullitatem, duntaxat pronunciabit ſuper nullitate: & non ſuper appellatione: & hoc verum eſt, niſi velit pronunciare fruſtra appellatũ eſſe: quòd ſi autẽ ſententiam aliquam inuenerit, iniquam tamen; tunc pronunciabit in cauſa appellationis,[l] male fuiſſe iudicatum, benè verò appellatum: vel è contra, male fuiſſe appellatum, benè verò iudicatum. quo caſu, ſi nullitas in cauſa appellationis principaliter deducetur; tunc ſuccumbens in appellatione, amplius de nullitate agere nequit.[m] ſi verò incidenter: tunc ex defectu ap-

[d] *Bal. l. qui teſtamento. ff. de exc. tut.*

[e] *dd. in c. dilecto ext. de app.*

[f] *Maran par. vlt 6. par. princ. act. 1. in fi.*

[g] *vt Ins. de perp & temp. act. & l. omnes. C. de praeſ. 30. ann.*

[h] *Couar. prac. quæſ. c. 24. n. 7.*

[i] *Heſt. c. dilecto. ext. de app.*

[k] *Veſtr. lib. 8. c. 1. n. 5. & ib. Grauat. n. 23. Vant. tt de nullita. qu t. & qui. mo. nul prop*

[l] *ita Bar. d. l. ſi expreſſim.*

[m] *vt gl. not. c. licet ext. de prob*

Digitized by Google

pellationis ſuccũbẽs, de nullitate corã cõpetente iudice aget.[n]

[n] Con. d. loco. n. 8

TERMINI IN CAVSA NVLLITATIS.

QVæ dilationes ſint ſeruandæ in proceſſu nullitatis, obiter nota. Si enim nullitas poteſt deduci ex eiſdem actis, *&* *coram ordinario agatur*: tunc ſeruatur vnus terminus, ſcilicet, *ad dicendum contra vltimo producta: hoc eſt, contra proceſſum, vel alium actum, de cuius nullitate conſtat, & exinde ad ſententiam procedetur*. Si verò ex actis eiſdem, ſed ex aliis exterioribus probationibus oſtendenda erit nullitas, tunc plena erit neceſſaria obſeruatio terminorum.[o]

[o] Rot. dec. 340. fuit dubitatũ. de litiſcon. in nou.

De appellationibus. C. LIII.

QVoniam Appellatio dicitur eſſe Tyriaca contra iniuſtæ ſententiæ venenũ,[a] & eſt inuenta ad præſidium innocentiæ, & oppreſſorum defenſionem:[b] ideò de hac pauca perſtringamus. Deffinitur autem ſecundùm Gofredum ſic:[c] *Eſt ſententiæ vel grauaminis relaxatio vel releuatio per proclamationem à minori iudice ad maiorem iudicem, prætextu iniqui iudicis, grauaminis, vel iniuſtæ ſententiæ.* Hæc appellandi facultas, regulariter omnibus permiſſa eſt, niſi reperiatur expreſſe prohibita.[d] Collegit autem Speculator certos caſus, in quibus prohibetur appellatio,[e] & ſunt hi præcipui, vt potè, *Contumax, homicida, veneficus, adulter, inſignis latro, dux factionis, raptor virginis, argumentis ſuperatus, teſtibus conuictus, confeſſus, officialis curiæ ratione adminiſtrationis damnatus, conuictus publici debiti appellare nequit*: Similiter, *ab executore non appellatur, à momentanea poſſeſſione, à nominatione publici muneris, quod eſt vtilitate priuatum, vt eſt in tutela & cura: et quando res dilationem non capit: quando appellationi, tacitè vel expreſſè eſt renunciatum: quando delictum eſt notorium: quando ſit correctio: quando in reſcripto appellatio* inhi-

[a] Curt. conſ. 163. n. 8. Purpur. l. ſ. C. de pac. n. 87.
[b] c. cum ſpeciali. § porro ext. de Appellat.
[c] Gofre. in ſua ſumã.
[d] gl. & dd. l. reſtituere. ff. de rei vendica. ver. reſtituitur.
[e] Spec. eo. tt. § in quibus.

Digitized by Google

inhibetur: quando ipſe princeps iudicat; tunc enim ſupplicatur: *quando interlocutoria fertur*; tunc enim de Iure ciuili non appellatur, niſi talis eſſet, quæ præiudicium per appellationem à deffinitiua irreparabile inferret: [f] ſed de Iure Canonico admittitur appellatio. [g] *quando tertiò appellatur: quando ab arbitro: quando à ſententia excommunicationis, vel interdicti appellatio fit: ſi nulla ſit ſententia: ſi ſine cauſa interponatur citatione facta: ſi à maiori parte appelletur: ſi decernatur, vt quis in Eccleſia ſua reſideat: ſi in Epiſcopum compromittatur: ſi appelletur ne fiat id, quod de iure communi fieri debet: ſi appellatio ſit generalis: ſi de minima re agatur.* Hinc hodie in curia nimia licentia in appellando de iure canonum permiſſa, eſt arctata per quandam *Extrauagantem*, quam *proprium motum vocant*, & quæ per tribunalia vrbis circumfertur, qua prohibetur appellatio, vbi infra ſummam decem ducatorum auri ageretur. [h] *Si is qui iuxta formam Eccleſiæ præſtito iuramento ab excommunicatione eſt abſolutus, interponit prius quàm ſibi aliquid iniungatur: ſi iudex reuocauerit grauamen, à quo fuit appellatum: ſi is appellet cui eſt interdictum: ſi terminum receperit ad procedendum, ad ſoluendum, vel aliàs ſi proceſſui ſententiæ acquieuit: ſi relapſus in hæreſim curiæ ſeculari tradatur: ſi appelletur in caſibus, in quibus audientia negatur: ſi ab eo quis appellet, quod ipſe fecit, vel fieri curauit: ſi victor appellet pro non adiudicatis expenſis:* nam appellandum eſt pro eo, quod adiudicauit inſufficienter: *ſi poſt decendium appelletur: ſi grauamen non eſt illatum nec comminatum.* Et vt clarior huius materiæ doctrina appareat, ſciendum eſt, appellationem quadrupliciter fieri. [i] *à correctione: ſuper ordinatione eccleſiæ: in iudicio, & extra iudicium.*

Primo caſu appellās, non auditur niſi exceſſus in correctione fiat. [k] Secundo caſu appellatio non valet niſi iuſta cauſa appellatio

[f] *l. 2. ff. de app. recip.*

[g] *c. ſuper eo vbi Abb.* de App.

[h] *ita Veſt. in prax. lib. 7. c. 3. n. 2.*

[i] Spec. d. loco. n. 27.

[k] *c. ſuper queſtionum de off. deleg & c. de priore. de App.*

Digitized by Google

appellationis ſit & probetur. Tertio caſu, dic hodie iudicialem appellationem ante ſententiam quidquid olim fuerit non valere, niſi rationabilis cauſa ſubſit.[l] *Sunt autem hæ rationabiles cauſæ. Si iudex grauat contra ius ſcriptum:*[m] *Si negat iuris beneficium.* v. g. ſi negat reſtitutionem ſpoliato. *Si citat ad locum ſuſpectum. Si non admittit excuſationem, propter conſanguinitatem. Si non facit exprimi in libello res petitas. Si ſuſpectus ſit, & cogat partes coram ſe litigare. Si excedat fines mandati. Si executor excedit. Et generaliter vbi legittimæ exceptiones non admittuntur, & vbi denegat dilationem, vel vbi grauat contra ius.*

[l] c. vt debitus. ext. de App.
[m] Spec. d. loco. n. 28.

EXTRAIVDICIALIS appellatio eſt, quando cauſa adhuc non cœpta cauſa tuendi ius ſuum aliquis appellat.[n] v. g. ſi quis à ſpoliatione, à prouiſione, electione, ante cauſam inchoatam prouocaret, & eſt magis prouocatio, quàm appellatio. Differt autem à iudiciali in multis: nam litiſpendentiam non introducit.[o] Deinde attentata poſt extraiudicialem, non ſunt nulla ſed annullanda. Non poterit etiam per quemcunque intimari, prout iudicialis.[p] *habet tamen mirabilem vnum effectum:* nam extraiudicialis appellatio, vim citationis continet, adeò quòd appellatus coram iudice ad quem, alia abſque citatione comparere tenetur; aliàs in eius contumaciam procedi poteſt. & non pauci certè ſunt, qui hac in re decipiuntur, putantes citari debuiſſe, ideoque ſui copiam in iudicio minimè facere curantes, ſi lis ſine contradictore agitetur, facile appellator obtinere poterit, & ſic fuiſſe Romæ crebrò deciſum teſtatur Maranta.[q]

[n] Veſtr. lib. 3. c. 7. Spec. de App. § in quibus. n. 30
[o] Rot. dec. 763. ſecundum. de App. in ant.
[p] Dec. c. bonæ de App.
[q] Mar. 6. p. p. act. ver. appellatio. n. 268.

Circa præmiſſa, nota: in appellationibus regulariter appellandum eſſe gradatim à minori ad maiorem: v. g. ab *Officiali foraneo ad Epiſcopum, ab Epiſcopo ad Archiepiſcopum, vel Primatem, ab iſto ad Legatum Papæ, ab iſto ad Papam.*[r] Hodie tamen

[r] l. præcipimus. C. eo. & c. dilecti. il. 3. cum. not. eo. gl. d. c. vt debitus.

Digitized by Google

tamen omiſſo omni medio, & graduato proceſſu, poteſt appellari ad Papam Ipſe enim eſt Ordinarius ordinariorum. [s] Similiter ad Legatum Papæ appellari poteſt omiſſo Archiepiſcopo, [t] niſi contrarium conſuetudo diſponat, quæ prædictis in hac omiſsione derogare poteſt. *Hinc de Conſtitu. Synodalib. apud nos non licet à coercione Capitulari fraterna, in qua modus exceditur, ad aliũ appellare niſi ad Archiepiſcopum, vel Epiſcopum ſuum. Quidquid verò Archiepiſcopus vel Epiſcopus decreuerit, huiusmodi decreto ſtare tenebitur, in quem ſic animaduerſum fuerit, appellatione vlteriori ceſſante*, de qua re extat Conſtit. *Petri Gamrati* de Appell. lib. 2. conſt. Synod.

A vicario autem Epiſcopi nunquam appellatur ad Epiſcopum, quia idẽ eſt vtriuſque tribunal, [u] & auditoriũ: & contraria conſuetudo in hoc reprobatur. Si tamen ſpecialem cauſam vnam vel duas, epiſcopus delegaret officiali ſeu vicario; tunc poteſt ad eum appellatio interponi: [x] vbi Spec. tradit Praxim, ſecundùm quam *Epiſcopus poteſt non deſerre cauſam Metropolitano: nam delegabit cauſam Vicario; vt eam audiat ex delegatione: poſtea ſi appellabitur ad delegantem, iterum delegare poterit, & ſic ad Papam appellabitur* ad conſtituendum numerum trium ſententiarum, & excludendũ, *ne quis tertiò appellet.*

2. Nota, duplicem effectum eſſe appellationum: *Suſpenſiuum*, qui ſuſpendit pronunciatum & iuriſdictionem iudicis: quantùm ad illam cauſam, [y] omnemq́ue præſumptionem, quę erat pro illa cauſa reddit ſuſpenſam, donec de pronunciato ſuperior cognoſcat. *Deuolutiuum*, qui cauſam ad ſuperiorem deuoluit, vt iniquitas & imperitia iudicantium corrigatur: [z] ſed ſicut iniquitas iudicum appellationibus reprimitur: ita licentia appellationum reſtringitur. *Vt ſit enim litium finis, lex prohibet in eadem cauſa tertio prouocare*: [a] Reſtitutio tamen peti poteſt *contra bis res iudicatas.* [b]

[s] *c. cuncta. 9. q. 3. c. cum nobis de* Elec.

[t] *c. gl. c. romana ver. curiam. eo. tt. in 6.*

[u] *c. 2. de conſ. in 6* Bar. *l. præcipimus C. de Appell.*

[x] Spec. *in add. de App. § nunc. tractemus. ver. obuiari. Abb. c. dilecti n. 18. de App.*

[y] *c. ſuper eo. eo. tt.*

[z] l. 1. *C. de App l.* per *hanc. C. de temp. app. arg. c. cum Ioannes, de fi. inſtr.*

[a] *C. ne l ce. in ea ca. terc. prouoc.*

[b] *c. cum cauſa. de re iud.*

Digitized by Google

Qualiter ſit appellandum, & infra quod tempus C. LIV.

IN omni grauamine vel iniquitate ſententiæ attendendum eſt diligenter, per quem proceſſum iudicialem fuerit quis grauatus. Aut enim per ſententiam Deffinitiuam: [a] aut per Interlocutoriam: [b] aut extra iudicium [c] grauamen infertur. Si ab Interlocutoria appellandum ſit, tunc illico & in ſcriptis cum expreſsione cauſæ iniuſtitiæ, vel grauaminis appellatur, [d] vt debitus honor iudici deferatur. Si à Deffinitiua, tunc ſine expreſsione cauſæ appellandum eſt, [e] & poterit pars, quoties vult, verbo appellare, dicens: *Appello à tali ſententia tanquam iniuſta*, dum modò in continenti hoc fiat, priuſquam iudex diuerterit ſe ad alios extraneos actus.[f] Si verò in continenti non appellatur, tunc pòſt appellandum eſt in ſcriptis, modò id fiat infra decendium: [g] poſt lapſum enim decem dierum non auditur appellans,[h] & præſumitur ſententiæ acquieuiſſe. [i] Idem faciendum eſt in extraiudiciali appellatione. Et non ſolùm id appellans facere debet, ſed & ille, qui appellationi adhærere velit: debet enim infra 10. dies adhæſio fieri: [k] & currit hoc tempus appellanti de momento ad momentum, [l] nec poterit iudex breuiùs vel longiùs tempus mutare, imò nec partium conſenſu & voluntate, [m] quandoquidem non eſt in partium voluntate facere, vt lex quæ poſt decem dies inducit rem iudicatam non operetur ſuum effectum, [n] quod tamen temporis ſpatium, per contrarium ſtatutum, vel conſuetudinem, arctari, vel prorogari poteſt. [o]

Appellamus autem ſemper coram iudice, à quo ſi eius præſentiam habere poſſumus, vt debitus honor eidem tribuatur[p] & tàm in iudicio pro tribunali iudice ſedente, quàm extra iudicium appellatio emitti poteſt, ſine alia partis vocatione, [q] nec curatur

[a] *c. oblatæ ext. eo c. Rayuntius de teſta.*
[b] *c. dilecto. c. cū ceſſante. eo.*
[c] *c. bonæ. eo. c. biduum. 2. q. 6. c. Statuimus de Elec.*
[d] *d. c. vt debitus*
[e] *c. cordi eo tt. in 6. Alb. c. peruenit. eo.*
[f] *l. litigatorib. C. eo. c. fi. 2. q. 6. § litigatorib.*
[g] *d. c. cordi. in pr*
[h] *c. anteriorum 2. q. 6.*
[i] *c. quod ad conſultationem. de re iud.*
[k] *Veſtr. l 7. c. 3 n. 20. Rot. dec. 539. in ant. à grauamine de App.*
[l] *Spec. eo. tt. § in quib.*
[m] *gl. Aut. obſeruatur. C. de litiscont.*
[n] *vt not. l. fi. C. de tranſ.*
[o] *gl. l. præſcriptione. C. ſi contra ius vel vtil. pub.*
[p] *omnem honorem ff. quando prouoca. non eſt nec. c. vt debitus. eo.*
[q] *Veſt. d. loco. & Rot. dec. 356. in nou. de app.*

Digitized by Google

curatur nimium illud momentum, quod appellás tenetur probare ſe emiſiſſe vocem appellationis infra momentum, [r]ſiquidem hoc non ſeruatur, nec vſu receptum eſt in palatio; ex indulto enim INNocentii VI. auditores poſſunt recipere appellationes poſt lapſum momenti; dummodo eadem die: [ſ]ob quā cauſam *Veſtrius ridet ſolicitatores tenues vltimum momentū cuſtodientes, & proteſtationes eorum de lapſu termini.*

[r] *Pau. Caſ. aut. hodie. C. de App*

[ſ] *Veſt. d. loco. n. 26.*

Sed ſi appellans copiam iudicis non habuit: tunc opinantur quidam[t] appellantem iterum redire teneri: quia fortè alia die copiam iudicis habebit. Si verò non habuit copiam iudicis, & ad vltimum momentum adiuit tribunal iudicis, vel habitationem eius; tunc ſuſtinetur appellatio, & iudicatur pro non deſertatione. [v]Vtile tamen eſt parti non expectare vltimum momentum, ne ſibi imputetur cur expectauerit, & quoties apud nos viua voce in continenti appellatur, toties infra decem dies in ſcriptis appellatur, cum porrectione appellationis in manus iudicis, & petitione Apoſtolorum, qui petuntur inſtanter inſtantius inſtantiſsime,[x]idque vnico contextu vt infrà dicetur.

[t] *Felin. c. tranſmiſſa de præſcr.*

[v] *Pau. Caſ. l. 1. ff ſi quis cautio.*

[x] *clem. 2 de App.*

Si verò abſit iudex toto ſpatio temporis appellationis interponendæ: tunc vltimo momento, quando non habemus iudicem notarium cauſæ actuarium conuenimus, vnà cum teſtibus, & coram eo appellamus, apoſtoloſque petimus: quam praxim approbat Veſtrius: [y] talis tamen appellatio intimari iudici debet, ſicut & illa, quæ fit coram teſtib. in caſu iuſti metus ſui iudicis: aliâs non protegeret appellatio. [z]Illud non prætereundum eſt inualuiſſe praxim, à plurib. annis in Curia approbatam, qua noſtri iudices pronunciant ſententiam, *prout in cedula*: & quia plerumque decimus dies inſtat antequā ſcribatur & aperiatur, nec certum eſt, ſitné fauorabilis futura ſententia vel contraria, ideo occurendum eſt huic rei appellando

[y] *Veſ. d. c. 3. n. 27.*

[z] *Spec. de App. § qualiter. n. 8. & 9.*

Digitized by Google

non ſimpliciter, ſed cum clauſula *quàtenus contrà partem noſtram* quã Practicã approbat Veſtr. Sed vt cautè appellatio cõcipiatur, ideo duæ ſunt *cautelæ* [a] quas appellans debet ſeruare.

De eſſe, & de bene eſſe. De eſſe 1. *vt ponat nomen aduerſarii, iudicis. Cauſam grauaminis illati, vel comminati.* 2. *Vt appellet intra* 10. *dies.* 3. *Vt cauſa expreſſa ſit vera.* 4. *Vt faciat iudicem ſuper exceptione interloqui, an velit eam admittere vel non.* 5. *Vt appellet in ſcriptis tàm ab interlocutoria, quàm deffinitiua.* 6. *Vt petat apoſtolos intra* 30. *dies.* 7. *Vt ſit inſtructus, quo ad totam cauſam.* 8. *Vt infra annum cauſa terminetur.*

De bene eſſe cautelæ ſunt. 1. *Vt offerat ſe ſtatim probaturum cauſam propter quam appellat.* 2. *Vt attendat an ſibi expediat terminum aſſignare ad proſequendam appellationem vel non.* 3. *Vt non curet à iudice admitti appellationem, vel à parte approbari*: nam in hoc caſu non tenetur proſequi appel. ſed tantũ mittet procur^m. ad contradicendum & ad impetran. literas ſuper appellatione. Vtrum autem valeat appellatio alternatiua videlicet ſub hac forma: *Appello ad Archiepiſcopum vel Papam*. Quando ab Epiſcopo appellatur, determinant iura concludendo appellationem valere, dum modò appellans eligat certum iudicem, infra tempus, quo debuit appellare, [b] videlicet infra 10. dies. Similiter, *ſi vnus litigantium appellaret ad Archiepiſcopum, alter ad Papam:* [c] vel ſi dicat, *appello ad maiorem*. his enim caſib. valet appellatio.

FORMA APPELLATIONIS.

CORAM vobis Illuſtr^mo. & R^mo Domino N. &c. Ego C. procurator R. D. A. Abbatis & eius monaſterii &c. animo & intentione appellandi propono, allego, & dico. quod quamùis coram vobis verten. cauſa inter præfatum A. actorem ex vna, & N. Plebanum in O. reum parti-

[a] Spec. eo. tit: § qualiter. n. 5.

[b] gl. in c. Si is cui de offi. deleg. in 6. C. in alternatiuis de reg. iu. in 6.

[c] c. Si duobus. ext. de app.

[d] c. vt debitus. de App. Spec. eo. tit. § nunc tractemus

partib. ex àltera de & ſuper decimis tam prædialibus quã omnium,& ſingulorum incolarum Cmetonum,in villa G. communiter nuncupata,in diſtrictu N.Diœceſ. Crac. ad ipſum R. D. A. iure cuiuſdam ſpecialis priuilegii pertinen. & ex præſcriptione vſuque pacifico ſpectante, & quamùis præfatus D. A. intentionem ſuam,& ius monaſterii ſui ſufficienter probauit; vos tamen R. D. (veſtra Ill. C. ſemper ſalua) non attentis probationib. præfati D. A. iuris ordine non ſeruato, vt præſumitur,in fauorem partis aduerſæ,veſtram ſententiam deffinitiuam ſi dici meretur,pro præfato D. N. Plebano in O. & eccleſia ſua,& contra præfatum D. A. & monaſterium ſuum tuliſtis, & promulgaſtis, abſoluentes præfatum N. ab impetitione, & præfatum A. in expenſis,in lite, factis eidem N. condemnan. vnde ex præmiſsis, & quolibet præmiſſorum ſentiens prædictum D. A. & monaſterium ſuum fore grauatũ, timensque in poſterum plus poſſe grauari à prædictis omnib videlicet à ſententia veſtra, tanquam iniqua & iniuſta, ac condemnatione expenſarum, & quouis alio grauamine, quod exinde ſequi, vel colligi poſſit, ad Illuſtr^mum. & R^mum. D. N. Archiepiſcopum & Primatem ſanctæ Eccleſiæ Metropolitanæ Gneſnen. in his ſcriptis prouoco & appello, & apoſtolos primò inſtanter, ſecundò inſtantiùs, tertiò inſtantiſſime à vobis R. D. vel ſi eſt qui mihi eos dare velit & poſſit, vel ſaltem à te notario publico litteras teſtimoniales in fidem & teſtimonium præmiſſorum omnium,mihi dari peto,ſubiiciens prędictum D. A. cum omnib. ſibi adhæren. & adhærere volen. tuitioni & protectioni ſedis antè dictæ. Saluo iure adden. minuen. corrigen. & aliis iuris beneficiis ſemper ſaluis.

Porrecta Scheda appellationis, petat appellans inſtrumentum appellationis conſcribi.

FORMA INSTRVMENTI.

IN nomine Domini Amen. Sub anno Domi. Indict. Pontificatus SS. D. &c. in domo ſeu Palatio habitationis Ill^mi. & R^mi. D. E. C. &c. in platea Canonicorum ſita, & ſtuba communis audientiæ &c. in mei notarii publici, teſtiumque infraſcriptorum ad hoc vocatorum, & ſpecialiter rogatorum præſentia, coram præfato Ill. D. ad iura reddenda, pro tribunali ſedente, & in audientia publica conſtitutus perſonaliter, Venerabi. Magiſter N. Procurator, & nomine procuratorio D. A. & eius Monaſterii in N. tenens & habens in ſuis manibus quandam appellationem in charta papyri conſcriptã, à quadam ſententia deffinitiua, vt dicitur lata à præfato Ill. D pro parte D. N Plebani in O. & contra ipſum R. D. A. & eius Monaſterium vt dicitur, pronunciata, & quibuſdam aliis grauaminibus, in dicta appellatione expreſſis ipſam animo, & intentione prouocan. & appellan, præſen. A. procuratore D. Plebani interpoſuit, & per me legi fecit, lectamque inſinuauit. Cuius eſt tenor talis. Coram &c. Poſt cuius quidem lectionem & interpoſitionem ac inſinuationem præfatus magiſter petiit ſibi à præfato Ill. D. Apoſtolos dari, vel ſaltem ſuper eiſdem reſponderi: qui quidem Ill. & R. D. ob reuerentiam Sedis Metropolitanæ in continenti eius appellationi detulit dan. Apoſtolos Reuerentiales. Super quib. omnib. prædictus Magiſter petiit ſibi à me Notario publico cõfici publicum inſtrumentũ. Acta ſunt hæc, Anno, &c. Indictione, &c. Pręſentib, &c.

Et ego M. de G clericus Dioec. Crac. Authoritate

Apo-

Apoſtolica Notarius, interpoſitioni & inſinuationi appellationis prædictæ, ac Apoſtolorum petitioni & ſuper iis reſponſioni, aliiſque dum ſic vt præmittitur fierent, & agerentur, rogatus, vnà cum prænominatis teſtib. interfui, & prēmiſſa in hanc formam redegi.

De officio iudicis à quo appellatur, & de Apoſtolis. C. LV.

CVM iure naturali Appellatio inuenta ſit, [a] & defenſio, ſeu præſidium innocentiæ, alicui prohiberi, vel auferri nō poſsit; [b] ideò partes iudicis à quo ſunt, appellationem recipere, & reuerenter ei deferre, ſi ex legittima cauſa interponatur. Si verò hoc facere neglexerit, tunc punitur ipſe iudex, & eius Officiales in 30. ponderibus auri, ſecundùm leges. [c] De iure verò Canonum, debet deponi, [d] vel mittitur ad Sedem Apoſtolicam pro meritis pœnam recepturus, [e] neque nocebit appellanti, ſi eius legittima appellatio non admittatur. [f] Si verò fruſtratoria appellatio fuerit, non recipiet eam iudex, & temerè appellans punietur in 50. libris argenti, iuxta leges, [g] vel erit infamis: ſecundùm verò Canones [h] remittendus eſt ad eum à quo appellauit condemnatus in expenſis, quas in quadruplum reſtituet: [i] hodie verò in ſimplum, vel in triplum. [k] Vt autem certa Regula ſit, quando appellationi ſit deferendum, quando non, hæc diſtinctio teneatur. Aut enim eſt Rationabilis appellatio manifeſtè, veluti ſi ſit in iure expreſſa, & huic iudex deferet, quia ei ius defert. [l] Aut eſt manifeſtè fruſtratoria, [m] & hæc tàm à iure, quàm iudice reprobatur. [n] Aut eſt Latenter fruſtratoria, & hæc licèt à iure refellatur, [o] à iudice tamen admittitur, donec cognoſcatur de falſa cauſa latente, quæ iuſtificari poteſt appellationem. Aut eſt probabiliter manifeſtè fruſtratoria, & hæc admittitur, veluti ſi dico iudicem eſſe

[b] *vt in Concil. de functl. vers q. C. Romæ diſput. tenuimus.*
[c] *l. quoniam iudices. C. de App.*
[d] *c. decreto 2. q. 6*
[e] *c. de priore. eo. tt.*
[f] *c. ſæpe. eo. tt.*
[g] *l. ab executione. § fi. C. quorū app. non recip.*
[h] *d. c. vt debitus*
[i] *c. omni modo. 2. q. 6.*
[k] *Spec. eo. tt. § nūc dicamus. n. 1*
[l] *c. ſignificantib. c. poſtremo. eo. tt.*
[m] *c. propoſuit. eo. tt.*
[n] *c. peruenit. & c. cum lit. Romana. eo.*
[o] *c. veritate. 8. diſ.*

Compatrem aduerſarii, vel Patruum,[p] niſi tamen ſit iudex datus cum Clauſula remota appellatione. Aut eſt Latenter probabiliter fruſtratoria, quæ etiam à iure, & à iudice admittitur.[q] ex quib. omnibus colligitur doctrina pro iudice A quo, in dubio potiùs deferendum eſſe appellationi, quàm ſententiæ.[r] Recepta verò appellatione debet dare appellanti Apoſtolos requiſitos. Si verò certum ſit appellationem eſſe iniuſtam, nec recipiendam; tunc exequenda eſt ſententia, & hæc certitudo ex euidentia facti colligitur, ſuper quo iudicatum eſt, puta ſi ſit inſignis latro, vt ſuprà.[ſ] vbi collegimus caſus prohibitæ appellationis. Sed ad Apoſtolos tranſeamus.

p Spec. d. § n. 5

q Io. Aburbach in proc. eo. tt.

r d. c. vt debitus § cum autem.

ſ de Appell. in pr

Nomine Apoſtolorum intelliguntur *literæ dimiſſoriæ*, ſeu breuis forma verborum inſtruẽs iudicem, ad quem appellatur, & mentem iudicis, à quo & circumſtantias totius appellationis comprehendens.[t] Et dicuntur Apoſtoli ab ἀπὸ quod eſt di, & στέλλω, id eſt mitto: ſunt enim litteræ ad ſuperiorem miſſæ,[u] ſeu *nunciatoriæ*, quibus iudex à quo nunciat iudici ad quem in tali cauſa N. appellaſſe. In effectu autem Apoſtoli debent continere, quis appellat, & à quo: contra quem, ſuper quo: ex qua cauſa, & an ille à quo appellatur deferat appellationi vel non: & quare hoc faciat.[x] De rigore iuris appellans, primùm tenebatur inſtanter, ſæpe & ſæpius Apoſtolos petere; ſed hodie hoc mitigatur, vt reiteratæ iſtæ petitiones & inſtantiæ, poſsint etiam vnico contextu fieri: & hoc modo huic rigori ſatisfit.[y] Et hinc inoleuit praxis; vt in cedula appellationis vtamur his verbis: *Apoſtoloſque ſemel, bis, tertiò, inſtanter, inſtantiùs, inſtantiſsimè ſibi dari & concedi petit. &c.*

t ita dd. in Clem. quamuis. de Appell.

u Samot. in proc Io. And. eo. tt. gl. in c. 1.

x l. vni. ff. de lib. dimis. & c. cordi de app. in 6

y d. clem. quamuis.

Cæterùm, in arbitrio eſt iudicis, ſtatim dare Apoſtolos, appellatione interpoſita: quodſi verò appellantibus præfigatur terminus iuris *ad redeundum pro Apoſtolis*,[z] ſolemus redire, & petimus nobis de apoſtolis reſponderi: ſi verò quis negligat venire

z p. clem. § verum.

venire infra terminum iuris, qui eſt triginta dierum de iure;[a] tũc *deſertata* dicitur eſſe appellatio. Similiter ſi iudex breuiòr terminum præfigat, & eo lapſo, apoſtoli non petantur, pro deſertatione iudicatur. [b]

Verùm ſi iudex non reſpondeat, non eſt redeundum amplius, licèt non deſint, qui ſæpius ob inſcitiam reuertuntur verentes de deſertione appellationis: ſed meritò hos reprehendi debere, inde patet: quia iudex, à quo qui in termino iuris dato de apoſtolis non reſpondet, iuriſdictionem amittit: ita vt non maneat amplius iudex, & appellans cenſetur eſſe à iuriſdictione ſua dimiſſus;[c] ita quòd abſque alio poteſt appellationem ſuam proſequi, [d] & petat à iudice ad quem, inhibitionem de non attentando quidquam pendente appellatione per iudicem à quo; & contra aduerſam partem citationem ad videndum inſtrumentum appellationis interponi produci, &c, ſimul impetrando literas compulſoriales contra præſidentes Cancellariæ vel notarios p. i. ad extradenda omnia acta. &c.

Sed cùm variæ ſint ſpecies apoſtolorum, ideò volens appellationi deferre, aduertat quales apoſtolos concedat. Quidam enim ſunt *Conuentionales*. [f] v. g. quando pars admittit appellationem iudice eam refutante, vel tacente, ſiue in iudicio ſiue extra. Quidam, *Teſtimoniales*, [g] qui teſtificantur de appellat. facta: Tales dantur à notario aliaué egregia perſona, in abſentia iudicis: cùm enim non ſit informata, de quibus apoſtolis ſit reſpondendum, dat duntaxat literas, quibus de appellatione atteſtatur. Quidam *Dimiſſorii*, [h] per quos iudex defert appellationi. Quidam *Reuerentiales*, [i] quando ob reuerentiam ſedis defertur. Quidam *Refutatorii*, [k] qui in fruſtratoriis appel. dantur. Et priuſquam aliqui ex prædictis appellanti dentur, adeò ſuſpenſus detinetur appellans, vt nec appellationem proſequi poſſit, nec iudicem impetrare, nec commiſſionem obtinere

[a] *d. clem. quamuis.*

[b] *ita card. d. clem:* & *Aegid. concl.* 152.

[c] *Veſtr. lib.* 7. *c.* 3. *n.* 36.

[d] *Rot dec.* 406. *in no. ſi auditor de app.*

[e] *c. oblatb. c. ſæpè de app.*

[f] *Veſt.* d. *loco. n.* 32.

[g] *Caſſad. dec.* 8. *n.* 7.

[h] *l. dimiſſoriæ ff. de ver. ſig.*

[i] l. *cos. § ſuper his. C. de app.*

[k] *c. cum appellationib. de app. in* 6.

nere

Digitized by Google

l Rot. 357. fuit dubitatum in no. de app.

nere. l Ratio eſt, quia apoſtoli ſunt pars appellationis, [m] & priuſquam obtineantur vel pro obtentis habeantur, ſtatus appellationis pendet.

m c cordi de app. in 6.

Obiter nota, aliquando iudices reſpondere, ſuper apoſtolis petitis ſic. *damus tibi apoſtolos, prout in forma*: quo caſu, vel Reuerentiales cenſentur dari vel Refutatorii.[n] Si enim appelletur, quatenus à deffinitiua, & intra decendium: & quatenus à legittima perſona petuntur, Reuerentiales ſunt, aliâs Refutatorii dicuntur.

n Veſtr. in ſua pr lib. 7. c. vlt.

FORMA APOSTOLORVM REVERE*ntialium.*

ILLVS^mo^· & R^mo^· in Chriſto Patri Domino D. BERnardo Maciciowski &c. Archiepiſcopo Sanctæ Eccleſiæ Gneſnen. vel eius officiali generali. N. Dei & Apoſtolicæ ſedis gratia, Epiſcopus Crac Dux Seuerien. &c. vel N. Canonicus & Officialis Generalis Crac. deuotas orationes cum debita reuerentia. Ill^me^·D. Mota corã me materia quæſtionis, authoritate ordinaria inter R. D. A. Actorem ex vna, & venerabilem D. Plebanum in O. reum partibus ex altera, de & ſuper decimis manipularibus, & campeſtribus, tàm prædialibus, quàm etiam omnium & ſingulorum incolarum Cmetonum in villa N. communiter nominata, in diſtrictu Crac. in eadem cauſa ritè & rationabiliter proceden. ſeruatis ſeruandis iudiciarium proceſſum continentibus, præmiſſa citatione contra prædictum D. P. ad inſtantiam præfati D. A & tandem ſucceſſiuè oblatis libellis conuentionali pro parte A. præfati actoris, & reconuentionali pro parte P. rei & eccleſiarum ſuarum ſuper eiſdem, litem legittimè conteſtatam, & poſt litis conteſtationem, dato & aſſignato termino prædictis partibus ad ponendum & articulandum & ex poſt, prout terminus requirebat, oblatis nonnullis poſitionibus & articulis, tàm pro parte actoris quàm rei,

Digitized by Google

ex libellis eorum proceden. & hinc inde facta reſponſione ad prædictas poſitiones & articulos, receptaque probatione ſufficienti, pro vtraque parte, tàm teſtium, quàm literarum ſeu priuilegiorum, quibus dictæ partes vti volebant, & publicatis atteſtationibus teſtium, & ad petitionem dictarum partium copiis eorumdem decretis, ac per partes receptis hincinde, & termino ipſis ad dicendũ cõtra præfatas atteſtationes, & dicta teſtiũ per nonnullas exceptiones, replicationes. duplicationes extitit diſputatũ; tandẽ partibus vtriſque citatis, ad videndũ & audiendum cõcludi, in præſentia procuratorum prædictarum partium concluſi cum poteſtate reuocandi. Expoſt in alio certo termino citatis procuratoribus partium, & petentib. ferri deffinitiuam ſententiam ipſam ad petitionem dictarum partium tuli & promulgaui adiutore Deo huiuſmodi ſub tenore. Chriſti nomine &c. vt ſuprà.

Hic inſeratur tota ſententia. Poſt cuius quidem ſententiæ prolationem & pronunciationem pro parte R. D. Abbatis, mox & incontinenti extitit appellatum ad veſtram ſanctam ſedem Metropolitanã, Gneſnen. & Apoſtoli cum debita inſtantia petiti. Et licèt crediderim me iuſtam & ſanctam ſententiam tuliſſe & promulgaſſe, ob reuerentiam tamen P. V. & ſedis authoritatem eidem appellationi humiliter detuli, dando Apoſtolos reuerentiales, & literas eorundem Apoſtolorum remiſſoriales decreui dandas, cum ſubſcriptione notarii cauſæ & ſigilli Officialatus appen. Datum & Actum Crac. Anno &c. Die tali. Præſentibus. Hodie in Conſiſtoriis noſtris, rarò vtimur his formulis, ſolentque iudices, rem paucis abſoluere, reſpondẽtes Deferimus &c. vel Acta tibi pro apoſtolis tradimus, & notarius ſuper appel. & apoſtolis inſtrumentum conficit.

Apoſtoli

APOSTOLI REFVTATORII

ALiquando appellanti in termino Apoſtolorum recipiendorum cauſa ſtatuto, loco reuerentialium dantur refutatorii: & quoties iudex putat appellationi non eſſe deferendum; tunc vti ſolet tali verborum tenore.

Quia per ſententiam noſtram interloquutoriam in hac cauſa per nos latam non credimus appellantem in aliquo grauaſſe, idcirco appellationi interpoſitę non deferimus: hanc reſponſionem eidem pro Apoſtolis refutatoriis concedentes. Vel ſimpliciter dicit. Non credimus te eſſe grauatum. Et in hoc caſu mox appellans denuo proteſtabitur de grauamine appellando: & iterum à non delatione tali appellare debet in ſcriptis intra decem dies: quia niſi appellet, non audietur poſtea appellans à deffinitiua tanquam manifeſtus contumax, [o] & talis appellatio cenſeretur deſerta, [p] Concipiet autem appellationem hoc, vel ſimili modo.

[o] *gl. & Card. in c.* [illegible] *1. de do. & cont.*
[p] *Miſing. cent. 2 obſe. 49. & Grauat. ad Veſtr. lib. 7. c. vlt. n. 23*

FORMA APPELLATIONIS A NON DElatione.

COrā vobis &c. dico & in his ſcriptis propono, quod licèt ego nomine quo ſuprà à quadam ſententia veſtra, quam appellaſtis deffinitiuā vel interlocutoriam, cōtra principalem meum lata, eius nullitate ſalua, ritè ac legittimè appellauerim, & de Apoſtolis mihi reſpōderi petierim, adeò quod meritò iuris diſpoſitione, actisque & acticatis in dicta cauſa exhibitis attentis, debuiſſetis dictæ meæ appellationi detuliſſe: nihilominùs tamen hoc minimè feciſtis: ſed decem diebus nondum effluxis reſponden. de Apoſtolis dixiſtis. Quod quia per ſententiam veſtram in hac cauſa per vos latam non credebatis appellātem in aliquo grauaſſe: idcirco appellationi non detuliſtis

ſtis, licèt nulliter, & ceſſante nullitate perperam (& honore ſemper ſaluo) iniquè, præmiſſis attentis. Quare ſentiens me nomine quo ſuprà, & principalem meum de nouo per dictum decretum, & reiectionem ſeu non delationē ſupra modum grauatum; idcircò à dicto veſtro decreto, & non delatione ſeu reiectione, totoque veſtro proceſſu, & grauaminibus mihi ex illo illatis, & inferendis, priori meæ appellationi inhærendo, & illam per iſtā, & iſtam per illam confirmando, ad Ill^mum. D. Primatem &c. (vt ſupra in p. forma) Tali appellatione interpoſita dātur Apoſtoli vt ſuprà. Vel poteſt iudex reuocare id, in quo viderit ſe malè proceſsiſſe, de qua reuocatione dicetur infrà.

De Secunda inſtantia, ſeu DE PROCESSV IVDICIARIO, CAVSÆ *appellationis ab interlocutoria ſententia ad praxim Conſiſtorii Gneſnen.*

Caput Primum.

SÆpè iudex à quo, appellationi ab interlocutoria interpoſitæ non defert: ſed ſiue detulerit ſiue non, poterit tamen appellans ſuam appellationē proſequi. Cuius rei talis eſt praxis. Aut enim appellatur *ad ſummū Pontificem*, aut *ad inferiorem*. Si ad ſummum Pontificē; tunc appellans impetrat cauſam appellationis alicui examinandā cōmitti: qua commiſsione iudici dato præſentata & per eum recepta, obtinebit appellans, *aduerſariū ad procedendum procedique videndum in cauſa appellationis citari; nec non inhiberi iudici, à quo vel etiam parti appellatæ, ne quid appellatione pendēte innouent aut attētent in præiudiciū appellātis:* de quo proceſſu dicetur ſuo loco

 vbi

Digitized by Google

vbi notandum eſt. iudicem, qui non detulit appellationi interpolitæ, à grauamine poſſe ad vlteriora procedere, appellatione non obſtante. [a] Si verò ad inferiorem appellatur; tunc appellans introducet appellationem iuxta c. Romana de app. in 6. vbi animaduertendum eſt, quòd in proceſſu appellatorio duplex terminus appellanti indulgetur, vel *Terminus hominis*, vel *Terminus iuris*. Primum iudex præſtat, lege permittente: [b] idq́ vel *ad proſequendũ tantùm nõ ad finiendum* vel *ad iter arripiendum*: vel ad *repræſentandum ſe D. Papæ*. Alterum ius ipſũ ſubminiſtrat, & hic dupl. eſt: 1. *Ad inchoandam*. 2. *Ad exercendam appellationem*. [c] In vtroque ergò termino, cautus ſit appellans oportet: potiſsimùm verò terminus hominis, ea die obſeruandus eſt, qua præfigitur; vt deſertatio euitetur, cui obuiatur duplici via. *Prorogatione termini per eundem iudicem*: [d] *& diligentia aliqua in eodem termino*: quæ ſi omiſſa fuerit, deſerta erit appellatio: quod verum eſt: ſi terminus fuit congruo ſpatio præfixus. [e] Terminus autem iuris, aliter arctat appellantem, & quo *ad inchoandam appellationem*, varius olim erat pro qualitate locorum, ex quibus appellabatur: [f] *ad finiendam hodie eſt annus*, [g] qui fatum ſeu finem imponit cauſæ: ex cauſa tamen prorogatur curſus fatalium ad biennium: [h] quod tamen ſic intelligendum eſt, ſi appellans in primo anno judicem & cauſæ commiſsionem impetraſſet, & iudici, ad quem, præſentari feciſſet, citationemq́ue cum inhibitione contra partem obtinuiſſet, quod ad ſatisfaciendum termino introducendæ & inchoandæ appellationis requiritur, [i] cùm iudicium incipiat à citatione. [k]

Sed antequam talis Inhibitio decernatur, iudex ad quem, diligenter perpendit, *an deferre debeat petitioni appellantis* Si enim ſententia talis fuerit, à qua appellatio eſt prohibita, qualis eſt *interlocutoria, quæ reprobatoriam appellationem* habet: tunc

a *c. ſuper eo. & c. cum cauſam. de Appel.*

b *c. ex inſinuatione c. ad hæc. & l. 2. ſt. eo.*

c *l. nemo C. de temp. ap. & Aut. ei qui C. eo.*

d *Franc. l. perſonas de App. & Abb. ib.*

e *Bald. in l. præſes. C. de App & l. vlt: C. de tempo. appe.*

f *l. cum anteriorib. C. eo. vt ſup.*

g *d. Aut. ei qui & c. cum ſit Romana. de App. & c. ei qui 2. q 6*

h *Aut ei C. eo.*

i *Veſtr lib. 7. c. vlt. n. 9.*

k *vt ſup. de Cit.*

Digitized by Google

tunc iudex ad quem, inhibitionem & citationem negabit : aliâs ſi eam decreuerit, inualida erit: cùm *Concilium Tridentinum*[l] *hodie, non niſi ab interlocutoria vim deffinitiuæ habente, admittat appellationes, vel ab ipſa ſententia deffinitiua, principale negotium deffiniente, & aliter obtentas inhibitiones à nunciis apoſtolicis, Patriarchis, primatibus* annulat. Præterea iudex ad quem, iuxta officium ſuum appellationem oblatam recipiens debet inſpicere formam eius, & iuxta, d. c. Romana, inhibitionem concedere, aduertendo : *An ſit intra decem dies appellatum* : & *an ſit appellationi renunciatum* : & *ex qua cauſa ſit appellatum* : & *an ſibi iuriſdictio in tali cauſa competat.* Quibus diſcuſſis aduertat etiam : *nùm ſibi expediat, per ſeipſum cognoſcere, de cauſa appellationis, & de appellatione : an verò per Commiſſarium.* Specialiter verò in hoc caſu prouiſum eſt apud nos per conſtit. Synodales,[m] prouinciæ Gneſnen. *Sedes enim Gneſnen : cauſas per appellationem ad ſe deuolutas ſubditis Suffraganeorum ſuorum delegare poteſt, & animaduertere in rebelles.*

l *c. 20. Seſ. 24. de Reform.*

m *lib. 1. Conſ. de conſuet. & de off. ordin. & Metropol.*

Si autem ipſe iudex appellationis audire velit; tunc videat. *an partes reſilire velint, ab articulo grauaminis : an procedere in principali elegerint.*

Si nolint grauamini renũciare; tunc ſeruãtur hi termini tres.

Obſeruationes terminorum in cauſa grauaminis.

Ad dicendum contra appellationem & iura pro deuolutione facientia.

Ad impugnandum & iuſtificandum.

Ad ſententiandum, coram commiſſario, additur *ad dicendum contra commiſſionem.*

Sic præſentata appellatione, vt ſuprà, iudex appellationis, Actum petitionis appellantis notario inſcribere præcipiat in hac forma.

Digitized by Google

Anno, die. &c. in domo R. D. N. Procurator D. A. aſſerens ſe habere mandatum procuratorium à principali ſuo, perſonaliter conſtitutus, in præſentia R. D. oblatis apoſtolis venerabilibus, appellationis interpoſitæ, vel oblato appellationis inſtrumento, de manu notarii N. ab interlocutoria R. D. Loci ordinarii lata pro parte N. Plebani contra D. Abbatem, & eius Monaſterium, petiit ſibi decerni citationem, contra partem appellatam. Et R. D. decreuit iuxta petita. *Si verò per Commiſſarium audire velit; tunc ſcribat:* Et D. cauſam appellationis interpoſitam per talem, à proceſſu talis commiſit viua voce N. debito fine determinandam.

De Citatione ad procedendum in appellatione C. II.

INterpoſita & præſentata appellatione modo ſupradicto, curet pars aduerſarium in ius vocari, ad procedendum in huiuſmodi cauſa appellationis, iuxta formam citationis ſuprà traditam: obtenta verò citatione & legittimè exequuta, appellator die citationis ſuperueniēte, literas citatorias vna cum relatione exequutoris exhibere ſolet, ſub tali proteſtatione.

Proteſtor, quòd per me non ſtat, quo minus celerius in hac cauſa proceſſum ſit, quam proteſtationem cupio omnib. futuris actib. huius cauſæ inſeri. Et fundando iuriſdictionem Domini N. reproduco citationem ad videndum procedi in cauſa appellationis debitè executam in contumaciam partis, petens vlteriora: & doceo de meo mandato. & cætera.

Si hac die cōparet appellatus: tunc *proteſtetur de non conſentien. & de deſertione appellationis: & deinde obtineat copiam iurium ad contradicendum.* Si non comparet; tunc citatio decernitur, *ad dicendum contra iura & iuriſdictionē Dñi.*

De ter-

De Termino ad dicendum contra appellationem & iura deuoluentia. C. III.

IN hoc termino appellans producere debet appellationem ſuam: vel ſi eam produxit, tunc verbo eandem repetat, probetq́; tria ad fundandam iuriſdictionem iudicis. 1. Se appellaſſe. 2. legitima ex cauſa. 3. infra 10. dierum curricula: & accuſet contumaciam, appellati nihil in termino dicentis: & in eius contumaciam petat iuriſdictionem fundari, & terminum ad iuſtificandum concedi. Ex aduerſo pars appellata, ſi viderit aliquod vitium in articulo appellationis; poterit excipere contra iuriſdictionem & appellationem.

1. Quod non ſit appellatum infra 10. dies.[a]
2. Quia Apoſtoli non ſunt petiti infra 30. dies.[b]
3. Quia non eſt appellatum in ſcriptis.[c]
4. Quia non in præſentia iudicis:[d]
5. Quia appellatio eſt deſerta.[e]
6. Quia neq; iudici nec parti eſt inſinuata.
7. Quia qui appellauit, non fuit procurator legitimus, fuit enim reuocatus.[f]

a vt ſup. qualiter ſit ap.
b ſup de Apoſt.
c ſup. qualiter.
d clem. 1. vbi gl. eo.
e ſup. C. 1.
f c. ſi quam de pro. in 6.

FORMA EXCEPTIONVM

COram vobis proc. &c. & nomine procuratorio N. Pl. citra approbationē iuriſdictionis veſtræ perſonaliter comparens proteſtatur, quòd per hunc actum, & per alios ſequen. ſi quos ipſum attentare contigerit, iuriſdictionem veſtram non approbat nec approbare intendit, nec comparet coram vobis tanquam iudice competen. ſed tanquam perſona veneran. Proteſtatur etiam, quòd ſi aliqua dixerit, propoſuerit, allegauerit, quæ iuriſdictionem veſtram aliquatenus approbare videatur; illa vult

habere pro non dictis, & non allegatis, cùm iudex in cauſa præſenti, vigore appellationis interpoſitæ pro parte D. A. à ſententia interlocutoria, Ill. D. Lociord. lata pro N. Pl. & eccleſia ſua, contra dictum A. & ſuum monaſterium, eſſe non poteſtis ex cauſis rationabilib. in modum exceptionum infra deductis. *Ponantur cauſæ vt ſuprà.*

Ex præmiſſis igitur petit dictus P. nomine quo ſuprà procuratorio ſalua proteſtatione de non approban. iuriſdict. veſtra, per vos & per veſtram ſententiam interlocutoriam obſtantib. prædictis exceptionib. dici, pronunciari, decerni, vos non potuiſſe, nec poſſe eſſe competentem iudicem in cauſa præſentis appellat. partem aduerſam in expenſis ob hoc factis condemnan. Has except. Saluo &c. Et proteſtatur &c.

OBLATA. Anno, &c. Proc. N. obtulit exceptiones contra Appellationem N citra approbationem iuriſdictionis D. ex aduerſo verò Proc. N petente copiam, & terminum ad dicend. contra, Dominus decreta copia præfixit terminum ad 1. Præſent. &c.

TENOR REPLICATIONVM

Termino adueniente pars appellans ſic replicabit.

COram vobis, &c. contra quandam prætenſam chartam, vanam, inefficacem, & friuolam, nuper pro parte A. & contra iuriſdictionē veſtram in iudicio oblatam, & productam, Procur. & nomine Procuratorio N. arguit, opponit, & replicat, replicando dicit, quòd prædicta prætenſa charta, cum contentis in ea eſt friuola, impertinens, vaga, cauſa diffugii, & iuſtitiæ ſupprimendæ data, & producta, non releuans producentē, nec nocens parti; contra quam producitur: & alias eſt talis, quòd ipſa non

non obſtan. vos R. D. &c. poteſtis, & de iure debetis pronunciare cauſam prædictam, ad vos per appellat. legitimè deuolutam, & vos iudicem competen. ex cauſis & rationib. infra deductis pronunciari.

Et 1. ad 1. except. in qua dicitur, &c. Ad hoc replic. dicitur; quòd dictus excipiens in excipien. deficit, cùm non ſolùm infra 10. dies, ſed etiam eodem die, quo lata eſt ſententia prædicta, ſi dici meretur, ſtatim & in continenti fuit & eſt appellatum, prout idem procur. ſe re[illegible] ad inſtrumẽta deſuper confecta, & literas remiſſoriales, quæ ad proband. ſuam replicationem coram vobis reproducit, ad 2. & 3 in quibus friuolè excipit &c. Ad hoc replican. dicitur, quòd dictus excipiens cauſa diffugii & indebitæ protractionis à veritate diſceſſit, cùm à die latæ ſententiæ appellatio eſt inſinuata & notificata iudici, à quo, & parti appellatæ, apoſtoliq́ue petiti infra terminum iuris, & omnia ſingula quæ incumbunt appellationi & appellanti, fuerunt, & ſunt facta, prout ſe procura. refert ad inſtrumenta. &c.

Ex præmiſſis igitur, & quolibet præmiſſorum dictus procu. petit nomine quo ſuprà, per vos R. D. &c. non obſtantibus friuolis, prætenſis except. dici, pronunciari, decerni, ad vos cauſam prædictam, & ad Eccl. Metropol. legitimè deuolutam, voſq́ue iudicem competent. veſtra interlocutoria ſententia mediante, partemq́ue eidem N. in expen. condemnand. fore & condemnari. Has replicat. &c.

Oblatis replicationib. pars poterit duplicare vt ſup. in p. i. dictum eſt.

OBLATA, Anno, die. &c. Procur. D. Pleb. obtulit replicat. in cauſa appellationis decimarum, ex aduerſo

Procu.

Procuratore D. A. petente copiam & terminum ad duplicã. & D. decreta copia terminum præfixit ad 8. Præſen.

Termino aduenientе poteſt in ſcriptis duplicare, vel generaliter verbo.

ACTVS, Die. &c. Procur. duplicauit generaliter verbo, & hinc inde partibus petent. interloqui D. ad p. i. præfixit terminum ad ſententiandum.

INTERLOCVTORIA.

Sedentes pro tribunali interloquens pronunciamus, non obſtant. friuolis exceptionibus pro parte D. Ple., cauſam appellationis pro parte A. interpoſitæ à ſententia interlocutoria R. D. lata pro parte D. Ple. ad ſedem Metropolitan. Gneſnen. eſſe legittimè deuolutam, & nos iudicem competentem, præfatum D. Pl. ipſi A. in expenſis litis condemnand. quarum taxationem in poſterum reſeruamus. Præſent. &c.

Obſeruatio.

INterlocutoria lata, pars cautè faciet, ſi aduerſarium non citabit ad terminum ſequentem, nihilque attentabit vſque ad 10. dies, ne excitata pars noua citatione à grauamine appellet: & ideò cauti procuratores non procedunt in ea cauſa, vſque ad 10. dies. His lapſis, citatio obtineatur ad impugnandum & iuſtificandum.

De Termino ad iuſtificandum & impugnandum. C. IIII.

COgnito eo, quòd legittimè cauſa deuoluta ſit ad iudicem, ad quem: ſupereſt impugnare appellanti proceſſum, iuſtificare verò appellato ſententiam.

Habeat ergò appellans in hoc termino articulos, ſuper eo, in quo

Digitized by Google

in quo eum iudex grauauit, & petat pronunciari, *benè fuiſſe appellatum, malè verò pronunciatum.* Appellatus verò prioris iudicis à quo ſentētiā iuſtificet,& petat pronunciari, *malè fuiſſe appellatum, benè verò pronūciatum.* Hanc impugnationem appellanti competere, iuſtificationem appellato conuenire, iura docent.[a] Regulariter autem impugnatio fiet, & iuſtificatio in duobus. 1. *In formalibus.* 2. *In materialibus.*

[a] *gl. in Clem. appellanti de App.*

Formalia reſpiciunt appellationem; an debito tempore ſit appellatum; an in tempore apoſtoli petiti: vt ſuprà dixi.

Materialia, reſpiciunt ſententiam, & grauamina, ex quibus eſt appellatum; & quia grauaminibus cognitis, iudicis partes ſunt, ſuper hoc articulo appellationis pronunciare: ideò poſt prædicta omnia, ſeruetur terminus ad ſententiandum. Poſt ſententiam verò, ſi manebit cauſa penes iudicem ad quem; tunc in principali procedetur, & cauſa recipietur in ſtatu, in quo remanſit coram iudice,[b] à quo: quia culpa iudicis à quo, qui partem grauauit; ſuccedit iudex ad quem.[c] Pro pleniori praxi, talis forma datur impugnationis.

[b] *c. ſignificauit. de teſtib.*

[c] *c. dilecta de Excep.*

CORam vobis &c. Procur. & eo nomine venerabilis, D. A. appellantis huius cauſæ, contra ſeu aduerſus venerab. P. appellatum, aut aliam quamcunq; perſonam, pro ſeu cum ipſo, ad hanc cauſam legitime interuenire volentem ſeu debentem, loco appellatorii, ac iuſtificationis & impugnationis reſpectiue, aliâſque ad omnes fines & effectus, ſibi & parti ſuæ appellanti magis vtiles, & prodeſſe valentes, repetit his, ac inſerit, ac pro repetitis ac inſertis haberi petit, vult & intendit omnia & ſingula acta, & acticata prioris inſtantiæ coram R. D. N. quam coram vobis iudice cauſæ præſentis inter eaſdem partes habita, quatenus tamen pro parte appellante facere poſſint, & non aliâs, de quo proteſtatur. Quibus ſic repetitis

dictus quo ſuprà nomine Procurator, concludendo petit per vos ac veſtram ſententiam ſiue decretum dici, decerni, pronunciari & declarari, nulliter & ceſſante nullitate, malè, & perperam. & iniquè, per R. D. N. decretum, proceſſum & pronunciatum, ac iuſtè & ſanctè pro parte dicti P. A. appellantis ab eiuſdem R. D. N. decreto ſiue ſententia fore, fuiſſe & eſſe appellatum & prouocatum: & propterea eiuſdem R. P. decretum ſiue ſententiam reuocandam, caſſandam & annullandam, ac per vos reuocari, caſſari, & annullari debere, ac huiuſmodi articulo grauaminis diſcuſſo, per vos & coram vobis, in negotio principali procedendum, & dictum appellatum dicto appellanti, in omnibus expenſis litis huiuſmodi factis, condemnandum fore, fuiſſe, & eſſe, ac procedi, & reſpectiue condemnari debere, aliâſq; ſtatui, ac ordinari prout iuris fuerit, & ordo dictauerit rationis, veſtrum benignum officium humiliter implorando. Saluo iure. &c.

Obiter nota, iuſtificationem & impugnationem interlocutoriæ ſeu grauaminis ex actis acticatis, fieri debere, non autem ex nouis:[d] & ratio eſt. quia ab interlocutoria non licet appellare niſi iniuriam iudex fecerit, quæ non poteſt apparere niſi ex actis acticatis. A definitiua verò licet appellare, etiamſi nulla iniuria facta ſit: quia poteſt ex nouis actis, & probatis cauſam ſuam iuſtificare.[e]

[d] clem. appellanti. co. ꝟ.

[e] Marant. p. vlt act 2. n. 145. & 16.

Exhibita verò tali ſcheda appellans, in contumaciam appellati obtinet terminum vtri parti, ad dicendum contra iuſtificata & impugnata: in quo termino appellatus ſolet dicere *Generalia contra*, & in contumaciam partis repetit acta acticata, tàm prioris inſtantiæ quàm præſentis, petitque concludi, & poteſt in forma talem ſchedam porrigere.

CORAM vobis &c. Procura. & eo nomine Vener.

D. R.

Digitized by Google

D. R. appellati huius cauſæ, cum proteſtatione de non conſentiendo in vos, aut veſtram iuriſdictionẽ, niſi quatenus de iure teneatur, deque notoria deſertione appellationis, & nullitate proceſſus: iiſque proteſtationibus mediantibus ſatisfaciendo termino, ad Dic. contra iuſtific. & impugnan. reſpectiuè partis appellantis, tàm coniunctim quàm diuiſim, ac aliâs ad omnes fines & effectus ſibi & parti ſuæ appellatæ magis vtiles, & prodeſſe valentes, hic repetit & inſerit, & pro repetitis & inſertis haberi vult, & intendit omnia & ſingula acta &c. vt ſuprà. Quare præmiſſis ſic repetitis dictus quo ſuprà nomine, P. partis appellatę, petit per vos ac veſtram ſententiam, ſiue decretum dici, decerni, pronunciari, & declarari nulliter, & minus legitimè à decreto ſeu interlocutoria ſententia, R. D. N. fuiſſe & eſſe, pro parte D. A. prouocatum & appellatum, illiuſque prætenſæ appellationis vigore, vobis nullam competiiſſe nec competere iuriſdictionem, & in euentum quòd legitimè pro parte D. A. à dicto decreto appellatum foret (quod non creditur:) petit dictus, quo ſuprà nomine Pr. per vos dici, decerni, & declarari malè, perperam, & iniuſte, ſine cauſa, ab eodem decreto fuiſſe prætenſe appellatum & prouocatum, dictumque decretum R. D. N. fuiſſe & eſſe confirmandum & approbandum, literaſque veſtras citatorias nulliter, & ceſſante nullitate, perperam, ſurrepticie, & obrepticie fuiſſe & eſſe emanatas, & impetratas, illaſque per vos fore, fuiſſe, & eſſe reuocandas, prout eaſdem reuocari petit, dictum D. P. appellatum ac inſtantia iudicii veſtri abſoluendum, cauſamque & partes ad R. D. N. prioris inſtantiæ fuiſſe & eſſe reuocandas, nec non partem appellantem, ipſi appellato in expenſis condemnandam, prout reſpectiue

confirmari, abſolui, remitti, & condemnari petit, veſtrum officium benignum humiliter implorando.

De termino ad Sententiandum C. V.

IN hoc termino iudex interloqui debet, vel pro impugnatione vel pro iuſtificatione, Si ſententiam feret, bene fuiſſe appellatum; tunc cauſam retinebit penes ſe, & in expenſis appellatũ condemnabit, citabitq; partes ad producen. in negocio principali. Si interloquetur, malè fuiſſe appellatũ, & benè ſententiatum; tunc remittet partes ad priorem iudicem à quo [a] pro vlteriori executione ſub hac forma.

[a] gl. c. debitum. ver. alioquin, &c.

IN cauſa coram nobis verten. &c. Dicimus, pronunciamus, decernimus, & declaramus minùs legitime pro parte dicti D.A. à dicto decreto ſiue ſententia interlocutoria, R.D.N. primæ inſtantiæ iudicis prouocatum & appellatum, & ideò dictum, D.P. appellatum ab inſtantia iudicii noſtri fuiſſe vel eſſe abſoluendum, ac partes & cauſam ad dictum R. D. N. remittendas, dictumq; D.A. in expenſis legitimis coram nobis factis condemnantes, prout reſpectiue abſoluimus & condemnamus per præſentes, dictarum expenſarum taxatione reſeruata.

Hæc de proceſſu in cauſa grauaminis, quæ vel renunciatione partium tollitur, quoties à principali incipere volunt, vel tribus conformibus ſententiis perimitur Verùm cùm non ſemper appellans curet appellationem proſequi; ideo in hoc caſu documenta videamus.

Quid pars appellata agere debet, appellante cauſam non proſequente. C. VI.

SÆpè pars appellans non animo proſequendi appellationem, ſed intentione prolongandi cauſam appellationes interpo-

terponit: indeque creberrimè fit, vt emiſſa voce appellationis quieſcat in cauſa. Quæ res, cùm & diſpendium iuſtitiæ ac parti appellatæ damnum pariat: ideo remediis iuſtis iura ſubueniunt appellato.[a] Poteſt autem duplex remedium in hoc caſu dari. Aut enim poſt fundatam iuriſdictionem, & legittimā deuolutionem, negligit cauſam proſequi: & tunc appellatus curet citari appellantem *Ad videndum & audiendum cauſam ipſam ad iudicem p. i. remitti ob negligentiam proſequendi, aliis ob negligentiam procedendi, in cauſa poſt iuriſdictionem fundatam.*[b] Quo termino adueniente appellatus, ſi aliquos actus fecit, quib. probare poſsit, quod non neglexerit ſuam appellationem, vt potè, ſi obtinuit Compulſoriales literas pro actis p. i. vel quid ſimile, tunc in termino oſtendet, dicens: *Ecce doceo de diligentiis meis. & cætera.*

[a] c. ad hæc. ext. de App.

[b] d. c. ad hæc.

Aut appellans fecit citari appellatum, ad dicendum contra appel^m. & iura deuoluta & poſtea deſerit; & tūc appallatus poterit in termino dicere: Conſentio in vos D. iudicem, & repeto appellationem partis aduerſæ, & peto hinc inde ſtatui terminum ad iuſtificandum & impugnan.[c] Quo caſu, ſi appellans nolit proſequi, poterit appellatus iuſtificare ſentētiam iudicis à quo: *Quomodo fuit iuſta quomodo benè proceſsit iudex à quo & pronunciauit, pars vero male appellauit: & petet in contumaciam appellantis cauſam remitti*: Aut appellans negligens fuit in appellatione; nec eam infra fatalia proſecutus eſt; & tunc appellatus expectet annum: quo effluxo faciat citari partem, *ad videndum & audiendum, pronunciari appellationem deſertam*, de quo tamen plenius ſuprà.

[c] Hen. in proœ. Rub. 38.

Proceſsus in cauſa deſertionum. C. VII.

DVplicem Practicam ſeruari in cauſis deſertionum obſeruaui. Prima eſt; vt poſt fatale lapſum appellatus faciat

Digitized by Google

citari appellantem primò, ſecundò, tertiò, ad p. ad docendum de proſecutione appellationis, vel ad docendum cauſas iuſti impedimenti: *alioquin* ad videndum ſententiam executioni demandari. Sed hic Proceſſus quærit circuitum, & non eſt cautus.[a] Nam à ſententia ſuper Deſertione lata, ex ratione poteſt appellari,[b] & ita cauſam ad campos Elyſios deduceret appellans. Secunda igitur praxis eſt hæc: *Quod ſi appellans infra annum non eſt proſecutus appellationem,*[c] *nec eſt proteſtatus de impedimento coram iudice à quo, ne ad vlteriora procederet, & ſi contra faceret, non proteſtetur de grauamine; tunc Iudex poteſt exequi ſuam ſententiam poſt lapſum anni, abſque alia Citatione,*[d] *neque opus eſt ſententia declaratoria ſuper Deſertione*[e] *appellationis*, & melior eſt hæc practica & communior ſecundùm Doctores.[f]

Plurimos etiam huius ſententiæ eſſe animaduerti,[g] quòd appellatus poſsit præuenire annum, quoties videt negligentem appellantem, quæ præuentio datur poſt decimum vel vndecimum Menſem: & hoc tunc fit, quando pars cupit citò finire litem; tutiùs tamen eſt expectare finem anni, cùm hunc terminum iuris appellans habeat, vel aliquando ex cauſa biennium.[h] Sed iam expedito negotio grauaminis, ſupereſt de Appellatione in negotio principali cognoſcere.

[a] Hen. n. 5. Rub.

[b] dd. in c. ex ratione. de App.

[c] vt ſup. de fatal.

[d] Aut. Ei qui. C. de temp. app. & clem. ſicut. de App.

[e] Bal. & Innoc. d. c. ex ratione.

[f] l. quoniam nonnulli. § fi. C. de App. & d. c. ex ratione.

[g] dd. in c. oblatæ. de App. in 6.

[h] ſup. de fatal.

De Proceſſu appellatorio Secundæ inſtantiæ, à ſententia deffinitiua. C. VIII.

ACceptis apoſtolis, appellator diligenter curet, in Conſiſtorium iudicis ad quem, appellationem introducere, illamque recipi & admitti ſollicitet: cujus receptionem notarius ſignet iuxta ea, quæ diximus ſuprà: & ſi iudex, ad quem, velit per ſeipſum cauſam appel. cognoſcere; tunc appellans petat aduerſarium in ius vocari, ad *procedendum in huiuſmodi*

cauſa

Digitized by Google

cauſa appellationis, vnà cum inſertione, quòd ſiue compareat, ſiue non, nihilominus iudex, non obſtante eius abſentia, ad ea quæ iuris fuerint procedet &c. Si verò cauſam appellationis iudex alicui delegare voluerit; tunc Commiſsionem pars obtineat: quam tamen Archiepiſcopus apud nos, extra Diœceſes partium rearum non concedit, niſi in certis caſibus,[a] in cuius præſentatione ita procedatur, prout infrà tradetur in proceſſu coram Delegato. Mos curiæ Gneſnenſis, & eius praxis obtinuit, vt quoties *Archiepiſcopus vigore iuris Primatialis, & Legationis Natæ*, trahere velit partes reas ad ſe, toties in edendis citationibus, ad procedendum in cauſa appellationis, inhibitionem, ne *quid lite pendente, &c.* vna opera inſerat, cuius talis eſt forma.

[a] *lib. 1. Con. Synod. de off. ord. & Metropo.*

BERNARDVS Miſeratione Diuina S. R. E. tit. S. Ioannis ante portam Latinam Presbyter Cardinalis Macieiowski nuncupatus, Archiepiſcopus Gneſnen. Legatus natus & primas: vel N. Ill^{mi}. & R^{mi}. D. D. B. Dei gratia & S. Eccleſiæ Gneſnen. Archiepiſcopi Vicar. in ſpiritualib. & Officialis generalis Gneſnen. Honorabilib. & diſcretis viris hebdomadariis chororũ, metrop. Gn. præfatæ, & Catedr. Crac. parochialiumq; Eccleſiarum intra & extra muros, G. & C. ac in N. rectoribus & eorum vicariis, cæteriſque presbyteris curatis, & non curatis, beneficiatis, & non beneficiatis, titulatis & non titulatis, vicariis perpetuis, altariſtis, gratialiſtis, notariis, tabellionib. & publicis ſcribis, quibuſcunque per & infra ciuitates, & diœceſes prædictas, ac aliâs vbilibet conſtitutis præſentium tenore requirẽ. ſalutem in Domino, & præſentib. indubitatam fidem adhibere. Hodie præſentato nobis & per nos recepto publico appellationis inſtrumento, ſigno & ſubſcriptione diſcreti M. Ioannis de N.

ſacra

ſacra apoſtolica autoritate notarii publici ſubſcripto & conſignato, huc ad nos, ad ſedem metropolitanam eccleſiamque G. pro parte R. D. Abbatis N. & contra N. Parochialem presbyterum, à quadam ſententia deffinitiua per R. D. N. in fauorem dicti Plebani, & contra præfatum D. Abbat lata & promulgata, & ab aliis grauaminibus in eadem appellatione latiùs expreſſis & deſignatis. Fuit itaque nobis pro parte dicti D. A. debita cum inſtantia ſupplicatum, quatenus ſibi noſtras citationis literas contra & aduerſus præfatum N. Plebanum de N. ex aduerſo principalem dare & decernere dignaremur. Nos verò attenden. huiuſmodi petitionem fore iuſtam, & rationi coſonam, præpetitas noſtras citationis literas decreuimus ſibi dandas, damuſque, decernimus, & concedimus, præſentium per tenorem. Quocirca vobis Dominis executorib. ſupraſcriptis in virtute ſanctæ Obedientiæ, & ſub excommunicationis pœna (quam in vos, & quemlibet veſtrum trina trium duntaxat dierum monitione præmiſſa, ſi neglexeritis, ſeu diſtuleritis contumaciter adimplere, ferimus in his ſcriptis) diſtrictè præcipientes mandamus, quatenus perſonaliter acceden. in domibus habitationum ſuarum, ſi tutus ad eas vobis pateat acceſſus, ſi non, extunc in Eccleſiis veſtris publicè proponen. vno edicto pro tribus & peremptoriè citetis præfatum N. Plebanum, ac omnes & ſingulos ſua communiter, vel diuiſim, intereſſe putan. in executione præſentium nominan. quos & nos tenore præſentium citamus, vt coram nobis Gneſ: in domo noſtræ ſolitæ reſidentiæ xii. die, à die executionis præſentium, ſi ipſa iuridica fuerit, aliâs p. d. i. extunc immediatè ſequenti, per ſe, aut per procuratores ſuos, ad cauſam huiuſmodi ſufficienter

cientet inſtructos, compareant legitimè ad dicen. & opponendum, quicquid verbo, vel in ſcriptis contra huiuſmodi nobis præſentatam appellationem, noſtramque iuriſdictionem dicere, ſeu excipere velint, ac impugnan. & iuſtificādum eaſdem, necnon ad proceden. & per nos procedi viden. & ad omnes, & ſingulos actus, & terminos iudiciarios, gradatim & ſucceſſiue, vſque ad noſtræ ſententiæ deffinitiuæ prolationem incluſiue, certifican. eoſdem taliter citatos, quòd ſiue in dicto citationis noſtræ termino comparere curauerint, ſiue non, nos nihilominùs ad partis comparentis, & cauſam huiuſmodi proſequi curantis, inſtantiam, ad præmiſſa omnia & ſingula, ac ad ea, quæ iuris & rationis fuerint, dante Domino procedemus, contumacia ſiue abſentia dictorum non obſtante. Et inſuper attenden. quòd lite & cauſa huiuſmodi taliter coram nobis pendente indeciſis, nihil ſit per quempiam attentan. ſiue innouan. Vobis igitur Exequutorib. ſupradictis, ſub pœnis prædictis mandamus, quatenùs poſt legitimam dictæ Citationis exequutionem perſonaliter acceden. ſuprà dicto R. D. &c. ac Plebano N. ex aduerſo principali, ac aliis omnibus & ſingulis quorum intereſt inhibeatis, quib. etiam nos præſentib. inhibemus, ne ipſi, ſeu eorum alter per ſe, vel per alium, directè vel indirectè, occultè vel manifeſtè, vel quouis quæſito colore in cauſis huiuſmodi, in vilipendium & leuitatem iuriſdictionis, & Sedis Metropolitanæ contemptum, dictiq; Abbat. principalis præiudicium, damnum, & grauamē attentare, ſiue innouare præſumant, ſeu præſumat. Quòd ſi ſecus factum fuerit, nos id totum caſſare, annullare, & in priſtinum ſtatum reducere curabimus, iuſtitia median. Diem verò citationis & inhibitionis ve-

conſtet, ſimiliſque eſt Hypoteticæ propoſitioni: ſicut ergò in libello p. i. vnum petebatur in conclusione, ita in appellatorio duo petuntur. Alterum quod fuit prius in p. i. petitum: alterum vt pronuncietur benè appellatum, & malè ſententiatum adiuncta expenſarum condemnatione & moleſtiarum fatigatione. Eius tale datur exemplum.

Coram vobis Ill$^{mo.}$ & R$^{mo.}$ &c. Archiepiſcopo &c. vel Vicario & officiali generali G. iudice cauſæ & partibus infra ſcriptis, vigore appellationis, à ſententia deffinitiua I. D. N. pro parte R. D. A. ad ſedem Metropolit. interpoſitæ, procurator, & nomine procuratorio, prædicti D. A. & ſui monaſterii appellantis, contra & aduerſus venerabilem N P. in G. & contra quamcunque perſonam; pro ipſo in veſtro iudicio legitimè venientem, graui cum quærela proponit. Quòd quamuis mota materia quæſtionis, inter præfatum D. A. actorem ex vna, & dictum Plebanum, patribus ex altera, coram Ill. & R. D. Lociordinario. vel eius officiali generali Crac. de & ſuper quibuſdam decimis prædialibus, poſt araturas N. quàm omnium & ſingulorum incolarum, Cmetonum in villa N. communiter nuncupata, Diœceſis Crac. in diſtriſtu, &c. ad prædictum D. A. & monaſterium ſuum, iure ſibi, ſpecialis cuiusdam priuilegii & incorporationis, & ex præſcriptione competen. ſpectantib & pertinentib. à tempore fundationis, erectionis præfati monaſterii, in N. præfatusque D. A. intentionem ſuam & ius ſufficienter in poſſeſſorio, & petitorio, tàm teſtibus, quàm priuilegiis probaſſet, & fundaſſet. Nihilominùs tamen præfatus D. N. in præfata cauſa procedens, iuris ordine non ſeruato, nec attentis probationibus, & iure prædicti D. A. & monaſterii ſui ſententiam deffini-

tiuam (ſi dici meretur) tulit & pronunciauit; pro parte dicti D. Plebani, & eccleſiæ ſuæ in N. & contra præfatum D. A. & monaſterium ſuũ in N. adiudicando præfato Pl. & eccleſiæ ſuæ, cui certus cenſus pēdebatur, occaſione adminiſtrationis Sacramentorũ, decimas ſupra dictas, tàm prædiales, quàm Cmetonales, in dicta villa N. excreſcentes, & abſoluen D. Pl. ab impetitione D. A. & eidem perpetuum ſilentium, ſuper eiſdem decimis imponendo, eundemque in expenſis in cauſa factis condemnan. A qua quidem ſententia definitiua, tanquam iniqua & iniuſta, pro parte D. A. fuit & eſt appellatum, & apoſtoli petiti, infra terminum iuris, & omnia quæ appellantib. incumbunt, fuerunt & ſunt facta & diſpoſita. Petit igitur dictus Pr. nomine quo ſupra procuratorio per vos &c. & veſtram ſententiam deffinitiuam dici & pronunciari, decerni, omnes & ſingulas decimas, tàm poſt agros & araturas N. quàm omnium & ſingulorum, Sculteti, Cmetonum in villa G. communiter nominata, ad prædictum D. A. & ſuum conuentum, iure priuilegiorum pertinuiſſe & ſpectaſſe, & nunc pertinere & ſpectare: prædeceſſoreſque prædicti D. A. & conuentum ſuum, in poſſeſſione ipſarum fuiſſe & extitiſſe, ipſáſque ſibi & conuentui ſuo adiudicādas fore, & adiudicari, præfatoque Pl. & eccleſiæ ſuæ in prædictis decimis ius non competiiſſe nec competere, prædictũ D. Lociordinariũ vel officialem &c. in dicta cauſa malè & inique, perperam proceſſiſſe, ſententiaſſe & deffiniuiſſe, ſententiamque per ipſum taliter qualiter latam, iuris ordine prætermiſſo, pro parte Venerab. Pl. & eccleſia ſua in N. quatenùs de facto proceſſit, caſſand. annihilan. reuocan. & infringen. fore: caſſarique, reuocari, annihilari & in-

ſtringi,

ſtringi, pro parteque D. A à prædicta ſententia, tanquam iniuſta & inualida, benè appellatum fuiſſe & eſſe, omniaque quæ appellantib. incumbunt faciendo diſpoſuiſſe, & diſpoſita fuiſſe, prædictumque D. Pl. prædicto D. N. & Conuentui ſuo, in fructibus perceptis, à tempore occupationis dictarum decimarum, in expenſis, in lite, tàm coram iudice p. i. quàm coram vobis; factis & fiendis condemnan. fore, & per vos condemnari, iuſtitia mediante. Saluo iure. &c.

Libello porrecto, pars copiam petit, cum termino ad Deliberandum, qui datur ei.

OBLATA. Anno &c. *Pr. D. A. citauit D. Pl. ad videndum offerri libellum, ipſoque oblato petiuit pars copiam ipſius vna cum termino ad deliberandum: & D. præfixit ad p.*

De termino ad deliberandum & de mutuis petitionibus. C. X.

QValiter deliberandum ſit reo, dictum eſt ſuprà.[a] Si igitur eligat cum aduerſario lite contendere, & velit eum reconuenire, petat terminum ad reconueniendum, quo dato notarius oblatam ſignat. [a] *ſup. ca. 8.*

Anno, &c. D. Pl. deliberatus petiit ſibi dari terminum ad reconueniendum; P. D. A. præſente & conſentien. & D. præfixit ad p. i.

LIBELLVS RECONVENTIONALIS.

COram vobis &c. iudice appellationis Pr. & nomine procuratorio venerab. D. Pl. in N. contra & aduerſus D. A. & eius conuentum & contra quamcunq; perſonam pro ipſo in iudicio legitimè interuenientem proponit & dicit, quòd licet cauſa coram &c. inter D. A.

ctorem ex vna, & D. P. reum partib. ex altera, de & ſuper decimis manipularib. prædialib, excreſcentibus poſt araturas N. & omnium ſingulorumq; incolarum, emetonū in villa G. fuiſſet & eſſet ſolenniter acta & tractata, præfatuſq; D. locior. in dicta cauſa bene & rationabiliter ac ſolenniter, iuris ordine in omnibus ſeruato proceſſiſſet, ſententiamq; deffinitiuam in ipſa cauſa pro parte D. Pl. & eccleſiæ ſuæ contra dictum D. A. & conuentum ſuum tuliſſet, promulgaſſet, & pronunciaſſet; eaſdem decimas dicto Pl. & eccleſiæ ſuæ adiudican. Nihilominùs tamen pro parte dicti D. A. ab ipſa ſentētia fuit & eſt, (vt eicitur) temere & iniuſte, & de facto duntaxat ad ſedem metropol. G. appellatum, & male cum ea, quæ appellantib. incumbunt, non fuerunt, nec ſunt facta, nec diſpoſita.

Petit igitur Pr. nomine quo ſuprà per vos &c. veſtrāq; ſententiam dici, pronnnciari & decerni ac declarari in cauſa prædicta, præfatum D. lociord. bene & iuſte ac ſancte fuiſſe & eſſe proceſſum, ſententiatum, deffinitum, ipſamque ſententiam cum contentis in ea confirmādam, approbandam, & ratificandam fore, & per vos approbari, confirmari, & ratificari pro parteque D. A. ab ipſa ſententia deffinitiua, male, inique, & de facto duntaxat fuiſſe, & eſſe appellatum: præfatumque D. A. dicto D. Pl. in expenſis, in cauſa legitime factis, & in poſterùm faciendis condēnan. fore, & per vos condemnari, & alias de & ſuper præmiſſis ſibi fieri, iuſtitię complementū veſtrum benigne officiū ad hoc humiliter imploran. Saluo iure &c.

De termino ad reſponden. libello & iurand. de calumnia. C. XI.

VTroque libello oblato, appellans citare debet appellatum, ad reſpondendum libello, pro parte ſua porrecto,

Digitized by Google

vbi in continenti appellatus reſponſionem vrgere debet ad libellum reconuentionalem: quo facto in termino reſponſionis, vtraque pars ad libellos hinc inde porrectos, poteſt reſpondere verbo: negando narrata; prout narrantur, animo litem conteſtandi: ſaluo tamen eo, quòd vtraque pars recognoſcit fuiſſe agitatam hanc cauſam, in p. i. coram. &c. Sed quia in proceſſu p. i. dictum eſt, poſt litem conteſtatam debere ſequi iuramentum de calumnia: ideò iudex poteſt mandare partibus, hoc idem præſtare, quoties exigitur, de quo vide ſupradicta.

Reſponſione facta, & lite conteſtata, iuramentoque præmiſſo; ſequitur vt iudex præfigat terminum ad articulandum. Totum autem hunc proceſſum, notarius ſcribit.

Anno &c. Pr. D. A. citato D. Pl. petiit reſponderi libello ſuo incontinenti ſe reſponſurum libello reconuentionali offerens.

Anno &c. Procuratores. &c. ad libellos per ſe productos, verbo reſponderunt, negando narrata; prout narrantur &c. & incontinenti D. mandauit iurare partibus, de calumnia: terminum ad articulan. præfigen.

De Termino ad articulandum. C. XII.

PRo actu Practico exemplum articulorum in 2. i. tale datur prout ſup: in p. i. additis quibuſdam hîc inſertis.

Poſitiones & articulos, &c. in cauſa Appellationis, quæ inter R. D. A. actorem ex vna, & D. P. reum partib. ex altera vertitur, de & ſuper decimis, &c. dat & exhibet, &c.

In primis ponit, & ſi negatum fuerit, probare intendit, quòd à x. xx. xxx. xl. citra vel vltra annis, eſt donata decima omnium frugum in villa G. excreſcentium, Monaſterio in N. & eius Abbati.

Item,

Digitized by Google

confirmari, abſolui, remitti, & condemnari petit, veſtrum officium benignum humiliter implorando.

De termino ad Sententiandum C. V.

IN hoc termino iudex interloqui debet, vel pro impugnatione vel pro iuſtificatione. Si ſententiam feret, bene fuiſſe appellatum; tunc cauſam retinebit penes ſe, & in expenſis appellatū condemnabit, citabitq; partes ad producen. in negocio principali. Si interloquetur, malè fuiſſe appellatū, & benè ſententiatum; tunc remittet partes ad priorem iudicem à quo [a] pro vlteriori executione ſub hac forma.

[a] gl. e debitu. ver. alioquin, &c.

IN cauſa coram nobis verten. &c. Dicimus, pronunciamus, decernimus, & declaramus minùs legitime pro parte dicti D.A. à dicto decreto ſiue ſententia interlocutoria, R.D.N. primæ inſtantiæ iudicis prouocatum & appellatum, & ideò dictum, D.P. appellatum ab inſtantia iudicii noſtri fuiſſe vel eſſe abſoluendum, ac partes & cauſam ad dictum R. D. N. remittendas, dictumq; D.A. in expenſis legitimis coram nobis factis condemnantes, prout reſpectiue abſoluimus & condemnamus per præſentes, dictarum expenſarum taxatione reſeruata.

Hæc de proceſſu in cauſa grauaminis, quæ vel renunciatione partium tollitur, quoties à principali incipere volunt, vel tribus conformibus ſententiis perimitur. Verùm cùm non ſemper appellans curet appellationem proſequi; ideo in hoc caſu documenta videamus.

Quid pars appellata agere debet, appellante cauſam non proſequente. C. VI.

SÆpè pars appellans non animo proſequendi appellationem, ſed intentione prolongandi cauſam appellationes interpo-

terponit: indeque creberrimè fit, vt emiſſa voce appellationis quieſcat in cauſa. Quæ res, cùm & diſpendium iuſtitiæ ac parti appellatæ damnum pariat: ideo remediis iuſtis iura ſubueniunt appellato.[a] Poteſt autem duplex remedium in hoc caſu dari. Aut enim poſt fundatam iurisdictionem, & legittimã deuolutionem, negligit cauſam proſequi: & tunc appellatus curet citari appellantem *Ad videndum & audiendum cauſam ipſam ad iudicem p. i. remitti ob negligentiam proſequendi, aliis ob negligentiam procedendi, in cauſa poſt iuriſdictionem fundatam.* [b] Quo termino adueniente appellatus, ſi aliquos actus fecit, quib. probare poſsit, quod non neglexerit ſuam appellationem, vt potè, ſi obtinuit Compulſoriales literas pro actis p. i. vel quid ſimile, tunc in termino oſtendet, dicens: *Ecce doceo de diligentiis meis. & cætera.*

[a] c. ad hæc. ext. de App.

[b] d. c. ad hæc.

Aut appellans fecit citari appellatum, ad dicendum contra appel^m. & iura deuoluta & poſtea deſerit; & tũc appallatus poterit in termino dicere: Conſentio in vos D. iudicem, & repeto appellationem partis aduerſæ, & peto hinc inde ſtatui terminum ad iuſtificandum & impugnan.[c] Quo caſu, ſi appellans nolit proſequi, poterit appellatus iuſtificare ſentẽtiam iudicis à quo: *Quomodo fuit iuſta quomodo benè proceſſit iudex à quo & pronunciauit, pars verò male appellauit: & petet in contumaciam appellantis cauſam remitti*: Aut appellans negligens fuit in appellatione; nec eam infra fatalia proſecutus eſt; & tunc appellatus expectet annum: quo effluxo faciat citari partem, *ad videndum & audiendum, pronunciari appellationem deſertam,* de quo tamen plenius ſuprà.

[c] Hen. in prac. Rub. 38.

Proceſſus in cauſa deſertionum. C. VII.

DVplicem Practicam ſeruari in cauſis deſertionum obſeruaui. Prima eſt; vt poſt fatale lapſum appellatus faciat

Digitized by Google

citari appellantem · primò, ſecundò, tertiò, ad p. ad docendum de proſecutione appellationis, vel ad docendum cauſas iuſti impedimenti: *alioquin* ad videndum ſententiam executioni demandari. Sed hic Proceſſus quærit circuitum, & non eſt cautus. [a] Nam à ſententia ſuper Deſertione lata, ex ratione poteſt appellari,[b] & ita cauſam ad campos Elyſios deduceret appellans. Secunda igitur praxis eſt hæc: *Quod ſi appellans infra annum non eſt proſecutus appellationem,*[c] *nec eſt proteſtatus de impedimento coram iudice à quo, ne ad vlteriora procederet, & ſi contra faceret, non proteſtetur de grauamine; tunc Iudex poteſt exequi ſuam ſententiam poſt lapſum anni, abſque alia Citatione,* [d] *neque opus eſt ſententia declaratoria ſuper Deſertione*[e] *appellationis,* & melior eſt hæc practica & communior ſecundùm Doctores. [f]

[a] Hen. n. 5. Rub. 35.
[b] dd. in c. ex ratione. de App.
[c] vt ſup. de fatal.
[d] Aut. Ei qui. C. de temp. app. & clem. ſicut. de App.
[e] Bal. & Innoc. d. c. ex ratione.
[f] l. quoniam nonnulli. § fi. C. de App. & d. c. ex ratione.
[g] dd. in c. oblatæ. de App. in 6.
[h] ſup. de fatal.

Plurimos etiam huius ſententiæ eſſe animaduerti,[g] quòd appellatus poſsit præuenire annum, quoties videt negligentem appellantem, quæ præuentio datur poſt decimum vel vndecimum Menſem: & hoc tunc fit, quando pars cupit citò finire litem; tutiùs tamen eſt expectare finem anni, cùm hunc terminum iuris appellans habeat, vel aliquando ex cauſa biennium. [h] Sed iam expedito negotio grauaminis, ſupereſt de Appellatione in negotio principali cognoſcere.

De Proceſſu appellatorio Secundæ inſtantiæ, à ſententia deffinitiua. C. VIII.

ACceptis apoſtolis, appellator diligenter curet, in Conſiſtorium iudicis ad quem, appellationem introducere, illamque recipi & admitti ſollicitet: cuius receptionem notarius ſignet iuxta ea, quæ diximus ſuprà: & ſi iudex, ad quem, velit per ſeipſum cauſam appel. cognoſcere; tunc appellans petat aduerſarium in ius vocari, ad *procedendum in huiuſmodi*

cauſa appellationis, vnà cum inſertione, quòd ſiue compareat, ſiue non, nihilominus iudex, non obſtante eius abſentia, ad ea quæ iuris fuerint procedet &c. Si verò cauſam appellationis iudex alicui delegare voluerit; tunc Commiſsionem pars obtineat: quam tamen Archiepiſcopus apud nos, extra Diœceſes partium rearum non concedit, niſi in certis caſibus,[a] in cuius præſentatione ita procedatur, prout infrà tradetur in proceſſu coram Delegato. Mos curiæ Gneſnenſis, & eius praxis obtinuit, vt quoties *Archiepiſcopus vigore iuris Primatialis, & Legationis Natæ*, trahere velit partes reas ad ſe, toties in edendis citationibus, ad procedendum in cauſa appellationis, inhibitionem, ne *quid lite pendente, &c.* vna opera inſerat, cuius talis eſt forma.

[a] *lib. 1. Con. Synod. de off. ord. & Metrop.*

BERNARDVS Miſeratione Diuina S. R. E. tit. S. Ioannis ante portam Latinam Presbyter Cardinalis Macieiowski nuncupatus, Archiepiſcopus Gneſnen. Legatus natus & primas: vel N. Ill^mi. & R^mi. D. D. B. Dei gratia & S. Eccleſiæ Gneſnen. Archiepiſcopi Vicar. in ſpiritualib. & Officialis generalis Gneſnen. Honorabilib. & diſcretis viris hebdomadariis chororũ, metrop. Gn. præfatæ, & Catedr. Crac. parochialiumq; Eccleſiarum intra & extra muros, G. & C. ac in N. rectoribus & eorum vicariis, cæteriſque presbyteris curatis, & non curatis, beneficiatis, & non beneficiatis, titulatis & non titulatis, vicariis perpetuis, altariſtis, gratialiſtis, notariis, tabellionib. & publicis ſcribis, quibuſcunque per & infra ciuitates, & diœceſes prædictas, ac aliâs vbilibet conſtitutis præſentium tenore requirẽ. ſalutem in Domino, & præſentib. indubitatam fidem adhibere. Hodie præſentato nobis & per nos recepto publico appellationis inſtrumento, ſigno & ſubſcriptione diſcreti M. Ioannis de N.

ſacra

ſacra apoſtolica autoritate notarii publici ſubſcripto & conſignato, huc ad nos, ad ſedem metropolitanam eccleſiamque G. pro parte R. D. Abbatis N. & contra N. Parochialem presbyterum à quadam ſententia deffinitiua per R. D. N. in fauorem dicti Plebani, & contra pręfatum D. Abbat lata & promulgata, & ab aliis grauaminibus in eadem appellatione latiùs expreſſis & deſignatis. Fuit itaque nobis pro parte dicti D. A. debita cum inſtantia ſupplicatum, quatenus ſibi noſtras citationis literas contra & aduerſus præfatum N. Plebanum de N. ex aduerſo principalem dare & decernere dignaremur. Nos verò attenden. huiuſmodi petitionem fore iuſtam, & rationi coſonam, præpetitas noſtras citationis literas decreuimus ſibi dandas, damuſque, decernimus, & concedimus, præſentium per tenorem. Quocirca vobis Dominis executorib. ſupraſcriptis in virtute ſanctæ Obedientiæ, & ſub excommunicationis pœna (quam in vos, & quemlibet veſtrum trina trium duntaxat dierum monitione præmiſſa, ſi neglexeritis, ſeu diſtuleritis contumaciter adimplere, ferimus in his ſcriptis) diſtrictè præcipientes mandamus, quatenus perſonaliter acceden. in domibus habitationum ſuarum, ſi tutus ad eas vobis pateat acceſſus, ſi non, extunc in Eccleſiis veſtris publicè proponen. vno edicto pro tribus & peremptoriè citetis præfatum N. Plebanum, ac omnes & ſingulos ſua communiter, vel diuiſim, intereſſe putan. in executione præſentium nominan. quos & nos tenore præſentium citamus, vt coram nobis Gneſ: in domo noſtræ ſolitæ reſidentiæ xii. die, à die executionis præſentium, ſi ipſa iuridica fuerit, aliâs p. d. i. extunc immediatè ſequenti, per ſe, aut per procuratores ſuos, ad cauſam huiuſmodi ſufficienter

Digitized by Google

cienter inſtructos, compareant legitimè ad dicen. & opponendum, quicquid verbo, vel in ſcriptis contra huiuſmodi nobis præſentatam appellationem, noſtramque iuriſdictionem dicere, ſeu excipere velint, ac impugnan. & iuſtificādum eaſdem, necnon ad proceden. & per nos procedi viden. & ad omnes, & ſingulos actus, & terminos iudiciarios, gradatim & ſucceſſiue, vſque ad noſtræ ſententiæ deffinitiuæ prolationem incluſiue, certifican. eoſdem taliter citatos, quòd ſiue in dicto citationis noſtræ termino comparere curauerint, ſiue non, nos nihilominùs ad partis comparentis, & cauſam huiuſmodi proſequi curantis, inſtantiam, ad præmiſſa omnia & ſingula, ac ad ea, quæ iuris & rationis fuerint, dante Domino procedemus, contumacia ſiue abſentia dictorum non obſtante. Et inſuper attenden. quòd lite & cauſa huiuſmodi taliter coram nobis pendente indeciſis, nihil ſit per quempiam attentan. ſiue innouan. Vobis igitur Exequutorib. ſupradictis, ſub pœnis prædictis mandamus, quatenùs poſt legitimam dictæ Citationis exequutionem, perſonaliter acceden. ſuprà dicto R. D. &c. ac Plebano N. ex aduerſo principali, ac aliis omnibus & ſingulis quorum intereſt inhibeatis, quib. etiam nos præſentib. inhibemus, ne ipſi, ſeu eorum alter per ſe, vel per alium, directe vel indirecte, occulte vel manifeſte, vel quouis quæſito colore in cauſis huiuſmodi, in vilipendium & leuitatem iuriſdictionis, & Sedis Metropolitanæ contemptum, dictiq; Abbat. principalis præiudicium, damnum, & grauamē attentare, ſiue innouare præſumant, ſeu præſumat. Quòd ſi ſecus factum fuerit, nos id totum caſſare, annullare, & in priſtinum ſtatum reducere curabimus, iuſtitia median. Diem verò citationis & inhibitionis ve-

conſtet, ſimiliſque eſt Hypotetic æ propoſitioni : ſicut ergò in libello p. i. vnum petebatur in conclusione, ita in appellatorio duo petuntur. Alterum quod fuit prius in p. i. petitum : alterum vt pronuncietur benè appellatum , & malè ſententiatum adiuncta expenſarum condemnatione & moleſtiarum fatigatione. Eius tale datur exemplum.

COram vobis Ill$^{mo.}$ & R$^{mo.}$ &c. Archiepiſcopo &c. vel Vicario & officiali generali G. iudice cauſæ & partibus infra ſcriptis, vigore appellationis, à ſententia deffinitiua I. D. N. pro parte R. D. A. ad ſedem Metropolit. interpoſitæ, procurator, & nomine procuratorio, prædicti D. A. & ſui monaſterii appellantis, contra & aduerſus venerabilem N P. in G. & contra quamcunque perſonam; pro ipſo in veſtro iudicio legitimè venientem, graui cum quærela proponit. Quòd quamuis mota materia quæſtionis, inter præfatum D. A. actorem ex vna, & dictum Plebanum, patribus ex altera, coram Ill. & R. D. Lociordinario. vel eius officiali generali Crac. de & ſuper quibuſdam decimis prædialibus, poſt araturas N. quàm omnium & ſingulorum incolarum, Cmetonum in villa N. communiter nuncupata, Diœceſis Crac. in diſtriſtu, &c. ad prædictum D. A. & monaſterium ſuum, iure ſibi, ſpecialis cuiuſdam priuilegii & incorporationis, & ex præſcriptione competen. ſpectantib & pertinentib. à tempore fundationis, erectionis præfati monaſterii, in N. præfatusque D. A. intentionem ſuam & ius ſufficienter in poſſeſſorio, & petitorio, tàm teſtibus, quàm priuilegiis probaſſet, & fundaſſet. Nihilominùs tamen præfatus D. N. in præfata cauſa procedens, iuris ordine non ſeruato, nec attentis probationibus, & iure prædicti D. A. & monaſterii ſui ſententiam deffini-

tiuam (ſi dici mereretur) tulit & pronunciauit; pro parte dicti D. Plebani, & eccleſiæ ſuæ in N. & contra præfatum D. A. & monaſterium ſuũ in N. adiudicando præfato Pl. & eccleſiæ ſuæ, cui certus cenſus pẽdebatur, occaſione adminiſtrationis Sacramentorũ, decimas ſupra dictas, tàm prædiales, quàm Cmetonales, in dicta villa N. excreſcentes, & abſoluen D. Pl. ab impetitione D. A. & eidem perpetuum ſilentium, ſuper eiſdem decimis imponendo, eundemque in expenſis in cauſa factis condemnan. A qua quidem ſententia definitiua, tanquam iniqua & iniuſta, pro parte D. A. fuit & eſt appellatum, & apoſtoli petiti, infra terminum iuris, & omnia quæ appellantib. incumbunt, fuerunt & ſunt facta & diſpoſita. Petit igitur dictus Pr. nomine quo ſupra procuratorio per vos &c. & veſtram ſententiam deffinitiuam dici & pronunciari, decerni, omnes & ſingulas decimas, tàm poſt agros & araturas N. quàm omnium & ſingulorum, Sculteti, Cmetonum in villa G. communiter nominata, ad prædictum D. A. & ſuum conuentum, iure priuilegiorum pertinuiſſe & ſpectaſſe, & nunc pertinere & ſpectare: prædeceſſoresque prædicti D. A. & conuentum ſuum, in poſſeſſione ipſarum fuiſſe & extitiſſe, ipſaſque ſibi & conuentui ſuo adiudicãdas fore, & adiudicari, prçfatoque Pl. & eccleſiæ ſuæ in prædictis decimis ius non competiiſſe nec competere, prædictũ D. Lociordinariũ vel officialem &c. in dicta cauſa malè & inique, perperam proceſſiſſe, ſententiaſſe & deffiniuiſſe, ſententiamque per ipſum taliter qualiter latam, iuris ordine prætermiſſo, pro parte Venerab. Pl. & eccleſia ſua in N. quatenùs de facto proceſſit, caſſand. annihilan. reuocan. & infringen. fore: caſſarique, reuocari, annihilari & in-

fringi,

Digitized by Google

ſtringi, pro parteque D. A à prædicta ſententia, tanquam iniuſta & inualida, benè appellatum fuiſſe & eſſe, omniaque quæ appellantib. incumbunt faciendo diſpoſuiſſe, & diſpoſita fuiſſe, prædictumque D. Pl. prædicto D. N. & Conuentui ſuo, in fructibus perceptis, à tempore occupationis dictarum decimarum, in expenſis, in lite, tàm coram iudice p. i. quàm coram vobis, factis & fiendis condemnan. fore, & per vos condemnari, iuſtitia mediante. Saluo iure. &c.

Libello porrecto, pars copiam petit, cum termino ad Deliberandum, qui datur ei.

OBLATA. Anno &c. *Pr. D. A. citauit D. Pl. ad videndum offerri libellum, ipſoque oblato petiuit pars copiam ipſius vna cum termino ad deliberandum: & D. præfixit ad p.*

De termino ad deliberandum & de mutuis petitionibus. C. X.

QValiter deliberandum ſit reo, dictum eſt ſuprà.[a] Si igitur eligat cum aduerſario lite contendere, & velit eum reconuenire, petat terminum ad reconueniendum, quo dato notarius oblatam ſignat. [a] *ſup. ca. 9.*

Anno, &c. D. Pl. deliberatus petiit ſibi dari terminum ad reconueniendum, P. D. A. præſente & conſentien. & D. præfixit ad p. i.

LIBELLVS RECONVENTIONALIS.

COram vobis &c. iudice appellationis Pr. & nomine procuratorio venerab. D. Pl in N. contra & aduerſus D. A. & eius conuentum & contra quamcunq; perſonam pro ipſo in iudicio legitimè interuenientem proponit & dicit, quòd licet cauſa coram &c. inter D. A.

 acto-

Digitized by Google

vbi in continenti appellatus reſponſionem vrgere debet ad libellum reconuentionalem: quo facto in termino reſponſionis, vtraque pars ad libellos hinc inde porrectos, poteſt reſpondere verbo: negando narrata; prout narrantur, animo litem conteſtandi: ſaluo tamen eo, quòd vtraque pars recognoſcit fuiſſe agitatam hanc cauſam, in p. i. coram. &c. Sed quia in proceſſu p. i. dictum eſt, poſt litem conteſtatam debere ſequi iuramentum de calumnia: ideò iudex poteſt mandare partibus, hoc idem præſtare, quoties exigitur, de quo vide ſupradicta.

Reſponſione facta, & lite conteſtata, iuramentoque præmiſſo; ſequitur vt iudex præfigat terminum ad articulandum. Totum autem hunc proceſſum, notarius ſcribit.

Anno &c. Pr. D. A. citato D. Pl. petiit reſponderi libello ſuo incontinenti ſe reſponſurum libello reconuentionali offerens.

Anno &c. Procuratores. &c. ad libellos per ſe productos, verbo reſponderunt, negando narrata; prout narrantur &c. & incontinenti D. mandauit iurare partibus, de calumnia: terminum ad articulan. præfigen.

De Termino ad articulandum. C. XII.

PRo actu Practico exemplum articulorum in 2. i. tale datur prout ſup: in p. i. additis quibuſdam hic inſertis.

Poſitiones & articulos, &c. in cauſa Appellationis, quæ inter R. D. A. actorem ex vna, & D. P. reum partib. ex altera vertitur, de & ſuper decimis, &c. dat & exhibet, &c.

In primis ponit, & ſi negatum fuerit, probare intendit, quòd à x. xx. xxx. xl. citra vel vltra annis, eſt donata decima omnium frugum in villa G. excreſcentium, Monaſterio in N. & eius Abbati.

Item,

Item ponit, quòd à dictis temporibus omnes & ſingulæ decimæ, &c. vt ſup: in for. Art.

Item ponit, quòd penſionem, de qua ſuprà in art. percipit ab incolis præfatæ villæ G. iure parochiali. Et ſic &c.

Item ponit, quòd temerè D. Pl. decimam occupauit, cuius valor communiter æſtimatur ad 100. Marc: & hac occaſione eſt in ius tractus. Item ponit, quòd prædictus D. Locior. vel Offic. &c. procedendo in cauſa iuris ordine prætermiſſo & probationib. D. A. non attentis, ſententiam deffinitiuam (ſi dici meretur) pro parte D. P. tulit & pronunciauit, & contra D. A. & conuentum ſuum prædictas decimas Pl. adiudicando perperam & iniquè, & eundem D. A. in expenſis condemnan. ſilentiumque perpetuum, quantum in eo fuit prædicto D. A. ſuper dictis decimis imponen. Et ſic fuit &cætera.

Item ponit, quòd pro parte D. A. fuit appellatum à ſententia deffinitiua tanquam iniuſta, & temeraria, idque infra terminum iuris, apoſtoliq; petiti, & cum effectu percepti, & omnia quæ incumbunt appellanti, ſunt diſpoſita, quòd fuit &c.

Item ponit, quòd dat omnes propoſitiones, acta, acticata in p. i. veluti libellos, articulos, quos per has poſitiones ſupplet, & cæteras probationes, in quantum faciunt & facere poſſunt, pro parte ſua, & contra partem aduerſam & non aliter nec alio modo. Item ponit, quòd de omnibus eſt publica vox & fama. &cætera.

ARTICVLI EX LIBELLO RECONventionali.

POſitiones vt ſupra in p. i: Item ponit & dat pro poſitionib. libellum in p. i. productũ & oblatum in cauſa præſenti, & omnia & ſingula in eo cõtenta narratiuè, & diſpoſitiuè de quolibet. Item ponit, & pro poſitionib. dat articulos productos co-

ram

ram iudice. Item ponit, & dat omnia producta, & producenda in præſenti cauſa, in quantum faciunt pro ſe, & contra partem aduerſam ;non aliter, nec alio modo.

Prædictas Poſit. Pr. dat. &c. Saluo, &c. Porrectis articulis petantur Copiæ cum termino dicendi contra.

OBLATA, Anno, &c. Procuratores. &c hinc inde, prout terminus requirebat articulos obtulerunt. Et peten. hinc inde copiam, & terminum dicendi contra D. præfixit ad p.

De Termino ad dicendum contra Articulos. C. XIII.

ARticulos infringi per exceptiones docuimus in p. i. ſed hic addendũ eſt. Articulos in p. i. deductos non poſſe in 2. i. iterum induci, maximè verò ſi teſtes eſſent inducendi ſuper probatione articulorũ; quia pars aduerſa ſuſpecta redditur de inſtruendis teſtibus, præſertim ſi fuerunt in p. i publicati. [a]

[a] c. fraternitatis de teſti. vbi gl.

Secundò, Excipiens ſcire debet, quòd in appellatione, non allegata, & non probata, allegari debent, vt confuſio Proceſſus euitetur, & vnum ſæpè non allegetur. His præſcitis excipiens in forma exceptionis proponat, vt ſuprà.

Contra quandam prætenſam chartam loco articulorum pro parte D. A. ècontrà Vener. D. Pl. nuper in iudicium veſtrum oblatam, Pr. &c. arguit, opponit, excipit, & excipien. dicit, quòd prædicta charta, cum contentis in ea, eſt fruſtra, impertinens, non releuans producentem, nec nocens parti contra quam producitur, & aliàs, eſt talis quòd de iure ſit inadmiſſibilis, & repellenda, vt debet repelli, prout ex infra deductis patebit.

Et primò, hæc charta non eſt admitten. quia materia horum articulorum eſt in articulis p. i. ſuper quibus ſunt recepti teſtes, & publicati. Et ſi reciperentur hi, ait, tunc eſſet præ-

b clem. 2. de. teſt ſumptio de ſubornatione teſtium, & ideò iura b prohibent poſt publicationem, teſtes recipere ſuper iiſdem articulis, vel directo contrariis.

2. Deinde non eſt admittenda charta, quia eſſet contra communiter dictum in appellationibus vſurpatum, vezt, non allegata allegabo, & non probata probabo. Admiſsis autem articulis p. i. allegata allegarentur, quod eſt abſurdum, & ex prædictis ſunt inadmiſsibiles. Et Proc. petit nomine quo ſup. procuratorio, obſtantib. exceptionib. ſupra deductis, & de iure admiſsibilib prædictos articulos repellen fore, & per vos repelli veſtra ſententia mediante, præfatumque D.A. in expenſis condemnan. fore, &c Super quo, &c.

Exceptionib. porrectis, petat pars copiam cum termino ad Replicandum.

OBLATA. *Anno &c. Proc. D.P. obtulit exceptiones in ſcriptis, petente N. copiam & terminum ad Replicandum obtinuit.*

De Termino ad Replicandum. C. XIIII.

CONſideret in hoc termino replicans, an benè alleget pars iura in exceptionibus. Deinde aduertat & meminerit benè declarare, quando liceat probata iterum allegare: quãdo enim meliùs probari poſſunt in 2. i. noui articuli, tunc nouis datis ſupplere poſſum neglecta, & ommiſſa. Forma talis fit.

COntra quandam prætenſam chartam, loco exceptionum, pro parte Pl. & contra poſitiones & articulos D. A. nuper in iudicium veſtrum oblatam & productam, Pr. & eo nomine procuratorio, arguit, opponit, & replicando dicit: quòd dicta, prætenſa charta, cum contentis in ea, fuit & eſt impertinens, & friuola, & breuiter dicens, de iure inadmiſſibilis, cum non releuet producen-

tem

tem, nec nocet parti, contra quam producitur, & aliâs eſt talis, quòd ipſa non obſtante, vos N poteſtis & de iure debetis admittere articulos eiuſdem D. A. ad probandum, prout ex infrâdictis patebit.

Et 1. deſcendo ad prætenſam exceptionem, in qua breuiter deducitur: quòd ſi poſt publicationem atteſtationum in p. i. articuli conformes, ſeu materiam primorum articulorum continentes, producantur in 2. i. tunc nec illi, nec articuli ſunt admittendi &c. ad hoc replican. dicit, quòd dictus excipiens, aſtutia vtitur ſathanæ: reticet enim ea, quæ ſunt contra eum, allegando iura; quæ verò faciunt pro ſe, allegat. Nam prædicta iura ita dicunt,[a] quòd in eadem cauſa & materia, ſi noua capitula, & noui articuli oriuntur, teſtes noui produci poſſunt: & etiam ſuper nouis dependentibus, ex veteribus articulis, & quæ poſſunt ex iis oriri, teſtes noui, & alii priùs producti in p. i. ſuper iiſdem poſſunt produci: ex quibus patet, quòd excipiens in excipiendo deficit.

[a] *gl. in c. fraternitatis de teſti. ex nouis.*

Ad vltimam except. replic. dicit, quòd dictus excipiens non intelligit illud dictum, aliâs illud non adduxiſſet: nam quamuis illud dictum intelligatur, quòd ommiſſa in p. i. poſſum allegare & probare; non tamen ſequitur, quòd probata & allegata non debeam allegare; præſertim ſi ſub aliis, modo, forma, iure, melioribus id præſtare poſſem. Hinc patet, quòd datis nouis articulis, ex veteribus dependentib. poſſum ſupplere in 2. i. quod omiſi in p. i.

Ex prædictis igitur &c. petit per vos &c. & veſtram ſententiam interlocutoriam, dici, pronunciari, decerni, & declarari articulos pro parte A. oblatos, ex libello ſuo productos, non obſtantib. friuolis exceptionibus, admitten. fore, & per vos admitti iuſtitia mediante. Poſt replicationes, detur terminus ad Duplicand.

OBLATA. Anno &c. Pr A. *obtulit replicationes in ſcriptis petens N. copiam & terminum ad Duplican. & obtinuit.*

DVPLICATIONES. Die &c. iuxta exigentiam termini procur. duplicauit verbo dicens, generalia contra. Et hinc inde petentib. Procur. ſuper materiis productis interloqui D ad p. terminum præfixit.

PRAXIS EXCIPIENDI GENERALIA

HÆc Practica excipiendi *generalia*, eſt multum communis, & effectum hunc operatur, quia eſt præſeruatiua facultatis, exceptiones ſpecificandi nobis competentes, in quacunque parte iudicii, quod procedit etiam poſt terminum datum. b Hinc qui non potuit declarare obiectus datos in p. i. vel neglexit eos dare, in ſequenti inſtantia poteſt eoſdem dare vſque ad tertiam inſtantiam.

b Bald. c. 1. de fi. inſtr. Fel. c. licet cauſa. de probat. Veſtr. lib. 5. c. vi. n. 10 & 11.

INTERLOCVTORIA.

SEdentes pro tribunali, interloquen. pronunciamus, non obſtanti friuol. exceptionibus pro parte P. & contra articulos D. A. productis & oblatis eoſdem articulos, admittendos fore & admittimus eundem P. dicto A. in expenſis condemnan. occaſione præmiſſorum legittimè factis, quorum taxationem nobis in poſterum reſeruamus Præſentib. &c.

Actuarius ſcribit. *Anno*, &c. *Comparentib. ipſius D. A. & P. Procuratorib. & petentib. interloqui prout terminus requirebat. R. D. interlocutus eſt admittendo artic. D. A. & ad reſpondendum hinc inde articulis terminum ad 8. præfixit.*

De Termino ad reſpondendum Poſitionibus. C. XV.

PErpenſis his, quæ ſupra de hoc termino dixi, reſponſio concipiatur ſic. Salua ineptitudine & impertinentia Po-

ſitionum

ſitionum,& articulorum pro parte A. oblatorum & productorum proteſtatur Pr. N. quòd ſi alicui, vel aliquib. cui, vel quibus, de iure non eſſet reſpondendum, reſponderit, vult habere pro non reſponſo de quo ſolenniter proteſtatur. Qua ſolenni proteſtatione ſic præmiſſa ad poſitiones; & articulos prædictos ſatisfaciendo termino, ſi & in quantum eis de iure eſſet reſpondendum, reſpondet vt ſequitur.

Et 1. ad 1. Poſit. reſponden: non credit ipſam veram.

Ad 2. non credit.

Ad 3. non credit, quod temerè vſurpet, & occupet, ſed credit ſe iuſtè tenere.

Ad 4. credit ſe nulliter eſſe tractum in ius: valorem verò non credit verum eſſe expreſſum.

Ad 5. Credit iuſtè latam eſſe ſententiam, pro ſua parte, & pro ſua eccleſia.

Ad 6. Credit appellatum fuiſſe; ſed non credit quòd feciſſet ea, quæ incumbunt appellanti.

Ad 7. & 8. non credit.

RESPONSIONES ACTORIS.

PAri modo actor, concipiet reſponſiones contra articulos, proteſtatione præmiſſa. Concludendo producta in p. i. non eſſe vera; niſi fuerint probata, & actu producta. Quoties verò obſcuri fuerint articuli; tunc ſeruetur terminus ad declarandum, & ad dicendum contra declarata, quoties opus eſt: aliâs fit terminus ad dicendum contra.

OBLATA Anno &c. *Procuratores N. hinc & inde produxerunt reſponſiones ad articulos, in ſcriptis: & D. decretis copiis, terminum præfixit, ad dicendum contra ſeu ad excipiendum.*

Exceptiones verbales, vel in ſcriptis fiant vt ſupra in p. i.

Anno &c. Procur. hinc & inde contra reſponſiones per

Digitized by Google

ipſos datas; generaliter verbo exceperunt, & petierunt ſuper productis interloqui, & D. præfixit terminum.

INTERLOCVTORIA.

Sedentes pro tribunali interloquendo pronunciamus, reſponſiones partium eſſe admiſsibiles, quas etiam admitten. approbamus: ſuper negatis vtraque parte ad probandum admiſſa. Præſentib.

De vlteriori proceſsu coram iudice ad quem. C. XVI.

INterlocutoria hac lata, procurator appellatoris in primis aduertat: an articulos productos, actis p. i. probare poſsit: an verò teſtes ſint ſibi neceſſarii, ſuper nouis articulis. Si teſtibus probare vult ſuam intentionem; tunc remiſsionem petat, ad examinandos teſtes, quoties longè diſtant: ſi verò acta p. i. ad probandum ſufficiunt; tunc duo petat.

Primò, vt compulſoriales literæ ſibi dentur, contra Epiſcopum, vel Officialem, ac ſuos notarios, pro actis p. i. & inſtrumentis extraden. ad probandos ſuos articulos ex libello productos.

Secundò petet partem appellatam ad ſolutionem medietatis dictorum actorum apud iudicem p. i. fiedam condemnari.

Contra hanc petitionem ſecundam, Procur. appellati poterit excipere contradicendo, quòd non debeat condemnari ad dictam ſolutionem; cauſam allegans, quòd velit ſtare ipſi ſententiæ, & eius inſtrumento.

Contra exceptiones replicet appellans, quòd ſicut acta p. i. ſunt ſibi neceſſaria ad iuſtificandam appellationem, & articulos probandos, ita & aduerſæ parti pro ſententiā lata.[a] Et ſuper his altercationibus interloquatur iudex decernendo compulſoriales

a Gemin. in c. ſtatutum, § in proferen. de reſcr. in 6.

ſoriales, & mandan. quatenus acta p. i. extrahantur ſumptibus appellantis duntaxat, terminumque præfigat ad reproducenda acta. Si verò remiſsio petatur, pro examinan. teſtib. in cauſa appellationis; tunc fiat hoc modo, vt ſupra de teſtib. *Similiter præſentatio remiſſorialium, examen teſtium, Clauſio & præſentatio rotuli, fiat vt ſuprà c. 35. & ſequentibus.*

NOTARIVS SIGNAT SVPRADICTA

ANNO &c. Procuratoribus altercantib. & concertantib. ſuper medietate ſolutionis pro actis p. i. extradendis D. decretis compulſorialib. mandauit acta extradi duntaxat ſumptibus appellantis, & terminum præfixit ad reproducendum, vel ad producendum omnia.

De Compelſoriis. C. XVII.

COmpulſorias appellamus literas, quibus per iudicem cõpelluntur perſonæ, penes quas ſunt ſcripturæ, iura, munimenta, extradere acta omnia ad cauſam facientia: harum duæ ſunt ſpecies: *Generales*, quæ dantur pro extradendis omnibus actis & ſingulis ſcripturis ad cauſam facientibus in genere. *Speciales*, quæ pro ſpeciali aliqua ſcriptura dari ſolent & mittuntur ad executores certos, qui aliquandò vocantur *iudices compulſores*: inuentę ſunt ideò vt geſtorum meritis benè cõſideratis, poſsit iudex ad quem, pro ſingulorum fortuna ſequentem ſententiam dare.[a] Quamuis autem lex præſcribat, vt iudex à quo, intra certam dilationem, tranſportationem actorum faciat; tamen *non conſueuit curia Romana ad tranſportationem talem iudicem arctare, ſed notarium ipſum, [b] qui fuit in cauſa actuarius: idq; vt cum indicibus vrbanius agatur, ac etiam quia iudices ſatis videntur, quo ad ſe acta concedere, vbi appellationi deferunt: & ſic res videtur cum notario agenda, contra quem ſolemus, vbi pro tranſumptione, vel tranſportatione actorum inſta-*

[a] *l. eos. § ſuper iis. in fi. l. videlicet l. præcipuum § in his. C. de app.*

[b] *Veſt. lib. 8. c. 2. in p.*

ticulorum hinc inde productionem, ipſorumque admiſſionem & reſponſionem, ritè & legitimè proceſſiſſe, tandem die inferiùs annotata, coram nobis iudicio pro tribunali præſidentib. comparens perſonaliter Venerab. B. magiſter cauſarum conſiſtorii G. & dicti D. A. legitimus procurator, de cuius procurationis onere apud acta cauſæ huiuſmodi euidentiſſimè dignoſcitur conſtare, expoſuit, quomodo R. D. &c. necnon notarii, tabelliones, & coram eo ſcribæ, depoſitiones ſiue dicta teſtium, inſtrumenta, priuilegia; literas, ſcripturas, & alia iura & munimenta in ſuis ciſtis, ſcriniis, tecis, armariis, actis, notis & prothocolis habent, & circa ſe detinent, ſine quib. veritas de meritis cauſæ huiuſmodi liquidè, & ad plenum conſtare non poteſt, propter quod nobis debita iuris cum inſtãtia ſupplicauit: quatenus ſibi de remedio opportuno prouidere, noſtraſq; compulſoriales literas contra & aduerſus perſonas prænominatas in forma ſolita, & fieri conſueta, pro extradendis huiuſmodi actis, dare & decernere dignaremur. Nos tunc attendentes eius petitionem eſſe iuſtam, & rationi conſonam, & quod iuſta petentib. non eſt denegandus aſſenſus, boniqne iudicis eſt, cuncta rimari, ne ex occultatione huiuſmodi teſtium depoſitionibus & aliorum iurium & munimentorum, alicui partium, veritas deperire videretur, præpetitas noſtras compulſoriales literas decreuimus fore dandas, damuſque & decernimus per præſentes. Quocirca vobis exequutoribus ſupradictis, & veſtrum cuilibet in virtute S. obedientiæ, & ſub pœna excommunicationis, quam in vos, & veſtrum quemlibet, trina trium duntaxat dierum Canonica monitione præmiſſa, ſi noſtra huiuſmodi mandata neglexeritis, ſeu diſtuleritis, cõtumaciter adimplere

 ſcri-

Digitized by Google

ferimus in his ſcriptis,) diſtrictè præcipien. mandamus; quatenus perſonaliter accedẽtes R. D. &c. ac ipſius notarios, tabelliones, & coram eo ſcribas, ſi ipſorum præſentias commodè adire poteritis, aliâs veſtris in eccleſiis publicè proponen. ipſos & eorum quemlibet ſalubriter inducen. moneatis & requiratis, quos & nos tenore præſentium requirimus & monemus; vt infra vnius mẽſis ſpatium, quod ſpatium ipſis & eorum cuilibet pro omnibus dilationibus, trinaque canonica monitione ac termino peremptorio præfiximus & aſſignauimus, acta acticata, teſtium depoſitiones, ſiue dicta eorum, literas, ſcripturas, priuilegia, inſtrumenta, & alia iura ac munimenta neceſſaria, cauſam & cauſas huiuſmodi tãgentes & tangentia, in eorum formis originalib. ſeu eorum vera tranſumpta in publicam formam redactas & redacta, & ſigillis autenticis ſigillatas & ſigillata, aliaſque talib. modo & forma diſpoſitis, quod eiſdem, apud nos in iudicio & extra, plena fides valeat adhiberi, nil adden. minuen. mutan. quod facti ſubſtantiam immutet, dent, tradant, & aſſignent, nobiſque verſus locum & conſiſtorium G. dirigant, deferendas & deferen. ſaluo nihilominus ſalario iuſto & competen. illi vel illis, cui vel quibus, huiuſmodi ſatisfactio ob præmiſſa fuerit impẽdẽda. Alioquin ſi dicti, moniti, & requiſiti ſecus fecerint, & præmiſſa contumaciter adimplere neglexerint; extunc prout exnunc, & exnunc prout extunc, ipſos & eorum quemlibet lapſo dicto vnius Menſis ſpatio, Chriſti nomine inuocato, excommunicamus in his ſcriptis, quos & vos ſic excommunicatos veſtris in Eccleſiis, Monaſteriis, & Cappellis, ſingulis diebus Dominicis, & Feſtiuis, coram Chriſtifidelib. ad diuina audien. congregatis denuncietis, & denuncia-

arc cu-

Digitized by Google

are curetis. Præmiſſa tàm diu exequen. donec à nobis aliud habueritis in mandatis. Diem verò exequutionis præſentium &c vt ſuprà de inhibitione.

Actis omnibus conſcriptis, pars appellans curet appellatum citari, ad videndum acta coram D. N. habita & obſeruata pro comportatione ad R. D. N. vigore compulſorialium literarum extradi, eademque ſigillari, ac iurato portitori ad transferendũ committi, in quo termino, pars appellata conſentiat, cum proteſtatione prout infrà: quæ omnia actuarius notat.

Anno &c. Magiſter N Honorabilis P. Proc. citato magiſtro A. R. D. appellati proc. citatione literali debitè executa, acta, & producta omnia in cauſa, occaſione decimæ in N. inter dictorum principaliũ. coram D. habita & obſeruata, pro comportatione ad R. D. N. vigore eiuſdem R D. literarum compulſorialium originaliter, vt moris eſt extradi, eademque ſigillari &c. in præſentia procuratoris citati ad præmiſſa omnia, ſi & in quantum pro parte ſui principalis, omnia ſunt producta, conſentien. alias proteſtan. Et R. D. acta & producta omnia in cauſa huiuſmodi ſigillanda, & mihi notario extraden. vel deferen. mandauit, Præſentib. Præſentatio rotuli fiat vt ſupra.

De termino ad producendum omnia, & ad dicendum contra producta. C. XVIII.

IN hoc termino producantur ea quæ diximus ſuprà eo tt. Deinde producantur acta p. i. in quantum pro aliqua partium faciunt: ad extremum appellans petat ſententiam iudicis à quo infirmari: appellatus verò confirmari, & ſi habeat quod opponet excipiat; ex aduerſo appellante, replicante, concludique petente.

OBLATA. Anno &c. Pr. D. A *produxit iura, munimẽta & priuilegia ſibi neceſſaria, & pro fundanda ſua intentio-*

ne acta p.i. reproduxit cum proteſtatione, in quantum faciunt pro ſe: ex aduerſo P.D. Pl. contra prædicta omnia excepit generaliter verbo cum proteſtatione, in quantum faciunt contra ſe, & non aliter: petiitque ſententiam p.i. confirmari, aduerſario concludi petente & infirmationem ſententiæ prioris vrgente, & incontinenti Dominus decreuit partem ad videndum concludi citari. Præſentibus.

De termino ad concludendum. C. XIX.

VLtra prædicta in hoc termino poteſt pars concluſionem petens, hoc modo dicere. Repeto acta & acticata, dicta, & depoſitiones teſtium, quatenus pro me faciant, & offero, (ſi neceſſe ſit,) iuramentum in ſupplementum probationis, ac peto per D. iudicem, in cauſa concludi, ſententiamq́; ferri. Quo audito iudex annuere ſolet petitioni, vt ſupra capite 47. dixi. Illud verò, quod de iuramenti delatione per petentem dicitur, adeò neceſſarium eſſe communis opinio Doctorum tenet; [a] vt niſi ante concluſionem petatur, poſtea non poteſt peti: de hoc iuramento dixi ſuprà c. 44.

[a] *Bart. & alii. in l. admonendi ff. de iureiu. Maſchard de prob. concl. 965. in 46.*

De termino ad ſententiandum. C. XX.

IN hoc termino iudex ex actis, & aliis præſumptionibus informabit motum animi ſui, ad pronunciandũ in cauſa, & ſequens legũ iuſtitięq́; veſtigia, ſententiã iudicis à quo, vel approbabit, vel caſſabit, vel declarabit, vel ſupplebit in hanc formam.

CHRISTI nomine inuocato &c. *vt ſuprà* in cauſa quæ inter R.D.A. actorem ex vna, & venerab. Patrum partibus ex altera, vertitur coram nobis vigore appellationis à ſentẽtia R.D.N. Epiſcopi vel Officialis Crac. Generalis, de & ſuper decimis manipularibus, & campeſtribus ac prædialibus: poſt agros & araturas N. in villa G. com-

G. communiter nominata excreſcentibus, per hanc ſententiā noſtram deffinitiuam, quam ferimus in his ſcriptis, dicimus, &c.: *vt ſuprà*; omnes & ſingulas decimas ſuprà deſcriptas poſt omnes & ſingulas araturas N. in dicta villa excreſcentes; ad prædictum R. D. A. pertinuiſſe & ſpectaſſe; & hodie pertinere, & ſpectare, ac prædeceſſores ſuos in poſſeſſione earundem decimarum fuiſſe & extitiſſe pacifica, & quieta; eaſdemque decimas prædicto R. D. A: & monaſterio ſuo in N. adiudicandas fore; & adiudicamus: præfatoque V. P. & eccleſiæ ſuæ in dictis decimis nullum ius competiiſſe, nec competere: prædictumq; R. D. Epiſcopum vel Officialem Craconienſem Generalem in prædicta cauſa, malè, perperam, & iniquè proceſſiſſe & ſententiaſſe ac deffiniuiſſe, ſententiam ipſius latam pro prædicto V. P. ex nouis productis caſſamus, & annullamus, infirmamus, & reuocamus: prædictumque V. P. præfato R. D. A. & monaſterio ſuo in N. in fructibus perceptis à tempore motæ litis, & in expenſis, tàm in cauſa primæ inſtantiæ, quàm coram nobis factis condemnand. fore & condemnamus, quarum nobis taxationem in poſterum reſeruamus: præfatoque V. P. & eccleſiæ ſuæ ſuper prædictis decimis. quantùm in nobis eſt perpetuum ſilentium imponen. & imponimus hac noſtra deffinitiua mediante. Lecta, lata. &c.

Hac ſententia lata, pars, quæ ſe grauatam ſenſerit, appellare ſtatim poteſt verbo, ad ſedem Apoſtolicam, apoſtoloſq; cum debita inſtantia, ſub vno contextu petere: quæ omnia ſignabit notarius. *Anno &c. N. & O. procur. petierunt ſententiam deffinitiuam ferri, & R. D. N. tulit in ſcriptis pro N. reuocando ſententiam pro V. P. in prima inſtantia latam. Et idem P. ſtatim à prædicta ſententia, tanquam iniqua verbo appellauit,*

apoſtolos ſibi dari, ſub vno contextu petens: & R. D. N. ob reuerentiam ſedis apoſtolicæ, apoſtolos dedit venerabiles. Olim concipiebantur certæ formulæ apoſtolorum, quorum formam poſuimus ſupra fol. 182. Hodie ſuper appellatione & apoſtolis, inſtrumentum in forma notarius conficit, cuius exemplum vide fol. 178.

Proceſſus ordinis iudiciarii,

coram iudice Delegato. C. I.

DElegationes tàm in prima inſtantia, quàm in ſecunda, quoties aliqua cauſa iudicem ad has faciendas mouet, fieri poſſe, præmonui ſuprà. Verùm cùm etiam ſępè pro cognoſcenda & determinanda cauſa in primis duabus inſtantiis agitata, & per appellationem ad ſedem apoſtolicam deuoluta: per ordinarias expeditiones literarum, maioris iuſtitiæ, vel minoris iuſtitiæ, impetrentur commiſsiones cauſæ ad iudices in partibus, ideò ſpecialiter agere de proceſſu coram Delegato Apoſtolico obſeruando, inſtitui. Ea autem eſt natura delegatorum, vt vices delegantis repręſentent; in iuriſdictione tamen nihil proprium habeant. [a] Hinc Delegatus dicitur is, qui ex alterius, ſcilicet ſuperioris, commiſsione alicuius cauſæ recipit iudicialem cognitionem: [b] & quoties eſt delegatus à Principe, ſemper poteſt cauſam ſibi commiſſam, quò ad principium, medium, & finem, ſubdelegare. [c] Cautus autem ſit oportet, impetrans in Commiſsionibus Apoſtolicis expediendis: ſiquidem in iis, quæ ſunt minoris iuſtitiæ, & quæ in forma *Conqueſtus*, vel in forma *Sua nobis* dantur, ſeruatur Conſtitutio *Bonifacij* [d] circa iudicis Deputationem: quòd videlicet non dentur iudices extra locum rei, vltra duas dietas, & vt ſit in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutus, & ſit in ciuitate, vel aliquo

a *vt in tt. de off. deleg. Hoſti. ib. & l. 1. § qui mandatam. ff. de off. eius.*

b *ſup. de part. & dic. & c. ſuper quæſtionum. § 1. & § eius de off. del.*

c *d. c. ſuper vbi gl. & dd.*

d *c. ſtatutum de reſcr. in 6.*

loco

loco inſigni vbi peritorum copia haberi poſsit, [e] & ſit ex deputatis iudicibus commiſſorialibus, qui in Synodo Diœceſana, vel Prouinciali, ad cognoſcendas ſimiles cauſas eliguntur. Monent etiam iura, vt impetrans per ſe, vel Procuratorem, ſpeciali ad hoc ei mandato miſſo reſcriptum obtineat, ſecus ſiquidem non valeret: [f] hoc tamen hodie aliter ſeruatur in Curia, vbi *nemo præſumitur ſuo ſumptu expedire literas*: quia Procurator pro principali abſente ad ſoluendas expenſas registri tenetur: [g] & propter labores, diſpendia, ac obligationem eiuſmodi, quæ quis impetrando alieno nomine ſubit, non præſumitur ſine ſcitu Domini impetrare: & ex eo fit, vt inualida dicatur eſſe Exceptio, *impetrantem non habuiſſe mandatum.* Apud nos quoq; cui delegari poſsit cauſa appellationis, à iudice ad quem, & ſpecialiter à Metropolitano Gneſnen: dictum eſt ſuprà. Commiſsione igitur habita, quid impetrator facere debeat, tradamus.

e § cum verò d. c. ſtatutum & Con. Trid. c. 10. Seſſ. 25. de Ref.

f c. nonnull., § ſi. de reſcr. vbi d.

g Caſſa. dec. 1. de proc. n. 2. Roſ. in dec. 23. de proc. in nou. Roſſ. lib. 3. c. 4.

De Reſcripti ſeu Commiſsionis præſentatione. C. II.

IN præſentatione Commiſsionis Apoſtolicæ, quæ vel per Secretariam Apoſtolicam in forma Breuis datur, vel per Cancellariam, per Correctorem officii contradictarum ad partes conceditur, actor diligenter videat numerum Delegatorum. Et ſi fuerint plures in Reſcripto expreſsi, vel vnus tantùm; tunc eum loco honeſto & tempore congruo reuerenter conueniat: eique Reſcriptum exhibeat: [a] & vnà ſecum habeat publicum notarium, vel duas perſonas idoneas, & in eorum præſentia porrigendo reſcriptum dicat:

a Spec. eo. §

R. D. Ego præſento P. V. has litteras Apoſtolicas humiliter rogans & ſupplicans, velit P. V. hæc mandata dignanter acceptare, & ad executionem, & proſecutionem mandatorum Apoſtolico-

ſtolicorum, iuxta vim & formam, & continentiam eorum, vt moris eſt, & ſtyli procedere: mihiq; contra aduerſarium, vel aduerſarios, in iis literis expreſſum, vel expreſſos, procedendo, iuſtitiam debitam miniſtrare, & ad hoc citationem, ſeu citationes, in forma ſolita & conſueta, contra eundem, vel eoſdem, ſi perſona eiuſdem, vel eorum, commodè haberi poterit, vel eorum procuratores, ſi qui ſint; ac alias in præmiſſis fieri mandare, quod recta ratio, & iuris ordo poſtulat & requirit. Idem fiat in præſentatione commiſsionis iudicis, primæ vel ſecundæ inſtantiæ.

Quo audito iudex, caput ſuum inclinabit coram literis Apoſtolicis: & ſi clauſæ ſint, cautè aperiet, bullam ab eis ex toto non auellendo: idque propterea faciet, vt fides ſit literis in poſterum: [b] & accerſito notario, lectiſque literis dicat; *Literas Apoſtolicas, cum ea reuerentia qua decet, acceptamus.* Et illas ob reuerentiam oſculetur: vel ad caput, vt alii faciunt in ſignum ſubiectionis ponat. Et continuando ſermonem dicat: *Et parati ſumus, ſicut etiam debemus, Apoſtolicis mandatis obedire: quare in vim huiuſmodi literarum tibi citationes petitas in forma debita & conſueta decernimus, & tibi notario publico, quem ad hoc requirimus, vt literas huiuſmodi citatorias noſtras conficias, & quæ aguntur in cauſa huiuſmodi per partes hinc inde fideliter ſcribas, committimus.*

[b] *arg. c. licet de crim. fal.*

Hoc facto, iudex per decretam citationem perpetuat iuriſdictionem delegatam, [c] nec finitur talis iuriſdictio morte delegantis, cùm non dicatur res eſſe integra. [d]

[c] *c. gratum. ext. de off. deleg.*
[d] *c. licet de off. del.*

Obſeruatio I.

SOlent reſcripta ſub diuerſis clauſulis, tàm in Curia, quàm extra emanare: quarum vis & natura diligenter cognoſci debet. Hinc ſi Papa, vel Epiſcopus, aut Archiepiſcopus, in

commiſsione

Digitized by Google

commiſsione dicat: *Vt omnes, aut duo, vel vnus veſtrum, mandatum noſtrum exequatur.* tunc actor vnum adeat ex dictis iudicibus quem vult, & faciat vt ſup. Quòd ſi hæc clauſula inſeratur: *Quòd ſi non omnes intereſſe poteritis,* &c. *tunc vnus, vel duo veſtrum nihilominus exequantur.* & in hoc paſſu, vnus ſine duobus aliis, vel duo ſine tertio procedere nequeunt, niſi conſtet de impedimento tertii. [e] Proinde cupiens habere proceſſum validum, ab vno petat, vt reliqui ſe exonerent, vel excuſent, cur intereſſe nequeant. Tunc enim notarius in citatione dicet: *Conſtito nobis priùs de impedimento collegarum,* &c. ſecus nihil citatio valeret, & proceſſus viciaretur.

[e] *c. prudentiam de off. deleg.*

Obſeruatio 2.

EVenit nonnunquam falſa reſcripta iudicibus delegatis pręſentari, quę qualiter cognoſci debeant, iudicis intereſt. Diligenter igitur inſpiciatur *tenor bullæ, charta, raſura, ſtylus, filum,* & ſi quid eorum fuerit falſum, iudex reiiciat reſcriptum, & fidem ei non adhibeat. [f] Quòd ſi verò euidens falſitas deprehendatur, tunc offerens capi poteſt: [g] ſed ſi dubium ſit, tunc conſulendus eſt delegans. [h] Legittimo verò extante reſcripto, præcipiat iudex notario, tàm de receptione, quàm de præſentatione, facere inſtrumentum.

[f] *c. ſi ad ſcripturas 9. diſ. vb. gl. & l. 2. ff. de fi. inſtr.*

[g] *c. ad audientiam. de crim. fal.*

[h] *c. ſuper literis. c. cum contingat de reſcr.*

FORMA INSTRVMENTI.

IN nomine Domini, Am. Anno, Menſe, Die, Indictione, Pontificatu, &c. Loco, &c. in mei notarii infraſcripti, & teſtium præſentia, talis P. principalis, &c. vel eius Procur. in præſentia N. Canon. Crac. conſtitutus, quaſdam literas Apoſtolicas, aut Metropolitani, aut Epiſcopi, &c. cum vera bulla filo pendentibus, vel cum ſigillo cæreo, vel ceræ impreſſo ad chordulam de ſerico pendenti, & habenti in circuitu ſui tales literas. Bernardus S. R. E. Card Presb. &c. infra circulum verò tale ſi-

gnum, vel talem imaginem, (& hic exprimat formam bullæ Papalis, vel Annulum Piſcatoris, vel ſigillum Legati, Epiſcopi) obtulit, præſentauit & dedit eidem, requirens eum ſollicitè quód in cauſa ſibi delegata procederet iuxta ipſarum literarum continentiam. Quas quidem literas, ſanas, illæſas, omni vitio caren. Dominus cum ea qua decuit reuerentia ſuſcepit, & perlegit. Quarum tenor, prout ego notarius vidi & legi, talis erat: Paulus Papa V. &c. *vel Bernardus, Miſeratione Diuina S.R.E. Cardinalis Presbyter;* &c. & inſerat notarius totum tenorem reſcripti de verbo ad verbum. Et tandẽ ſubiungat illã clauſulã:

Poſt quarum quidem literarum oblationem &c. talis impetrator ſupplicauit vt ſupra: & Dominus decreuit citationẽ contra & aduerſus reum, vel alios in literis reſcripti principaliter nominatos, & ad alia procedi, iuxta eiusdẽ reſcripti continentiã. actum &c. In fine vero inſtrumenti ipſe ſe ſubſcribat notarius. Et ego N. talis, tali autoritate notarius, præſentationi præſcriptæ literarum, & earum cum reuerentia ſuſceptioni, & aliis dum ſic agerentur, vt præmittitur, rogatus, vna cum prænominatis teſtibus interſui, & de mandato prædicti iudicis autoritatem præſtãtis hæc ſcripſi, & transſcripſi nihil addendo, vel minuendo, vel mutando, & in hanc publicam formam redegi.

Obſeruatio

DE praxi noſtra aliter ſeruari videmus: nam circa præſentationem reſcripti ipſi delegato, notarius loco inſtrumenti, de quo ſuprà, ſcribit actum communiter, à tergo commiſsionis, in quo teſtificatur ſic. *Anno die &c. N. principalis vel eius pr. præſentes commiſsionis literas tali D. obtulit, & petiit iuxta illarum introcontinentiam procedi, & D cum ea qua decuit reuerentia ſuſceptis huiuſmodi commiſsionis literis citationẽ contra partem aduerſam decreuit. præſentib. &c.*

De cita-

Digitized by Google

De citatione iudicis delegati C. III.

VAriis modis cōſueuit edi citatio, à delegato iudice: aliquādo enim ſola ſimplex citatio emanat, *vt corā nobis cōpareat* &c. ſine inſertione cōmiſsionis cum illa clauſula, *haſitantibus de noſtra iuriſdictione fidem faciemus*, & hoc tunc fit, quando citatus eſt in loco citantis: aliquando citatio cum commiſsionis inſertione conceditur, quæ tunc facienda eſt, quando partes remotius citantur, per locorū diſtantiā, [a] eius talis eſt forma.

[a] *c. cum in iure ext. de off. deleg. vbi gl.*

Nicolaus Dobrocieski I. V. D. Cracouien. & Sendomirien. Canonicus &c. iudex vnicus à Sanctiſſ. in Chriſto patre, & D. N. D. Paulo diuina prouidentia Pa. V. & ſede apoſtolica, vel eius Legato, vel ab Epiſcopo &c. ad infraſcripta partibus delegatus, & deputatus, honorādis viris Salutem in Domino. Noueritis nos literas Sāmi D. N. Pauli V. Papæ fæliciter moderni, in forma breuis ſub annullo piſcatoris expeditas ſanas, ſaluas, & nullo ſuſpicionis vicio ſubiectas, per N. debitè præſentatas, cum ea qua decuit reuerentia recepiſſe, aperuiſſe, legiſſe. quarum tenor ſequitur, & eſt talis. Paulus &c. *inſeratur literarum tenor: poſtea in fine citationis ſcribatur:* Huius ergo mandati apoſtolici autoritate in hac parte nobis delegata in virtute sāctæ obediētiæ diſtricte precipiē. mandamus, quatenus dictum A. & ſuum monaſterium ad noſtram peremptorie citetis præſentiam; vt proxim. feria 3. &c. corā nobis in tali loco legittime compareāt. prædicto P. iuridice reſponſuri. *Certificando* &c. *Aliquando vero citatio datur cum inhibitione, & cum compulſoria, & eius eſt talis forma.*

NICOLAVS &c. Honorandis viris &c. *vt ſupra in inhibitione.* Noueritis nos, literas certas pargameneas commiſſionis, ſub titulo, ſigillo, ac ſubſcriptione memo-

memorati Ill^mi. D.D. N. pro parte V. P. appellantis à ſententia R^mi. in Chriſto Patris & D N. contra R. D. A. appellati in cauſa occaſione decimarum in villa N. vt prætenditur, poſt omnes araturas excreſcen. oblatas ſaluas, ſanas, & integras, cum ea qua decuit reuerentia ſuſcepiſſe. Quarum quidem literarum tenorem hîc inſerere omiſimus. Dubitantibus tamen de iis in termino præſentium plenam facimus fidem. Poſt quarum quidē oblationem, & ſicuti præmittitur receptionem, fuit & eſt nobis debita cum iuris inſtantia pro parte V. P. ſupplicatum, quatenùs ad earumdem literarum commiſſionis executionem procedere,& contra præfatū R. D. A. literas citationis, tùm & inhibitionis, & compulſoriales contra præfatum R. D. D. N. ſeu ſuæ R. P. cauſarum auditorem ac notarium dare & extradere dignaremur. Nos itaque ſupplicationem eiuſmodi attendentes eſſe iuſtam, & rationi ac iuri conſonantem, prædictas citationis, inhibitionis, & compulſus literas decernimus fore dandas, prout damus, decernimus, in Dei nomine per præſentes. Quare vobis, ſuprà ſcriptis executoribus in virtute S. obedientiæ & ſub excommunicationis pœna, auctoritateque nobis hac in parte commiſſa mandamus, quatenùs ad inſtantiam præfati V. P. accedentes perſonaliter R. D. A. ſeu procuratorem eius legitimum eundem vno edicto pro tribus & peremptoriè citetis, quem & nos præſentibus citamus; vt coram nobis Cracouiæ in domo noſtræ ſolitæ reſidentiæ, quindecima die ab executione præſentium iuridica exiſtente, aliâs prima extunc immediatè ſequente, die nihilominùs executionis noſtræ excluſa, perſonaliter & legitimè compareat, ad inſtantiam V. P. ad dicendum & excipiendum, ac oppo-

nendum

nendum ſe, ſi quid forſan contra prædictas commiſſionis literas nobis præſentatas, & per nos receptas; tum etiam iuriſdictionē noſtram, verbo, vel in ſcriptis, aut aliâs quomodolibet dicere, excipere, & opponere voluerit, & præſumpſerit, aliâs ad videndum nos, vigore literarum prædictarum, noſtram iuriſdictionē fundari, noſque iudicem competentem, cauſæ & partium earundem pronũciari, & coram nobis ad vlteriora procedi mandari, nec non obſeruationem omnium & ſingulorum actuum, & terminorum, ad ſententiam vſque deffinitiuæ noſtræ, in eadem cauſa prolationem, & eius, ſi ius dictauerit; executionis demandationem, tùm etiam ad coſtituendum in loco & ciuitate Crac procuratorem, ſeu procuratores, reperibilem, vel reperibiles, aliâs ad deputandum locum publicum, in quo ad præmiſſa citari debet. Certificantes eundem citatum, quòd ſiue in dicto citationis termino comparuerit, ſiue non: Nos nihilominus iuxta tenorem commiſsionis vim, continentiam, ad omnia præmiſſa, dante Domino, contumacia eiuſdem citati, vel citatorum, in nullo obſtante procedemus, iuſtitia ſuadente. Et quoniam in eadem cauſa nobis commiſſa, & pendente indeciſa, nihil debet per quempiam attentari & innouāri: Ideò vobis ſupraſcriptis executoribus, authoritate ſupraſcripta, & ſub pœnis ſupraſcriptis mandamus, quatenus poſt legitimam citationis noſtræ præinſertæ executionem perſonaliter accedentes R. D. in Chriſto patrem, & D. D. N. ſeu ſuæ R. P. A. cauſarum, eos, ſiue eum moneatis & requiratis, ac inhibeatis, ne ipſi, ſeu aliquis eorum per ſe, vel alias perſonas, directè vel indirectè, occulte vel manifeſtè, aut quouis quæſito colore, & ingenio, in eadem cauſa nobis commiſſa pendente in

libet ipſorum, authoritate nobis commiſſa, incidiſſe, & incurriſſe, declaramus, in Dei nomine per præſentes. Citantes nihilominus eoſdem iudices, & notarios, & terminum illis coram nobis Cracouiæ, in domo ſolitæ reſidentiæ, ſexta die ab executione præſentium, iuridica exiſtente, aliâs proximè, ex tunc immediatè ſequente aſſignan. ad videndum & audiendum ipſos, & quemlibet illorum, in euentu non paritionis præſentium, ſententias excommunicationis incidiſſe & incurriſſe declarari, & robur præſentium decerni, vel cauſas rationabiles allegationum afferri, quare ad præmiſſa non teneantur. In quorum omnium teſtimoniũ. & fidem, ſigilli noſtri ſubimpreſſione, præſentes iuſſimus & fecimus communiri. Datum Craco. &c, Hæc Citatio exequatur vt ſuprà.

De comparitione rei C: IIII.

IN comparitione id ſingulariter agendum eſt, vt reus euitet iuriſdictionem delegati ſi poteſt, & adiens iudicem ſic dicat.

R. D. Ego Pr. N. *principalis mei, & eo nomine procuratorio, compareo coram* P. V. *& ante omnia proteſtor, quod in vos tanquam iudicem competentem, niſi quatenus de iure debeo & teneor, non conſentio: quam proteſtationem in omnibus & ſingulis meis comparitionibus, volo habere repetitam, & peto vt prætenſam veſtram iuriſdictionem eò vberius declinare valeam, copiam commiſſionis mihi dari, idque expenſis partis aduerſæ; atque omnia iſta ſic proteſtata, & repetita, apud acta regiſtrari, alias proteſtor de grauamine, & appellando.*

His ſic actis, iudex tenetur decernere copias reſcripti quia reſcripta ſunt communia iura vtriuſque partis, vt legittima inſtantia fiat, & nulla partium lædatur: & hoc fit, ſi non inſeratur reſcriptum. Hanc verò petitionem partis & declarationem iudicis notarius inſerat actis.

Anno

Digitized by Google

ANNO &c. *Pr. N. de cuius procuratorio apud acta conſtabat, nomine principalis ad hodie citati comparuit, & proteſtatus eſt de non conſentiendo, &c.*

SI verò reus tantùm compareat, & actor contumax ſit; tūc reus petat actorem in expenſis condemnari, & ſe à termino abſolui. Reo autem non comparente, actor in contumaciam petat iuriſdictionem fundari, quæ omnia per actuariū notentur.

De termino ad dicendum contra commiſsionem, & de exceptionibus contra reſcriptum C. V.

IN hoc termino comparens actor ita dicere poteſt. R. P. *terminus per* P. V. *eſt ad hodie limitatus, vel eſt datus ad dandas exceptiones contra commiſsionem & iuriſdictionem veſtram in tali cauſa. vnde accuſo contumaciam partis non comparentis & nihil in termino facientis, petoque iuriſdictionē veſtrā fundari in tali cauſa.* Reus verò dicat, *citra approbationem iuriſdictionis* P.V. *iuxta exigentiam termini ad hodie limitati, produco exceptiones fori declinatorias.*

Iſtæ exceptiones poſſunt conſcribi in eadē charta, tàm contra commiſsionem quàm citationem, vt in proceſſu Io. Andr. Samotulinus refert, vbi cautelam tradit excipienti, vt nō proponat plures ſimul exceptiones dilatorias; quarum vna admiſſa, aliæ reppellerentur: ſecus verò eſſet, ſi ſeparatim ponantur: quia ſi in vnius probatione defecerit, ad alias recurrere poterit.

Dilatoriæ enim tamdiu proponi poſſunt, quouſque præfixerit iudex terminum ad producendum omnes dilatorias. [a] Variis autem modis exceptiones concipi poſſunt, quarum copiā frequens iudiciorum vſus, & diligens inſpectio reſcripti, ſubminiſtrabit excipienti.

[a] *c. paſt. de except.*

Excep-

Digitized by Google

EXCEPTIONES CONTRA RESCRiptum.

1. Quando reſcriptum per ſurreptionem, vel obreptionem impetratur; tunc taciturnitate veri, & ſuggeſtione falſi vitiatur; b qua expreſſa vel tacita, non fuiſſet obtentum.

2. Quando contra ius diuinum eſt impetratum, c vel contra ius naturæ, d vel contra ius poſitiuum, e quod verum eſt, niſi de illo iure vel canone fieret mentio, per clauſulam, *non obſtante tali conſtitutione*: &c. vel niſi proſit impetranti: obſit autem nemini. f

3. Quando ſuper re, quæ forum ſeculare contingit, reſcriptum impetratur. g

4. Quando in reſcripto mandatur alicui, vt excommunicatum abſoluat: de cautione verò præſtanda, quod pareat mandatis eccleſiæ, non eſt facta mentio. h

5. Quando eſt cancellatum, raſum, in loco ſuſpecto, i veluti in annis domini, in data, k ſecus in narratione facti. l

6. Quando ſecundùm reſcriptum, non facit mentionem de primo. m

7. Quando in alicuius præiudicium eſt impetratũ, præſertim, ſi magna inde iniuria proueniat; parua enim toleratur. n

8. Quando reſcriptum diuerſis manibus eſt ſcriptum. o

9. Quādo eſt generale reſcriptum: huic enim, per ſpeciale derogatur. p

10. Quando ſuper re iudicata impetratur; nulla facta mentione de ea.

11. Quando clerico non tonſurato impetratur, licèt poſt modum tonſuretur. q

12. Quando impetratur reſcriptum abſolutionis generale, nulla mentione facta, de articulis ſpecificatis in excommunicatione. r

b c. ex parte c. ex litteris ext. de reſcript.
c c. Sũt quidam. 25. q. 1.
d c. placuit. 16. q. 6.
e c. ideo 25. q. 1.
f c. reſcripta. 25 q. 2.
g c. ex tenore ext. de fo. comp.
h c. ad hæc. ext. de ſeq. poſſ.
i c. licet. de crim. fal.
k c. cum venerabilis. de rel. dom.
l arg. c. vlt. ext de fid. inſtr.
m c. cæterum. ext. eo. tt.
n c. ex tuarum. ext. de aut. & vsu pal.
o d. c. licet.
p c. 1. ext eo.
q c. ex literis. ext. de transac.
r c. cum pro cauſa. ext. de ſent. excom.

13. Quan-

13. Quando reſcripta adinuicem ſibi contradicunt. [s]

14. Si impetrator, nomen ſuum taceat. [t]

15. Si nulla mentio fiat in reſcripto de proceſſu & ſerie negotii.

16. Si contra priuilegiatas perſonas fuit obtentum non facta mentione priuilegiorum. [u]

17. Si impetratum ſit ad omnes iudices, vel ſuper omnibus cauſis, nulla nominata. [x]

18. Si forma & modus dictaminis, ſecundum curiam, non eſt ſeruatus, v. g. ſi Papa vocet epiſcopos, dilectos filios, vel ſi vni ſcribat in plurali. [y]

19. Quia eſt impetratum à monacho, vel canonico regulari, ſine conſenſu ſuperioris, ſeu abbatis. [z]

20. Quia vitium latini ſermonis eſt commiſſum: falſa verò latinitas reſcriptum vitiat. [a]

21. Quia impetratum eſt ſine clauſula, ſi ita eſt. [b]

22. Quia in reſcripto, alienæ decimæ confirmantur. [c]

23. Quia reſcriptum, de obtinendo ſecundo beneficio non facit mentionem de primo.

24. Quia vltra vnam dietam, vigore reſcripti, quis euocatur, quod non eſt licitum. [d]

25. Quia delegatus, non eſt in dignitate eccleſiaſtica conſtitutus. [e]

26. Quia non habet viginti annos. [f]

27. Quia cauſa talis eſt, quæ delegari nequit. [g]

28. Quia reſcriptum, expreſsit tempus infra, quòd iuriſdictio delegati, expirare debet, quo lapſo, nequit cognoſcere de cauſa, [h] & hoc verum eſt, niſi partes ante lapſum termini à delegante præfixi, prorogauerint iuriſdictionem.

Plures aliæ exceptiones, contra delegatum iudicem peti poſſunt ex his, quæ ſuprà diximus, de exceptionibus contra ordinarium

[s] *c. ſi ſcripturâ ext. de fi. inſtr.*
[t] *c. ad aures. eo. tt.*
[u] *c. cum ordinem eo.*
[x] *c. nonnulli. eo. tt.*
[y] *c. quam graue. ext. de fi. inſtr.*
[z] *c. monachi. 16. q. 1.*
[a] *c. ad audientiam ext. eo. tt.*
[b] *c. ſedes. ext. eo.*
[c] *c. placuit. § præſcriptionum. 16. q. 3.*
[d] *c. ſtatutum. eo tt. in 6.*
[e] *d. c. ſtatutum.*
[f] *c. cum vigeſimu̅ ext. de off. deleg.*
[g] *l. 1. C. qui pro ſua iuriſdict.*
[h] *c. de cauſis. de off. deleg.*

narium: veluti quia eſt ſuſpectus, excommunicatus, multum familiaris, ſocius, conſanguineus, vel quia habet cauſam conſimilem, & quia habet cauſam cum altera partium. &c.

Diligenter itaque reſcripto conſiderato & perlecto, excipiens ad declinandam iuriſdictionem delegati, vtatur tali forma.

FORMA EXCEPTIONVM.

Coram vobis R. D. N. &c. Procurator, & nomine procuratorio R. B. N. Abbatis, citra approbationem iuriſdictionis veſtræ perſonaliter comparens proteſtatur, quòd in iuriſdictionem veſtram, ſi quam fortè in præfato A. habere prætenditis, vigore cuiuſdam prætenſi reſcripti Apoſtolici ſub forma, Ea quæ, &c. pro parte Venerabil. Pl. in N. obtenti, non conſentit, nec conſentire intendit: ſed ſi qua dixerit, propoſuerit, vel allegauerit, quæ iuriſdictionem veſtram aliquatenus approbare videantur; illa vult habere pro non dictis, & allegatis, de quo ſolenniter proteſtatur. Et proteſtatur, quòd coram vobis non comparet, tanquam iudice ſibi competenti, ſed tanquam perſona veneranda, cùm vobis nulla iuriſdictio in prædicto A. competat ex vi prædicti prætenſi reſcripti, prout ex cauſis & rationibus infra deductis per modum exceptionum clariùs apparet.

Hic inſerantur exceptiones cauſæ inſeruientes, quarum copiā vſus ipſe ſuppeditabit, & diligens lectio eorum, quæ ſupra de exception. tradidimus, in fine verò exceptionum infradicta adduntur.

Ex præmiſsis ergò, & quolibet præmiſſorum præfatus proc. nomine quo ſupra procuratorio, ſalua proteſtatione de non approbanda iuriſdictione veſtra, petit per vos, & per veſtram interlocutoriam ſententiam, dici

pronunciari, decerni, & declarari, vos ex cauſis ſupradeduct. in exceptionibus non potuiſſe nec poſſe eſſe iudicem competentem in hac cauſa, reſcriptumque in perſonam veſtram obtentum fuiſſe & eſſe nullum, vel aliâs non valere ipſo iure, partemque aduerſam, ob indebitum tractum in cauſam præfato A. in expenſis, in cauſa legittimè factis condemnandam fore, & condemnari, iuſticia mediante.

Has exceptiones, cauſaſque legitimas, dictus Pr. dat, facit, exhibet, & producit omnibus melioribus, modo, via, iure, ſtylo, & forma, quibus poteſt & debet, petens eaſdem admitti, aliâs proteſtatur de grauamine & appellatione, ſaluo iure addendi, minuen. corrigen. &c. & aliis iuris beneficiis ſibi ſemper ſaluis. Item petit expenſas in lite factas, & proteſtatur de fiendis.

Exceptionibus in hunc modum porrectis per reum, Actor, vel Proc. eius petat copiam prædictorum, cum termino ad dicendũ contra, ſeu ad replicandum, quæ omnia Notarius à tergo exceptionum ſignat. Anno, die. Proc. N. oblata citatione legitimè executa, accuſauit contumaciam rei in termino nihil facientis. Ex aduerſo Proc. D. A. citra approbationem iuriſdictionis D. N. obtulit exceptiones in ſcriptis, in præſentia Procuratoris D. P. petentis copiam, & terminum ad dicendũ contra præfigi. Et D. ad p. i. præfixit.

De termino ad Replicandum. C. VI.

IN hoc termino curet pars, non ſolùm ſe referre ad allegationes, & exceptiones rei, ſed pro ſua quoq; parte inducat allegationes prout meliùs facere poterit. Et ſi ad duplicandum, triplicandum, quadruplicandum, proceſſerint partes, ſemper pro ſe inducant leges & iura, & loco

Digitized by Google

loco excipiendi, replicandi dicant, duplicando, triplicando, quadruplicando.

FORMA REPLICATIONVM.

Coram &c. Contra quandam prætenſam chartam loco exceptionum pro parte D. A. nuper in iudicium veſtrum oblatam: Procurator, & nomine procuratorio Domini P. de B. arguit, opponit, replicat, & replicando dicit, quòd dicta prætenſa charta, cum contentis in ea, eſt friuola, impertinens, vaga, non releuans producentem, nec nocens parti contra quã producitur, & aliâs eſt talis, quòd non obſtante vos R. D. poteſtis, & de iure debetis pronũciare ſe iudicem competentem, veſtram iuſtam per interlocutoriam, non obſtantibus prædictis friuolis exceptionibus, pro parte prædicti D. A. productis & oblatis, prout ex cauſis & rationibus in replicando deductis liquidè conſtat. *Hic refutentur exceptiones, quæ fuerint per partem aduerſam datæ, quibus iuxta ſubiectam materiam bene reprobatũ, & iuribus pro ſe facientibus allegatũ, in fine replicationum ſcribatur.* Ex præmiſſis igitur, & quolibet præmiſſorum, petit dictus Procurator, nomine quo ſuprà procuratorio, per vos veſtramque ſententiam interloquutoriam dici, pronunciari, decerni & declarari replicationes (præſertim hic ſcribatur, ſuper qua replicatione velit pars admitti ad probandum, v. g. quòd dictus N. ſit citatus infra vnam dietam) fore admittendas, ad probandũ, ipſiſque probatis, non obſtantibus prætenſis, friuolis exceptionibus, vos iudicem competentem, & coram vobis ad vlteriora procedi, partemque aduerſam ob indebitas dilationes, præfato D. P. in expenſis cõdemnandam fore, & condemnari, iuſtitia mediante.

Has replicationes &c. Saluo iure &c. Et proteſtatur &c.

Huiuſmodi replicationibus, in præſentia iudicis oblatis, & notario cauſæ porrectis, pars aduerſa ſi vult, petat earum copiam & terminum ad duplicandum aſsignari, aut duplicet verbo, & petat interloqui. Notarius autem ſic ſcribet à tergo replicationum. Sub anno domini &c. die tali menſe tali S. procurator P. & G. obtulit in ſcriptis has replicationes in præſentia L. procuratoris R. D. A. prout terminus requirebat. Ex aduerſo L. prædictus procurator duplicauit verbo petens interloqui; & dominus ad interloquendum terminum præfixit.

De termino ad interloquendum C. VII.

ADueniente termino interlocutoriæ ferendæ iudex poterit ſuſpendere interlocutionem ſuper aliis exceptionibus admittendo ſaltem vnam: v.g. de dieta: qua probata vel in defectu eius probationis ſuper aliis viſa opportunitate ad inſtantiã alicuius partis poterit interloqui in hunc modum.

Seden. pro tribunali interloquen. pronunciamus partes puta A. reum exceptiones, & P. actorem replicationes, quo ad dictam ad probandum hinc inde, fore admittendas & admittimus, ſuper aliis exceptionibus, & replicationibus, aliâs interlocuturi tempore & loco opportunis, in quantum partibus fuerit viſum, expen. hinc inde compenſan.

Hæc ſententia lata, reus poterit proteſtari de grauamine appellando, quò ad repulſionem aliarum exceptionum, & infra decem dies appellet in ſcriptis. Si verò nolit proteſtari; tunc terminus detur ad ponendum & articulandum in materia exceptionis ſuper dicta, quæ omnia notarius ſignat.

Anno &c. *Procuratoribus ipſius A. & P. petentib. prout terminus*

minus requirebat interloqui D. interlocutus eſt in ſcriptis admittendo partes hinc inde ad probandum reum, exceptiones, & actorem replicationes, quo ad dietam, & ſtatim poſt interlocutoriam prædictam partib. hinc inde præſentib. terminum ad ponendum, & articul. 8. dies præfixit.

De termino ad articulandum C. VIII.

ALI Quando hunc terminum iudex aſsignat, vt ſuprà: aliquando verò pars partem citat ad videndum produci poſitiones, & articulos pro ſua parte inſeruientes, & quidem pro parte rei ſunt tales,

POSITIONES &c. vt ſuprà. In primis ponit: & ſi negatum fuerit, probare intendit, quòd in Regno Poloniæ & diœceſi Cr. & præſertim in territorio N. dictæ diœces. fuit & eſt hodie quædam villa G. vulgo nuncupata inhabitata, per homines vtriuſque ſexus a. 1. 20. 30. 40. an. ac tali tempore, & per tale tempus, cuius initii memoria hominum non exiſtit, & eandem villam inhabitat N. iam à multis annis. Et ſic fuit, & eſt verum tentum, habitum, creditum, reputatum, & hoc tenetur, habetur, creditur, reputatur, palam, publicè, notoriè &c.

Item ponit: vt ſuprà, quòd dicta villa diſtat à villa C. medio citra vel vltra milliari Polonico, & eadem villa C. directè tranſeundo de villa B. diœceſis Cracoui. fuit & eſt in finibus diœceſis Gneſnen. & ita videlicet, quòd in eadem villa C. eſt finis diœces. Gneſnen. & initium Crac. & ſic fuit &c.

Item ponit, quod dicta villa diſtet à Crac. ad quam præfatus N. eſt citatus 20. milliaribus, quorum quodlibet 4. italica facit, & ſic eſt vltra vnam dietam, & veriùs vltra duos dies, & ſic fuit &c. Item ponit, quòd quilibet homo bene ſanus communi curſu pro dieta abſque læſione abſoluit ſex milliaria, tempore æſtiuali, & tali curſu contentatur, & ſic fuit &c.

Item

terius poſitiones exceperũt allegantes eſſe inadmiſsibiles, & petierũt hinc inde interloqui, & D. obtulit ſe p.i. interlocuturũ.

INTERLOCVTORIA. Sedẽtes pro tribunali interloquendo pronunciamus, hinc inde articulos, tam pro parte A. quam P. coram nobis oblatos fore admittendos, & admittimus, terminum ad reſpondendum hinc inde aſsignan.

Notarius ſignat. Anno &c. Prædictis proc. comparentibus & petentibus ſuper exceptionibus verbalib. interloqui D. inter locutus eſt, admittendo hinc inde artic. &c.

De termino ad reſpondendum C. X.

ABunde docuimus ſuprà, qualiter ſint formandæ reſponſiones, quæ breuiter ſic concipiuntur. Reſponſiones infraſcriptas A. Pr. ad poſitiones & articulos B. dat, facit, exhibet & producit, & p. quò ad 1. & 2. dicit eſſe veras, ad 3. & 4. non credit &c. His omnibus ex vtraque parte factis procuratores videant, an ſufficienter ſit reſponſum, & ſi viſum fuerit, poſſunt excipiendo contra reſponſiones replicare, vel etiam eaſdem approbare; & iudex tanquam ſufficientes reſponſiones admittet, vel reiiciet, ſi erunt inſufficientes: quæ omnia notarius ſcribit. *Anno &c. Pr.* N. *hinc inde comparuerunt, & in termino reſponderunt ad articulos in ſcriptis, & procuratorib. approbantib. hinc inde reſponſiones D. ad probandum articulos, hinc inde negatos præfixit terminum ad 8.*

De termino ad probandum articulos negatos C. XI.

EX aliis nouem modis probationis faciendæ efficax eſt, & frequens inductio teſtium, qui ſi inducentur in hoc termino; tunc inducens ſic dicat. *R. P. Hi ſunt teſtes legittimè ci-*

infra vnā dictam, à fine diœces. D. Abbatem, vigore reſcripti Apoſtolici ad præſentiam noſtram traxit in cauſam, fuiſſe & eſſe ſufficienter probatas. Et ob hoc non obſtan. friuolis exceptionibus, pro parte D. A. iuriſdictionem noſtram fundando, nos iudicem competentem, & coram nobis, in cauſa ad vlteriora procedi debere & proceden. eſſe. Rationeque indebitæ protractionis cauſæ prædictū, D. A. condemnamus in expenſis ipſi Pl. quarum taxationem in poſterum nobis reſeruamus.

ACTVS Anno &c. *Procuratoribus peten. hinc inde interloqui prout terminus requirebat: D.. interloquutus eſt in ſcriptis pronuncian. replicationes fuiſſe probatas. Et repulſis exceptionibus D. A. pronunciauit ſe competen. iudicem. Et in cōtinēti dictus Pr. D. A. proteſtatus eſt de grauamine appellādo.*

APPELLATIONIS FORMA.

CORam vobis Reueren. D.N. &c. Ego A. de N. Proc, D. A. animo & intentione appellan. propono, allego, atq; dico, quòd quamùis coram vobis iudicialiter exceptiones de iure admiſſibiles produxerim & obtulerim, in quib. deduxi, quomodo vos de iure iudex eſſe non potuiſtis, nec poteſtis vigore reſcripti Apoſtolici in perſonā veſtram impetrati, per Ven. Pl. in N. Diœc. Crac. aduerſarium in hac cauſa, pro & ex eo, quia dictus Pl. præfatum D. N. vltra vnam dietam à fine ſuæ Diecœſis ad præſenbiam veſtram traxit in cauſam, prędictaſq; exceptiones ſufficienter per teſtes idoneos probauerim; vos tamen prędictis (veſtra reuerentia ſemper ſalua) non attentis in fauorem (prout pręſumitur) aduerſę partis, contra iuris diſpoſitionem, prędictas meas exceptiones repuliſtis, & reiecciſtis, veſtram per interlocutoriam talem qualem, ſi

 dici

Digitized by Google

FORMA EXCEPTIONVM APPELLANTIS

Citra approbationẽ iuriſdictionis veſtræ R. D. Pr. R. D. A. perſonaliter comparens proteſtatur, quòd in iuriſdictionem veſtram (ſi quam forte in præfato D. A. habere prætenditis vigore prætenſi cuiuſdam reſcripti Apoſtolici per N. in perſonam veſtram obtenti, non conſentit, nec conſentire intendit: ſed ſi quæ dixerit, propoſuerit, allegauerit, quæ iuriſdictionem veſtram aliquatenus approbare videantur, illa vult habere pro non dictis & allegatis, de quo ſollenniter proteſtatur. cùm vos nullo modo iudex, præfati D. A. eſſe poteſtis, ex cauſis violentarum ſuſpicionum; prout ex infra deductis in modum articulorum clariſsimè conſtat.

Et inprimis ponit, aſſerit & dicit, & ſi negatum fuerit, probare intendit, quòd præfatus N. Pl. fuit & eſt veſter nepos &c. Quem etiam tanquam conſanguineum, ſpeciali affectione & charitate proſequimini. Et de iſto habetur apud homines graues & leues ſtatus, fama communis, aſſertio, & opinio. Et ſic fuit. &c. Idem dicit, quòd communis opinio habetur, quòd D. Pl. antequam reſcriptum in perſonam veſtram obtinuit, habuit à vobis conſilia, ſuper impetratione reſcripti, & meritis cauſæ. Et ſic per vos informatus, reſcriptum in perſonam veſtram obtinuit. Et vt præſumitur à vobis, (veſtra reuerentia ſalua, & abſque iniuria loquendo) informationes habuit, & hucuſque in eadem cauſa recipit. Et ſic fuit. &c. Item ponit, quòd eſt communis fama, quòd vos ex ſingulari amore, quo proſequimini dictum P. commmunicatis eidem ſecreta conſiliorum veſtrorum, & pro ſecretario eundem tenetis & habetis.

Item ponit, quòd de prædictis eſt communis vox, quòd ſe probaturum procurator legitimis documentis offert.

Ex præmiſsis igitur & quolibet eorum ſalua proteſtatione

de non approbanda iuriſdictione veſtra, petit procur. prædictas exceptiones ſuas, articulatim deductas, ſecundùm iuris diſpoſitionem, coram arbitris eligendis, ad probandum admitten. fore & admitti, & prædictum N. præfato D. A. in expenſis ob indebitum tractum in cauſa condemnandum fore & condemnari, ab impetitioneque ſua D. A. abſoluendum & abſolui iuſtitia mediante. Has exceptiones &c. ſaluo iure &c. Et proteſtatur, &c.

OBLATA Anno &c. *Pr. D. A. facta proteſtatione de non approbanda iuriſdictione, obtulit exceptiones, contra iuriſdictionem, in perſonam D. deducens ipſum ſibi, & parti ſuæ, eſſe ſuſpectum: ex aduerſo N. Procuratore Pl. peten. copiam & terminum ad dicendum contra: & D. præfixit ad p. i.*

OBSERVATIO Ne pars dilatoriis exceptionibus differat cognitionem cauſæ, poteſt iudex ei mandare, quatenus in vno termino, omnes dilatorias exceptiones proponat certiorando, eandem ſe nolle amplius audire eius exceptiones ni in termino præfixo proponãtur: quo adueniente notarius ſignat.

Anno &c. *A. Pr. iuxta exigentiam termini comparens perſonaliter renuntiauit aliis exceptionibus dilatoriis: ſaluis exceptionibus, vltimo loco productis, ſuper recuſatione Domini, ex cauſis ſuſpicionis. Et ſtatim eodem iudicio duran. Pr. D. Pl. obtulit replicationes in ſcriptis.*

REPLICATIONES PRO PARTE *impetrantis.*

CORam vobis &c. Pr. contra quandam chartam prætenſam loco exceptionum pro parte D. A. nuper in iudicium veſtrum cauſa diffugii & iuſtitiæ ſupprimendæ malitioſè oblatam, arguit, opponit, replicat, & replicando dicit &c. vt ſuprà.

Et I.

Digitized by Google

gEt 1. deſcendendo ad p. exceptionem articulatim deductam, quæ ſic incipit, & in qua deducit, quòd obſtante conſanguinitate &c. ad hoc replican. dicitur, quòd dictus excipiens, in hoc non ſit audiendus, ex quo gradus conſanguinitatis non ſpecificat, videlicet, quoto gradu attineat. Et poſito non tamen conceſſo, quòd adducta obſtarent, adhuc replicans, non credit eſſe vera; niſi legittimis documentis probentur.

Ad 2. quæ incipit &c. replican. dicitur, non eſſe credendum huic excep. niſi probetur.

Ad 3. ſimiliter dicit, non eſſe credendum, cùm falſè omnia dicantur & cauſa diffugii. Ex præmiſsis igitur.

OBLATA. Anno &c. *Pr. N. Pl. contra exceptiones dilatorias D. A. obtulit in termino hodierno replicationes, deducendo dictas exceptiones inadmiſsibiles eſſe, & falſas, petiitque vtraque pars, ſuper materiis productis interloqui. Et D. obtulit ſe interlocuturum p. i.* qua lata notarius ſignat.

Die &c. *Comparentibus procuratoribus, & petentibus interloqui, prout terminus requirebat, D. verbo interloquendo repulit exceptiones pro parte D. A. oblatas. Et incontinenti Pr. D. A. proteſtatus eſt de grauamine & appellando. Præſent.*

Appellationis forma eadem ſeruetur, prout ſupra.

De reuocatione ſententiæ interlocutoriæ & reſtitutione in locum grauaminis.

C. XIV.

MOs iudiciorum inoleuit, vt ad libitum iudicis poſsit reuocatio fieri ſententiæ interlocutoriæ: [a] cui etiam aliquando iudex vſque ad ferendæ ſententiæ calculum, poteſt aliquid addere, vel minuere. Quamuis enim ſententia interlocutoria, quoad partes in iudicatum tranſeat: tamen aliter eſt, quò ad

[a] *ad in c. cum ceſſante de app. Dec. in conſ. 84 & ſupra c. 37.*

quò ad iudicem:[b] & hanc differentiam eſſe inter ſententiam definitiuam. Conſueuit autem reuocari hæc ſententia, per ſolitas repoſitiones, quibus etiam quotidie ſolent iudices Curię Romanæ, ſuas interlocutorias reuocare, & partem appellantem, in priſtinum ſtatum reponere, de quo meminit Rota,[c] & Veſtrius.[d] Potiſsimum verò, in termino Apoſtolorum dandorum, ſeu reſponſiones ſuper appellatione, iudex poteſt talem reſponſionem facere. *Cuius praxis eſt talis.* Petente appellante apoſtolos, ſi iudex vult reſtituere grauatum; tunc mandabit partem aduerſam citari. Termino verò adueniente, reponatur pars grauata in priſtinum ſtatum: & denuò interloquatur iudex, ſuper exceptionibus partis, admittendo eaſdem. quarum probationem, præſertim in cauſa ſuſpicionis, coram arbitris, per partes deligendis, vel in euentu diſſenſus, per iudicem aſsignandis fieri mandare debet, addens & hoc, quòd in defectu probationum, vel ſi intra aſsignatum tempus, cauſa recuſationis, non fuerit finita intra coram arbitris, velit in cauſa procedere in principali: & hæc commiſsio fit in ſcriptis, quæ omnia notarius ſignat.

b Praxper. in c. 1. 2. q. 1. Inſ. in l. quod iuſſit n. 46. ff. de re iud.

c Dec. 445. in ant. nota ſi auditor de admiſſ art. & interl.

d de c. 1. lib. 7. n. 16.

ANNO Die, &c. *Procuratore D. A. in præſentia R. D. N. comparente & apoſtolos petente, prout terminus requirebat, Dominus ad pronunciandam ſuam voluntatem, fecit citari Pr. N. P. & ipſo citato comparente repoſuit D. A. in locum grauaminis, reuocando ſententiam, à qua fuit appellatum, & denuo interloquendo, admiſit exceptiones, quarum probationes, coram arbitris, per partes deligendis, vel in euentu diſſenſus, per ſe aſsignandis fieri mandauit. Et quia partes diſcordarunt, ſuper electione arbitrorum: ideò R. D. aſsignauit R. Iacobum Ianidlouium, & Ioannem Waclauouium I. V. D. præfigendo terminum duorum menſium, ad probandas dictas exceptiones, aliàs in defectu probationum dixit ſe velle in cauſa procedere.* Præſentibus, &c.

De ſub-

Digitized by Google

De ſubdelegatione arbitrorum. C. XV.

DElegatum principis ſubdelegare poſſe, diximus ſuprà. [a] Maximè autem id fit in cauſa ſuſpicionis: quia nemo poteſt eſſe cauſæ ſuæ iudex, & quia iniuriam pateretur pars, ſi eius exceptiones repellerentur, appellatioque in hoc caſu haberet locum. [b] Et quoties ſuſpicio allegatur, melius faceret iudex, ſi ſtatim ſubdelegaret: quia poſt interlocutoriam, forſan non eſſet locus repoſitioni; vt communis opinio habet, [c] quamuis aliter ſeruari in praxi dixerimus. Verùm quia ſuſpicione iudicis prolata, detegitur iniquitas eiuſdem: ideò communis opinio ſubdelegationem ſtatim fieri ſuadet: hoc enim caſu repoſitio non procedit, [d] ſicut idem dicitur in interlocutoria bis confirmata. [e]

[a] *vt ſup de proc. eo. del.*
[b] *c. Significantibus de off. del. vbi abb. & c. ſuper eo. not. 1. de app.*
[c] *Alex. & Iac. d. l. quod iuſſit*
[d] *Abb. in c. cum oporteat de accus.*
[e] *Alex. conſ. 99 vol. 5.*

FORMA SVBDELEGATIONIS,

NIcolaus &c. vt ſupra R^dis. D. I. de B. & I. de C. I. V. DD. Salutem in Domino. Litteras SS^mi. D. N. Pauli Papæ V. pro parte Venerabilis Domini Pl. in N. Diec. Crac. coram Notario & teſtib. in actis noſtris deſcriptis, nos cum ea qua decuit reuerentia, recepiſſe noueritis, huiuſmodi ſub tenore. Inſeratur tenor reſcripti. Vigore quarum literarum vocato & citato R. D. A. & ſuo monaſterio, ad inſtantiam prędicti Pl. ad præſentiam noſtram proceſſimus ad nonnullos actus iudiciarios ſucceſsiuè, & tandem per N. Procuratorem prædicti D. A. exceptum extitit contra iuriſdictionem, & de ſuſpicione perſonę noſtrę, ac aliis in exceptionib. contentis. Et quia ſecundùm iuris diſpoſitionem, in proprio facto iudex eſſe non poſſumus, cùm iuxta decreta legum nullus ſibi ius dicere poteſt, indignum ſiquidem eſt aliquem ſuę rei

iudicem fieri, propter quod admiſimus prędictas partes per noſtram interlocutoriam, ad deligendum arbitros idoneos, qui fideles in dictis exceptionib. valeant probationes recipere teſtium, & ipſis receptis quod iuſtum eſt decernere. Et quia prędictę partes ſuper electione arbitrorum dictorum diſcordes fuerunt, & diſcordabant: Nos litibus finem imponere volentes, & de veſtris legalitate & induſtria in Domino plurimùm confiden. ex officio noſtro, veſtras Reuerentias ipſis partib. in arbitros elegimus. Mandan. vobis in virtute ſanctę obedientię, & ſub excommunicationis pœna, quatenus receptis actis coram nobis acticatis, quę vobis per Notariũ cauſę propter vicinitatem loci dirigimus, ac die datę pręſentium probationes teſtium, & aliâs quib. dictus excipiens voluerit vti, infra duos menſes recipere curetis, & quod iuſtum fuerit veſtram per interlocutoriam, vtpotè ſi viſum fuerit, cauſam prędictam ad nos remittentes, vel nos iudicem competentem non poſſe pronunciando fine debito decidatis. Teſtes verò, qui nominati fuerint, ſi ſe gratia, timore, odio, vel amore ſubtraxerint, cenſura ſimili appellatione ceſſante, compellatis veritati teſtimonium perhibere Dat: &c.

De præſentatione ſubdelegationis. C. XVI.

Ex his quæ de reſcripti præſentatione, ſeruari diximus, facilè quiſque informari poteſt, qualiter in præſentatione Subdelegationis procedendum ſit. Subdelegatis igitur præſentata ſubdelegatione, in præſentia Notarii, Commiſſarii decernent citationem contra teſtes, quem actum præſentationis ſic inſcribit Actuarius. *Anno, die, &c. In Collegio DD. I. C. ſtudii generalis Crac. in ſtuba R. D. N. Procurator R. D. A. &*

Proc.

Digitized by Google

Proc. Ven: D. Pl. perſonaliter conſtituti in præſentia R. D. N. Commißionem & acta coram præfato R. D. N. acticata in octo folijs conſcripta præſentarunt, præfatiq; Domini DD. recepta prædicta commißione & actis, cum debita reuerentia, tanquam filii obedien: citationem contra teſtes prædicto proc. R. D. A. per eundẽ Pr: nominandos decreuerunt terminũ aßignan: ad 8. d.

De inductione teſtium C. XVII.

COmparentibus teſtibus pr. petat eos admitti: ab alia verò parte proteſtatio fiat de excipiendis contra perſonas, & dicta teſtium, & quòd non examinentur; niſi iuxta interrogatoria. reliqua fiant, vt ſuprà de teſtibus.

De vlteriori proceſſu coram arbitris C. XVIII

QVæ de tribus dilationibus circa teſtes antè dicta ſunt, hęc omnia coram arbitris ſeruantur: ſi tamen pro prima dilatione inducens renunciauerit vlteriori inductioni; tunc poſt receptionem & examinationem petat producens interloqui: ex aduerſo pars petat publicari dicta teſtium, copiamq; decerni, cum termino ad excipiendum contra teſtes: qua petitione admiſſa, notarius ſcribit *Anno die &c. Pr. R. D. A. comparẽs coram R. D. Commiß. renunciando vlteriori inductioni teſtium petiit interloqui. Ex aduerſo Pr. D. P. petiit ſibi publicari dicta teſtium: & Domini publicatis atteſtationibus copiam decreuerunt partibus præfigendo terminum ad excipiendum.*

Quo termino adueniente diligenter pars curet formare exceptiones iuxta tt. de excep. Si autem in termino nihil fecerit; tunc aduerſa pars partis contumaciam accuſet, & petat in contumaciam interloqui. In hoc paſſu, quando pars deſtituitur ſpecialibus exceptionibus, conſueuit excipere generaliter verbo dicens, nulliter depoſuiſſe teſtes. In contrariũ rurſum pars

Digitized by Google

dicit bene depoſuiſſe. & in continenti ambæ partes petunt interloqui. Huic petitioni arbitri deferentes aſsignant terminum ad interloquendum

De interlocutoria vim deffinitiuæ habente C. XIX.

HÆC EST natura interlocutoriæ vim deffinitiuæ habentis, quòd licet principale negotium non deffiniat, aliam tamen poſt ſe ſententiam non expectat. [a] Et ideo à tali ſententia ſemper appellandum eſt, quæ eo etiam differt à ſententia mera, quòd ſemper cauſæ grauaminis ſunt exprimendæ, quando ab hac appellatur; idque infra decem dies: aliâs enim transiret in rem iudicatam. [b] ab illa verò quando appellatur, non eſt neceſſe cauſas exprimere, [c] vt ſuprâ de deffinitiua dixi. Cæterum vtile eſt ſcire, quæ ſint interlocutoriæ vim deffinitiuæ habentes, & quomodo cognoſcantur, cuius rei exempla adduci poſſunt ex Felino. [d] Et primò quidem ſententia competentiæ iudicis, habet vim deffinitiuæ, & iuxta communem vocem ſcribentium poteſt ab ea appellari. [e] Similiter ſententia abſolutionis ab inſtãtia ſeu obſeruatione iudicii, deſertionis, attẽtatorũ, reuocationis, de procedẽdo: vel nõ procedendo in cauſa. [f] Idem dic de ſententia, ſuper exceptione peremptoria lata, V. g. ſi iudex dicat electum parti defectum, [g] in ſcientia, ætate, moribus, natalibus &c. Sententia quoque ſuper eo lata, quod ſibi iuriſdictio non competat, [h] ſuper apoſtolis, ſuper taxatione expenſarum, deffinitiuæ vim habet. Et quando tales ſententiæ fiunt, ſemper in ſcriptis ferũtur. Quod ideo adnotauimus, quia regulariter interlocutoria nõ fertur in ſcriptis, [i] ſed ad ſcripturã in actis redigi debet, vt Iaſon voluit. [k] Hoc quoque proprium habet hæc ſententia, quod ſiuę bene ſiue male feratur, iudex eam reuocare nequit, cùm dicatur functus eſſe ſuo officio. [l]

a *ita Ant. Butr. c. 1. de re iudic.*
b *Soc. conſ. 45. lib. 1 Aug. conſ. 217.*
c *Abb. in c. peruenit col. 2. de app.*
d *in rub. de re iud. & aret. conſ. 20.*
e *Curt. in l. ex quocunq. n. 24. ff. ſi quis voc. in ius non ierit*
f *Nic. Grau. in ad lit. ad pr. Veſ. lib. 7. c. 3. n. 46.*
g *c. cum in cunctis. de Elect.*
h *arg. c. ſignificantib. de offici del.*
i *gl. c. vlt. de re iud. in 6. & c. quoniã de prob. ver. interlocutiones.*
k *l. nec quicquã. ff. de off. procons.*
l *dd. in c. cum conſtante, de App.*

Forma

FORMA INTERLOCVTORIÆ

NOS I. de B. & I. de C. I. V. DD. arbitri per admodũ R. D. N. &c. autoritate apoſtolica deputati, ſedentes pro tribunali interloquendo pronunciamus, exceptiones pro parte D. A. oblatas iudicialiter corã præfato R. D. N. contra iuriſdictionem ſuam in perſonam ipſius de ſuſpicione, & aliis cõtẽtis in eiſdẽ exceptionib' fuiſſe & eſſe ſufficiẽter probatas: & ob hoc obſtãtib' dictis exceptiõ. præfatum R. D. N. non potuiſſe nec poſse eſse iudicem competentem in cauſa, quam Vener. Pl. in N. prædicto D. A. intentauit autoritate antedicta, coram præfato R D. prædictumque D. P. præfato D. A. in expenſis in lite factis à principio cauſæ condemnandum fore, & condemnamus: quarum expenſarum taxationem nobis in poſterum reſeruamus. Lata & lecta eſt hæc ſententia interlocutoria per me &c. de conſenſu D. I. coarbitri præſentis cauſæ.

NOTARIVS SIGNAT *Anno die &c. in collegio DD. I. C. in ſtuba R. D. N. procur. R. D. A. in præſentia D D. perſonaliter comparens per eoſdem D. D. interloqui petiuit. Et hinc inde petentibus præfatus D. I de conſenſu & voluntate D. I. ſui coarbitri interloquutus eſt in ſcriptis, pronunciando exceptiones pro parte R D. A. ſuper ſuſpicione R. D. N. fuiſſe ſufficienter probatas, & ipſis obſtantibus præfatũ D. N. non potuiſſe, nec poſſe eſſe iudicem competentem, in cauſa prædicta: condemnar. D. Pl. in expenſis prædicto D. in lite factis: reſeruantes ipſarum taxationem in poſterum. Procuratore D. P. proteſtante de grauamine & appellando.* Præſentibus. &c

APPELLATIO,

COram vobis R. D. & honorabilib. viris, hic aſtantibus

bus & præſentibus, & te notario publico, tanquam perſona authentica & fideli, ego N. Pr. Venera. D. Pl. animo & intentione appellandi propono, allego & dico: quòd quamuis R. D. N. Reuerendis D. I. de B. & I. de C I. V. DD. per ipſum arbitris deputatis, ſuper quibuſdam prætenſis friuolis exceptionibus, pro parte R. D. A. contra iuriſdictionem ſuam, in perſonam ipſius, coram ipſo iudicialiter productis: in quibus quædam de ſuſpicione ipſius R. D. A. quomodo eſſet ſuſpectus, ratione conſanguinitatis, conſiliorum admiſſione, & aliis in eadem prætenſa exceptione deductis, prædicto D. A. in cauſa vertente inter venerab. D. Pl. in N. actorem, ex vna, & prædictum D. A. reum partibus ex altera: authoritate Apoſtolica non plus, quam nudam & ſingularem examinationem teſtium, ſuper cauſis ſuſpicionis, in dictis exceptionibus contentis, & pronunciationem, an ipſe poſſit eſſe iudex competens in prædicta cauſa aut non, ex probatione dictarum prætēſarum exceptionum commiſerit, vel aliâs ſubdelegauerit: præfati tamen domini DD. (ipſorum reuerentia ſemper ſalua) excedentes metas ſuæ commiſſionis, aliâs ſubdelegations, exceptiones fuiſſe probatas, & obſtantib. probationibus dictarum exceptionum R. D. N. non potuiſſe nec poſſe eſſe iudicem competentem, tanquam ſuſpectum, pronunciarūt, præfatumque D. P. in expenſis prædicto D. A. condemnarunt, quòd nunquam fuit eis commiſſum. Vnde ex præmiſſis &c. vt ſupra in for. appel.

Notarius ſignat: Anno &c. *Pr. Venerab.* D. Pl. in ſtuba R. D. I. &c. in præſentia R. D. DD. prædicti *D. Pl. inſinuauit & notificauit* ipſis appellationem interpoſitam ab interlocutoria ipſorum *lata pro parte D. A.* & contra prædictum D. P. petens

tens

tens apoſtolos. Et præfati D. DD. *reſponderunt velle deliberare ſuper eiſdem infra terminum iuris.*

Hic proceſſus ſubdelegatorum, licèt in appellationis forma impugnetur, propter exceſſum mandati; tamen de iure ſuſtinetur: cui enim committitur principale, eidem & acceſſorium: & proinde refutatoriis apoſtolis datis, taxatio expenſarum fiat iuxta infraſcripta.

De proceſſu iudiciario, in *Tertia inſtantia, in principali negotio appellationis.* C. I.

SVperior proceſſus ſeruatur coram Delegato ante aſſumptam iuriſdictionem. Eſt autem alter proceſſus poſt fundatam iuriſdictionem: quæ quidem non finitur niſi ſententia lata, & executioni mandata: [a] vel niſi per legittimam appellationem iuriſdictio eius ſuſpendatur. Porro iiſdem terminis tertiam inſtantiam conſtare, prout & primam, ac ſecundam, tradidimus ſuprà: [b] in qua, quoties iuriſdictione fundata terminus ad libellandum partibus datur, vel quoties pars partem adcitat, *Ad producendum, & produci videndum libellum appellatorium, & ad dicendum, & excipiendum, ſi quid verbo, vel in ſcriptis contra huiuſmodi libellum dicere, & excipere voluerit, nec non ad reſpondendum eidem in quantum libellus exiſtat, litemq; deſuper conteſtandum*: toties appellans formabit libellum inſtar Hypotetici Syllogiſmi, impugnando ſcilicet partis aduerſæ proceſſum, & ex eo ſequutam ſententiam, & iuſtificando appellationem ab eadem ſententia, petendo ſententiam pro ſe ferri; vel latam in prima aut ſecunda inſtantia confirmari: ſententiam verò contra ſe latam caſſari, annihilari, &c.

[a] *c. in literis de off. del.*

[b] *vt ſup. c. 7.*

Cuius

Cuius rei forma data eſt ſuprà, in libello conuentionali appellationis ſummariè, & nunc in articulato ſubiicitur. *R. D. Impugnando partis aduerſæ proceſſum, & ex eo ſequutam ſententiam deſſinitiuam, & iuſtificando appellationem ab eadem ſententia, in cauſa & occaſione Decimarum poſt omnes agros, &c. in villa N. excreſcentium, per Ill. D. A. lata, in tempore interpoſitam, Procur. & eo nomine V. P. principalis appellantis, pro ſummaria informatione ponens, & infraſcriptos articulos, ac contenta & deſcripta in eiſdem, coniunctim & diuiſim narratiuè & diſpoſitiuè dat, facit, & exhibet. Quibus ſingulariter ſingulis partem aduerſam per verbum credit, vel non credit ſimpliciter, vel medio corporali iuramento reſponderi petit, negata ſaltem neceſſaria ſe probaturum offert, & proteſtatur, &c. In primis Procur: nomine quo ſupra: Omnia & ſingula acta acticata, literas, ſcripturas, inſtrumenta, teſtimonia, in cauſa huiuſmodi in p. i. & 2. i. geſta, facta, & producta, quatenus pro ſua parte, vel contra aduerſam partem faciant, repetit & pro repetitis habere vult, & intendit, de quo ſolenniter proteſtatur. Ex quibus ſic repetitis, & maximè ex erectione Eccleſiæ, & libro beneficiorum, &c. clarè conſtat, dictam villam N. eſſe ſub Parochiali Eccleſia N. cuius ad præſens eſt legittimus poſſeſſor V. P. de iureq; communi ſpectare, & ſpectaſſe dictas decimas ad eundem V. P. quòd ſic fuit, & eſt verum &c. Hic ponantur aliæ poſitiones cauſæ inſeruientes. Item ponit quòd in p. i. reconueniendo R. D. A. rationes legittimas dedit, ex quibus ius percipien: decimas ad V. P. ſpectet, eaſdemq; teſtibus iuratis, & documentis literatoriis plenè & ſufficienter probauit. Quibus & aliis cauſis animum ſuum permouentib. Iudex ordinarius motus, non obſtan. friuolis partis aduerſæ allegationibus, pro parte V.P. & in fauorem eius Eccleſiæ, benè & legittimè ſententiam tulit. Item ponit R. D. A. vt ex actis p. i. conſtat* ab eiuſmo-

Digitized by Google

ab eiuſmodi ſententia ad Ill. D. A. temerè & friuolè appellaſſe. Item ponit, & ex repetitis conſtat, Quòd memoratus Ill. D. A. iudex appellationis, non attento eo, quòd dictæ decimæ intra fines & limites Eccleſiæ Paroch. conſiſtant, & de iure communi pertinent, & pertinere debent, & aliis ſupradictis rationibus, quæ de iure erant meritò attendendæ ſententiam deffinitiuam, ſi ita dici meretur, pro parte & in fauorem R. D. A. & monaſterii ſui iniquè & iniuſtè tulit.

Item ponit: quòd ab eiuſmodi iniqua ſententia ad S. Apoſtolicam V. P. in tempore appellauit, & literas Commiſsionis à SS. D. N. obtinuit, & de his omnibus eſt publica vox, & fama. Quare cùm præmiſſa vera ſint, petit Procur. nomine quo ſupra, per vos R. D. N. iudicem Commiſſarium tertiæ inſtant. quatenus cognito, quantum de præmiſsis ſufficit, pronuncietis, decernatis, &c. vt ſup: in Libell. Reconuentionali Appellatorio. Et ideò ſententiam deffinitiuam iudicis p. i. approban: confirmandam & canoniſandam. Sententiam verò iudicis 2. i. annihilan: caſſan: & retractan: ac parti aduerſæ occaſione præmiſſorum perpetuum ſilentium imponen: ac in litis expenſis per omnes inſtantias factis condemnan: fore: approbari, confirmari, canoniſari, caſſari, retractari, imponi & condemnari petit, iuſtitia ſancta mediante. Saluo &c. Et proteſtatur. &c.

In eodem quoq; termino poteſt appellatus pro parte ſua libellum porrigere, petendo confirmari ſententiam, & pronunciari benè proceſſum, & pronunciatum, malè verò appellatũ: vel ſi non plenè obtinuerit pro ſe ſententiam in p. i. aut ſecunda; tunc petat eandẽ ſuppleri, & poteſt concipere libellum iuxta præmiſſam formam mutatis mutandis, vel iuxta libellum in ſecunda inſtantia conſcriptum. Si autem nihil noui habeat appellans pars, vel appellata, præterquam quod in actis prioribus deductum ſit, tunc ſimpliciter acta repetãtur, & appellans

Digitized by Google

dicat, quatenus pro ſe faciant, petendo eis attentis ſententiam à qua, &c. annullari, caſſari, retractari: appellatus verò ſententiam petat confirmari, canoniſari. Prædicto modo libello oblato, vel actis repetitis, iurabitur de calumnia:[c] deinde terminus dabitur ad ponendum, & ſucceſsiuè ad probandum, demum ad producendum omnia, & ad dicendum contra producta: ad extremùm, ad declarandum, & ad dicen: contra declarata. ex quibus omnibus iudex informabit animum ſuum, & ſecundùm quod ſibi iuſtum viſum fuerit, ſequens legum veſtigia pronunciabit in hac, vel ſimili forma.

[c] c. 2. de iur. cal. in 6.

Chriſti nomine, &c. in cauſa appellationis coram nobis ex commiſsione Apoſtolica vertente, per & inter, &c actis, acticatis, tàm huius, quàm primæ, ac ſecundæ inſtantiarum attentis, dicimus, decernimus, pronunciamus & declaramus per Ill. D. N. iudicem primæ inſtantiæ huius cauſæ, iuſtè, & benè, & ſanctè, inter partes præfatas fuiſſe & eſſe proceſſum, pronunciatum, & definitũ, malè verò & iniuſtè occaſione appellationis à iudice 2.i ſententiatum, beneq; à tali ſententia appellatum, & ex eo dicti D. N. iudicis p. i. ſententiam fuiſſe & eſſe confirmandam, & approbandam, ſententiam verò iudicis 2.i. annihilandam, caſſan: & retractan: & appellantem appellato in expenſis condemnandum, prout confirmamus, approbamus, caſſamus, annihilamus, & condemnamus reſpectiue, expenſarum moderamine reſeruato.

Ea autem eſt natura tertiæ inſtantiæ, quod ſuccumbens in duplici appellatione, non poteſt tertiò appellare ſuper eiſdem articulis.[d] Iura enim non præſumunt, quod quis toties grauetur in vna eadem cauſa: & proinde in hoc caſu, ad taxationem expenſarum, & ſententiæ effectualem exequutionem procedendum erit.

[d] vt ſup. de App C. ne lice. in vn ea. cau. & 2. q. 6. § poſt ſecundã

De liqui-

Digitized by Google

De liquidatione fructuum & expenſarum taxatione. C. II.

LIquidatio fructuum ac intereſſe regulariter fit circa executionem ſententiæ: & hoc ideò, quia iudex non poteſt quidquam executioni demandare, de quo ſibi non conſtat:[a] cùm etiam in prolatione ſententiæ, ſuper intereſſe nullam quantitatem exprimat, ſed omnium acceſſoriorum æſtimationem per illam clauſulam ſibi reſeruat. *Taxatione nobis in poſterum reſeruata.* Condemnato ergò aliquo ad pecuniam, vel ad aliud, quod per pecuniam ſoluendum eſt, vt ſunt expenſæ, intereſſe, vel ad alia quæ in numero, pondere, menſura, conſiſtunt; tunc victor cedulam expenſarum conſcribat, partemq; citari faciat. *Ad videndum taxari, & moderari omnes & ſingulas expenſas pro parte N. in tali cauſa habitas, & factas, & litteras executoriales decerni.* Termino verò adueniente, ſub tali forma declarationes expenſarum porrigat. *Coram vobis* &c. *Procur: N. declarationes expenſarum infraſcriptas, dat, facit, exhibet, & producit, ſecundùm quas petit expenſas per ipſum factas in cauſa taxari.* Hîc ſcribantur omnes expenſæ cauſa litis factæ. Porrecta verò hac cedula deſignationis expenſarum, iudex taxat expenſas & moderatur: cui taxæ, ſi non aſſenſerit victa pars, tunc poſt taxationem iudicis, iuramentum victori defertur, *quod tantum & vltrà fuit expenſum,*[b] alias ſimili iuramento non ſuccedente taxatio eſſet de iure nulla,[c] quæ omnia Notarius actis inſcribet. Cæterùm in condemnatione expenſarum, non tantùm ipſæ expenſæ veniunt, ſed etiam damna. Et licèt ſtrictè vocabulo accepto, damnum dicatur patrimonii diminutio:[d] quo nomine expenſæ non veniunt, quas propria voluntate quis facit, licèt fortè coactus, largo tamen modo, & in materia fauorabili nomine damnorũ veni-

[a] *Ang. l. fi. C. de ſent. quæ ſin cer. qu. prof.*

[b] *c. 1. de Elec. 6. vb. gl. ver docuerit.*

[c] *c. cum veniſſent. ext. de ei qui mit. in p ̄ ceſ.*

[d] *l. 3. ff. de dam inf.*

veniunt expenſæ: quia & ipſæ diminuunt patrimonium,[e] quod verum eſt de damnis intrinſecis: nam damna extrinſeca, quia ſunt extra litem, ad iudicem non pertinent.[f] *Hinc ſi quis v. g. propter abſentiam litis cauſa furtum paſſus ſit, quod eo præſente non fuiſſet, vel ſi proficiſceretur litis cauſa, & in itinere damnum ei aliquid accideret, vel ſi incidēs in latrones fuerit ſpoliatus; certè hæc damna non ſunt reſarcienda, quia non ſunt intrinſeca damna litis, ſed aliundè per accidens ſeparatim à lite veniunt.*[g] Quod ſic intellige, ſi non ſint damna *perſonalia. Hinc ſi quis propter aſſiſtentiam litis, non potuit artem ſuam exercere, & damna inde paſſus ſit, tunc victus victori condemnatur in eiuſmodi damnis extrinſecis*[h] quæ condemnatio regulariter fit; niſi victus probabilem habeat cauſam litigandi,[i] vel iuſtam cauſam ignorantiæ[k] prætendat, aut legittimam aliam cauſam litis ſuæ oſtendat: qua ceſſante, victus victori condemnabitur, vt ſuprà. Quod dictum declaratur. 1. Vt expenſæ decernantur neceſſariæ, non verò voluptariæ, & ſic *expenſæ factæ pro Aduocatis, Procuratoribus, & in itinere, & in hoſpitiis, in condemnationem veniunt,*[l] *tanquam neceſſariæ. Minus verò vtiles, voluptariæ, voluntariæ, non conſiderantur.*[m] *Hinc ſi ruſticus, qui ſolitus eſſet ire pedeſter, eques, vel vehiculo veniat in iudicium litem ſuam ſollicitandi cauſa, tales expenſæ non veniunt in refectionem.*[n] 2. Decernendæ ſunt expenſæ, *quas feciſſet bonus paterfamilias.*[o] 3. Deduci debent expenſæ, *quas domi victor facturus eſſet,*[p] quæ omnia procedunt in expenſis ratione intereſſe, vel victoriæ adiudicatis; ſecùs in expenſis ratione contumaciæ factis, vel ex iuris diſpoſitione: *hinc teſti ad locum teſtimonii proficiſcenti, non deducuntur expenſæ,*[q] *quas domi facturus eſſet: quia hic pro iure alieno laborat, victor verò pro ſuo.*

f gl. l. 1. ff. de alien. iud. mut. ca. fa. vbi Bart.
g arg. l. verum ff. de fur.
h Ba. d. l. 1.
i c. finem. ext. de do. cont.
k arg. c. cum quis. de reg. iu. in 6.
l gl. d. c. finem.
m C. in primis. 2. q. 1.
n l. idemq. § idem ff. mand.
o l. vel vniuerſorū. de pig. act.
p l. ſed & ſi § quod ff. de pet. her.
q l. 2. § Sabino ff. de teſti.

De eff-

De effectuali ſententiæ exequutione. C. III.

QVia parùm prodeſſet in cauſa ius dici inter partes, & ſententiam ferri, niſi is, qui ſententiam obtinuiſſet, valeret ius dictum in ſua cauſa, ac ſententiæ exequutionem aſſequi: [a] ideò victores in cauſis ſuis iuuantur exequutione rei iudicatæ, quæ tunc demùm fit à iudice, quando, ſcilicet, ſententia tranſijt in rem iudicatam: vel quando tempore, vel ex conſenſu partium, ſententia confirmatur: vel quando prima ſententia per tertiam eſt confirmata: vel quando reus conuictus & condemnatus, non interponit appellationem, aut friuolè nulliterque appellat: [b] quo caſu à iure & à iudice refutatur eius appellatio, teneturque parere iudicato, iudicis mandato accedente, & petitione partis præuia: quæ duplici auxilio iuuari poteſt. Aut *nobili officio iudicis*: aut *actione iudicati*. Prior tamen via expeditior eſt, [c] qua dum proceditur; tunc nulla eſt opus figura iudicii, ſummarieque ſine libello, & abſque alia iudiciorum obſeruatione cognoſcitur, ſuper quibus rebus fieri debet executio. [d] Ad quod accedit praxis & vſus ſacri Palatii. Referente enim Veſtrio, executor ſententię non tenetur citare partem ad executionem faciendam, niſi velit: [e] & quoties fiunt citationes, toties ſunt extraiudiciales & ſuperfluæ. Poterit autem ſententia executioni mandari à iudicibus ordinariis, ſiue ipſi ſententiam tulerint, ſiue arbitri, compromiſſarii, modò ipſorum ſententia expreſſo conſenſu partium vel tacito, [f] ſcilicet, lapſu dierum, confirmata ſit. [f] Delegati verò archiepiſcoporum, epiſcoporum, & aliorum inferiorum principe, quibus nulla mentione executionis facta, ſimpliciter cauſa eſt delegata, non poterunt exequi ſententiam. [g] Si tamen bona cōdemnati iuriſdictioni ordinarii non ſubſint; tunc ordinarius, qui ſententiam tulit, opem alterius iudicis, in cuius iuriſdictio-

[a] c. cum aliquib. ext. de re iud.

[b] c. peruenit de App.

[c] Spec. & uers. eo. ti.

[d] l. a diuo. §. ſ. ſuper. ff eo.

[e] c. de cætero. eo.

[f] c. ſi quis. de ſ... comp.

[g] d. l. a diuo §. ſ.

Digitized by Google

ne, bona condemnatus poſsidet, imploret, & curet rem iudicatam ad effectum deduci: [h] quod apud nos in prouincia Gneſnenſi virtute laudi fieri conſueuit: & in hoc caſu ordinarius de cauſa iam cognita non poterit cognoſcere, [i] ſed tantùm de rebus ipſis, in quibus exequutio fieri debet. [k] Appellationis quoque ſententiam, ille iudex exequetur, cuius illa fuerit, quod de ſententia condemnatoria, intellige, non de abſolutoria, quæ paratam exequutionem ſecum affert. Si ergò ſententia prima, expreſſè confirmetur per ſecundam, nulla additione vel detractione facta; tunc iudex primus executionem faciat [l]: ſi verò prima fuerit in aliquo reformata; tunc iudex appellationis eam exequetur. Conſueuit etiam aliquando executio iudici alicui in dignitate Eccleſiaſtica conſtituto, in partibus demandari, prout ſæpè ſignatura reſcribere ſolet, cum illa clauſula, *conſtito de tribus conformibus, & de re iudicata:* quo caſu citatio partis erit neceſſaria, quia ille ablatiuus conſtito, inducit conditionem, [m] quæ purificanda eſt, docendo de re iudicata, vel de tribus conformibus, vel aliis aſſertis, per repetitionem actorum, vel alias exteriores probationes. Et prædicti iudices ſemper exequuntur rem iudicatam, niſi ſint aliqua impedimenta executionem impedientia, veluti eſt *nullitas, reſtitutio in integrum, excommunicatio, tranſactio, exceptio, quæ tamen in cõtinenti probari,* & talis eſſe debet, qualis in c. quo ad cõſultationẽ, ext de re iud. per gloſam exprimitur.

Infra quod verò tempus ſententia exequenda ſit, vtiliter iura diſponunt, præcipiendo, in perſonali actione quatuor menſes ad ſatisfaciendum condemnato dandos eſſe: in reali verò, protinùs ſententiam perfici iubendo. [n] hinc verſus:

In perſonali poſt menſes quatuor: in re
Protinus eſt omnis ſententia perficienda;
Sic in criminibus: ſed caſus excipe quinque
Confeſſus, prægnans, iratus, inſula, & ſeruus.

h c. poſtulaſſe de for. comp.
i c. paſtoralis § q: iudeſo. com
k d. l. a Diuo § ſi ſuper.
l c. cum Eccleſ. x. & ib. gl. de App.
m Veſt. lib. 8. c. vlt. n. 12.
n c. conquerenti de off. deleg.

Plenius de hac re qui cognoſcere vult, ille executionis articulum cum Bartolo, [o] diſtinguat: *aut enim quis in pecunia condemnatur, aut in ſpecie danda, vel reſtituenda, aut in facto.* Si in pecunia; tunc quatuor menſes damnato conceduntur vt ſuprà: ex cauſa tamen poteſt arctari & prolongari hoc tempus: quo adueniente, *reus* actori pecuniam ſoluet. Si verò non habeat victus in pecunia numerata vnde ſatisfaciat; tunc executio fiat in rebus ſuis, [p] & primò in mobilibus mediocriter præcioſis, quibus carere reus commodè poſsit: deinde in præcioſis ſi quæ poſsidet, & iſta capi debent: ſi verò mobilia non habeat, tunc ſecundò ad immobilia recurritur: ſi neque hæc poſsideat, tunc tertiò peruenitur ad iura & nomina debitorũ, quæ ſub pignore capiuntur, modò ſint cõfeſſata & liquidata. Olim quoque debitores in temporariã ſeruitutem creditoribus ſuis, vt nexi addicebantur: quæ duricies poſtea lenita eſt: videlicet, vt oberrati bonis deficientibus in carceres detrudantur: quos ſi effugere velint, beneficium eis conceſſere (quamuis illud flebile ſit) ceſsionis ſcilicet bonorum: [q] aliquando verò lex compatiens debitoribus, prohibet, ne quis, ob publica debita in carcerem coniiciatur. [r] Hinc *Conſtantinus* ad populum ait. Nemo *carcerem, plumbatorumque verbera, aut pondera, aliaque ab inſolentia iudicum reperta ſupplicia, in debitorum ſolutionibus, vel à peruerſis, vel ab iratis iudicibus expaueſcat. Carcer pœnalium, carcer hominum noxiorum eſt, & officialium, & cum denotatione eorum iudicum, quorum de officio certiores eſſe debebunt, qui contra hanc legem admiſerint:* &c. & prædicta via executionis ſolet frequentari à ſeculari iudice: eccleſiaſticus enim iudex ſeruat alium proceſſum infraſcriptum. *Si in ſpecie* quis condemnatur, vel reali actione eſt conuictus; tunc tempus arbitrio iudicis indulgetur: ex perſonali verò quadrimeſtre habebit. *Si in factum* quis condem-

[o] *Bar. & Caſtr. l. fin. C.* de *exec. rei iud.*

[p] *d. l. a. Diuo pio.*

[q] *C. qui bon. ced. poſ.*

[r] *l. neme. C. de exac. trib. lib. x.*

demnetur; tunc dilationem competentem petet ad opus faciendum: aliàs ſi non petierit, detrudetur in carcerem, ſi ad factum præciſè cogi poſsit:[s] ſi autem non poſsit cogi ad factum, tunc ſoluendo interreſſe liberatur.

[s] *l. ſtipulatio. § ſi autem ff. de no op. nunc.*

PROCESSVS EXECVTIONIS IN FO-*ro ſpirituali.*

PEractis illis, quæ ad liquidationem fructuum, & expenſarũ taxationem ſpectant, conſueuerunt literæ executoriales dari, ad perſonas eccleſiaſticas & publicas, vt pote tabelliones, quibus præcipit iudex ſub excommunicationis pœna; vt quotiescunque requiſiti fuerint, pro inſtantis parte, infra ſex dierum ſpatium, quorum duo pro primo, duo pro ſecundo, duo pro tertio eis præfigit, condemnatum moneant, quatenus pareat rei iudicatæ intra triginta dies; quorum decem pro primo, decem pro ſecundo, decem pro tertio peremptorio termino ac monitione canonica aſsignat eidem; præcipiendo ſingulis in ſententia contentis parere, quæ per extenſum exprimuntur, tam quò ad rei poſſeſsionẽ quàm ad expẽſas. Quòd ſi monitus infra præſcriptam triginta dierum dilationem ſententiis parere recuſauerit; tunc eiſdem perſonis Eccleſiaſticis præcipit, vt ſic monitum publicè in Eccleſiis excommmunicatum denuncient: ſi verò poſt denuntiationem infra ſpatium decem dierum, vel vnius menſis ſententiam excommunicationis ſuſtineat; tunc eaſdem cenſuras aggrauat, quo caſu cum maiori ſolennitate innouãtur cenſuræ vezt, pulſatis cãpanis, candelis accenſis & poſtea extinctis, & in ſignum meledictionis iiſdem in terram proiectis: quas ſi rurſum poſt decem dies ſuſtinuerit, tunc reaggrauantur ſeu iterantur cenſuræ, quarum formã præmiſimus ſuprà.[t] Quodſi verò aduerſarius tanto tempore ſuſtineat cenſuras, vt propter nimiam contumaciam videatur inſordeſcere

[t] *Imp. c. 15. prox ont. conen.*

ſcere; tunc iuxta obſeruationem ſignaturæ.[v] Curia Epiſcopalis Cracouienſis conſueuit procedere ad ſequeſtrationem beneficiorum, & aliquando ad priuationem: quod verum eſt, ſi inſordeſcens excommunicatus eſſet pro crimine: ſecus ſi pro nũmaria cauſa,[x] in qua ſi prophanæ legis pietas in tantùm occurrebat, vt voluerit ſupradictis modis coram ſeculari iudice aduerſus duriciem ac ſeuiciam creditorum debitoribus ſuccurſum eſſe: non mirum eſt, ſi Eccleſiaſtica curia mitius contra eos procedat per monitionem Canonicã, & cenſurariam compulſionem vſque ad debitam ſatiſſactionem, quod dictum procedit in eo debitore, qui excommunicatus contumaciter, cùm habeat vnde ſoluat, reſiſtit præcepto iudicis. *Si verò debitor præſertim clericus non habeat vnde ſatisfaciat, ob impotentiã paupertatis; tunc non debet excommunicari pro debito pecuniario; nec in carcerem mitti, etiam ſi pactum fecerit mancipando ſe perpetuo carceri, quæ obligatio non valet tàm propter fauorem libertatis humanæ, quam propter odium ſeruitutis, ad quam liber homo, præſertim miles Dei, aſtringere ſe nequit;*[y] *nec ad ceſſionem bonorum cogi; ſed præſtabit cautionem ſaltem iuratoriã de ſoluendo; cùm venerit ad pinguiorem fortunam:*[z] *& aliter lata ſententia excommunicationis, contra notoriè non valentem ſoluere, eſt iniuſta.*[a] quãdoquidẽ clericus ex contractu nõ poteſt cõueniri vltra, niſi in quantũ ſatisfacere poteſt: neq; ab eo ſunt extorquẽda omnia: ſed debet ei relinqui vnde honeſtè viuere poſsit, ne egeat, & in opprobrium ſtatus eccleſiaſtici mẽdicare cogatur: ſecus ſi ex maleficio, vel quaſi conueniatur: quo caſu non habetur ratio ne egeat: quod priuilegium clericorum eſt ſingulare, & perpetuò mente tenendum. Huic additur quoque aliud beneficium, quo debitores clerici, imo & laici inopes poſſunt iuuari contra executionem rei iudicatæ: videlicet *Literæ*[b] *quinquennales, ſeu moratoriæ dilationes,* per

[v] *voſt. d. lo. n. 22.*

[x] *Abb. c. 1. n. 24 ext. de iud. ibi. Rip. n. 77.*

[y] l. 2. *ff. de lib. exhib. Cou. va. res. l. 2. n. 7. c. 1.*

[z] *c. Odoardus ext. de ſolut. & ib. Abb.*

[a] *Abb. d. c. 1. n. 9.*

[b] *Zerol. in pra epi. lit. quin. dd. in l. fin. C. qui bon. ced. po.*

quas debitori conceditur quinquennium ad ſoluendum ſuis creditoribus, talesq; dilationes vulgò vocantur à noſtris Zeláʒny liſt/ & conceduntur à principe: [c] quæ omnia priuilegia circa executionem ſunt attendenda: Legittimè igitur re iudicata executa, finem omnis controuerſia accipit: quem noſtro quoque proceſſui ad laudem D. O. M. imponimus.

c Relnſ. in tra. de lit. dilat. art. 1. gl. 1.

Digitized by Google

APPROBATIO.

Eximium opus hoc à R. & Clariſs. D. Iacobo Ianidlouio I. V. D. & in Academia Cracouienſi Profeſſore, ſummo ſtudio elaboratum, & non minus longo ſubſelliorum vſu notatum, quã ex optimis quibuſq; authoribus concinnatum, nihil eiuſmodi continet, quod religioni Catholicæ repugnet, aut bonis moribus aliquam labem aſpergat: & cum foro ſpirituali plurimùm conducat, ac iudicibus, aduocatis, litigatoribus, propter accuratam, diſtinctam, & dilucidam iudiciarii proceſſus explanationẽ, quaſi fax & Cynoſura in cauſis eccleſiaſticis præluceat: typis procuſum in lucem edi meretur, vt vſus eius pernecesſarius, quamprimum ad complurium vtilitatem, dimanet atque redundet.

SIC CENSEO EGO ANDREAS SCHONEVS, S.T. ET I. V. D. ET VNIVERSITATIS CRAC. GENERALIS RECTOR.

Cracouiæ ex Collegio Maiori ipſis Kalendis Auguſti 1606.

Digitized by Google

Digitized by Google

Google